

**T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**VAN AKDAMAR KİLİSESİNİN RESTORASYONUNUN
TÜRKİYE-ERMENİSTAN İLİŞKİLERİNE ETKİSİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

DANIŞMAN: PROF.DR. EREF ÜNAL

HAZIRLAYAN: YASEMİN BAYLAV

ANKARA,2009

JÜR ÜYELERİNİN MZA SAYFASI

Yasemin BAYLAV tarafından hazırlanan Van Akdamar Kilisesinin restorasyonunun Türkiye-Ermenistan siyasi ilişkilerine etkisi adlı bu tezin yüksek lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İbrahim ÜNAL

Tez Danışmanı

Bu çalışma jürimiz tarafından oybirliği ile Uluslararası İktisat Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. İbrahim ÜNAL

Üye : Prof. Dr. Aykut KANSU

Üye : Dr. Cenk AYGÜL

Bu tez, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

B İLDİRİM

Hazırladığım yüksek lisans tezinin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin sadece Ufuk Üniversitesi yerleşim yerlerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığı takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tarih/imza

Yasemin BAYLAV

ÖZET

SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan bağımsız Ermenistan Cumhuriyeti'nin Türkiye Cumhuriyeti ile olan ilişkileri, 1915 yılında Osmanlı devleti ve Ermenistan arasında yaşanan üzücü olaylardan dolayı oldukça sancılı bir zemin üzerine inşaa edilmiştir.

Ermenistan Cumhuriyeti 1991'de bağımsızlığını ilan ettiğinde bu devleti ilk tanıyanlardan biri de Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Ancak aynı dönemlerde Ermenistan'ın Karabağ ile Azerbaycan topraklarının %20'sini işgal etmesi ilişkilerin kesilmesine, sınır kapılarının kapanmasına neden olmuştur. 2009 yılı içerisinde Türkiye Ermenistan ilişkilerinde atılan tarihi bir adım olarak nitelendirilebilecek imzalanmış protokol ise tüm ayrıntılarıyla incelenmiştir.

Tezimiz, Türkiye-Ermenistan siyasi ilişkilerinin genel yapısını göz önünde bulundurarak, Ortaçağ Ermeni sanatının en önemli eseri olarak gösterilen tarihi Van Akdamar kilisesinin restorasyonunu ve bu restorasyon sürecinin öncesi sonrasında yaşanan siyasi gelişmeleri içermektedir. Bu gelişmeler çoğunlukla siyasi alanda gerçekleşmiş olup, büyük yankılar uyandırmıştır.

ÖZGEÇM

Ki sel bilgiler

Adı soyadı : Yasemin BAYLAV

Do um yeri ve tarihi : Nazilli 04/10/1986

E itim durumu

Lisans ö renimi : Selçuk Üniversitesi/Sanat tarihi

Yüksek lisans ö renimi : Ufuk Üniversitesi/Uluslararası ili kiler

Bildi i yabancı diller : İngilizce

letim

E-posta adresi : yasmin_2993@hotmail.com

ÖNSÖZ

Tarih boyunca birçok uygarlı ın, medeniyetin, kültürün ve dinlerin tanı ı olarak halen önemini koruyan bir tarih kenti olan Van, alı mamızın ana olu turmaktadır. Bu kayna ın bizi ilgilendiren kısmı ise, Van ili tarihinde önemli bir yere sahip Ermeni ve Ermenilere ait Akdamar adasında yer alan tarihi Akdamar kilisesidir.

Kilise, mimarisi ve zengin figürlü kabartmalarıyla önem ta ıması yanında, Türkiye ve Ermenistan gibi ili kileri pamuk ipli inde ilerleyen iki ülkenin arasındaki bir kültür ba ı olması açısından da oldukça önemlidir. Bu ba lamda, Türkiye ve Ermenistan siyasi ili kileri, temel itibariyle Osmanlı-Ermeni ili kileri arasında ya anan üzücü olaylardan ötürü oldukça sancılı bir zemin üzerine in a edilmi tir. Ermenistan 1991’de ba ımsızlı ını ilan ettikten sonra, Türkiye bu devleti tanıyan ilk ülkelerden biri olmu tur. Ancak aynı dönemlerde Ermenistan’ın, Karaba ve Azerbaycan topraklarının %20’sini i gal etmesi, ili kilerin kesilmesine ve sınır kapılarının kapanmasına neden olmu tur. Günümüzde ise Ekim ayında imzalanan protokol ile Türkiye Ermenistan ili kilerinde normalle me sürecine do ru adım atılmı tır.

Tezimiz, Türkiye-Ermenistan siyasi ili kilerinin genel yapısını göz önünde bulundurarak, tarihi Van Akdamar kilisesinin restorasyonunu, restorasyon öncesi ve sonrasındaki siyasi geli meleri içermektedir. Bu ara tırmamızı vücuda getirirken yardımlarını esirgemeyen ba ta aileme, de erli bilgilerini payla an Zakarya Mildano u’na, Cahit Zeydanlı’ya, Miraç Güray a ır’a, ayrıca çalı malarda eme i geçen, Dr. Cenk Aygöl’e, Prof. Dr. Aykut Kansu’ya ve danışman hocam Prof. Dr.eref Ünal’a te ekkürlerimi sunmayı bir borç bilmekteyim.

KISALTMALAR

- AB : Avrupa Birli i
ABD : Amerika Birle ik Devletleri
AET : Avrupa Ekonomik Toplulu u
a.g.e : Adı Geçen Eser
a.g.h. : Adı Geçen Haber
AG T : Avrupa Güvenlik ve Birli i Te kilatı
a.g.m : Adı geçen makale
AK : Avrupa Konseyi
AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi
AP : Avrupa Parlamentosu
AT : Avrupa Toplulu u
BM : Birle mi Milletler
C. : Cilt
DPT : Devlet Planlama Te kilatı
ICCPR : BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözle mesi
ICESCR: BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözle mesi
MAYK : Milli Azınlıklar Yüksek Komiseri
NATO : North Atlantic Trade Organization
s. : Sayfa
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birli i
TABDC: Türk Ermeni Geli tirme Konseyi
TBMM : Büyük Millet Meclisi
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
TRT : Türkiye Radyo Televizyonu
OTK : Ortak Tarih Komisyonu

Ç İNDEK İLER

ÖZET.....	i
ÖZGEÇM	ii
ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	iv
Ç İNDEK İLER.....	v
G İR	1
a.Ara tırmanın Amacı Ve Önemi.....	1
b.Ara tırmanın çeri i	2
c.Ara tırmanın Metodu.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM VAN İLİ HAKKINDA BAZI BİLGİLER

1.Van ilinin Menşei	4
2.Genel Konum	5
3.Yeryüzü şekilleri.....	5
4. İklimi	6
5.Ekonomik ve Beşeri Özellikleri	6
6.Van Tarihi	8
6.1.Urartular Dönemine Kadar Van	8
6.2.Urartular Döneminde Van	8
6.3. Selçuklu ve Osmanlı Döneminde Van	11
6.4. Cumhuriyet Döneminde Van	14
7.Van'da Ermeni Varlığı	15

KİMLİK BÖLÜMÜ VAN AKDAMAR KİLİSİ VE KİLİSİNİN RESTORASYONU

1.Van Akdamar Adasının Tarihçesi	18
2.Van Akdamar Adasının İsim Efsanesi	18

3. Van Akdamar Kilisesinin Tarihçesi	19
4. Van Akdamar Kilisesinin Genel Özellikleri	21
4.1. Mimari özellikleri	21
4.2. Dış cephe Özellikleri	23
4.3. Akdamar kilisesinde kültür etkileşimleri	26
5. Van Akdamar kilisesinin restorasyonu	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VAN AKDAMAR KİLİSESİ RESTORASYONUNUN TÜRK YE ERMENİSTAN SİYASAL İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

1. Türkiye Ermenistan Siyasi İlişkilerinin Genel Yapısı	32
1.1. İlişkilerin kısa tarihi	32
1.2. İlişkilerin günümüzdeki durumu ve Türkiye Ermenistan protokolü	33
1.3. Türkiye Ermenistan protokolünün dünya basınındaki etkileri	37
2. Akdamar Kilisesinin Restorasyonunun Türkiye Ermenistan İlişkilerine Etkileri	42
2.1. Sorularla Akdamar kilisesi restorasyonu kararı ve etkileri	42
2.1.1. Akdamar kilisesi restorasyonu kararını kim, niçin vermiştir?	42
2.1.2. Kilisenin restorasyonundan beklentiler nelerdir?	43
2.1.3. AB-Türkiye ilerleme raporlarında, konu ile ilgili istekler nelerdir? ...	44
2.1.3.1. 2003 yılı AB-Türkiye ilerleme Raporu	45
2.1.3.2. 2004 yılı AB-Türkiye ilerleme Raporu	46
2.1.3.3. 2005 yılı AB-Türkiye ilerleme Raporu	47
2.1.3.4. 2007 yılı AB-Türkiye ilerleme Raporu	49
2.1.3.5. 2008 yılı AB-Türkiye ilerleme Raporu	50
2.1.3.6. 2009 yılı AB-Türkiye ilerleme raporu	51
2.1.4. Akdamar kilisesi restorasyonunun AB uyum sürecine etkileri nelerdir?	53
2.1.5. AGT'in konuya yaklaşımı	56
2.1.6. Türk kamuoyunun konuya yaklaşımı	60
2.1.6.1. Lehte olan eleştiriler	60

2.1.6.2. Aleyhte olan ele tiriler	61
2.1.7. Dünya kamuoyunun konuya yakla ımı	65
2.2. Zakarya Mildano lu'nun konuya yakla ımı.....	66
2.3. Cahit Zeydanlı'nın konuya yakla ımı	75
2.4. Akdamar Kilisesi restorasyonuna Ermenistan'ın yakla ımı	77
2.5. Akdamar Kilisesi restorasyonuna Türkiye'nin yakla ımı	78
2.6.Türkiye Ermenistan protokolünün Akdamar Kilisesi'nin akıbetine etkileri.....	79
DE ERLEND RME.....	81
SONUÇ.....	84
B BL YOGRAFYA.....	86
EKLER.....	89
Ek 1: Kilise planı	90
Ek 2: Bölge haritası	91
Ek 3: Kilise planından kesitler	92
Ek 4: Batı cephe röleve çizimi	93
Ek 5: Do u cephe röleve çizimi	94
Ek 6: Güney cephe röleve çizimi	95
Ek 7: Kuzey cephe röleve çizimi	96
Ek 8: Kesit çizimi	97
Ek 9: Van Akdamar adası çevre düzenlemesi raporu.....	98
Ek 10: Akdamar adasının tarihi dokusunun canlandırılması projesi ön raporu .	110
Ek 11: Türk ve dünya basınında Akdamar kilisesi.....	120
Ek 12: Türkiye- Ermenistan protokolü.....	159

G R

a-Ara tırmanın Amacı Ve Önemi

Bu ara tırmamızın amacı, tarih öncesinden ba layarak birçok uygarlı a tanıklık eden Van'da yer alan, üzerinde birçok kültürün izlerini barındıran ve bir Ermeni eseri olan Akdamar kilisesini, kilisenin günümüze kadar geçirmi oldu u kültürel de i imleri ve 2007 yılında tamamen restore edilerek hayata kazandırılan yapının, Türkiye Ermenistan siyasi ili kilerine olan etkilerini ele almaya çalı arak günümüz ili kilerine katkıda bulunmaktadır.

Bilindi i gibi, Türkiye ve Ermenistan, ba ta Ermenistan'ın soykırım iddiaları olmak üzere birçok sebepten dolayı, senelerce hiçbir siyasi ili ki içerisinde bulunmamı lardır. Fakat 10 Ekim 2009 tarihinde imzalanan protokol ile ikili ili kilerde kar ılıklı adım atılmı tır. Protokolün imzalanmasının ardından, Akdamar kilisesinin ayine açılması yönünde çe itli istekler de gündeme gelmi tir. Ku kusuz bu geli meler iki ülke arasındaki ba ları yeniden olu turabilmek için oldukça önemlidir. Sonuç olarak; Türkiye ve Ermenistan genel olarak ele alındı ında tarihsel süreç içinde aynı toprakları payla mı ve beraber ya amı iki millettir. Ermeniler Osmanlı idaresinde ve Türk toprakları içerisinde ya adıkları süreçte Van ili ve çevresinde ikamet etmi lerdir. Bu yörede Ermeniler tarafından in a edilen Akdamar kilisesi de çe itli kültür mozaiklerinden vücuda gelmi bir yapı konumunda, Türkiye ve Ermenistan arasındaki ili kilerde, kültürel ba lamda bir iz olarak ülkemiz sınırlarında bulunmaktadır.

te ara tırmamızın amacı ve önemi de burada yatmaktadır. Türkiye'de Ermenilerin varlı ından bir iz, bir etki olarak ya ayan tarihi Akdamar kilisesi, 2007 yılında T.C.Kültür ve Turizm bakanlı ı tarafından restore edilmi tir. Kilise, Türk ve Ermeni heyetlerinin de katılımıyla 29 Mart 2007 tarihinde, dostane bir ekilde anıt müze olarak ziyarete açılmı tır. Van Akdamar kilisesinin restorasyonunun ve bu restorasyonun iki ülkenin ili kilerine etkilerini incelemek, nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koymak, bu ara tırmanın amacını ve önemini ortaya koymaktadır.

b-Ara tırmamın çeri i

Bu ara tırmamız, her iki devletin, yani Türkiye ve Ermenistan'ın 2007'de açılı ı yapılarak tarihe kazınan Akdamar kilisesinin restorasyonundan, günümüze kadar ya anan etkile imleri içermektedir. Bununla birlikte kısa bir anlatım olarak, Van'da Ermeni varlı ı ve Türkiye- Ermenistan siyasi ili kileri genel bir bakı açısıyla incelenmeye çalı ılmı tır.

Ara tırmamızın ilk bölümünde; tarihi Akdamar kilisesinin bulundu u Van ilinin isminden, genel konumundan, yer ekillerinden, ikliminden, ekonomik ve be eri özelliklerinden, tarihsel süreç içersinde Van'da ikamet etmi olan ve çe itli olaylara da sahne olan Van tarihine de inirken, aynı zamanda Van'da Ermeni varlı ından da ayrıntılı bir biçimde bahsedilmi tir. kinci bölümde; Akdamar kilisesinin tarihinden, kilisenin genel özelliklerinden, içersindeki kültürel olgulardan ve kilisenin restorasyon olu um ve geli iminden bahsedilmi tir. Üçüncü ve son bölümde ise, çalı mamızın ana konusunu da olu turan Akdamar kilisesi ve restorasyonunun Türkiye Ermenistan siyasi ili kilerine etkisini ili kilerin kısaca tarihine de inerek anlatmaya çalı tık. Bu bölüm içersinde, kilisenin restorasyonunun Türkiye- Ermenistan ili kilerine etkisi bakımından, önemli sayılabilecek sorularla konuya açıklık getirmeye çalı tık. Bu sorular, Akdamar kilisesi restorasyonunu kimin ve niçin ba lattı ı, restorasyondan beklentiler, AB-Türkiye ilerleme raporlarındaki konu ile ilgili istekler (2003–2009 ilerleme raporları), kilisenin restorasyonunun AB uyum sürecine etkileri, AG T'in konuya yakla ımı, Türk kamuoyunun konuya yakla ımı ve kamuoyunda yer alan lehteki ve aleyhteki ele tiriler yer almı tır. Di er bilgiler olarak da, stanbul Ermeni Patrikli i'nden ula tı ımız, kilisenin restorasyonunda görev alan mimar Zakarya Mildano lu ile yapt ımız söyle ide, Akdamar kilisesi ve kilisenin restorasyonu ile ilgili önemli bilgiler yer almaktadır. Bir di er bilgi olarak da, kilisenin restorasyonunda yüklenici firma olarak görev alan, Kartalkaya firmasının sahibi, Cahit Zeydanlı'nın görü lerine ba vurulmu tur. Son olarak da kar ılıklı ili kilerde konunun ele alınması ve ahsi görü lerimden olu an de erlendirme bölümü ve sonuç bölümleri yer almaktadır.

c-Ara tırmamın Metodu

Ara tırmamıza ba larken, öncelikle geni bir ar iv taraması yapılmı tır. Bu taramalar neticesinde konumuzla ilgili olan kaynaklar incelenmi ve irdelenmi tir. Çalı mamızın olu turulmasında ba lıca kütüphanelerden, yazılı kaynaklardan, internet verilerinden, makalelerden, konumuzla ilgili çe itli sanat tarihi ar iv ve kitaplarından yararlanıldı ı gibi, Dı i leri bakanlı ı, Kültür ve Turizm bakanlı ı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü, Mimarlar ve Mühendisler Odası, Türk Tarih Kurumu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi olmak üzere çe itli kamu kurum ve kurulu larının ar iv ve kütüphanelerinden de bilgi ve doküman elde edilmi tir. Ayrıca çalı ma ile ilgili olarak en önemli bilgileri edinmi oldu um Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü'nde, Akdamar Kilisesi'nin restorasyon süreci ile alakalı tüm yazılı kaynaklar incelenmi olup, sadece konu ile ilgili resmi yazı malar çalı maya dahil edilememi tir. Fakat bu bilgilerin dı ında, ula ılabilen her kurumdan bilgi temin edebilmeye çaba gösterilmi tir.

B R NC BÖLÜM

VAN L HAKKINDA BAZI B LG LER

1. Van sminin Men ei

Van isminin nereden geldi i ve kayna ı konusu henüz tam olarak açıklı a kavu mamı olmasına ra men, konuyla ilgili bazı önemli görü ler öyledir; Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, Büyük skender'in Van kalesindeki “Vank” adlı bir mabedin adını ehre verdi ini belirtmektedir. Ba ka bir rivayete göre, Van pek eski bir ehir olup, M.Ö. 1900’lerde, Asur melikesi Meshure ah Meryem (Semiramis) adına izafeten “ ahmerimekerd” ekinde adlandırılmı tır. Daha sonra Küyanya’nın son devrinde Van adındaki valinin ehri geni letip güzelle tirmesi nedeniyle bu idareciden itibaren ehir “Van” olarak anılmı tır.¹ Van adının kayna ı konusunda akla en yakın bilimsel görü , Urartu’ca “Biane” veya “Viane” den çıkmı oldu udur.

Tarihi kaynakların bütününde, Urartular kendilerine Bianili demi lerdir. Urartuların yükselme devrinde “Biate” adı altında birçok ehir ve insan toplulu u Van bölgesine toplanmı tır. Ayrıca Urartu yazıtlarında Van ilinin ismi “Tu pa” olarak geçmektedir. Bu ismin Urartuların tanrısı olan “tu-u -pu-ae” ile ilgili oldu u anla ılmı tır.² Van’ın bilinen eski isimleri ise öyledir: Tu pa, Biani, Wiaina, Artemita, Semiramocerta, Vana ve Vasburagen.³

¹ Evliya Çelebi, **Seyahatname** (sad.T.Temelkural), C.3-4, st., 1993, s.624-626, **Kültür ve Sanat dergisi (Van özel sayısı)**, Ank, 1996, s.32, s.9, **Hayat ans.**, C.6, st., 1961, **Cumhuriyet ans.**, st.,1972, C.11, **Yeni rehber ans.**, C.20, st.,1994, s.40

²**Kültür ve Sanat dergisi**, s.9, **Yeni resimli bilgi ans.**, C.7, st.,1983, s.2198

³Pars Tu lacı, **Osmanlı ehirleri**, st.,1985, s.302, <http://www.van.gov.tr/tarih/vanismi.php>

2. Genel Konum

Van ehri 37°,43 ve 39° kuzey enlemleri ile 42°,40 ve 44°,30 do u boylamları arasında yer alır. Yüzölçümü 19.069 km² dir. Ülkemizin kapladığı alanın %2,5'ini olu turur. ehri kuzeyinde; A rı, Do u Beyazıt, Diyadin, Hamur, batısında; Van gölü ile A rı'nın Patnos, Bitlis'in Adilcevaz ilçesi, do usunda; ran devleti, güneyinde ise Hakkâri ve Siirt illeri vardır.⁴

3.Yeryüzü ekilleri

ehir, yükseklikleri 3000 metreyi bulan volkanik da larla çevrilidir. Türkiye'nin en büyük gölü olan Van gölü, bir da lık bölgenin ortasında yükselen da lar ile çevrilmi bir çöküntü gölü durumundadır.⁵ Van tam anlamıyla da lık bir bölgedir ve volkanik bir yapıya sahiptir. Bu volkanik silsilelerden Tendürek, Alada , Süphan, Nemrut zinciri, Van gölünün kuzeyinden dola ır, güneybatıya uzanır. Di er kol ise güneye uzanır. Bölgenin ba lıca da ları ise öyledir; spiriz, Alada , Tendürek, Erek, Pirrasit, Manda, Gündizin, sabey, evli, Kazan, Ali Kelle, Ahta, Norkuh, Irgat, Çilli, Karahayal, Nacarabat, Rent Ömer ve Melek da ları bulunmaktadır.⁶

Bölgede ayrıca, genel olarak da ların arasına sokulmu vaziyette plato, ova ve yaylalar bulunmaktadır. Ba lıcaları ise; Na ar, Akbulak, Saray, Karakallı, Erçek düzlükleri ile Ho ab, Havsar, Van, Bargiri, Erci ve Çaldıran Abca a ovalarıdır.⁷ ehirdeki en önemli vadiler ise; Bendi Mahi, Karasu, Ho ab ve Memedik vadileridir.⁸ Van'da büyük akarsu ve nehirlere rastlanmaz. ldeki akarsular genelde Van gölüne dökülür. Ba lıcaları unlardır; Bendi Mahi, Ho ab, Karasu, Memedik, Ça lı ve Çatak suları ile Zilan deresi, Deliçay, r at çayı, Kırgeçit deresidir.⁹

⁴ Ergünöz Akçora, **Van ve çevresinde Ermeni isyanları(1896-1916)**(Basılmamı doktora tezi), Ankara,1985,s.1

⁵ **Ana Britannica**, C.31, s.117; **Van yılı 1, 1973**, **Meydan Larousse**, C.20, s.69

⁶ **Van yılı 1, 1973**, s.17, Hüseyin Saraço lu; **Do u Anadolu Bölgesi**, st., 1989, s.436, <http://www.van.gov.tr/cografya/cografya.php>

⁷ **Van yılı 1,1973**, s.21; Hüseyin Saraço lu, a.g.e., s.445; **Yeni Rehber Ans.**, C.20 ,s.42

⁸ **Meydan Larousse**, st., 1973, C.12, s.516; **Van Yılı 1,1973**,s.21

⁹ **Yeni Türk ans.**, C.12, s.4577; **Van Yılı 1,1973**, s.21

Türkiye'nin en büyük gölü olan Van gölü 3764 km² yüzölçümlü, 1656 m deniz seviyesinden yüksekte, 125 km uzunluğunda, 60 km genişliğinde olup, derinliği güneyde 100 m, diğer yerlerde daha fazladır. Evliya Çelebi, Van gölünün çevresinin 11 günde dolaıldığını söyler. Diğer göller ise; Erçek, Kaz, Sor, Engiz, Hasan Timuran, Akgöl, Süphan, Hıdır Mente, Sarıgöl, Keçi, Maris ve Çenge gölleridir.¹⁰ Van gölünde dört ada bulunup bunların en büyüğü ise Akdamar adasıdır. Diğerleri ise Kuş, Çarpanak ve Gadir adalarıdır.

4. İklimi

Van ve çevresinde kara iklimi hâkimdir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlıdır. Ancak Van gölü buradaki yerleşim merkezlerinin havasına etki ederek kışların yumuşak geçmesine sebep olur. Yılın 80 günü, toprak yüzeyi karla kaplıdır. Don ile geçen günlerin sayısı 133'dür. Van'ın yıllık sıcaklık ortalaması, 8,8° C'dir. Merkezde en soğuk geçen ay Ocak, en sıcak geçen aylar Temmuz ve Ağustostur.

Van, iklime bağlı bitki örtüsü bakımından da oldukça zayıftır. Bozkır bitkileri yaygındır. En zengin alanlar akarsuların oluşturduğu göl kenarındaki düzlüklerdir. Akarsu boylarında küçük ormanlar göze çarpar. Ağaç türleri olarak, kavak, söğüt ve karaağaç en önemlileridir.¹¹

5. Ekonomik Ve Beşeri Özellikleri

Van ilinin ekonomik yapısı genel olarak tarımsal faaliyetlere dayanmaktadır. Bunun yanında ticaret, turizm ve sanayi faaliyetleri de ekonomide önemli yer tutmaktadır. İl ekonomisinde sanayi, hammaddeyi yerinde işlemek, ihtiyaçları temin etmek ve istihdama olan katkılarından dolayı önemli bir işlev görmektedir. İdeki sanayileme hareketlerinin temel nedenleri arasında yukarıda belirtilen hususlar yer almaktadır. İdeki ilk önemli sanayileme hareketleri 1966 yılında başlamış ve halen devam etmektedir.

¹⁰ Van Yılı 1, 1973, s.22-23; Atsız, Evliya Çelebi Seyahatnamesinden seçmeler, İstanbul, 1971, C.1, s.81

¹¹ Ergünöz Akçora, a.g.e., s.10, <http://www.van.gov.tr/ekonomi/sanayi.php>
<http://www.van.gov.tr/tarim/tarim.php>

Van da toplam gayrisafi hâsılanın büyük bir kısmı tarım ve hayvancılıktan sa lanmaktadır. İde tarımsal üretimi artırmak amacıyla ürün de i ikli i çalı maları devam etmektedir. Bu de i ikli in içerisinde meyvecili in geli tirilmesi, cevizcilik, silajlık mısır, yem bitkileri yeti tiricili i, Norduz koyunu yeti tiricili i, seracılık gibi dallar yer almaktadır.

Ayrıca Van'da Saray ilçesi Kapıköy sınır kapısı üzerinde yapılan sınır ticareti il ekonomisine büyük getiriler sa lamakla beraber, di er yandan ithalat, ihracat, su ürünleri, yeraltı kaynakları, tarım ve hayvancılık getirileri de ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Di er yönden Van ilinin be eri özelliklerine bakacak olursak, Van Anadolu vilayetleri arasında nüfusu en zor analiz edilen ilimizdir. Çıkarılan sonuçlar açısından da en az do ru olanı da yine Van vilayetidir. Osmanlı rakamları vilayetin, yalnız uzaktan düzelmi olan nüfus bilgilerini ifade etmektedir. Bununla beraber Osmanlıların Van'daki i aretlerin kesin nüfuslarını saymada ba arısız olduklarını kabul etmektedir. Bu bölgenin çok eski bir yerle im yeri olması ve birçok sava ların merkezinde bulunması dolayısıyla, nüfusunda azalma ve ço alma olmu tur.

Van merkez nüfusu, 1830–1840 yılları arasında 20 bin, 1890-1912'de 30 bin, 1927'de 7 bin olarak tespit edilmi tir. Buradaki dü ü harplerdeki kayıp ve iç isyan dolayısıyla yapılan göçler nedeniyledir. Ayrıca Van'da cereyan eden Ermeni olayları nedeniyle de nüfusta kayıplar ya anmı tır, bu nedenle de Ermeni kaynaklar ve Osmanlı kaynakları arasındaki nüfus bilgileri arasında farklılıklar görölmektedir.

19.yüzyılın sonu ve 20.yüzyılın ba ındaki nüfus da ılımı öyledir; 1885'te 119.860, 1897'de 202.007, 1906'da 113.964, 1914'te 259.141, 1917'de 247.172, 1919'da ise 582.000 olarak belirtilmi tir. Bu tarihten sonra I.Cihan harbi ve bazı olaylar sonucunda nüfus dü mü tür, fakat harpten sonra Van yava yava da olsa bir geli me göstermi tir. Van ilinin toplam nüfusunun %49'u kırsal kesimde, %51'i de ehir merkezinde ya amaktadır.

Cumhuriyet döneminde Van ve yöresinin, imkânlar ölçüsünde ekonomik ve sosyal alanda yatırımlar yapılarak gelişmesi ve halen bu gelişim devam etmektedir.¹²

6. Van tarihi

6.1. Urartulara Kadar Van

Van bölgesinde en eski medeniyet M.Ö.4000 yıllarına kadar gitmektedir. Van kalesinin 6 km güneyinde bulunan “Tilki tepe” ile Van gölünün kuzeyindeki “Ernis” mezarlıklarında yapılan kazılarda kalkolitik, bronz ve demir devrine ait kültürel buluntulara rastlanmıştır. M.Ö.4000 yıllarından itibaren Doğu Anadolu bölgesine Kafkasya üzerinden Hurriler büyük kabileler halinde göç etmişlerdir. Hurrilerin M.Ö.2000’li yıllardan itibaren Van gölünden başlayarak Kızılırmak ve Yeşilirmak’ın Karadeniz’e döküldüğü yerlere kadar uzanan bir bölgeye hâkim oldukları görülür.

M.Ö.18.yüzyılda Huri-Mitani siyasi tekkülünün merkezi otoritesi sarsılmış ve beyliklere bölünmüştür. Asur kralları bu küçük Huri beyliklerini hâkimiyetleri altına almaya çalışmış ve bu sırada Van gölü çevresinden batı İran’a kadar olan bölgede Nairi ve Vatri-Urartu ülkeleri ile Asurlular arasında mücadeleler başlamıştır. Urartu ve Asur mücadelesi M.Ö.9.yüzyılın ortalarına kadar sürmüştür, Asurluların bu dağlık ve zor arazi artlarına sahip bölgeyi hâkimiyet altında tutmasının zorluğu yüzünden bu bölgede Urartu devletinin kurulduğu görülmüştür (M.Ö.900–600)¹³. M.Ö. 859’dan, M.Ö.612 yılına kadar 247 yıl hüküm süren bu devlette 12 kral gelip geçmiştir.¹⁴

6.2. Urartular Döneminde Van

Urartular’ın ilk kralı Arame (Arama) olup, Asur kralı III. Salmanasar tarafından merkezleri yağmalanmıştır. M.Ö.850–840 yılları arasında yönetimde kral Sarduri

¹² <http://www.van.gov.tr/nufus/nufus.php>

¹³ Ergünöz Akçora, a.g.e., s.27; M.Salih Mercan, “Tarihte Van”,*Kültür ve Sanat dergisi Van özel sayısı*, Ankara, 1996, s.32, s.9

¹⁴ *Yeni rehber ans.*, C.20,s.40, *Yeni resimli bilgi ans.*, C.7, st., 1983, s.2199, <http://www.van.gov.tr/tarih/uovan.php>

bulunmu tur. Tu pa (Van) ehrini bu kral kurmu tur. Ayrıca ehrin babadan o luna geçmesi gelene ini bu kralla ba latmı lardır.¹⁵ Kral puni (M.Ö.830-810) ve Menuas (M.Ö.810-786) yılları Urartuların bayındırlık yönünden geli tikleri bir devirdir. Bu devirde Gürpınar ovasından Van ovasına su getirebilmek için kanallar açılmı , yollar, saraylar yapılmı ise de asıl geni leme kral I.Argisti (M.Ö.786–764) zamanında olmu tur.

Argisti'den sonra yerine o lu II. Sarduri (M.Ö.764–725) geçmi tir. Sarduriler'den sonra da I.Rusa (M.Ö.735–714) kral olmu tur ve bu dönemde devlet merkezi yine Tu pa olmu tur. II. Sarduri, Asur tehlikesine kar ı Van yöresinin kuzeydo usuna iki kale yaptırmı , fakat Asur kralı II. Sargon'un M.Ö.714'te Urartu ordusunu bozguna u ratmasıyla, kral I.Rusa dayanamayıp intihar etmi ve yerine II. Argisti geçmi tir. Böylelikle Urartular bir süre de olsa ferahlamı lardır. Daha sonra tahta geçen II. Rusa zamanında (M.Ö.685–645) Urartular yeniden toparlanmı lardır. II. Rusa'dan sonra yerine o lu III. Sarduri geçmi (M.Ö.645-635) ve Asurlularla sava mı tır. Bu hükümdardan sonra da Ermeno ve IV. Sarduri tahta geçmi fakat M.Ö.609'da skit istilasından kurtulamamı lar ve ehirlere yakılıp yıkılmasına tanıklık etmi lerdir. Daha sonraki tarihlerde ise, Medler Van yöresine girip egemen olmu lardır (M.Ö.508). Bu devletin egemenli i de çok kısa sürmü tür, çünkü Medler M.Ö.550'de Persler tarafından yıkılmı tır.¹⁶

Pers kralı Kiros süratle Anadolu'ya yayılmaya ba lamı ve Ege kıyılarına kadar hâkim olmu tur. Bu tarihte Persleri yenen Makedonyalı Büyük skender Anadolu'ya ve dolayısıyla da Van yöresine hâkim olmu tur. Fakat Büyük skender'in ölümüyle çıkan iktidar kavgaları sebebiyle, M.Ö.301'de kurulan Selokoid devleti Van bölgesini kendisine ba lamı ve bu bölgede kuvvetlenen Partlar'a kar ı ba arılı sava lar yapmı lardır. Bu sebeple Van ehrindeki komutanlar ayaklanarak ba ımsızlıklarını ilan etmi lerse de, M.Ö.129'da Partlar bu kuvvete de son vermi ve Van'da kendi üstünlüklerini kurmayı ba armı lardır.

¹⁵ Ergünöz Akçora, **a.g.e.** , s.27, **Van yılı 1,1967**, s.22; M.Salih Mercan, **a.g.d.** , s.10, <http://www.van.gov.tr/tarih/udvan.php>

¹⁶ **Van yılı 1, 1973** ,s.29-33, Ergünöz Akçora, **a.g.e.**, s.27, **Meydan Larousse**, st., 1992, C.20, s.67; **Kültür ve Sanat dergisi**,s.10

M.Ö.66 yılında Van, Romalılar'ın eline geçmi ve M.S.200 yıllarına kadar Partlar ve Bizanslılar arasında sürekli olarak el değiştirmiş tir. Van M.S 2.yüzyıldan 7.yüzyıla kadar Sasani idaresinde kalmı ve 625'te bölgeye Hazar Türkleri gelmiş tir. Hazarlar ve İslam orduları arasındaki mücadele Hazarlar'ın Müslüman olmasıyla sona ermiş tir. Daha sonraki süreçte ise bu bölgede ayrılmış bir kuran Roma ile Partlar arasında Van sürekli el değiştirmiş ve Partların yıkılmasıyla da Van'da Sasani etkinliği başlamış tir. Fakat Sasani hâkimiyeti de Roma'nın 395'te ikiye ayrılıp bu bölgede Doğu Roma'nın üstün kuvvet haline gelmesiyle sona ermiş ve bölgede Bizans hâkimiyeti başlamış tir.¹⁷

Bizans imparatorluğunun başındaki Heraklyus'un 641'de ölümü ile Araplar Anadolu'ya akınlarını arttırmış ve Van yöresini ele geçirmeye çalışmış , fakat Bizans'ın direnişi karşısında geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Van yöresinin Araplarca alınması Hz. Ömer devrine rastlar. Emevi devrinde ise Erzurum ve Van bölgeleri ele geçirilmiş ise de Bizans bu bölgede isyanlar çıkartmış ve bu isyanlarda Ermenileri de kullanmışlardır. Daha sonra Bizans imparatoru II. Konstans 100 bin kişilik bir ordu ile Doğu Anadolu'ya ve Van'ın kuzey kesimlerini ele geçirmiş , fakat Ermeni prensi Teodoros Araplarla anlaşarak Bizans'ı ülkeden çıkartmışlardır. Emeviler döneminde Van, Arap hâkimiyetinde yer almış fakat Ermeni valileri tarafından yönetilmiş tir. Abbasiler zamanında ise yöre halkıyla iyi geçinmek için Arot isimli prens, Ermeni emirliğinin başına atanmış tir. 890 yılında ise prens Arot'un yerine I.Sambat emirliği devam etmiş , fakat buradaki Ermeni prenslikleri hiçbir zaman bağımsız olamamışlardır. Devamlı olarak bir devletin hâkimiyetini tanımışlardır.

I.Sambat devrinde Türk asıllı Afşin Bey, Van ve Vestan'ı ele geçirmiş ve bu bölgelere kendi valilerini atamış tir. Afşin Bey'den sonra yerine geçen kardeşi Yusuf da Ermeni Bograt soyunun gücünü kırmak için rakipleri Ardzuruniler'i destekleyip hanedanın başı Vaspurakan prensi Gogik'e kraliçesini vermiş tir. Bu kararı Abbasi halifesi de tanımış ve bundan sonraki süreçlerde de bu soy Van merkez olmak üzere (914) Vaspurakan'da hüküm sürmüştür. Fakat Bizans bu bölgelere yeni seferler

¹⁷ Ergünöz Akçora, **a.g.e.**, s.28; **Ana Britannica**, C.31, st,1994, s.118; **Yeni rehber ans.**, C.7, , st., 1983, s.2199, **Yeni rehber ans.**,C.20,s.41; **Meydan Larousse**, C.20, s.68

düzenlemeye de devam etmi tir. Vaspurakan'ın son kralı Senekherin, var olan Türk tehlikesi üzerine Van yöresini Bizans'a bırakmı tır.¹⁸ 1021'de Bizans'a ba lanan Van yöresine Türkmenler yerle tirilmi tir.¹⁹ 1045'te ise Bizanslılar, Bograt soyuna son verip yöreyi bütünüyle hâkimiyetleri altına alıp, bu bölgenin Ermenilerini Anadolu'nun içlerine sürgün etmi ler ve zorla Ortodoks mezhebine dâhil olmalarına neden olmu lardır.²⁰

6.3. Selçuklu ve Osmanlı Döneminde Van

(Ahlât ahlâr, Eyyübi ve Harezmi ahlâr, Anadolu Selçukluları, İhanlılar, Karakoyunlular, Safeviler ve Osmanlılar)

Anadolu'ya ilk Türk akınları Van bölgesinden ba lamı tır. Ça rı Bey önderli indeki Türkler, yerle ilebilecek yeni bir yurt bulmak amacıyla 1018 yılında Van yöresine gelmi ve burada büyük bir direni le kar ıla ılmaması üzerine, büyük kitleler halinde Anadolu'ya akmaya ba lamı lardır.²¹ 1054'te Anadolu seferine çıkan Tu rul Bey, Erci ve Van yöresini 1064'te ele geçirmi tir. 1065'te ise ehir ve çevresi Alparslan tarafından fethedilmi tir.²² Malazgirt zaferiyle Van yöresinde Türk egemenli i peki mi , Bizans'ın askeri gücü büyük oranda kırılmı ve bu bölgeye yerle en Türkmen boyları ile birlikte Van ve çevresinde Türkle me ba lamı ve Anadolu'ya adeta bir giri kapısı durumuna gelmi tir. Alparslan bu bölgeyi Ermenilerden de il Bizans imparatorlu undan almı tır.²³ Alparslan'ın ölümünden sonra, Van yöresinin yönetimi Kutbettin smail ve Sökmen, El-Kutbi ye ikta olarak verilmi ve Ahlât merkez olarak Sökmenli Devleti kurulmu tur.²⁴ Selçukilerden sonra Van bölgesi bir süre İhanlıların, onlardan sonrada Celayirliler'in yönetimine girmi tir. 13.yüzyılda

¹⁸ **Meydan Larousse** ,C.20, s.68; Ergünöz Akçora, **a.g.e.**, s.28

¹⁹ **Ana Britannica**, C.21, st., 1994, s.118, **Do u tan Günümüze Büyük slam Tarihi**, st.,1992, C.6, s.101-104

²⁰ Ergünöz Akçora, **a.g.e.** , s.29, <http://www.van.gov.tr/tarih/udvan.php>

²¹ Ergünöz Akçora, **a.g.e.**, s.29

²² Ergünöz Akçora, **a.g.e.**, s.29, **Kültür ve Sanat dergisi**, s.11

²³ Pars Tu lacı, **a.g.e.**, s.302; **Van yıllı ı,1967**, s.69; Altan Deliorman, **Genel Türk Tarihi**, st., 1995, s.70

²⁴ Ergünöz Akçora, **a.g.e.**, s.30; Osman Turan, **Do u Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, st., 1993, s.86

ise Van bölgesi el de i tirerek Karakoyunluların yönetimine geçmi tir. Bu dönemde Karakoyunluların ba ehri ise Erci idi.²⁵

1208'de Gürcüler, Van ve Erci bölgesini ya malamı lar ve Mo ollara kar ı direni i ile Celaledin Harezmi, 1229 yılında Van-Erci ve Ahlât bölgesine hâkim olmu tur. 1230 yılında ise Alâeddin Keykubat Harezmi ahları yenerek bölgenin hâkimiyetini Anadolu Selçuklularına geçirmi tir. Daha sonraki dönemde ise İhanlılar, bilahire Karakoyunlular bölgeye hâkim olmu lardır.²⁶ 1387'de Timur evvela Karakoyunluları yenerek Alada 'daki ordugâhlarını tahrip ve yok ettirmi tir. Timur, Van bölgesinden Anadolu'ya do ru ilerlerken, Van kalesinin yönetimini zzettin ir Bey'e bırakmı ve nihayetinde 14.yüzyılda Van bölgesi Akkoyunlulara ve onlardan da ran'daki Safevi hanedanının eline geçmi tir. 1503'te ise ah smail, Safevi Akkoyunlu hükümdarı Sultan Murad'ı yenerek Van'ı almı tir.²⁷ Van, 16.yüzyılın ilk yarısında Osmanlı ve Safevi imparatorlukları arasında çeki me konusu olmu ve Yavuz Sultan Selim, Çaldıran seferinde geçici olarak bölgeye hâkim olmu tur.²⁸

Nihayetinde Kanuni Sultan Süleyman ran ile sürüp giden anla mazlı a son vermek için 1533'de bir sefer düzenlemi ve bu seferle 1534'te Adilcevaz, Erci ve Van'ı topraklarına katmı tır. Böylece Van kesin olarak Osmanlı devletinin eline geçmi tir. Osmanlı devleti bu bölgedeki hâkimiyeti sırasında, burayı bir eyalet haline getirmi tir. Bölgenin siyasi, iktisadi ve ticari yönden ta ıdı ı önem, Ortado u'yu Anadolu'ya, hatta Avrupa'ya ba layan yolların kav ak noktasında bulunmasıdır.²⁹

1548'de Kanuni Sultan Süleyman, Van bölgesine tekrar bir sefer düzenlemi , ancak Kanuni stanbul'a dönünce, ah Tahmasb bölgeyi tekrar ele geçirmi tir. Bunun üzerine Kanuni, 1551-1554 yılları arasında Erci , Ahlât ve Adilcevazla birlikte Van'a

²⁵ **Ana Britannica**, C.31, st., 1994, s.118; Osman Turan, **a.g.e.**, s.88; Osman Turan, **Selçuklular zamanında Türkiye**, st., 1993, s.74

²⁶ **Van Yıllı ı**, s.69; **Kültür ve Sanat dergisi**, s.12, <http://www.van.gov.tr/tarih/usvan.php>

²⁷ **Van yılı ı**, 1967, s.69; Altan Deliorman, **a.g.e.**, s.190, **Do u tan Günümüze Büyük slam Tarihi**, C.8, s.419

²⁸ smail Hakkı Uzunçar ılı, **Osmanlı tarihi**, C.2, s.32, Ank., 1994, Joseph,V.Hammer, **Büyük Osmanlı Tarihi**, st., 1994, C.2, s.443-445, Pars Tu lacı, **a.g.e.**, s.302; Yılmaz Öztuna, **Büyük Osmanlı Tarihi**, st., 1994, C.10, s.254

²⁹ **Van yılı ı**, 1973, s.41; Altan Deliorman, **Osmanlı Tarihi**, st., 1995, s.77; Yılmaz Öztuna, **a.g.e.**, C.10, s.255

tekrar hâkim olmu tur. Daha sonraki süreçte ise Kanuni üçüncü defa ran seferine çıkmı ve Safeviler tümüyle Do u Anadolu bölgesinden çıkarılmı lardır. 1555'te imzalanan Amasya anla ması ile de Van yöresi Osmanlılara bırakılmı tır. 1633'de Safeviler Van'ı yeniden ku atmı lar ve IV. Murad zamanında da Safeviler ran'ın içlerine çekilmek zorunda kalmı lardır.³⁰ Bu dönemde Van eyaletinin sancakları ise; Adilcevaz, Erci , Mu , Bargiri, Kargör, Ke ani, Mahmudi, Berdea, Ovacık, Bitlis, Ahlât, Yakça ve Do u Beyazıt idi.³¹ Bazı kanunnamelerde ise, Bitlis sanca ını Osmanlı devletine tabi olan ayrı hükümet saymı lar ve Do u Beyazıt'ı, Kala-i Beyazıt adıyla Van eyaletine ba lı olarak göstermi lerdir.

19.yüzyıldan itibaren ehir bütünüyle bir iskân yeri olmu ve 1888 yılında ba ka göçmen toplulukları da ehre yerle tirilmı tır. ehirin ilk ticaret meclisi 1861 yılında kurulmu tur.³² Van, 1882 yılında Ermeni olaylarına sahne olmu tur. Üç Ermeni eleba ısının yönetimindeki 1500 Ermeni isyancı ehirden uzakla tılmı ve 1895 yılından itibaren de Ermeni çeteleri ehri kundaklamı ve bu olay bir Ermeni Türk çatı masına yol açmı tır. ehir, I. Dünya sava ında Ruslar tarafından i gal edilmi ve 1915'te Ruslar tamamen bölgeye hâkim olmu lardır. Dolayısıyla da Rusların yardımlarıyla Ermeniler de bölgeye hâkim olmu lardır. Bu dönemde Ruslarla i birli i yaparak Van bölgesinde çe itli köylere baskınlar yapan Ermeniler bölgeden derhal çıkarılmı lardır. Ruslar ve Ermeniler, bu i gal sırasında ehri yakıp yıkmı ve harabe haline getirmi lerdir. 2 Nisan 1918 günü, Van i galden kurtarılmı ve anla ılmı tır ki, vaktiyle 100 binin üstünde olan ehir nüfusu i galden sonra 3 binlere dü mü tür. Nihayetinde 2 yıl 10 ay ve 13 gün süren i galden sonra Türk ordusu 2 Nisan 1918'de Van'ı i galden kurtarmı tır.³³

³⁰ **Yeni rehber ans.**, C.20, s.42, Pars Tu lacı, **a.g.e.**, s.302; **Van yılı 1,1973**, s.42; **Meydan Larousse**, st., 1972, C.12, s.68-69; Altan Deliorman, **Osmanlı Tarihi**, st., 1995, s.123

³¹ Yılmaz Öztuna, **Büyük Türk Tarihi**, C.12, s.7; Pars Tu lacı, **a.g.e.**, s.303; **Kültür ve Sanat dergisi**,s.14

³² Pars Tu lacı, **a.g.e.**, s.303

³³ Van yılı 1,1967, s.70; Van yılı 1,1973, s.42; Yeni resimli bilgi ans., C.7, s.2199; Yeni rehber ans., C.20, s.42, <http://www.van.gov.tr/tarih/thakimi.php>, <http://www.van.gov.tr/tarih/osmanli.php>

6.4. Cumhuriyet Döneminde Van

Cumhuriyet döneminde Van, uzun yıllar bahçeli konutlarıyla kırsal görünümünü korumu tur. 1965'te nüfusu 32.000'dir. 1970'lerde ran demir yolunun açılmasıyla ehirde önemli geli meler ba lamı tır. Van bölge ula ımında önemli bir yeri olan, 5 km uzaklıktaki iskele kesimiyle bütünle ecek biçimde geli mektedir. Ankara'ya 1249 km uzaklıktaki kent Tatvan yolu üzerinden demiryolu a ına ba lanır. Güneydo u havaalanından Türkiye'nin di er merkezlerine düzenli uçak seferleri yapılır. Van'daki ba lıca e itim ve kültür kurumu Yüzüncü Yıl üniversitesidir. Van belediyesi, Cumhuriyetten önce kurulmu tur. Bugün ise Van'da bayındırlık alanında ne görülüyorsa hepsi Cumhuriyet döneminde kurulmu tur. Tek sözle anlatmak gerekirse bugünkü yeni Van ehri, Cumhuriyet döneminin eseridir.³⁴ Sonuç olarak; tarih öncesinden ba layarak birçok uygarlı a tanıklık eden Van, tarih boyunca en parlak dönemini –ba kent olması da bunun en belirgin göstergesidir- Urartular döneminde ya amı tır. Krallar bu kente gereken önemi vermi ler ve geni bayındırlık hareketleriyle, ça ının en ileri uygarlık seviyesine ula mı lardır. Ancak çevrenin yüksek da larla çevrili olması ve a ır kı ko ulları, ehri dünyadan kopuk bir ya am içerisinde olmasına sebebiyet vermi tir.

Yöre güzelli i, elveri li ve sulak topraklara sahip olması nedeniyle kent, tarih boyunca büyük istilalara u ramı tır. stila hareketlerinin bir güç göstergesi olması ve ta üstünde ta bırakmama gelene i, ne yazık ki Van tarihinin en acı gerçe ini olu turmaktadır. Osmanlı devleti, özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminde buradaki bayındırlık hareketleri arttı tır. Yöredeki birçok eser, bu dönemde burada hizmet etmi Hüsrev Pa a'nın adını ta ımaktadır. 20.yüzyıl ba larında Van çe itli etnik kökenlerin bir arada ya adı ı bir kültür mozai i idi. Van geni tarihi ve kültürel de erleri ile günümüzde halen önemli bir konumda ve yapıda olan bir ehrimizdir.

³⁴ Van yılı ı 1967, s.72; Ana Britannica, s.118; Yeni rehber ans., C.20, s.44; Tarih ve Co rafya Dünyası dergisi, C.1, s.3, st., Haziran, 1959, <http://www.van.gov.tr/tarih/cumdonemi.php>

7. Van'da Ermeni Varlığı

Van ilinin çok eski bir yerleşim yeri olması, birçok medeniyet, kültür ve dinlerin burada boy göstermesini sağlamıştır. Tespit edilebilen kaynaklara göre Van'da Müslümanlar, Hristiyanlar, Katolik ve Protestan Ermeniler ve Yahudiler var olmuştur.

Burada bizi ilgilendiren, Van'da yaşamı olan ve bölgedeki Hristiyan nüfusun çoğunluğunu oluşturan Ermenilerdir. Tarih boyunca, Van'daki Ermeni nüfusunun seyri şöyledir; 1880 yılı için tahmin yapan Ermeni Patrikhanesine göre Van'da bu dönemde 184.000 Ermeni vardır. 1881 yılında yine Patrikhaneye göre Van'da 188.859 Ermeni vardır. Bu rakamlar sayımı yapan Ermeniler'e aittir.³⁵ 1890 yılında ise Van'da Osmanlı kaynaklarına göre 155.988 Ermeni mevcuttur. Vital Cuinet ise aynı yıl için toplam Hristiyan nüfusunu 178.000 olarak gösterir. Yine Ermeni kaynaklarına göre; 19.yüzyıl sonu ile 20.yüzyıl başlarında Van'daki gayrimüslimlerin toplamı 323.000'dir. Bunun 190.000'i Ermeni olup, 133.000'ini ise diğer gayri Müslimler oluşturur. 1881-1893'te Osmanlı devletince yapılan nüfus sayımına göre ise, toplam Hristiyan nüfusu 60.448'dir. Bunların hepsini Ermenilerin oluşturduğunu, 26.014'ünün kadın, 34.434'ünün erkeklerden oluştuğunu belirtir.³⁶

1882 ve 1912 yıllarındaki Ermeni nüfusuna ait, Ermeni Patrikhanesinin kaynaklarına göre, 1882 yılında Ermeni nüfusu 400.000, 1912'de ise 185.000'dir. Genel olarak, Osmanlı Nüfus-u Umumiyesine göre ve Ermeni Patrikhanesinin, Ermeni nüfusuna dair bilgilerinde %18'lik bir fark gözle çarpılmaktadır.³⁷ 17.yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise, Van'da sosyal huzur bozulmaya başlamıştır. Siyasi otoritenin gücünü yitirmeye başlaması ile birlikte Avrupa devletlerinin ihtiraslarının artması sonucu, yüzyıllarca birlikte yaşamayan Ermeniler ve Türkler arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Misyonerlik faaliyetleri sonucunda Van'da 3 Mart 1872 tarihinde ilk ihtilal örgütü "Birlik ve Kurtuluş Cemiyeti" 1878 yılında gizli bir ihtilal örgütü olan "Karaağaç

³⁵ Ergünöz Akçora, **a.g.e.**, s.60

³⁶ Cem Behar, **Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin nüfusu 1500-1927**, Ankara, 1996, s.40

³⁷ Justin Mc Carty, **Osmanlı Anadolu Topraklarındaki Müslüman ve Azınlık Nüfus**, Ankara, 1995, s.67-70

Te kilatı” kurulmu tur. 19.yüzyılın 2.yarisında ise Van’da Ermenice gazete çıkarılmaya ba lanmı tir.³⁸

Ermeni isyan komiteleri, Van’da di er yerlerden daha kuvvetli idiler. Buraya ran ve Kafkasya yolu ile bol miktarda silah ve cephane getirilmi ve düzenli te kilat kurulmu tur. Ayrıca hudut olması itibariyle, tedhisçilerin kontrol edilebilme imkânının azlı ı ve aynı zamanda gerekti inde Ermeni deste inin kolayca sa lanması, Van’da örgütlerin yo unla masına sebep olmu tur. Komitecilerin en büyük destekçisi, Ermeni kilisesi olmu tur. Ermeni papazların, bilhassa Hrimyan’ın patriklikten ayrıldıktan sonra Van’da yaptı ı faaliyetlerle burası Ermeni dini ve kültürel faaliyetlerinin merkezi oldu u kadar, ihtilal örgütlerinin de merkezi haline gelmi tir.

Van’da Rus Ba konsoloslu u görevinde bulunan, General Mayevski, Ermeni din adamlarının din ile u ra madıklarını, manastırlarda ayin yerine Hristiyan-Müslüman dü manlı nı i lediklerini belirtmektedir. Yine Ba konsolosun belirtti ine göre, 1895 yılı içerisinde Van’daki ihtilal hazırlıkları yo unla mı ve halktan silah vergisi olarak toplanan paralar ile silah ve cephane alınmı tir. Bu silahları kullanacak ve isyanı yönetecek olan komiteciler, Rusya ve ran yolu ile Van’a gelmi bulunuyorlardı. Ermeniler Van’da ilk defa 1896–1897 yıllarında Ermeni komitelerinin komplolarıyla isyan ettirilmilerdir. Birinci Van isyanının bastırılmasından sonra da, Ermeni komiteleri yine her alanda giri imlerine devam etmi lerdir.4 ubat 1902’de Paris’te toplanan I.Genç Türk kongresine katılan Ermeniler, Osmanlı idaresine kar ı muhalif bir tutum sergilemi lerdir.

27 Aralık 1907’de Paris’te ikinci defa toplanan Genç Türk kongresinde Ermeniler bu defa uzla macı bir tavır sergilemi ler, Osmanlı devletinin ba ımsızlı nı tanıdıklarını, tedhisten ve devlete asker vermemekten vazgeçtiklerini açıklamı lardır. Fakat bu kongrelerden birkaç ay sonra Ermeniler, Adana’da birkaç isyan giri iminde daha bulunmu lardır. Ermeniler 7 Nisan 1915’ten itibaren Van’ı tamamen ku atmı lar ve çevredeki Ermeni çetelerinin de katılımıyla sayıları 100.000’i geçmi tir. Türk kaynaklarına ve ara tırmalarına göre ise bu ku atmada baskına u rayan; Derebey,

³⁸ <http://www.van.gov.tr/tarih/osmanli.php>

Haki , Zorova, Hidir, Göllü, eyhane (Otluca), eyhkara (Gülsünler) köyleri halkları, Zeve merkez köyüne sınımlardır. Bu kuşatmada sadece Zeve’de bu yedi köyün halkından 2000’den fazla insanın katledildiği belirtilmektedir.

2 Nisan 1918 günü ise Rusların ve Ermenilerin işgal ettiği Van, içinde bulunduğu durumdan kurtulmuştur. Ermeniler bölgeden çıkartılmıştır. Fakat işgal esnasında Van’ı harabe haline getirmişlerdir. 20 Mayıs 1915’te Van, Ermenilerin öncülüğünde Ruslar tarafından tamamen işgal edilmiştir. Ardından ise hemen bir geçici hükümet kurularak Van valiliğine, Aram Manukyan getirilmiş ve Ermeniler faaliyetlerini 1918 Nisan ayına kadar devam ettirmişlerdir. Bu tarihe kadar cereyan eden olaylar, Rusların destek ve tahrikleriyle gerçekleşmiştir.

Tarih gösteriyor ki, bölgede istikrarın mevcut olduğu devirlerde büyük medeniyet merkezleri oluşmuş, fakat istilalar ve isyanlarla harap edilmiştir. Harpten sonra Van, yavaş yavaş da olsa kendine gelmiştir. Doğu Anadolu ve Van yöresinde gerçekleşen Ermeni kuşatmaları ve isyanları sonucu, yukarıda da belirttiğimiz gibi birçok köy halkı öldürülmüştür. Günümüzde halen Van ve çevresinde toplu mezar kazıları yapılmaktadır.³⁹

³⁹ <http://www.van.gov.tr/tarih/osmanli.php>

K NC BÖLÜM

VAN AKDAMAR K L SES VE K L SEN N RESTORASYONU

1. Van Akdamar Adasının Tarihçesi

Tarihi Akdamar kilisesinin bulunduğu Akdamar adası, Türkiye'nin Van ve Bitlis illeri arasında bulunan, Van gölünün içinde yer alan en büyük adadır. Van'ın Geva ilçesi sınırları içerisinde bulunan adada, Ermenilerden kalma bir kilise bulunur. Yüzölçümü 70.000 m² olan adanın toplam kıyı uzunluğu 3km'yi bulmaktadır. En yüksek noktası deniz seviyesinden 1912 m yüksekte bulunan adanın batı uçlarından yüksekliği 8 m'ye ulaşan dik kayalıklar vardır. Adada yerleşim yoktur.⁴⁰

2. Van Akdamar Adasının Efsanesi

Adanın adının nereden geldiğine dair yaygın halk hikâyesine göre, zamanında bu adada yaayan bir kızin güzelliğidillere destan "Tamara" adında bir kızı vardır. Adanın çevresindeki köylerde çobanlık yapan Müslüman bir genç bu kıza âşık olur. Bu genç, Tamara ile buluşmak için her gece adaya yüzer, Tamara ise ona gece karanlığında yerini belli etmek için, bir fenerle bekler. Bu durumdan haberdar olan Keki, fırtınalı bir gecede elinde bir fenerle adanın kıyısına iner ve sürekli yer değitirerek, gencin boğuyeyüzüp gücünü yitirmesine sebep olur. Yüzmekten gücünü yitirip yorulan genç çoban boğulur ve boğulmadan önce son nefesiyle "Ah Tamara" diye haykırır. Bunu duyan kız da hemen ardından kendini gölün sularına bırakarak boğulur. "Ah Tamara" söyleminin zamanla dönüerek "Ahtamar" ismini aldığı söylenir. Bu efsanenin tarihi gerçeklerle alakasının zayıf olduğu şüphesizdir. 9.yüzyıldan itibaren kaydedilmiş olan "A tamar" adının Arapça "MR" kökünden "kabartı, tümsek" anlamına gelen bir türev olması daha yüksek bir olasılık olarak değerlendirilebilir.⁴¹

⁴⁰ Selçuk Güzelolu, **Tanrı Haldi'nin Bakenti, Van ve Çevresine Tarihi ve Arkeolojik bir bakış**, st., 1996 ,s.53-54, <http://www.van.gov.tr/turizm/kiliseler.php>

⁴¹ Selçuk Güzelolu, **a.g.e.**, s.53, Gönül Öney, **Akdamar Kilisesi**, Ankara, 1989, s.1-3

Adanın isminin Türkçe tirilmi biçimi olan Akdamar, 1980’li yıllardan bu yana T.C. resmi kurumları tarafından tercih edilmektedir.

3. Van Akdamar Kilisesinin Tarihçesi

Do u Anadolu’da Van gölündeki Akdamar adası adıyla orijinal kilisesiyle ün yapmış tır. Kilise yapılarının Ortaça Hristiyan sanatında önemli bir yeri vardır. Kiliseler yüzyıllar boyu süren karı ıklıklara, politik güçlüklerle kar ılık sanki bir kimlik ve direnç gücü olarak gösterilmi tir.

Akdamar kilisesinin yapıldı ı (M.S.915–921) ortamı hazırlayan yüzyıllara gidersek, yapımındaki amacı daha iyi de erlendirebiliriz. Müslüman Arap ordularının, Anadolu’nun do usunu istilas ı sonucu 7. yüzyılın sonlarından 9. yüzyılın ortalarına kadar uzanan dönem, buradaki Ermeni sanatının duraklama devri olmu tur. Çe itli Arap emirlerinin, Ermeni kentlerine yerle meleri ve bunların Bizans ile sava ları, iç huzursuzlukları Ermeni krallarını fakir dü ürmü , ancak Bizans ordularının, Abbasilere kar ı kazandıkları ba arılardan sonra Ermeni prenslerinin de durumu düzelmeye ba lamı tır. 862 yılında Abbasi halifesinin Bagradidler sülalesinden A ot Bagradini’yi Ermeni prensi ilan etmesi bir dönüm noktası olmu tur. Daha sonra 886 yılında da ada ı ve ye eni olan I.A ot’a kom u Abbasiler tarafından krallık unvanı verilmi ve I.A ot’un tahta geçmesiyle Ermeni sülalesinin liderli inde bir Rönesans ba latılmı tır. 9. ve 10.yüzyıllarda da birbiri ardına kiliseler yaptırılmı tır. Bu dönemde bölgedeki feodal ve zengin aileler de, arazilerin içindeki kilise ve manastırları onarmı lardır.⁴²

9.yüzyıl sonlarında iyice güçlenen Bagradid krallı ı bir süre sonra, bütün Ermeni sülalelerini kontrol altında tutamaz duruma gelmi ve çe itli feodal ailelerle sava mak zorunda kalmı tır. En büyük rakipleri ise güneyde Van gölü’ndeki küçük Vaspurakan krallı ından, Ardruni prensleri olmu tur.

⁴² Gönül Öney, **a.g.e.**, s.1

Vasurakan prensli i, Anadolu'nun güneydo usundaki da lık bölgede 10.yüzyıl ba larında Vasurakan adında ba ımsız bir prenslik olarak kurulmu tur. Vasurakan sözcü ü ise Sasani dilinde “en yüksek, en soylu sınıf” anlamına gelmektedir. Kendilerine bu adı veren prenslerin kökeni Ardsruni soylularına dayanmaktadır. Ardsruniler'in hâkimiyet alanları kuzeyde A rı'dan, güneyde Urmiye gölüne kadar uzanmaktadır.⁴³ Bagradidler'den I.A ot'un halefi Simbad'ın, Ardsruniler'le arası iyice açılınca Ardsruniler'den prens Gagik, Azerbaycan bölgesinin Abbasi hükümdarıyla anla maya varmı ve ondan 908 yılında krallık tacını almı tır. Hemen arkasından da Abbasi halifesi El Muktedir, Gagik'e ikinci bir krallık tacı göndermi tir.

I.Gagik, Vasurakan kralı olunca (M.S.904–938) çe itli yapıların, özellikle kilise ve manastırların yapımına önem vererek Bagradid krallı ıyla adeta yarı mı tır. Bu yapılardan Akdamar kilisesi en fazla tanınan ve yayınlara konu olanıdır. Ardsruniler'in tarihçisi, Prens Gagik ile aynı soydan gelen, Thomas Ardsruni yazdı ı kitapta, Kral I.Gagik'in taç törenini yaptırdı ı kiliseleri ve sarayları anlatmı tır. Ardsruni, eserinde Gagik'in en sevdi i yapılar olarak, Van gölü'nün güneyindeki Akdamar adasında yer alan kiliseyi, sarayı, manastırı, kasabayı, çar ıyı, limanı ve dükkânları tüm ayrıntılarıyla tanıtmı ve yapıların bizzat Kral Gagik tarafından tasarlandı ını yazmı tır.⁴⁴

Bu yapıların olu umu için, Kral Gagik ça ının en iyi ustalarını, sanatçılarını Akdamar'da toplamı ve onlara nezaret etmi tir. Fakat Thomas Ardsruni'nin “Ardsruniler'in Tarihçesi” adlı bu yapıtında, ülkesinin politik durumlarıyla ilgili çok az bilgi vermi , buna kar ın soylu hanedanının, mimari alandaki etkin çalı malarından in asına tanıklık etti i sayısız saray ve kiliseden sıkça söz etmi tir. Ada üzerindeki sivil yerle imin 16.yüzyıl ba larına kadar canlı olarak varlı ını sürdürdü ü ve 1535 yılında Osmanlı- ran harbinde tahrip edildi i anla ılmaktadır.

16.yüzyıldan sonra sivil yerle imin bulunmadı ı adada, Kutsal Haç'a adanmı bir Ermeni manastırı hayatiyetini sürdürmü tür. 19.yüzyıl sonlarında 300 civarında

⁴³ M. . p iro lu, **Ahtamar Kilisesi I ıkla Canlanan Duvarlar**, st., 2003, s.21,

<http://www.van.gov.tr/turizm/kiliseler.php>,

http://tr.wikipedia.org/wiki/Akdamar_Adası%C4%B1#Akdamarkilisesi#akdamar

⁴⁴ Gönül Öney, **a.g.e.** , s.2,

http://tr.wikipedia.org/wiki/Akdamar_Adası%C4%B1#Akdamarkilisesi#akdamar

ke i in ikamet etti i manastır, 1895 ve 1915 olaylarından sonra terkedilmi tir. Ermeni kilisesinin ruhani ba kanlı ı olan Gata igosluk makamı, 10.yüzyılın ortalarından 1101 yılına kadar Akdamar adasında bulunmu tur. Makamın 12.yüzyılda Kilikya'ya ta nmasından sonra da Akdamar kilisesi 19.yüzyıla dek önderlik iddiasını sürdürmü tür. Akdamar adasındaki Surp Haç kilisesi, Kudüs'ten ran'a kaçırıldıktan sonra 7.yüzyılda Van yöresine getirildi i rivayet edilen hakiki haçın bir parçasını barındırmak amacıyla, Kral Gagik'in emriyle 915–921 yıllarında Mimar Ke i Manuel tarafından in a edilmi tir.

4. Van Akdamar Kilisesinin Genel Özellikleri

4.1. Mimari özellikleri

Akdamar adasının güneydo usuna in a edilen Akdamar kilisesi mimari açıdan, Ortaça Ermeni sanatının en parlak eserleri arasında yer alır. Van gölünün mavi sularıyla çevrili adada, çe itli tonlarıyla kırmızı kesme tuf ta larıyla yapılan kilise, arkasında yükselen tepesi karlı da ların önünde etkileyici bir siluet olu turur. Kilise adanın üzerinden çok yönden görülebilecek konumdadır. Akdamar kilisesi, günümüze kadar mimarisinden çok figürlü kabartmalarıyla ünlü ve oldukça etkileyici bir özelli e sahiptir. Mimari ile figürlü plasti in tam bir uyum içerisinde oldu u bu yapıda, bezeme di er Ermeni kiliselerinin aksine dı ta yo unla ır.

Kilise, merkezi kubbeli, dört yapraklı yonca biçimli, haç plana sahiptir. Yapı; iki basamaklı bir kaide üzerine oturan ta duvar örgüsü, yörenin Ermeni eserlerinde oldu u gibi dikdörtgen biçimli kesme ta lardan olu ur. Ta aralarında tuf karı ımı bir harç vardır. Thomas Ardsruni'ye göre kilisenin kırmızı tuf ta ları Diyarbakır'ın kuzeyindeki Aghznik'ten getirilmi tir. Bu bölgelerde çok sıkça görülen depremlere kar ı önlem almak için de, duvar örgüsünde aynı sırada farklı yükseklikte ta lar kullanılarak, bunların birbirine daha iyi kenetlenmeleri sa lanmı tir. Bu uygulama ve farklı tonlardaki tuf ta larının getirdi i renklilik, Ermeni eserlerinde tek düze görünümünü engeller.

Akdamar kilisesi, erken Hristyanlık dönemine ait birkaç Ermeni kilisesi gibi merkezi planlı bir yapıdır. Üstü kubbeye örtülmüş kare biçiminde bir alan, merkezi olu turur. Bu alanlardan yanlara doğru uzanan dört kol, iç tarafta yarım daire biçiminde dört nişle son bulur. Gerek haçın bir kolundaki girişi, gerekse apsisin iki yanındaki batı-doğu yönünde uzanan beşik tonoz örtülü mekânlar, orta mekânı 11.60 m genişliğe ve 14.80 m derinliğe ulaştırır.⁴⁵ Kare orta mekânın köşelerine, çeyrek daire biçiminde nişler eklenmiştir. Doğru yönündeki iki nişten, apsisin iki yanında yer alan, birbirinin eşiyan odalara geçilir. Bu yan odalara yöredeki bütün belli başlı kiliselerde rastlanmaktadır. Güney, batı ve kuzey yönlerindeki nişlerin içinde yer alan 2 m yükseklikteki kapılar, kilisenin iç mekândan dışarıya açılmasını sağlar.

Kilisenin ortasındaki kare mekânın tepesinde dört yüksek nişin yarım küreleri üzerine oturmuş, içten silindirik biçimli, dıştan on altı yüzlü kubbe kasnağı yükselmektedir. Kubbenin tepe noktası, yerden 20.40 m yüksekliktedir. Yükseklikten yatay boyutları olandan fazla ağırlığı, Ermeni kiliselerinde sıkça görülen bir özelliktir. Ayrıca planın belirgin özelliği olan merkezilik, bu yönde daha da vurgulanmıştır. Kare mekânın dört köşesinde bulunan küçük nişler, dış tarafta çokgen planlı köşekulelerini oluşturur. Eski anlatımlardan, konik kubbenin tepesinde de taştan bir haç olduğu görülmektedir. Kutsal Haç'a ithaf edilmiş bir kilisede bu durum oldukça doğaldır. Güney cephede yer alan bir kitabeden, kubbenin çöktüğüünü ve sonradan tamir edildiğini öğrenmekteyiz. Fakat tamirin hangi tarihte ve kim tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir, muhtemelen 13.yüzyıl sonrasında Katholikos III. Stephanos tarafından tamir edilmiştir.⁴⁶ 1293 yılında kilisenin güneydoğusuna Aziz Stephanos'a ithaf edilen bir apsel yapılmıştır. Birkaç yıl sonra da Katholikos I.Zaharias (1296-1336) yapının kuzeydoğusuna bir apsel ilave etmiştir. Bunun önündeki ve kiliseye geçişi sağlayan mekân, daha geç devirden olma ihtimali vardır. 1763 yılında Katholikos Thomas, batıda ana girişi ön mekânını inşa ettirmiştir. Bu bölümden dört basamaklı kiliseye çıkılır. Ön mekân enine ve boyuna üç sahnalıdır. Üst örtüleri haç tonozlu, merkezde ise kubbelidir. 18.yüzyıl sonunda veya 19.yüzyıl başlarında güney girişi önüne çanakulesi ile bağlanan küçük bir ön mekân yaptırılmıştır.

⁴⁵ M. . piro lu, **a.g.e.** , s.23-24

⁴⁶ Gönül Öney, **a.g.e.**, 7-8

Akdamar kilisesinin önemli bir özelliği, yapı içindeki haç kollarının ve köşelerini dış cephelede köşeli çokgen yüzeyler oluşturmasıdır. Kristal gibi kesik yüzeyler, üzerlerinde yer alan kabartmaların farklı renk oyunlarıyla daha etkileyici bir görünüm kazanmıştır. Genelde Ermeni mimarisinde olduğu gibi, yapının iç formu dışa pek yansımamıştır.⁴⁷ Akdamar kilisesinin plan tipi Ermeni mimarisinde ilk değildir. Bu tip daha erken bir örnek olan Kafkaslarda Vagharshapat'taki Hripsime (M.S.618) kilisesine atfen "Hripsime tipi" olarak da belirlenmektedir.⁴⁸ 7.yüzyıldan olduğu tahmin edilen ve Erivan hududunda yer alan Soradir Kutsal Haç kilisesi, çok benzer bir yapıya sahiptir. Daha erken tarihli bir örnek olarak da Erivan'daki Avan kilisesi (M.S.557–574) gösterilebilir. Bu kiliselerin dış görünüşleri Akdamar kilisesine benzemekle beraber, figürlü kabartmaları Akdamar'ı onlardan farklı kılmaktadır. Akdamar kilisesi özellikle yapı dışı duvar itli bordürler halinde kullanılan duvarların orta ve alt kısımlarında heykel zenginliğiyle canlandırılan figürlü taştan kabartmalarıyla ünlüdür.

4.2. Dış Cephe Özellikleri

Akdamar kilisesinin dış cephe özelliklerinin hemen hemen hepsini, bütün cephelerde görülen taştan kabartmalar oluşturur. Kilisenin taştan kabartmaları diğer Ermeni kiliseleriyle kıyaslandığında tek ve çok orijinal kalmaktadır. Akdamar'dan daha önce ve sonrasında bu kilisenin bezemeleriyle karşılaşılabilecek bir örnek yoktur.

Yapıyı çevreleyen duvarlar halinde ve farklı yüksekliklerde dolanan, bazen bir heykel gibi adeta duvarlardan taşan, bazen de bordürler halinde mimariyi vurgulayan kabartmalarda farklı konu gruplarına rastlanmaktadır. Kilisenin mimari özelliklerinde de ayrıntılı olarak belirttiğimiz gibi, plan bakımından da merkezi kubbeli, dört yapraklı yonca biçimli haç plana sahiptir. Kiliseye batı ve güneyden birer kapı vasıtasıyla girilmektedir. Kilisenin çevresi daha sonraki dönemlerde ilave edilen yapılarla çevrilmiştir. Kilise, mimarisinden çok dış cephelerindeki figürlü taştan plastikle ve repertuarının zenginliğiyle dikkat çekmektedir. Yapının cephelerinde, İncil ve Tevrat'tan alınmış çevre itli dini sahnelerin bulunmasının yanı sıra, dünyevi sahneler,

⁴⁷ St Hripsime için bkz. Eremion, A.B., *Khram Ripsime, Erevan, 1955, s.68, ayrıca Der Nersession, S.Armenian art, s.34-39 (M. . p iro lu, a.g.e.)*

⁴⁸ M. . p iro lu, *a.g.e.*, s.21

saray ya antısı, av konusu, çe itli hayvanlar ve günlük hayattan figürler gibi konular i lenmi tir.⁴⁹

Akdamar kilisesinin batı cephesinde, Kral Gagik'i kilise maketini sunarken gösteren bir sahne yer almaktadır. Dört yöndeki alınlıklarda, ncil yazarları boydan tasvir edilmi tir. Bunlardan ba ka cephenin alt ve üst kesimlerinde, asma sarma ı ından olu an ku aklar dolanmaktadır. Bu ku akların içinde dünyevi sahneler i lenmi tir. Ayrıca batı cephede, av sahneleri, çe itli hayvanlar, güre çiler ve sarayla ilgili birçok sahneye yer verilmi tir. Yapının do u cephesinin tam ortasında asma sarma ı ı bordürünün içerisinde, Abbasi halifesi El Muktedir ba ı haleli, ba da kurmu bir vaziyette bir elinde kadeh di er elinde üzüm tutar vaziyette tasvir edilmi tir.

Kuzey cephede ise, Âdem ile Havva, cennet a acı, Samson ve Filistinli rozetler içinde veya ayakta havariler ve azizler resim programlarıyla ilgili ana konulardır. Bu cephede yer alan Samson ve Filistinli ikilisinin canlandırıldı ı sahnede, Samson diz çökmü ve korkmu ifadesi veren Filisinli'yi öldürmek üzere saçlarından kavramı oldu u görülür. Bu sahne Tevrat/Hâkimler kitabından alınmı bir konudur. Ayrıca bu cephede yer alan di er önemli bir konu da, Âdem ile Havva'nın yasak meyveyi yerken canlandırıldı ı “Cennetten Kovulma” sahnesidir. Di er figürler olarak da çe itli hayvanlar, av sahneleri yer almaktadır.

Kilisenin güney cephesi ise kilisenin konu bakımından oldukça zengin figürlerinden olu ur. Bu cephede ilginç bir ekilde Tevrat ve ncil'den alınan sahnelerin birlikte canlandırıldı ını görmekteyiz. Cephede, Hz. Yunus, Hz. Davud ve Goliath efsaneleri, tahtta oturma ve kuca ında sa'yı tutan Meryem Ana, Hz. brahim'in o lunu kurban etme sahnesi, Hz. Yunus'un denize atılması, çe itli hayvan figürleri, azizler ve günlük hayattan alınan çe itli sahnelerin canlandırıldı ını görmekteyiz. Genel olarak cephedeki ta figürlü kabartmalarda, dini ve dünyevi sahnelerden ba ka, hayvan figürleri yönünden de bir çe itlilik göze çarpmaktadır. Aralarda ise serbest biçimde

⁴⁹ Gönül Öney, a.g.e., s.13, <http://www.van.gov.tr/turizm/kiliseler.php>

asma sarma ıkları içerisinde ve çatıların alt kesimlerinde bu zengin hayvan figürlerini görmek mümkündür.⁵⁰

Kilise üzerindeki kabartmalar incelendi inde, canlandırılan sahneler ve tekil figürlerin, rastgele olarak de il, bir programın parçaları olarak tasarlandıkları görülür. Kabartmalar dolgun fakat yassı yüzlü olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle, özellikle güne te ekiller bir heykel gibi canlanırlar, gölgeli ve puslu havalarda ise donukla ır ve silikle ir. Bu özelli i nedeniyle Prof. Dr. M. . p iro lu kiliseyi bir ı ık yapısı olarak tanımlamı ve mimarının Sasaniler devrinde (M.S.3-7.yüzyıl) Zerdü t dinine ba lı ran'da hâkim olan güne kültünden etkilendi ini kabul etmektedir. Kilise kabartmalarında dini konuların ve Ermeni Ardsruni sülalesiyle ilgili figürlerin, di er konulardan çok daha büyük olarak canlandırıldı ı görülmektedir. Böylelikle önemlerine ve güçlerine dikkat çekilmeye çalı ılmıştır.⁵¹ Ayrıca kilisenin cephelerindeki alt bölüm kabartmalarında Tevrat ve Erken Hristiyanlık sanatıyla ilgili figürler oldukça yo un bir ekilde canlandırılmıştır. Bunun nedeni olarak Do u Hristiyan ülkelerinde eski geleneklere olan ba lılıkla açıklayabilmek mümkündür.⁵²

Kilisenin üst bölüm kabartmalarında ise, alt bölümle üslup ve konu açısından tam bir zıtlık yaratan hükümdar, taht, av ve saray e lenceleriyle ilgili sahnelerin yer alması oldukça ilginçtir. 9 ve 10.yüzyıl Abbasi sanatının, dolayısıyla Abbasileri etkileyen Orta Asya Türk sanatı etkilerinin burada yo un olarak bulunması, bize Ermeni, Abbasi ve Hristiyan, slam dünyasının o devirlerdeki yakınlı ını göstermektedir.⁵³ Di er bir cephe özelli i olarak kilisenin duvar resimleri önemli bir yer tutmaktadır. Duvar resimleri Do u Hristiyan sanatında önemli yenilikler yaratmıştır. Kubbe kasnaklarında yer alan fresklerin programı, bu bölgede rastlanan ilk örnekler olmaktadır. konografik tasvirlerde izlenen yenilikler sanatçıların batıya, özellikle o günkü Konstantinopolis (stanbul) ile yakın ili kilerde bulduklarını göstermektedir.

⁵⁰ Selçuk Güzelolu, **a.g.e.**, s.56; M. . p iro lu, **a.g.e.**, s.73

⁵¹ Gönül Öney, **a.g.e.**, s.13-32

⁵² Gönül Öney, **a.g.e.**, s.13-14

⁵³ Gönül Öney, **a.g.e.**, s.55-56

Sonuç olarak Akdamar kilisesinin dışını bezeyen zengin figür programı, Doğu bölgesi Erken Hristiyan sanatı üslubundaki dini konularla Orta Asya etkisi karışımı olan 9. ve 10. yüzyıl Abbasi sanat üslubunda imlenmiş Ortaçağ saray hayatı ile ilgili konuların birleşimini sunmaktadır. Kilise tamamlandığında Doğu Hristiyan dünyasında büyük ilgi görmüş ve yankılar uyandırmıştır. Kral I.Gagik Akdamar kilisesi ile ya adını dönemden bugüne kadar adını ölümsüzleştirmiştir.

4.3. Akdamar kilisesinde kültür etkileşimleri

Akdamar kilisesine ayrıntılı bir biçimde bakıldığında inşaat edildiği dönemin özellikleriyle beraber, farklı kültürlerden de etkilenildiğini görmekteyiz. Bir Ermeni eseri olan yapı, gerek mimarisi gerekse dış cephe kabartmalarıyla çok zengin bir kültür birleşiminin örneği olmuştur. Öncelikle bunu söyleyebiliriz ki, Akdamar kilisesinin yapımı sadece yapı ustasına kalmış olsaydı, belki de kendi halinde bir yerel kilise olmaktan öteye gidemeyecekti. Ancak mimarının yanında birde kral vardı. Böylelikle yapı, sadece keşişlerin dindarlığına hizmet eden bir yapı, basit bir dua mekânı olmakla kalmamış, tam tersine aynı zamanda bir anıt olmuş ve Vaspurakan prensliğinin ününü her tarafa yaymıştır.⁵⁴

Kilise, bugün de halen yapıldığı amaca uygun özelliklere sahiptir. Akdamar kilisesi, öncelikle Doğu ve Helenistik sanat geleneğinin etkisinde oldukça görkemli bir yapıdadır. Büyük İskender, Grek uygarlığı adına eski Ön Asya kültürlerini ele geçirdiğinde karıştıran Helenizm, Doğunun katı dünyasını sarırmaya başlamıştır. Doğunun kurallara sıkı sıkı bağlı sanatı hacmi ve hareketi almış ve en eski semboller bile, Helenistik görünümle ortaya çıkmış ve resimsel bir anlam kazanmıştır. Geç Antik dönemden başlayarak Ortaçağ'a kadar Batıda ve doğuda izlerini bir arada Doğu Helenizmi, Akdamar'da, simgelerde, resimlerde ve biçimlerde kendini göstermiştir.⁵⁵ Akdamar kilisesinde, Avrasya- skit kökenli hayvan figürlerinin eski büyüsel anlamlarından yola çıkarak hazırlanıp hazırlanmadığı konusunda herhangi bir bilgi yoktur. Fakat onaltı yüzlü kubbe kasnının konik çatısı altındaki hayvan frizinde bu anlam Mazdek-Hristiyan inanç dünyalarından etkilenilmiş ve kozmolojik bir karakter

⁵⁴ M. . p iro lu, **a.g.e.**, s.98

⁵⁵ M. . p iro lu, **a.g.e.**, s.98-99

kazanımı gibidir. Bir daire biçiminde birbirini kovalayan bu hayvanlar ışık ve gölge de i mi ba lamında tıpkı bir güne saati gibi güne in döngüsünü simgelemektedir. Ayrıca Akdamar kilisesinde duvar yüzeylerinin poligonel olarak kırılması güne e ve 1 1 a verilen önemi vurgulamaktadır. Bu konumda kilisede var olan Zerdü t dininin etkilerini ele almak gerekir. Eskiden ranlıların kutsal saydığı “Hvarenah” sözcü ü yakla ık olarak güne gibi parlak anlamını ta ır. Ermeni paganlı ında da Arak kelimesi “güne gibi parlak “ anlamını ta ır. Halk inancı içindeki pagan alı kanlıklarını takip edecek olursak güne e verilen önemin Ermenilerde de oldu u görülür ki, Ermenilerde günümüzde bile hala güne in pırlıtısı ve ay 1 1 1 kutsal sayılmaktadır. Do u Anadolu’nun ran’a en yakın olan bu yöresinde, Zerdü t inancının Hristiyanlıkla kar ıla ması ba lı ba ına bir olaydır. Bu anlatımların sonunda, yapının mimarı ke i in, Sasaniler devrinde Zerdü t dinine ba lı ran’da hâkim olan güne kültünden etkilendi ini söyleyebiliriz. Bunun dı ında bazı sanat tarihi ara tırmaları, Ermeni kiliselerine özgü mimari tarzı, ran kökenli ate tapınaklarından esinlenmeyle açıklama e ilimindedirler.

Akdamar kilisesinde, ba ka bir etki olarak ise Mazdek inancının etkilerinin oldu una dir görü ler vardır. Ara tırmacı Strzygowski, Akdamar’ın sarma ıklı, asmalı hayvan ve mitolojik canlılarla dolu ta kabartmalarında ranlılar tarafından kabul edilen yüceltilen kutsal do a tasvirinin etkilenin görüldü ünü açıklamı tır. Gerçekten de ran’da do a, kutsal sayılmaktaydı. Zerdü t-Mazdek inancına göre ise do a pırlıtı ile yani tanrının yüceli i ve mükemmelli i ile doluydu. Fakat yine de bu anlayı ta resim halinde ifade edilmi kanıtların bulunmaması nedeniyle Strzygowski’nin, Akdamar’daki Mazdek iddiası, bilim tarafından “ az olası” bir varsayım olarak nitelendirilmi tir.

Akdamar kilisesindeki farklı kültür etkilerinden biri de Anadolu manastırlarıdır. (Suriye, Mezopotamya, Do u Anadolu’nun ücra manastırları) Bu etki Do unun manastır olgusundan yola çıkılarak anla ılabilir. Bu manastırlara sı ınan Hristiyan toplulukları, Anadolu’nun da lık yörelerinde kentlerden uzakta, dünyadan ellerini eteklerini çekip, ilk Hristiyanlar’ın münzevi ya amlarını sürdürme olana ı bulmu lardır. Ancak bu ya am do a ile sıkı bir ili ki içersinde do anın etkilerine ve ya am biçimlerine açık, farklı ve özgür bir biçim almı tır.

Akdamar'daki Anadolu manastırları etkisi de bu temel dindarlık düzeyinden do mu tur. Zaten yapının mimarı da bir ke i tir. Mimar, do anın soyutlanmı lı ı içersinde ıssız bir ada üzerinde, din karde lerinin bütün gereksinimlerini kar ılayacak bir manastır kilisesi in a etmi tir. Bu yapıyla mimar, inananlara do adan soyutlanmadan inzivaya çekilme olana ı tanı mı tır. Bu da Anadolu manastırların Akdamar kilisesi üzerindeki etkiyi oldukça açık bir biçimde ortaya koymaktadır.⁵⁶ Sonuç olarak, Do u Hellenizmi yanında yer alan ve do unun Ortaça sanatına o dönemde ün kazandıran her ey, ister çok tanrıcı, ister Hristiyan, ister slam kaynaklı olsun Akdamar'da ifadesini bulmu tur.

Bizans'a özgü ikona sanatı ve fildi i oymacılı ı, Sasaniler'in kaya heykelleri ve metal i leri, Abbasilerin Samarra duvar resimlerinde görülen av sahneleri ve Orta Asya'ya özgü resim biçimleri Akdamar kilisesinin mimari plasti ine katkıda bulunmu tur. Kilisede bulunan görkemlili i sa lamak amacıyla çok çe itli sanatsal dü üncenin ve göstergenin bir araya gelmesi sonunda etkileyici bir durum ortaya çıkarmı tur. Kilise yapımı tamamlandı nda ça da ları üstünde bir ba yapıt etkisi uyandırmı ve Kral Gagik'i daha sa lı nda efsanevi bir ki ili e dönü türmü tür. Yüksek da larla ku atılmı , Van gölündeki adada yer alan Akdamar kilisesi, sanattaki ho görünün güzel bir örne i olarak yüzyıllar öncesinden bize seslendi i gibi daha nice yıllar mesajını ba arıyla iletmeye devam edecek ve farklı kültürlerin birbirleriyle kayna tırlmalarına anıtsal bir sanat eseri olarak var olmaya devam edecektir.⁵⁷

5. Van Akdamar Kilisesinin Restorasyonu

Akdamar kilisesi bir önceki bölümde de ayrıntılı olarak anlattı ımız gibi M.S.915-921 yıllarında Mimar Manuel tarafından yaptırılmı ve Ortaça Ermeni sanatının en güzel eserleri arasında yer alan yapı özellikle figürlü kabartmalarıyla Ermeni mimarisinde e siz bir konuma sahiptir.⁵⁸ Kilisenin güneydo usundaki apel, 1296–1336 tarihlerinde, batısındaki jamadun (cemaat evi) 1793 tarihinde, güneyindeki

⁵⁶ M. . p iro lu, **a.g.e.**, s.79-105

⁵⁷ M. . p iro lu, **a.g.e.**, s.79-105, Gönül Öney, **a.g.e.**

⁵⁸ Gönül Öney, **a.g.e**

çan kulesi ise 18.yüzyıl sonlarında ilave edilmiştir. Kuzeyindeki apelin tarihi ise bilinmemektedir. Yapı ilk yapımında saray kilisesi olarak inşa edilmiştir fakat sonradan manastır kilisesine dönüşmüştür.⁵⁹

Doğudaki birçok Ermeni anıtı ile beraber Akdamar Kilisesi'nin de 1951'de hükümet emriyle yıkımı kararlaştırılmış, 25 Haziran 1951'de başlatılan yıkım çalışması o dönemde genç bir gazeteci olan ve tesadüfen olaylardan haberdar olan Yağar Kemal'in müdahalesiyle durdurulmuştur. Bu tarihten sonra yıllar boyu bakımsız kalan kilise 2005–2007 döneminde T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı öncülüğünde, Türkiye Ermenileri ve Ermenistan ile ilişkilerin geliştirilmesine yönelik bir adım olarak restore edilmesine karar verilmiştir.⁶⁰ Restorasyon kararının bakanlar kurulu tarafından onaylanmasının ardından, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın açtığı restorasyon ihalesini kazanan yüklenici firma Erbu'nun Ltd. şirketi ve Kartalkaya Proje'nin Ltd. şirketi sahibi Cahit Zeydanlı tarafından 2005 yılında başlatılan ve 2007'de tamamlanan çalışmalarıyla restore edilmiştir. Kilisenin restorasyonu ile ilgili bazı bilgiler şöyledir:

başlangıç tarihi:10.05.2005

başlangıç bedeli:2.050.000 TL

başlangıç tarihi:25.05.2005

bitim tarihi:28.11.2005

Çevre düzenlemesi: 30.03.2006

Firma: - Kartalkaya Proje'nin Ltd. şirketi

- Erbu'nun Ltd. şirketi⁶¹

Kilisenin restorasyonu için uzman restoratörlerin yanı sıra, mimar Yakup Hazan, ve yüklenici firma sahibi Cahit Zeydanlı'nın ricası ile çalışmaya katılan Ermeni asıllı mimar, Zakaryan Mildanolu'nun da katkıları ile restore edilmiştir. Yine Cahit Zeydanlı'nın ricası ile İtalyan asıllı Konservasyon ve Konservasyon Uzmanı UNESCO görevlisi Paulo Pagnin de katkılarını ortaya koymuştur. İtalyan asıllı Konservasyon ve Konservasyon Uzmanı UNESCO görevlisi Paulo Pagnin restorasyon çalışmaları

⁵⁹ <http://www.van.gov.tr/turizm/kiliseler.php>

⁶⁰ http://tr.wikipedia.org/wiki/Akdamar_Adas%C4%B1#Akdamarkilisesi#akdamar

⁶¹ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi, Cahit Zeydanlı

sırasında yaptı ı açıklamada, burada çalı malara katkı sa lamaktan onur duydu unu dile getirmi ve d nyaca bilinen bu yapının restorasyonunda önemli sorumluluk ta ıdıklarını bu nedenle gerekli özenin g sterilmesi gerekti ini vurgulamı tır.⁶² Pagnin, kilisede incelemelerde bulunduktan sonra ta ların temizli inde kullanılacak kimyasal maddelerin belirlenmesi ve ta ların temizlenmesi konusunda rapor hazırlamı , bu rapor do rultusunda çalı malar y r t lm  t r.

Restorasyon alı malarıyla, kilise içindeki ve d ı ındaki fig rlerin ortaya çıkarılmı , çatılar temizlenmi , kilise içindeki freskler ortaya çıkarılmı , zemin d  enmi , pencereler takılmı ve jamaton kısmı d zeltilmı tir. Kilisenin onarımında kullanılan ta lar Tatvan'dan çıkarılmı tır.⁶³ çalı malar sırasında kilise d ı ında bazı oda yapıları ortaya çıkarılmı tır. Kilisedeki din adamlarına ait oldu u belirlenen odalar, projede yer almadı ı için firma tarafından restore edilememi tir. Çalı malarda 5 ki ilik uzman kadronun bulundu u ve yapılan i e g üre i i sayısı de i ti i bilinmektedir. Kilisenin restorasyonu, evre d zenlemesiyle beraber 2 milyon 600 bin YTL'ye mal olmu tur. evre d zenlemesi olarak yapının bulundu u adadaki iskeleler yenilenmi , y r me yolları yapılmı tır. Ayrıca, adaya giri ücretli oldu u için kilisenin çevresine bilet satı i eleri, bekçi kul beleri, tuvaletler, hediyelik e ya satı yerleri ve kilisenin arka kısmına kafeterya in a edilmı tir.⁶⁴ Akdamar kilisesinin restorasyon çalı maları 30 Mart 2006'da tamamlanmı fakat yapının anıt m ze olarak açılı ı 29 Mart 2007'de T rk ve Ermeni heyetlerinin katılımlarıyla gerçekle mi tir.

Kilisenin açılı t renine d önemin K lt r ve Turizm Bakanı Atilla Koç'un yanı sıra T rkiye Ermeni Patri i Mesrob Mutafyan, Ermenistan K lt r Bakanı yardımcısı Gagik G rciyan, yakla ık 30 ülkenin B y kelileri ve Ermeni cemaatinin temsilcileri katılmı tır.

⁶² <http://www.hyetert.com/haber3.asp?AltYazi=Haberler+%5C%3E+G%FCncel&Id=15908&DilId=1>

⁶³ <http://www.hyetert.com/haber3.asp?AltYazi=Haberler+%5C%3E+G%FCncel&Id=15908&DilId=1>

⁶⁴ <http://www.gevas.gov.tr/kultursanat.asp>
<http://www.virtualani.org/aghtamar/2005restoration.htm>,

Öte yandan Ermenistan sınırı kapalı oldu u için karayoluyla Gürcistan üzerinden Türkiye'ye gelen Ermeni heyeti, ziyaretleri süresince Kars'ta ikamet etmişler ve Oniki havariler kilisesi başta olmak üzere çeşitli yapıları gezmişlerdir. Kars'ı çok beğendiklerini söyleyen Ermeni yetkililer sadece Akdamar kilisesinin açılış töreni için Türkiye'ye gelmediklerini, gelecekte ortak projeler yapmayı planladıklarını vurgulamışlardır. Akdamar kilisesinin açılış için Türkiye'ye gelen Ermeni heyetinde arkeolog ve mimarlar da yer almıştır. Kilisenin ziyarete açılış töreninde, Akdamar anıt müzesinin açılışını protesto etmek isteyen ve aralarında Türk Kamu-Sen, Türk Eğitim-Sen ile Türk Sağlık-Sen üyelerinin de bulunduğu 5 kişilik açılış töreninde gözaltına alınmıştır. Akdamar kilisesi anıt müzesinin açılış töreni, ünlü piyanist Tuluyhan Uurlu'nun konseriyle başlamış, tören konuşmalarıyla devam etmiştir. Ermeni Patriği Mesrob Mutafyan konuşmasında, 90 yıllık bir süredir ibadethane olarak kullanılmayan kilisenin aslına uygun biçimde restore edilmesinin sevindirici olduğunu söylemiş ve kilisede yılda bir kez ayin yapılmasını istediğini ve bunun adaya ziyaretçi çekebileceğini görüşünü belirtmiştir.

Dönemin Kültür ve Turizm bakanı Atilla Koç ise açılış konuşmasında; Akdamar kilisesi anıt müzesinin Van'ın tanıtımına olumlu katkı sağlayacağını vurgulamış ve konuşmaların sonrasında müzenin açılış kurdelesini, bakan Atilla Koç, Ermeni bakan yardımcısı Gagik Gürciyan ve Patrik Mesrob Mutafyan birlikte kesmişlerdir. 29 Mart 2007'de anıt müze olarak açılış yapılan Akdamar kilisesi günümüzde halen ziyarete açıktır. Müze; Fransız, Ermeni ve Türk olmak üzere birçok millet tarafından ziyaret edilmektedir. Kilise günümüzde ibadete kapalı durumdadır.⁶⁵ Akdamar kilisesi anıt müzesinin açılış, Türkiye'de, Ermenistan'da ve Dünya'da olumlu-olumsuz birçok tepki almıştır.

⁶⁵ <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/403946.asp#storyContinues#storyContinues>,
<http://www.van.gov.tr/turizm/kiliseler.php>,
http://tr.wikipedia.org/wiki/Akdamar_Adası%C4%B1#Akdamarkilisesi#akdamar

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VAN AKDAMAR K L SES RESTORASYONUNUN TÜRK YE ERMEN STAN S YAS L K LER NE ETK S

1. Türkiye Ermenistan Siyasi İlişkilerinin Genel Yapısı

1.1. İlişkilerin Kısa Tarihi

Türkiye Ermenistan ili ilişkilerinden bahsetmeden evvel, Ermenistan ile ilgili bazı temel bilgileri vermek oldukça gereklidir. Ermenistan, Güney Kafkasya bölgesinde yer alan ve başkenti Erivan olan bir ülkedir. Nüfusu 3 milyon civarında olmakla birlikte, dili Ermenice ve Rusçadır, din açısından yaygın olarak Hristiyanlık (Ortodoks) benimsenmiştir. 2009 yılı itibarıyla devlet başkanı Serj Sarkisyan'dır. Bu genel bilgilerden sonra ili ilişkilerimiz hakkında bahsetmemiz mümkündür.

Türk-Ermeni ilişkisi, Türklerin 11. yüzyılda Anadolu'ya girmesiyle başlangıcı çok eski bir ilişkidir. Tarih boyunca Ermeniler Türklerin Anadolu'da kurdukları devletlerin vatandaşları olarak Türklerle barış içinde yaşamış, özellikle Osmanlı Devleti zamanında mimarlık, sanat, ticaret ve diplomasi gibi dallarda yüksek kademelerde hizmet etmişlerdir. Ancak Osmanlı Devleti'nin son yıllarındaki parçalanma sürecinde ilişkiler bozulmuş, Ermenilerin Anadolu'da kanlı yollarla başlatılan bir Ermeni devleti kurma istekleri ve Osmanlı yetkililerinin 1915 yılında bu tehdide karşı uyguladıkları Ermeni Tehciri politikası soykırım iddialarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye halen bu yüzden uluslararası ilişkiler açısından yoğun bir baskı altındadır.⁶⁶

1918 yılında Ermeniler Kafkaslar'da demokratik Ermeni cumhuriyeti adı altında, başkenti Erivan olan bağımsız bir devlet kurmuşlardır. Bu arada Mustafa Kemal'in önderliğinde Kurtuluş Savaşı başlatılmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın Doğu Cephesi komutanı Kazım Karabekir'in Ermeni kuvvetlerini yenilgiye uğratması sonucu 2 Aralık 1920

⁶⁶ Gürün, Kamuran, "Türkiye-Ermenistan ilişkileri" *Avrasya etütleri*, cilt 3, sayı 1, İstanbul, 2005

tarihinde Demokratik Ermeni Cumhuriyeti ile TBMM arasında Gümrü Antlaşması imzalanmış ve böylece Türkiye ile Ermenistan arasındaki savaş sona ermiştir. Aynı tarihlerde Sovyetler Birliği, Ermenistan'ın egemenliğini ele geçirmiş ve Ermeni Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurmuştur. Sovyetler Birliği'nin parçalanması üzerine, 21 Eylül 1991 tarihinde de Ermenistan Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir.⁶⁷ Türkiye Cumhuriyeti 16 Aralık 1991'de Ermenistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıyan ilk devletlerden biri olmuştur. Ülkemiz, bağımsızlığının ardından ekonomik güçlüklerle karşılaşarak Ermenistan'a insani yardım yapmış, ayrıca toprakları üzerinden Ermenistan'a insani yardım malzemesi gönderilmesine imkân sağlamıştır. Türkiye Ermenistan'ın bölgesel kuruluşları, uluslararası cami ve batılı kurumlarla bütünleşmesi yönünde aktif çaba harcamıştır.

Ancak Ermenistan'ın Azerbaycan'a bağlı Dağlık Karabağ Özerk Oblastı'nı işgal etmesi yüzünden Ermenistan'la Azerbaycan arasında patlak veren savaş Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur ve 1993 yılında Türkiye, Ermenistan'la olan sınır kapılarını insan ve mal trafiğine kapatmıştır. Azerbaycan'la Ermenistan arasındaki savaş Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarının % 14'ünü ele geçirmesinden sonra 1994 yılında yapılan ateşkes anlaşmasıyla sona ermiştir.⁶⁸ 1993 yılından günümüze kadar gelen süreç içerisinde, Türkiye Ermenistan arasında hiçbir siyasi ve diplomatik ilişki bulunmuyor iken, 10 Ekim 2009 cumartesi günü Zürih'te, Türkiye ve Ermenistan dışişleri bakanlarının yanı sıra ABD, Rusya ve AB'nin dış politika yetkililerinin de bulunduğu bir törenle, iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik hedeflerin yer aldığı bir protokol imzalanmıştır.

1.2. İlişkilerin Günümüzdeki Durumu ve Türkiye Ermenistan protokolü

Günümüzde Türkiye ve Ermenistan arasında daha önceki bölümde de belirttiğimiz gibi Ekim ayı içerisinde imzalanan protokol çerçevesinde ilişkilerin normalleşmesi yolunda somut bir adım atılmıştır. Bu durum oldukça yeni bir gelişme olduğu için, tam anlamıyla bir barış sağlanması söz konusu değildir. Öncelikle, iki ülke arasında yıllardır süregelen tartışmalara ve iki ülkeyi bu barış sürecine sokan faktörleri

⁶⁷ <http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/iliskiler/index.html>

⁶⁸ <http://tr.wikipedia.org/wiki/ermenistan>

incelememiz gayet sağlıklı olacaktır. Bilindiği üzere iki ülke arasındaki en önemli sorun sözde Ermeni soykırımını tartışmalarıdır. Ermenistan, Türkiye'nin 1915 yılında Osmanlı Devleti tarafından gerçekleştirilen Ermeni Tehciri'ni bir soykırım olarak kabul etmesini ve bundan sorumlu olduğunu kabul etmesini talep etmektedir. Türkiye'nin bunları kabul etmemesi ve Ermenistan'ın işgal altında bulundurduğu Azerbaycan topraklarını terk etmemesi iki ülke arasında varolan en önemli sorunlardır.⁶⁹

Başbakanımız Recep Tayyip Erdoğan, 2005 yılında dönemin Ermenistan devlet başkanı Koçaryan'a çağrıda bulunarak, Türk ve Ermeni tarihçilerinin katılımıyla 1915 olaylarının araştırılmasını sağlamaya yönelik çalışmalar yapmak üzere bir ortak tarih komisyonu (OTK) kurulmasını önermiştir. Ancak, bugüne kadar bu konuda somut bir ilerleme sağlanmamıştır. Buna rağmen Türkiye, bölgede işbirliği ortamının yaratılmasına yardımcı olacak ve bölgenin istikrarına katkıda bulunacak inancıyla ilişkileri normalleştirme arzusu etmektedir. Türkiye, bu düünden hareketle tek taraflı olarak güven artırıcı önlemler uygulamaya başlamıştır. Bu çerçevede Türkiye, Ermenistan'a ve Ermenistan'dan transit taşımacılığı kolaylaştırma, Erivan ile ülkemizin çeşitli kentleri arasında doğrudan uçuşların gerçekleştirilmesini sağlamak gibi kolaylaştırıcı hususları uygulamaya koymuştur.⁷⁰

Türkiye'nin Azerbaycan'la birlikte Ermenistan'la olan sınırlarını kapatması Ermenistan ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Ermenistan bu sınır trafiğinin yeniden açılmasını talep etmektedir. Fakat Türkiye Ermenistan'ın işgal altında bulundurduğu Azerbaycan topraklarını terk etmediği sürece sınırı açmayacağını ilan etmiştir. 2007 tarihinde ise, Ermeni asıllı Türk vatandaşı gazeteci Hrant Dink'in silahlı bir saldırı sonucu öldürülmesi, Türkiye ve Ermenistan'da üzüntüyle karşılanmıştır. Hrant Dink'in cenazesine onbinlerce Türk'ün katılımı ve "Hepimiz Ermeniyiz" sloganlarının kullanılması Ermenistan'la Türkiye arasında olumlu bir hava yaratmıştır, ayrıca cenazeye Ermenistan Dışişleri Bakanı Vartan Oskanyan da katılmıştır. Ancak bu olumlu hava ilişkilerde bir gelişmeye yol açmamıştır.

⁶⁹ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ermenistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

⁷⁰ Gürün, Kamuran, a.g.e

Koça, Sadi, "Tarih boyunca Ermeniler ve Türk Ermeni ilişkileri", Ankara, 1967

24 Nisan 2008 tarihinde Ermenistan'da yapılan resmi soykırım anmalarında onbinlerce insan tarafından Türk bayraklarının yakılması ve çi nenmesi olayı, ili kilerin geli me a amasında, Türkiye'de büyük bir tepki yaratmı tır ve bu durum Türkiye'de olu an "Hepimiz Ermeniyiz" sloganlarının sorgulanmasına ve olumlu havanın ortadan kalkmasına neden olmu tur.

Daha sonraki süreçte ise, Cumhurba kanımız Abdullah Gül, Ermenistan Devlet ba kanı Sarkisyan'ın daveti ile Türkiye-Ermenistan futbol milli takımlarının 6 Eylül 2008 tarihinde Erivan'da gerçekle tirdikleri, 2010 Dünya Futbol kupası Avrupa grup elemesi futbol kar ıla ması icabetiyle Erivan'ı ziyaret etmi tir. Cumhurba kanımızın iki ülke ili kilerinde önemli fırsatlar sunan bir anlam ta ıması ve söz konusu ziyaretin bölgede yeni bir dostluk ikliminin olu masına katkı sa layabilece i de erlendirmesiyle Erivan'ı ziyaret etmesi, ikili ili kilerde önemli bir adım olarak de erlendirilmi tir. ki ülke arasındaki ili kilerin normalle tirilmesi amacıyla tabi olarak, teknik ve siyasi düzeyde çalı malar devam etmektedir. Bu çerçevede Cumhurba kanımız 6 Eylül'de Erivan'ı ziyaretini takip eden 6 ay süresinde iki ülke Dı i leri bakanları 6 kez çe itli vesilelerle bir araya gelmi lerdir.⁷¹

li kilerin Ekim ayında imzalanan protokolden önceki durumuna de indikten sonra, bu tarihi protokolün ayrıntılarından bahsetmekte fayda vardır. Türkiye ve Ermenistan tarafları arasında yıllar süren güvensizli in ardından diplomatik ili ki kurma ve ili kileri normalle tirme amacıyla Nisan ayında bir yol haritası üzerinde anla maya varılmı tı. Türkiye ve Ermenistan ili kileri geçen yıl Türkiye Cumhuriyeti Cumhurba kanı Abdullah Gül'ün Erivan'da, Türkiye ve Ermenistan futbol milli takımlarının oynadı ı dünya kupası eleme grubu kar ıla masını izlemesiyle ba layan ve "futbol diplomasisi " adı verilen süreçle düzelmeye ba lamı tı. Protokol kararının alınması ise ili kilerde atılan ilk resmi adım niteli i ta imaktadır. Protokolün içeri indeki temel konular ise, Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik temas

⁷¹ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ermenistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>
<http://www.bilgesam.org/tr/bolgesel-arastirmalar/kafkaslar/327-turkiye-ermenistan-iliskilerinde-yol-haritasi.html>
<http://www.uludagsozluk.com/k/turkiye-ermenistan-iliskileri/>
<http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/iliskiler/index.html>

ba latılması ve iki ülke arasında kapalı olan sınırların açılması gibi bazı sorunlardan oluşmaktadır.⁷²

Bu kararın alınmasından hemen sonra ise Serj Sarkisyan BBC'ye yaptığı açıklamada, 1915'te yaşananların "engel" ya da "önkoşul" olmadığını söylemekle beraber tarihi adaletin yerini bulmasının önemli olduğunu belirtmiştir. Sarkisyan, Türkiye ile varılan anlaşmanın, Dağlık Karabağ konusunda herhangi bir önkoşul içermediğinden bahsetmiştir. Tabii ki bu süreç içerisinde hem Ermenistan hem de Türkiye çetveli tepkilerle karşı karşıya kalmıştır. Sarkisyan, Türkiye ile yakınlaşma çabalarının Ermenilerde yarattığı kaygıyı gidermek amacıyla uluslararası bir tura çıkmış ve bu tur içerisinde New York, Los Angeles, Rostov ve Paris kentlerini ziyaret etmiş ve protestolara maruz kalmıştır. Türkiye cephesinde ise, en büyük tepki Azerbaycan'dan gelmiştir. Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, Ermenistan güçleri işgal altındaki Azerbaycan'dan çıkarılmadan Türkiye'nin Ermenistan ile ilişkilerinin normalleştirilmesinin Azerbaycan'ın çıkarlarına aykırı olduğunu belirtmiştir.⁷³

Bütün bu tepkilere rağmen Türkiye ve Ermenistan 10 Ekim 2009 cumartesi günü Zürih'te protokolü imzalamak üzere masaya oturmuşlardır. Bu tarihi günde, Türkiye ve Ermenistan'ın dışişleri bakanları ve yetkililerin yanı sıra, ABD, Rusya ve AB'nin dışişleri politikaları da bulunuyordu. Ancak protokollerin imzalandığı tören, son dakikalarda yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle 3 saat gecikmeli yapılabilmektedir. Anadolu Ajansı'nın Türkiye dışişleri bakanlığına atfen verdiği habere göre, arabulucu İsviçre'nin dışişleri bakanı Calmy Rey, imza töreni öncesi bir araya geldiği Türkiye dışişleri bakanı Ahmet Davutoğlu'na, Ermeni tarafının Davutoğlu'nun konuşma metnine dair itirazları olabileceğini, iki tarafın da konuşma metinlerindeki bazı hususların birbiriyle örtüşmediğini aktarmıştır. Habere göre, Davutoğlu'nun konuşmasında Kafkasya'nın topyekün barış ve huzur bölgesi olması gerektiğini ve bu çerçevede de Karabağ

⁷²http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2009/09/090928_turkey_armenia.shtml

⁷³http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2009/10/091005_armenia_turkey.shtml

sorununun da çözümlenmesi gerektiğine de işaret eden ifadeleri, baştan beri Türkiye ile ilişkilerin normalleşmesinin Karabağ sorunu ile bağlantılandırılmamasını isteyen Ermenistan tarafını rahatsız ettiği belirtilmiştir. Ermeni heyetinin bu ifadelerin metninden çıkarılmasını istemeleri üzerine Türk tarafı da bunu kabul etmeyerek karılıklı olarak Nalbandian'ın konuşma metnini tartışmaya açtığını belirtmiştir. Türk heyetinin Nalbandian'ın konuşmasında tarihi olaylara atıfta bulunduğu ifadelerin çıkarılmasını istemeleri üzerine imza töreninin sorunlu dakikalarının başlatıldığı belirtilmiştir. ABD Dışişleri bakanı Hillary Clinton'un devreye girmesi ile de krizin çözülememesi üzerine, konuşmaların imza töreninden sonra yapılmasına karar verilmiştir (Bu tür törenlerde diplomatik usuller gereği taraflar konuşmalarının içeriği konusunda arabulucu ülkeleri ve muhataplarını bilgilendirmesi gerekmektedir). İmza törenine, ABD Dışişleri bakanı Hillary Clinton, AB dış politikası yüksek temsilcisi Javier Solana ve Rusya Dışişleri bakanı Sergey Lavrov, BM genel sekreteri Ban Ki-moon katılmıştır. Bu protokolün yürürlüğe girebilmesi için her iki tarafın da parlamentolarında onaylanması gerekmektedir.⁷⁴ Türkiye ve Ermenistan cumhuriyetleri arasında diplomatik ilişkileri yeniden başlatmak amacıyla imzalanan protokolün metni, ekler bölümünde yer almaktadır. (bkz: ek 13)

1.3. Türkiye Ermenistan protokolünün dünya basınındaki etkisi

Türkiye ve Ermenistan arasında imzalanan tarihi protokol dünya basınında da büyük yankı uyandırmıştır. Yıllardır devam eden bir kavga için çıkan bu barış adımını dünya basını genel olarak; "Tarihi dümanlı bir gömen anlaşma", "Barış imzalandı ama tehlikeler hala mevcuttur", "Belirsizlik son dakika kadar sürdü", "Protokoller, büyük güçlerin önünde imzalandı", "Clinton yorumları görmek zorunda kaldı" gibi başlıklarla anlatmaya çalışmıştır.⁷⁵ Dünya basınında konuya ilişkin BBC kaynaklı haberler ve yayınlar kısaca şöyledir:

Amerikan basını, Türkiye ile Ermenistan arasında ilişkilerin normalleşmesinin tüm Kafkasya bölgesine olumlu etkileri olacağı yorumunu yapmıştır

⁷⁴ http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2009/10/091011_turkey_armenia.shtm

⁷⁵ <http://www.haber7.com/haber/20091011/Dunya-basininda-TurkiyeErmenistan-protokolu.php>

ve bu konuya oldukça geniş yer vermiştir. *Washington Post* gazetesi; ABD Dış İleri Bakanı Hillary Clinton'un son dakika müdahalesinin ardından, iki ülkenin, aralarında diplomatik ilişkilerin tesisine yönelik dönüm noktası sayılabilecek anlaşmaya imza attığını yazmıştır. Clinton'un bir anlaşmaya varılabilmesi için son aylarda iki tarafla sıkça temas kurduğunu ifade edilen haberde, protokollerin imzalanmasının üç saat gecikmesine yol açan son dakika krizine ilişkin ayrıntılara yer verilmiştir. Gazetenin haberine göre Clinton, imza töreninin yapılacağı Zürih Üniversitesi'ne gelir gelmez, Ermeni tarafının Türkiye'nin imza töreninde yapacağı açıklamaya itiraz ettiğini örendiğini ve bunun üzerine Clinton'un konvoyu otele geri döndüğünü belirtmiştir. Habere göre, Clinton, otelin oto parkında aracının içinde beklerken, bir elindeki telefonla Ermenistan Dış İleri Bakanı Eduard Nalbandian, diğer elindeki telefonla da Dış İleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile görüşmüş ve daha sonra otele girerek Nalbandian'ı kendisiyle birlikte Davutoğlu'nun beklediği Zürih Üniversitesi'ne gitmeye davet etmiştir. Otelde de Rusya Dış İleri Bakanı Sergey Lavrov'un da aralarında bulunduğu diplomatlarla görüşmeler devam etmiş ve sonunda ne Türkiye, ne de Ermenistan'ın törende açıklama yapması üzerinde uzlaşılmasıyla, imza aşamasına geçilebildiği belirtilmektedir. Gazete, Clinton'un son dakika krizi sırasında taraflara, "Daha büyük resme bakın. Bu çok önemli, yarım bırakılmaması gereken bir şey. Buraya kadar geldiniz. Bu protokollerin ortaya çıkmasını sağlayan gayretler ziyan edilmemeli" dediğini aktarmıştır. Haberde Clinton'un aralarında bir uzlaşmaya varılabilmesi çabası kapsamında yıl içinde tarafları 29 kez aradığı da belirtilmiştir.

Gazete bu konu ile ilgili olarak; "ya ananların, iki ülkenin birbirine karşı duyduğu kalıcı üşeninin ve önlerinde parlamentolarının protokollere onay verip vermemeyi karara bağlayacağı zorlu bir yolun bulunduğu unutulması gerektiği" yorumunu yapmıştır.⁷⁶ Amerikalı yetkililerin açıklamalarına da yer veren gazete, Amerikalıların, parlamentoların onay vermesi halinde anlaşmanın Türkiye ve Ermenistan'ın çok ötesinde etkilerinin olacağını, Güneydoğu Avrupa'nın diğer kesimlerindeki gerginlikleri de azaltabileceği ve Batıya uzanan petrol boru hatları için yeni fırsatlar sunabileceği yönündeki görüşlerine yer vermiştir. Gazete ayrıca, protokollerin imzasıyla Türkiye'nin

⁷⁶ <http://www.haber7.com/haber/20091011/Dunya-basininda-TurkiyeErmenistan-protokolu.php>

Washington'dan, Yukarı Karaba meselesinin çözümü için çabalarını artırma sözü aldı nı belirtmi tir.

CNN televizyonu ise konuyla ilgili haberinde, “Konu ma metinleri üzerinde son dakikada çıkan anla mazlık, neredeyse imza töreninin iptaline yol açıyordu” ifadesini kullanmı tır. Olayların, iki kom u ülke arasında yüzyıldır devam eden güvensizlik ve dü manlı nın a lmasının ne kadar zor oldu unu gösterdi i belirtilen haberde, "ABD, Fransa, Rusya, AB ve sviçre'den üst düzey diplomatların, uzla ıya varılması için çaba göstermesi ve imza törenine katılmasının, iki ülke arasındaki anla mazlıkların a lmasına yönelik uluslararası deste i gösterdi i" kaydedilmi tir. Haberde, “Türkiye ve Ermenistan arasındaki ili kilerin normale döndürülmesi yolunda ilerleme sa lanırsa, bunun Kafkasya bölgesinde ticaretin kilidini açaca ı ve gerginlikleri yatı tıraca ı” yorumu yapılmı tır. *Los Angeles Times* gazetesi de iki ülke arasında diplomatik ili ki kurulmasının, Kafkasya'daki gerginlikleri azaltabilece i ve bu bölgenin Batıya açılan enerji koridoru olma yönünde giderek artan rolüne katkıda bulunabilece i görü ünü dile getirmi tir.⁷⁷

Türkiye ile Ermenistan arasında sviçre'nin Zürih kentinde imzalanan protokoller, ngiliz basınında da geni yer bulmu tur. ngiliz basını, Türkiye ve Ermenistan'ın protokolleri imzalamasını, “ li kilerde dönüm noktası olacak tarihi bir barı anla ması imzalandı” ba lı ıyla duyurmu tur. *Guardian* gazetesi, “Türkiye ve Ermenistan, aralarındaki yüzyıllık dü manlı a son verecek ve iki ülke ili kileri için dönüm noktası olacak anla maları dün imzaladılar” ba lı ıyla konuyu duyurmu tur. mza törenindeki üç saatlik gecikme ve son dakika anla mazlıklarına da dikkati çeken gazete, anla mayla iki ülkenin 1915 iddiaları konusunda ortak tarihi komisyon kuraca nı kaydetmi tir.

Financial Times gazetesi ise haberi, imza töreninin ardından, internet sitesinden “Ermenistan ve Türkiye barı anla masını imzaladı, ancak önlerinde gizli tehlikeler var” ba lı ıyla duyurmu tur. Gazete, protokollerin uygulanmasında sıkıntılar olabilece i sinyallerinin, imza töreninin gecikmesi ve son dakika anla mazlıklarından anla ılabilece i yorumunda bulunmu tur. Gazetelerin yanı sıra ngiliz yayın kurulu u

⁷⁷ <http://www.haber7.com/haber/20091011/Dunya-basininda-TurkiyeErmenistan-protokolu.php>

BBC’de imza törenine geni yer ayırmı tır. “Türkiye ile Ermenistan’ın yüzyıllık dü manlı a son verecek ve ba ları normalle tirecek anla mayı imzaladıklarını” kaydeden BBC, protokollerin imzalanmasıyla özellikle Ermenistan’da protesto gösterilerinin yapıldı na dikkati çekmi tır.⁷⁸

spanyol basını ise; Türkiye ve Ermenistan’ın ili kileri normalle tirme protokollerini imzalamakla “100 yıllık dü manlı ı sonlandırdıkları” yorumunda bulunmu tur. Ülkenin önde gelen gazetelerinden *El Pais*, “Uzmanlara göre tarihi anla ma, her iki tarafa da avantaj sa lıyor. Türkiye, AB’ye katılım müzakerelerinde ilerleme kaydedilmesini bekliyor, Ermenistan ise yalnızlıktan çıkmayı. Üstelik protokol, Kafkaslar’daki gaz ve petrolün Avrupa’ya getirilmesi için büyük stratejik öneme sahip bulunuyor” diye yazmı tır. “Türkiye ve Ermenistan tarihi dü manlı ı gömen bir anla ma imzaladılar” ba lı nı atan *El Mundo* gazetesi ise; Avrupa Komisyonunun, söz konusu protokollerin imzalanmasını, “Kafkaslar’ın güneyinde barı ve istikrar yönünde, gelecek vizyonuyla atılan de erli bir adım” olarak de erlendirdi ini belirtmi tır. Katalonya’nın önemli gazetesi *La Vanguardia* ise, konuyla ilgili haberinde, “Türkiye ve Ermenistan, yüzyıllık sorunları çözmek için Zürih’te buzları kırdılar” ba lı nı kullanmı tır.⁷⁹

sveç basını, Türkiye ile Ermenistan arasında ili kileri normalle tirme protokollerinin imzalanmasını, “Tarihi anla ma” olarak nitelendirmi tır. Ülkenin en saygın gazetelerinden *Dagens Nyheter*, Zürih’teki imza töreninden önce ABD Dı i leri Bakanı Hillary Clinton’un Ermenistan Dı i leri Bakanı Eduard Nalbandian ile görü mesi sırasında çekilen foto rafı kullandı ı haberinde, “Tarihi anla ma tamam” ba lı nı atmı tır. Türkiye ile Ermenistan arasında zorlu bir süreçten sonra protokollerin son dakikada ortaya çıkan bir krize ra men imzalandı ının kaydedilen haberde, iki ülke arasındaki sınırın da açılmasının kesinle ti i ifade edilerek, protokollerin iki ülkenin parlamentolarının onayına sunulaca ı hatırlatılmı tır. Cumhurba kanı Abdullah Gül’ün geçen yıl Ermenistan ile Türkiye arasında Erivan’da oynanan Dünya Kupası maçını izlemeye gitti i, bu Çar amba günü de Bursa’da oynanacak rövan maçına Ermenistan Cumhurba kanı Serj Sarkisyan’ın gidece ini açıkladı ı kaydedilen haberde, Erivan’da

⁷⁸ <http://www.haber7.com/haber/20091011/Dunya-basininda-TurkiyeErmenistan-protokolu.php>

⁷⁹ <http://www.haber7.com/haber/20091011/Dunya-basininda-TurkiyeErmenistan-protokolu.php>

Türkiye ile anlaşmaya kararlı çıkan muhaliflerin gösteri düzenlediklerine işaret edilmiştir. *sveç Dagens Nyheter* gazetesi ise; protokollerin imzalanmasıyla birlikte Ermenistan ile Türkiye arasındaki sınır kapısının açılacağını hatırlatarak, bunun, denizle bağlantısı olmayan Ermenistan'ın ticaret kapılarının açılması anlamına geleceğine dikkati çekmiştir. Gazete ayrıca, protokollerin Türkiye açısından ise AB'ye tam üyelik konusunda komiteleriyle sorunlarını halletmesi bakımından önemli olduğunu yazmıştır.

Avusturya Devlet Televizyonu (ORF) ise; Türkiye ile Ermenistan arasında imzalanan protokolü, "Türkiye ile Ermenistan yıllardır dümanlılığını gömmek istiyor" ifadesiyle yorumlamıştır. İki ülke arasında diplomatik ilişkilerin başlaması ve sınır kapılarının açılmasını öngören protokolün, tarihi bir anlaşma olduğunu belirten ORF, protokolün imza töreni ve öncesindeki gelişmeleri uluslararası haber ajanslarının haberlerinden derlediğini belirtilmiştir. İsviçre'nin Zürih kentinde imzalanan protokolün imza töreni öncesinde "Soykırım ve Yukarı Karabaş sorunu nedeniyle bir kriz çıktı mı" işaret eden ORF, "Protokolün imzalanmasını neredeyse suya düşürecek noktaya gelen bu krizin ABD Dış İleri Bakanı Hillary Clinton'un çabaları sonucu atlatıldığını" bildirmiştir. Haberinde "protokol" yerine "anlaşma" ifadesini kullanan ORF, "Türkiye ile Ermenistan arasında iki ayrı bölümden oluşan bir anlaşma imzalandığını ve bu anlaşmanın sınır kapılarının açılmasını ve diplomatik ilişkilerin başlamasının yanısıra iki ülke arasında gelecekte de görüşmelerin devam etmesinin temelini attığını" kaydetmiştir.⁸⁰

Türkiye ve Ermenistan arasında imzalanan protokol ile ilgili dünya çapında diğer basın kuruluşlarının yorumları ise şöyledir: *BBC*; "Protokoller, büyük güçlerin önünde imzalandı", "Ermenistan ve Türkiye ilişkilerini normalleştiriyor. İki ülke protokollere, büyük güçlerin dikkatli gözleri önünde imza attı. Her ikisinin yeni bir sayfa açılmasında çıkarı var. Clinton (ABD Dış İleri Bakanı) için test oldu." *Times*: "Futbol diplomasisi, Ermenistan ve Türkiye arasında anlaşma yapılmasını sağladı. Futbol diplomasinin Dünya Kupası finali gibi." *Observer*: "Anlaşmanın uygulanmasının yolundaki çok sayıda tehlikenin bir göstergesi olarak törende, açıklamalardaki ifadelerle ilişkilerin son dakika ihtilaf nedeniyle üç saatlik bir gecikme yaşandı. Bu da Hillary

⁸⁰ <http://www.haber7.com/haber/20091011/Dunya-basininda-TurkiyeErmenistan-protokolu.php>

Clinton'u, mutabakatı kurtarmak için yo un görü meleri yapmaya mecbur etti." *New York Times*: "Son dakikadaki ihtilaf, ABD Dı i leri Bakanı Hillary Clinton'un anla mayı kurtarma yönelik hummalı çabaları yapmasına neden oldu. Sayın Clinton, aynı anda iki cebi kullanarak anla mazlıkları çözmeye çalı tı." *Los Angeles Times*: "Dı i leri Bakanı Hillary Clinton, tarihi anla ma konusunda iki ülkeye son dakika engeli ortadan kaldırmaya yardımcı oldu." *Wall Street Journal*: "Türkiye ve Ermenistan bir asırlık dü manlıktan sonra diplomatik ili kilerin kurulmasını öngören anla mayı imzaladı. ABD Dı i leri Bakanı, tarafları son dakika engeli bertaraf etmeye yardım etti." ⁸¹ *Le Figaro*: "Türkiye ile Ermenistan arasında tarihi anla ma. Bir asır süren dü manlık ve son dakika gecikmenin ardından iki ülke, diplomatik ili kileri kurmaya ve ortak sınırı açmaya angaje oldu." *Le Monde*: "Türkiye ile Ermenistan cumartesi günü Zürih'te, tarihi anla malara imza attular. Belirsizlik son dakika kadar hakim oldu. mza, 'son dakika ortaya çıkan bir zorluk' nedeniyle üç saate yakın bir süre ertelendi." *Liberation*: " ki ülke cumartesi Zürih'te tarihi anla maları imzaladı. Barı ma her iki ülkeye ancak kazanç sa lar: Türkiye için AB ile müzakerelerde ilerleme, Ermenistan için izolasyondan çıkmak" , "Türkiye ve Ermenistan Zürih'te, birinci dünya sava ı sırasında Osmanlı kuvvetlerinin ellerince Ermenilerin katledilmesinin tetikledi i bir asırlık dü manlı ı sona erdirmek için tarihi bir anla mayaya imza attı. " *El Mundo*: "Türkiye ve Ermenistan tarihi dü manlı ı gömen bir anla mayı imzaladı. Türkiye ve Ermenistan cumartesi günü, on yıllarca devam eden konfrontasyonu çözmeye yönelik tarihi bir adım attı." *Deutsche Welle*: "Zürih'te tarihi bir anla ma imzalandı. Dı i leri Bakanı Hillary Clinton, imza töreninde hiçbir açıklamanın okunmamasına yol açan uzla ı ile tarafları biraraya getirmeyi ba ardı."⁸²

2. Akdamar Kilisesinin Restorasyonunun Türkiye Ermenistan li kilerine Etkileri

2.1. Sorularla Akdamar kilisesi restorasyonu kararı ve etkileri

2.1.1. Akdamar kilisesi restorasyonu kararını kim, niçin vermiş tir?

⁸¹ <http://www.haber7.com/haber/20091011/Dunya-basininda-TurkiyeErmenistan-protokolu.php>

⁸² <http://www.haber7.com/haber/20091011/Dunya-basininda-TurkiyeErmenistan-protokolu.php>

Akdamar kilisesi restorasyonu ve çevre düzenleme i i 2005 yılında ba lamı tır. Kilisenin restorasyon çalı maları kültür ve turizm bakanlı ı tarafından ba latılmı tır. Tabi ki bu kararın verilmesinde bir sonraki bölümde incelemi oldu um AB ilerleme raporlarındaki Ermenistan ve azınlıklar ile ilgili kararların da etkisi oldu u söylenebilir. Kilisenin restorasyonu ile ilgili teklif, AKP hükümeti ve bakanlar kurulu tarafından da onaylanmı ve tamamen uygulama a masına geçilmi tir. Bu kararı derinlemesine inceledi imizde, AKP hükümetinin Türkiye- Ermenistan ili kilerinin normalle mesine katkıda bulunmak iste inin de etkisinin oldu u dü ünülebilir. Özellikle Ermenistan tarafından soykırımla suçlanan bir ülke olarak, Ermenistan'ın dünya üzerindeki en önemli eseri olan ve Türkiye sınırları içerisinde bulunan bir yapının hayata kazandırılması bir jest, bir zeytin dalı niteli inde olması gayet a ikâr bir neden olarak görülebilir. Kilisenin, konu oldu u yıllarda, öldürülen Agos gazetesi yazarı Hrant Dink'in de yazılarında yer aldı ı görülmektedir. Dink'in Akdamar kilisesi ve restorasyon süreci ile ilgili yazıları ve bu yazılarda Akdamar kilisesi restoresi hakkındaki istekleri daha sonraki bölümlerde yer almaktadır. Bütün bu konular kilisenin restorasyonu için birer etken te kil etmektedir. Fakat özellikle AB'nin istekleri, AKP hükümeti ve Türkiye'nin Ermenistan ile ili kileri konusundaki ilerleme kaydetme dü üncesi, kilisenin restorasyonu için öncelik kaydetmi tir.⁸³

2.1.2. Kilisenin restorasyonundan beklentiler nelerdir?

Akdamar kilisesi restorasyonu kararının verilmesi, kar ılıklı beklentileri de beraberinde getirmi tir. Yıllardır hiçbir diplomatik ili kisi bulunmayan, özellikle de soykırım gibi önemli bir konu ile kar ı kar ıya gelen iki ülke, restorasyon konusunda çe itli tepkilere maruz kalmı tır. Türkiye'de yer alan ve Ermenilerin önemli bir yapısı olan kilisenin restorasyon kararı, bir yandan ili kiler için olumlu bir adım olarak görülürken, bir yandan da Ermenilere yaranma çabası olarak görülmü tür. Fakat u kesin bir gerçektir ki, kilisenin restorasyonu kar ılıklı ili kilerde her iki toplumda da olumlu etki yaratması ço unluklu dü üncedir.⁸⁴

⁸³ **Kültür ve tabiat varlıklarını koruma müdürlü ü ar ivi**
<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/317209.asp>

⁸⁴ **Basın haberleri, 2005-2007**

2.1.3. AB- Türkiye İlerleme raporlarında konu ile ilgili istekler nelerdir?

Türkiye İslam dünyasındaki tek laik demokrasi olarak Avrupa ülkeleriyle olan ilişkilerine büyük önem vermiştir. Tarihsel olarak, Türk kültürünün Doğu ve Güney Avrupa üzerinde önemli etkileri olmuştur. Türkiye'nin ekonomik, siyasi ve sosyal yapıları "Batılılaşmaya" daha 19. yüzyılda başlamıştır. Birinci dünya savaşı sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından, yeni laik yapı için model olarak Batı Avrupa benimsenmiştir.

Türkiye o tarihten bugüne Batı ile yakın ittifak ilişkileri kurmuş, Birleşmiş Milletler'in kurucu üyesi olmuş, NATO, Avrupa Konseyi ve OECD'ye üye olmuş ve Batı Avrupa Birliği ile ortaklık ilişkisi tesis etmiştir. Soğuk Savaş boyunca Türkiye, Batı dünyasının bir parçası olarak özgürlük, demokrasi ve insan haklarını savunmuştur. Türkiye, Avrupa kıtasının savunması için hayati bir rol oynamış ve oynamaktadır. Bu çerçevede, dış politikasının ana unsurları Avrupalı ortaklarıyla örtülmektedir. Türkiye'nin ekonomik alanda Avrupa ile yakın bir işbirliğine girmesi Batı Avrupa ile siyasi alandaki işbirliğinin doğal bir uzantısıdır. Bundan dolayı, Türkiye gelişen Avrupa Topluluğu ile 1959 yılında yakın ilişkiler tesis etmeye başlamıştır. Türkiye'nin AB ile ilişkileri, Avrupa Topluluğu ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşmasının temelini oluşturduğu ortaklık rejimi çerçevesinde başlamıştır.

Çalışmamızın bu bölümünde Avrupa konseyinin hazırladığı 2000 ve 2009 yılları arasındaki Avrupa Birliği-Türkiye ilerleme raporlarındaki bazı önemli noktaları belirtmeye çalıştık. Bu noktalar konumuzla alakalı olarak, Türkiye'deki azınlıklar, kültürel hakları, dini özgürlükleri ve dış ilişkiler başlıkları altında ilerleme raporlarında yer almaktadır. Avrupa konseyinin hazırladığı Türkiye-AB ilerleme raporunun Türkiye Ermenistan siyasi ilişkilerine ilişkin bölümleri aynen yer almaktadır.

Avrupa Birliği ilerleme raporlarında Akdamar Kilisesi'nin restorasyon öncesi ve sonrası durumlarına ilişkin bildirimler yayınlanmıştır. Bu konu hakkında özellikle

azınlık hakları ve azınlıkların korunması çerçevesinde olmak üzere, ortak ve dış güvenlik politikaları başlıkları altında çeşitli dönemlerde konu değerlendirilmiştir. Türk-Ermeni ilişkilerine neredeyse bütün yıllarda değinilmiştir. Ayrıca 2003 ve 2007 yıllarında konu ile alakalı bölümlere yer verilmiş olup, Türkiye ve Ermenistan ilişkileri ile ilgili kararlar yer almaktadır.⁸⁵

2.1.3.1. 2003 Yılı AB-Türkiye İlerleme Raporu

2003 yılına dair AB- Türkiye ilerleme raporu Devlet Planlama Teşkilatı, Avrupa Birliği İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından, Aralık 2003 tarihinde Ankara’da hazırlanmıştır.

Azınlık hakları ve azınlık haklarının korunması başlığı altında bu konulara değinilmiştir: “Dini özgürlükleri olarak mülkiyet hakkı ve ibadethane açılması hakkında düzenlemeler kabul edilmiştir. Bununla birlikte bu düzenlemelerin etkileri sınırlı kalmıştır. Gayrimüslim dini azınlıklar, tüzel kişilik ve mülkiyet hakkı ve iç yönetim konularında ciddi engellerle ve din adamı yetiştirme yasalarıyla karşılaşmaya devam etmektedirler. Eylül 2003’te dört önemli gayrimüslim dini topluluk (Rum-Ortodoks, Katolik, Ermeni ve Süryani) temsilcileri mevcut tüm sorunların çözüme kavuşturulması için Türk makamlarına ortak bir başvuru yapmışlardır.”⁸⁶

Ortak dış ve güvenlik politikası başlığı altında ise: “Türkiye’nin Ermenistan’la sınırı halen kapalıdır. Bununla birlikte Eylül 2003’te New York’ta gerçekleştirilen ikili toplantının ardından Türkiye’nin Dağlık Karabağ ile ilgili ilişkilerdeki başlangıcını tekrar gözden geçirebilmesi olgusunun yanında, sınırların diplomatlara ve yabancılara yeniden açılması” ihtimaline değinilmiştir. Ayrıca yine aynı başlık altında bu kararlara yer verilmiştir: “Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin daha da yakınlaştırılması amacıyla özellikle Türk-Ermeni işbirliği konseyi (TABDC) gözetiminde, sivil toplum örgütlerinin girişimleri devam etmiştir. Türk hava yollarının, İstanbul’dan Erivan’a haftada iki uçuş gerçekleştirmeye başlaması kararlaştırılmıştır.”⁸⁷

⁸⁵ <http://www.mfa.gov.tr/data/AB/mfa>

⁸⁶ <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik/ilerle03.pdf>

⁸⁷ <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik/ilerle03.pdf>

2.1.3.2. 2004 Yılı AB-Türkiye İlerleme Raporu

Bu rapor, Avrupa Toplulukları Komisyonu tarafından 06.10.2004 tarihinde, Brüksel’de hazırlanmış, Dış İleri Bakanlığı kaynaklarında bulunan gayri resmi tercüme edilmiş rapor niteliindedir.

Azınlık hakları ve azınlıkların korunması konusunda şu kararlar yer almaktadır: “Din özgürlüğü konusunda, dini inanç özgürlüğüünün teminat altına alınmış olmasına ve ibadet özgürlüğüünün genellikle engellenmemesine karşın, gayrimüslim dini topluluklar engellerle karşılaşmaya devam etmektedirler. Tüzel kişilikleri yoktur, mülk edinme hakları sınırlandırılmıştır, kendi vakıflarının yönetimine müdahalelerde bulunmaktadır ve din adamlarının yetiştirilmesine izin verilmemektedir. Bu güçlüklerin giderilmesi için gerekli mevzuatın açıklanması gerekmektedir. Belli başlı dört Hristiyan topluluğun mevcut sorunlarının çözülmesi amacıyla, Eylül 2003’te yaptığı ortak çağrıdan sonra yetkili makamlarla 2004 başında bir diyalog başlatılmıştır. Ancak bu diyalog henüz somut sonuçlara yol açmamıştır.”⁸⁸ Ayrıca azınlık haklarına dair mülkiyet hakları konusunda ise şu konular yer almıştır: “Ocak 2003 yönetmeliğine paralel olarak, mülkün tescili için yapılan 2.234 bavadan 287’si kabul edilmiştir. Bavurular sadece yönetmelikte belirtilen 160 azınlık vakfı tarafından yapılabilmektedir. Örneğin resmi makamlar, İstanbul yakınlarındaki Büyükkada’da bulunan Rum Ortodoks yetimhanesinin müsadere edilmesi amacıyla yasal işlem başlatmışlardır. Camiinde ibadethanelerin açılması için izin verilmesini sağlamak amacıyla çaba gösterilmiştir. Ancak bazı kiliselerin tescil edilmesini önlemek için bazı teknik koulları sürülmüştür. Diyarbakır Protestan kilisesinin bir ibadethane olarak tescil edilmesi için yapılan başvuru, Mayıs 2004’te reddedilmiştir. Kiliselerin restore edilmesine yönelik talepler yavaş ve hantal izin verilmelerine tabi olmaya devam etmektedir. Örneğin Kasım 2003’te İngiltere konsolosluğunun bombalanmasından etkilenen Panagia Rum Ortodoks kilisesine onarım yapılması için hala izin verilmemiştir.”⁸⁹

⁸⁸ http://www.mfa.gov.tr/data/AB/ilerleme_raporu.pdf

⁸⁹ http://www.mfa.gov.tr/data/AB/ilerleme_raporu.pdf

Ortak dış ve güvenlik politikası konusunda ise: “Türkiye’nin Ermenistan’la sınırı hala kapalıdır. Bununla beraber sınırın yeniden açılmasının faydalarına ilişkin bilinçlenmenin ve üçüncü ülkelerden gelen malların geçişine izin vermeye yönelik hazırlıkların arttığı görülmektedir. 2003 Ekim ayında, İstanbul’dan Erivan’a hava ulaşımı için Çartır seferleri başlamıştır. Türk ulaşım bakanı 2004ubat ayında, iki ülke arasındaki demiryolunun yeniden açılmasının Doğu Anadolu ekonomisine faydası sağlayacağını ifade etmiştir.2004 yılının Haziran ayında İstanbul’da düzenlenen NATO zirvesinde Türk, Ermeni ve Azeri dışişleri bakanları seviyesinde ilk kez üçlü bir toplantı düzenlenmiştir.”⁹⁰ kararlarına yer verilmiştir.

2.1.3. 3. 2005 Yılı AB-Türkiye İlerleme Raporu

Bu rapor, Avrupa Komisyonu tarafından 09.11.2005 tarihinde Brüksel’de hazırlanmış ve Dışişleri Bakanlığı kaynaklarında yer alan gayri resmi tercüme bir rapordur.

Azınlık hakları ve azınlıkların korunması başlığı altında yer alan, dini özgürlükler konusu kapsamındaki kararlar şöyledir: “Dini özgürlüklere ilişkin olarak, Ekim 2004’ten bu yana gerek mevzuat gerek uygulama bakımından çok sınırlı gelişme kaydedilmiştir. Dernekleri düzenleyen mevzuattaki ilerlemelere karşın mevcut yasal çerçeve, dini toplulukların dini tanıtmak ve korumak amacıyla hukuki bir şekilde dernek kurma hakkını hala tanımamaktadır. Uygulamada gayrimüslim topluluklar önemli sorunlarla karşılaşmaya devam etmektedir.”⁹¹ Camilerindeki ibadet yerlerinin açılması ve faaliyet göstermesini sağlamaya yönelik çabalarda gösterilmiştir. Ekim 2004’te önceki yıl bombalamanın ardından kapanan İstanbul’un en önemli sinagogu başbakanın da katıldığı resmi bir törenle açılmıştır. Haziran 2005’te Diyarbakır’daki Protestan kilisesi artık bir ibadet yeri olarak tescil ettirilebilmiş ve Mart 2005’te bir Protestan kilisesi, Ankara’da bir dernek kurmuştur. Aralık 2004’te bir cami bir kilise ve bir sinagogdan oluşan bir kompleks –Dinler bahçesi-Belek’te açılmıştır. Dini vakıflar, mahkeme kararı olmadan onları kapatabilen, varlıklarına el koyabilen, mali

⁹⁰ http://www.mfa.gov.tr/data/AB/ilerleme_raporu.pdf

⁹¹ http://www.mfa.gov.tr/data/AB/ilerleme_raporu.pdf

destekçilerini azledebilen, varlıklarının ve hesaplarının yönetimine müdahale edebilen Vakıflar genel müdürlü ünün müdahalelerine maruz kalmaya devam etmektedir.”⁹²

Azınlık hakları, kültürel haklar ve azınlıkların korunması konusunda u de erlendirmeler yapılmı tır: “Geçen yılıki raporlardan bu yana Türkiye’nin azınlık haklarına yakla ımı de i memi tir. Türk makamlarına göre Türkiye’deki azınlıklar 1923 Lozan anla ması uyarınca sadece gayrimüslim topluluklardan olu maktadır. Uygulamada resmi makamlar tarafından Lozan anla ması uyarınca tanınan azınlıklar Yahudiler, Ermeniler ve Rumlardır. Lozan anla masına halel getirmeksizin Türk makamları, Türk vatanda larını ço unlu a ya da azınlı a mensup olan bireylerden ziyade kanun önünde e it haklara sahip bireyler olarak görmektedir. Ayrıca Türkiye’de Ermenice dil ö retmeni yeti tirilmesi halen mümkün de ildir. Bu konuda Türk makamlarınca stanbul’daki üniversitelerden birinde Ermeni dilinin ö renimine olanak verecek bir Ermeni bölümü açılmasına onay verilmesi beklenmektedir. Resmi makamlar tarafından genellikle Lozan anla ması kapsamında de erlendirilmeyen Süryaniler gibi Müslüman olmayan azınlıklara hala okul açma izni verilmemektedir. Buna ilaveten Ermeni dili çalı maları için stanbul üniversitesi bünyesinde bir Ermeni kürsüsü kurulması, Türk makamlarınca kabul edilmi olmasına ra men Ermeni ö retmenlerinin e itimi halen mümkün olmamaktadır.”⁹³

Dı , güvenlik ve savunma politikası kapsamında ise u kararlar verilmi tir: “Türkiye’nin Ermenistan’la sınırı halen kapalıdır. Bununla beraber Türkiye ile Ermenistan arasındaki ikili diyalog süreci dı i leri bakanlı ı dâhil, çe itli seviyelerde devam etmektedir. Bu süreç çerçevesinde resmi yetkililer arasında dokuz görü me gerçekte tirilmi tir. Türk Ba bakanı ile Ermeni Cumhurba kanı arasında resmi bir mektup teastisi gerçekte tirilmi tir. Türkiye Ba bakanı, 2005 Nisan tarihli mektubunda 1915 yılının trajik olaylarının tartı lması amacıyla ba ımsız tarihçiler ile uluslararası uzmanlardan olu an ve ilgili tüm ar ivlere artsız eri im imkânı bulunan ortak bir komisyon kurulmasını önermi tir. Ermenistan Cumhurba kanı cevabında, tarihçilerin görevlendirilmesi yerine her iki hükümetin önce diplomatik ili ki kurmalarını ve kapalı sınırlar dâhil ili kilerdeki kritik sorunların tümüyle ilgilenecek ortak bir hükümet

⁹² http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2005_ilerleme.pdf

⁹³ http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2005_ilerleme.pdf

komisyonu kurulmasını dikkate getirmi tir. Her iki liderin Avrupa konseyi zirvesi marjında Var ova’da bir araya gelmeleri beklendi i halde görü me gerçeikle tirilmemi tir. Birçok Türk ehrinden Erivan’a do ru uç lar devam etmektedir. 1915 yılı trajik olaylarının 90.yıldönümü arifesinde, Türk akademisyenleri Erivan’da konferanslara katılmı lardır. Ermeni parlamenterler Türkiye’ye resmi bir ziyaret gerçeikle tirmi lerdir. 2005 Eylül ayında “ mparatorlu un çö kü döneminde Osmanlı Ermenileri: Bilimsel sorumluluk ve demokrasi sorunları” ba lıklı bir konferans stanbul’da düzenlenmi tir.⁹⁴ Ermenistan konusunda sınır hala kapalı ve diplomatik ili kile henüz tesis edilememi olsa da resmi temaslar devam etmekte olup iki ülke arasında i birli i ve uzla maya dönük ekilde yo unla tırılmalıdır. Azınlıkların korunması ve kültürel haklarının kullanımı konusunda bir devlet kurulu u olan insan hakları danı ma kurulunun bu konuda uyguladı ı bir rapor üzerine, Türkiye’nin azınlık haklarına yakla ımı konusunda canlı bir tartı ma ortamı olmu tur. Ancak ba ta önemli kısıtlamaların uygulamaya devam etti i yayım ve e itim alanında olmak üzere genel yakla ımda daha fazla geni leme ve ilgili yasal çerçevede sa lamla tırma olmamı tır.”⁹⁵

2.1.3.4. 2007 Yılı AB-Türkiye İlerleme Raporu

Bu rapor, Avrupa Komisyonu tarafından 06.11.2007 tarihinde Brüksel’de hazırlanmı olup, Dı i leri Bakanlı ı kaynaklarında yer alan gayri resmi tercüme bir rapordur.

Azınlık hakları, kültürel haklar ve azınlıkların korunması konusunda u de erlendirmeler yer almaktadır: “Türk makamlarına göre Türkiye’deki azınlıklar 1923 Lozan anla ması uyarınca sadece gayrimüslim topluluklardan olu maktadır. Uygulamada resmi makamlar tarafından Lozan anla ması uyarınca tanınan azınlıklar Yahudiler, Ermeniler ve Rumlardır. Lozan anla masına halel getirmeksizin Türk makamları, Türk vatandaşlarını ço unlu a ya da azınlı a mensup olan bireylerden ziyade kanun önünde e it haklara sahip bireyler olarak görmektedir.”⁹⁶ Bu tutum Türkiye’yi etnik köken din ve dillerinden dolayı bazı Türk vatandaşlarına kendi

⁹⁴ http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2005_ilerleme.pdf

⁹⁵ http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2005_ilerleme.pdf

⁹⁶ http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2007İlerlemeRaporu_Tr.pdf

kimliklerini korumalarını teminen özel haklar tanımaktan alıkoymamalıdır. Avrupa standartlarına uygun bir şekilde din ve kültüre tam saygı gösterilmesi ve bunların korunması, dernek toplantı ifade ve din özgürlüğü ile geçmişi ve kökenine bakılmaksızın, bütün vatandaşların kamu hayatına etkin katılımının garanti altına alınması henüz bütünüyle sağlanmamıştır.”

Dışişleri Bakanlığı, güvenlik ve savunma politikası konusunda ise: “Güney Kafkasya’yla ilişkilerle ilgili olarak Ermenistan ile Ermeni ve Türk üst düzey yetkililer arasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Türkiye, Ermenistan temsilcilerini Ocak 2007’de öldürülen, Ermeni asıllı gazeteci Hrant Dink’in cenaze törenine ve Mart ayında, Kutsal Haç Akdamar Ermeni kilisesinin resmi açılışına davet ederek, sembolik adımlar atmıştır. Ancak bu konuya ilave esaslı gelişme kaydedilmemiştir. Türkiye Ermenistan kara sınırını kapalı tutmaya devam etmektedir.”⁹⁷ kararları alınmıştır.

2.1.3.5. 2008 Yılı AB-Türkiye İlerleme Raporu

Bu rapor, Avrupa Komisyonu tarafından 05.11.2008 tarihinde Brüksel’de hazırlanmış olup, yine Dışişleri Bakanlığı kaynaklarında yer alan gayri resmi tercüme bir rapordur.

Demokrasi ve hukukun üstünlüğü, Cumhurbaşkanlığı altındaki bölüm kapsamında değerlendirilmeler yapılmıştır: “Yeni Cumhurbaşkanlığı siyasi aktörler ve sivil toplum arasında uzlaştırıcı bir rol oynayabilmek amacıyla gayret göstermiştir. Hükümet ile iyi bir çalışmaya ilişkin kurumu ve müteaddit defalar AB’ye uyum ile ilgili reformların hızlandırılması yönünde çabada bulunmuştur. Cumhurbaşkanlığı dış politikada aktif bir rol oynamaya ve yurtdışı na sık sık ziyaretlerde bulunmuştur. Ermenistan Cumhurbaşkanlığı’nın daveti üzerine iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesine yol açacak ikili diyalogun tesis edilmesi amacıyla Eylül 2008’de Ermenistan’a ziyaret gerçekleştiren ilk Türk Cumhurbaşkanı olmuştur.”⁹⁸

⁹⁷ http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2007IlerlemeRaporu_Tr.pdf

⁹⁸ <http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2008-ab-ilerleme-raporu.pdf>

Dı , güvenlik ve savunma politikası konusunda ise u kararlar yer almaktadır: “Ermenistan’la ili kilerle ilgili olarak Türkiye bu ülkeyle kara sınırını kapalı tutmaya devam ederken, Türkiye Cumhuriyeti, Erivan’a ilk kez ve ikili ili kilerde yeni bir ba langıç için ümit verici nitelikte bir ziyaret gerçekle tirmi tir. Ayrıca Ermeni ve Türk dı i leri bakanlı ı arasında resmi görüşmeler gerçekle tirilmi tir. Türkiye, ortak tarih komisyonu kurulmasına dair önerisini sunmu tur. Türkiye ayrıca Da lık Karaba sorununun çözümünü kolayla tırıcı çaba göstermeye ba lamı tır. İlk üçlü toplantı, Türkiye Azerbaycan ve Ermenistan dı i leri bakanları arasında Eylül ayında gerçekle tirilmi tir.”⁹⁹

2.1.3.6. 2009 yılı Türkiye-AB ilerleme raporu

Bu rapor, Avrupa Komisyonu tarafından 14.10.2009 tarihinde Brüksel’de hazırlanmı olup, yine Dı i leri Bakanlı ı kaynaklarında yer alan gayri resmi tercüme bir rapordur.

fade özgürlü ü ba lamında u kararlar yer almaktadır: “Türk Ceza Kanununun 301. maddesi artık ifade özgürlü ünü sistematik olarak kısıtlamak için kullanılmamaktadır. Bu maddenin gözden geçirilmesi geçmi yıllara kıyasla soru turmalarda önemli bir azalmaya yol açmı tır. 200 Türk entelektüelinin imzaladı ı, “Osmanlı Ermenilerinin 1915’te u radı ı Büyük Felaketin inkâr edilmesini [...]” kınayan ve Ermenilerden özür dileyen bir dilekçe internette yayımlanmı tır. Belli ba lı basın-yayın organlarını da kapsayacak ekilde geni bir kesimde tartı ma ba latan bu kampanya için 30.000 civarında imza toplanmı tır.”¹⁰⁰

Din özgürlü ü konusunda ise: “ badet özgürlü üne genel olarak saygı duyulmaktadır. ubat 2008’de kabul edilen Vakıflar kanununun uygulaması rapor döneminde sorunsuz gerçekle mi tir. Türkiye’de çalı mak isteyen yabancı din adamlarına çalı ma izni verilmesi konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmi tir. Özellikle, Ekümenik Patrikhanenin Aralık 2008’deki çalı ma izni ba vurularına olumlu yanıt verilmi tir. Dı i leri ve çı leri Bakanlıkları temsilcileri de dâhil olmak üzere Türk

⁹⁹ <http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2008-ab-ilerleme-raporu.pdf>

¹⁰⁰

makamları, 2009 yılının bahar aylarında sorunlarını tartışmak için gayrimüslim topluluklarla görüşme olup; yaz aylarında da bu topluluklar Bakanla bir araya gelmişlerdir. Örgütlü dini gruplar olarak gayrimüslim topluluklar, tüzel kişiliklerinin olmamasından dolayı hala sorunlar yaşamaktadırlar. Din adamı eğitimine ilişkin kısıtlamalar sürmektedir. Türk mevzuatı bu topluluklar için dini özel yüksek öğrenime müsaade etmemekte ve devlet eğitim sisteminde de bu imkân tanınmamaktadır. Rapor döneminde açılması yönünde bir şekilde tartışılmı olmakla birlikte, Heybeliada Ruhban Okulu kapalı kalmaya devam etmektedir. Ermeni Patrikhanesi'nin, Ermeni dili ve din adamları için bir üniversite bölümü açılması önerisi yıllardır bekleyen bir konudur.”¹⁰¹

Azınlık hakları, kültürel haklar ve azınlıkların korunması, konusu kapsamındaki değerlendirmeler ise şöyledir: “Ülkede azınlıklara ilişkin konular hakkındaki tartışma ortamı gelişmiştir. Özellikle eğitim ve eğitimde ayrımcılık üzerine akademisyenler ve sivil toplum kuruluşları tarafından birçok rapor yayımlanmıştır. Ders kitaplarından ayrımcı ifadeleri kaldırmak amacıyla yapılan çalışmaya devam etmektedir. Ancak, Türkiye'nin azınlık haklarına yönelik yaklaşımı kısıtlayıcı kalmaktadır. Türkiye, BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesine (ICCPR) taraftır. Ancak, azınlıkların hakları konusunda ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesine (ICESCR) eğitim hakkı konusunda koyduğu çekinceler endişe sebebidir. Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi ve Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Antlaşması'nı imzalamamıştır. Sarı Gelin “Ermeni Sorununun Çözümü” adlı belgeselin okullardaki dağıtımını, Ermeni cemaatinin okul çocuklarına ayrımcılığın önlenmesi için gerekçesiyle ikâyet etmesini müteakip, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından durdurulmuştur. Ancak söz konusu belgesel dağıtılmı okullardan toplatılmı , belgeselin yayımlanması ve gösterilmesine ilişkin karar, münferit okul makamlarına bırakılmıştır.”¹⁰²

Azınlık hakları ve azınlıkların korunması konularında şu sonuca varılmıştır: “Genel olarak, dil, kültür ve temel haklara saygı gösterilmesi ve korunması alanlarında Avrupa standartlarıyla uyum henüz tam olarak sağlanmamıştır. Türkiye, azınlıklara

¹⁰¹ <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/turkiye-ermenistan-turkce.pdf>

¹⁰² <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/turkiye-ermenistan-turkce.pdf>

ili kin olarak ho görünün geli tirilmesi ve azınlıkların topluma dâhil edilmesi hususlarında sınırlı çaba sergilemi tir. ¹⁰³

Raporda yer alan, dı güvenlik ve savunma politikası kapsamında ise u de erlendirmeler yer almaktadır: “Güney Kafkasya’yla ili kilerle ilgili olarak, Türkiye Cumhuriyeti’nin 2008 Eylül ayında Ermenistan’ı ziyaretini müteakip, iki ülke aralarındaki çalı ma ziyaretlerinin ve üst düzey ikili ziyaretlerin sayısını arttırmı ve ikili ili kilerini normalle tirme yönünde önemli mesafe almı lardır. A ustos ayında, iki taraf, diplomatik ili kilerin kurulmasını ve ikili ili kilerin geli tirilmesini öngören iki protokolü imza ve onay için hazırlamak üzere iç siyasi isti arelerini altı hafta içerisinde tamamlamayı kararla tırmı lardır. Rapor dönemi süresince Türkiye Ermenistan ile kara sınırını kapalı tutmu tur. ¹⁰⁴

Dı güvenlik ve savunma politikası konusunda genel olarak varılan sonuç öyle belirtilmi tir: “Türkiye’nin AB’nin Ortak Dı ve Güvenlik Politikası’yla uyumu devam etmi tir. Türkiye Güney Kafkasya ve Ortado u gibi bölgelerde istikrarın tesisine katkıda bulunan olumlu bir rol oynamayı sürdürmü tür. Türkiye, bölgesel Kürt yönetimiyle temaslar dâhil, Irak’la diplomatik ili kilerini güçlendirmi tir. Ermenistan’la ili kilerin normalle tirilmesine yönelik diplomatik çabalarda önemli mesafe alınmı tir.”¹⁰⁵

2.1.4. Akdamar kilisesi restorasyonunun AB uyum sürecine etkileri nelerdir?

Türkiye ve Ermenistan arasındaki ili kiler hakkında 2003-2007 arasındaki Avrupa konseyinin hazırladı ı ilerleme raporlarında yer alan bilgileri yukarıda da yer almaktadır. Bu bilgilerin ı ı nda iki ülke arasındaki ili kilerde AB en çok sınır kapısı

¹⁰³ <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/turkiye-ermenistan-turkce.pdf>

¹⁰⁴ <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/turkiye-ermenistan-turkce.pdf>

¹⁰⁵ <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/turkiye-ermenistan-turkce.pdf>

ve Türkiye'deki azınlıklar başlıkları altında konuyu derlendirmi tir. Bu konu ile ilgili olarak Avrupa parlamentosu, 2008 yılında Türkiye'de Ermeni eserleri ile ilgili bir konferans düzenlemi tir.

Avrupa Parlamentosu'nda Fransız Liberal Milletvekili Bernard Lhôte'nun ev sahipliğinde Ermeni Umumi Yardım Birliği adlı kuruluşun tarafından düzenlenen "Kültürel Yeniden Keşif Yolculuğu: "Türkiye'deki Ermeni Mirası" konulu konferansa Türkiye Masası Başkanı Jean-Christophe Filori, "Anneannem" kitabının yazarı ve Dink ailesinin avukatı Fethiye Çetin, "Sevgili Kardeşim" sergisinin oluşturucusu, tarihçi ve yazar Osman Köker, Sanat tarihçisi Prof. Patrik Donabedian, tarihçi Ara Sarafian, tarihçi Vahe Tachjian konuşmacı olarak katıldı. Konferansa katılan konuşmacılar özetle şu konularla alakalı olarak şu konulardan bahsetmişlerdir:

Filori: "Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Ermenistan ziyareti tarihi bir adım oldu. Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin tamamen normale mesisi için somut adımlara ihtiyaç var. Bunun, hassas Kafkasya bölgesinde istikrar ve işbirliğinin sağlanmasını büyük ölçüde kolaylaştıracağına inanıyoruz. Avrupa Komisyonu'nun Türkiye değerleme Raporu ve Strateji belgesinde verilen mesajlardan biri buydu. Türkiye Ermenistan ilişkilerinin ağırlıkla geçmişin yükünü taşıdığıdır." Ermeni Umumi Yardım Birliği Avrupa programı yöneticisi Nicolas Tavitian: "Türkiye'nin Ermeni mirasını bir zenginlik olarak görmesi gerekiyor. Bu çerçevede diyalogun tonunun değiştirilmesi lazım." Çetin: "Bütün ulus devletlerin kuruluşu aynı zamanda şiddet tarihleridir. Ulus devletler homojenleştirme ve standartla tırmak için ağır bedeller ödetirler. Türkiye'de de çok dinli, çok kültürlü bir imparatorluktan bir Türk ulus devletine geçiş çok sancılı, çok acı bir süreç olmuştur. Anadolu'nun Türkleştirilmesi sürecinde yaşanan trajedi Ermenileri, Rumları ve diğer etnik grupları bu topraklardan koparmıştır. Genellikle Türkiye'de 1915 olaylarına ilişkin tartışmalar sayı, belge ve kavram tartışmasına dönüşür ve insan unsuru, insanların çektiği acılar göz ardı edilmekte."

Köker: "Vecdi Gönül'ün sözleri Rumların ve Ermenilerin binlerce yıllık varlıklarına, vatanlarından silinmelerini olumlu bir şey, hatta cumhuriyetin başlangıcındaki prensiplerden biri olarak görmesi bakımından Türkiye'nin resmi

tezlerinin de ötesine geçen bir itiraftır. Bugün Türkiye'ye kabaca baktığımızda sadece Türklerin ya da bir ülkedeymiş gibi gelir size. Yüz yıl önce görünüm daha farklıydı. Abdülhamit dönemini sona erdiren 1908 devriminin sonrası basılan bir kartpostalda 'yaşın anayasa, hürriyet, ehtilak, kardeşlik' sloganlarının beş ayrı dilde (Ermenice, Rumca, Osmanlıca, Fransızca ve Latino) yazılmasına karar verildiği belirtilmektedir. Köker yaptığı sunumda Türkiye'deki Ermeni eserlerinin bugünkü durumları hakkında bilgi verdi ve birçok eserin yok olduğunu belirtti. Donabedian: "Ermeni kültürünün büyük bir kısmı Türkiye'de bulunuyor. I. Dünya savaşına kadar Ermeni tarihi eserlerinin 10/9'u Türkiye'deydi. 1915 soykırımının sonrasında bu eserlerin büyük çoğunluğu kayboldu. Türkiye'de iki Ermeni eseri restore edildi, ancak Ermeniler bu restorasyonun tam olması gerektiği gibi yapılmadığını düşünüyor." Tachjian: "Osmanlı toplum hayatında ekonomik ve sosyal hayat bir bütün olarak turuyordu... Bugün Osmanlı tarihini incelediğimizde sadece Türk tarihini ele almıyoruz Osmanlı devleti için Osmanlı tarihinin tarihini inceliyoruz." Sarafian: "Erdoğan hükümeti iktidara geldiğinden beri Türkiye'de Ermeni tabusu konusuna değinilmeye başlandı, Ermeni tarihi, Ermeni mutfağı kamuoyunda konuşuluyor." Türkiye'de dört ayrı müzede (Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Erzurum, Van, Kars arkeoloji müzeleri) incelemelerde bulunduğunu belirten Sarafyan, bu müzelerde Ermeni kimliği altında hiçbir eser sergilenmediğini, bunun sebebinin resmi tarih anlayışının olduğunu belirtti.

Görüldüğü gibi bu sadece Türkiye'deki Ermeni eserlerine AB'nin bakışını gösteren bir örnektir. Fakat görülüyor ki AB uyum sürecinde, AKP hükümetinin Ermenistan konusunda adım atma çabası ve Türkiye'deki Ermeni eserlerle ilgili yapılan duyarsızlıktan ve sadece iki kilisenin onarımından bahsedilmesi, olumsuz yaklaşımlar olarak göze çarpmaktadır. Belki de konumuz açısından en önemlisi Ermeni tarafının, Akdamar kilisesi restorasyonundan memnun olmadıklarını açıklanmasıdır. Son olarak bu AB uyum sürecinde yer alan olumlu etkilerden en önemlisi, AB ilerleme raporlarında da yer alan 2008 yılındaki cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Erivan'ı ziyareti olmuştur. Bütün bu gelişmeler AB uyum sürecine etkileri bakımından oldukça önemlidir. fakat diyebiliriz ki, bu restorasyon her ne kadar bazı çevreler tarafından olumsuz tepkiler alsa da, sürece olumlu ve kalıcı etkiler bırakmıştır.

2.1.5. AG T'in konuya yaklaımı

Ba langıcından bu yana, Türkiye'nin katılımcı devletler arasında yer aldığı Avrupa Güvenlik ve Birliği Te kilatı (AG T/OSCE), Avrupa-Atlantik ve Avrasya güvenlik mimarisinde özgün bir yere sahiptir. Te kilatın güvenli e, siyasi/askeri, ekonomi/çevre ve insani konuları içeren kapsamlı ve bütüncül yaklaımı, ayrıca, Vancouver'den Vladivostok'a kadar uzanan geni bir co rafyada, katılımcı devletler arasında açıklık, effaflık ve i birli ini peki tirmeye yönelik taahhütlerin ve mekanizmaların kabul edilmesine öncülük etmekte olması Örgüt'ün en büyük artı de erini olu turmaktadır.¹⁰⁶

AG T'in kurulu undan günümüze de in, Türkiye, Örgüt içerisinde, milli çıkarları do rultusunda ekillenen özgün görü lerini etkin bir ekilde gündeme getirebilen ve bu görü leri dikkate alınan bir ülke olarak saygın ve a ırlıklı bir konuma sahip olmu tur. Ülkemiz AG T'i, katılımcı devletler arasındaki diyalogun derinle tirilmesi, anlayı ve i birli i ortamının peki tirilmesi suretiyle kendi güvenli inin bir teminatı olarak görmektedir.

Örgüt'ün kurulu amaç ve ilkeleri ile özellikle ülkemize mücavir Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar co rafyasındaki mevcut ihtilaflara, ülkelerin toprak bütünlü ü ve egemenlikleri çerçevesinde çözüm arayı ları, Türkiye'nin beklentileriyle örtü mektedir. Kar ılıklı yo un siyasi etkile im içinde bulundu umuz bu üç co rafi bölgedeki güvenlik durumu ve siyasi geli melerin AG T'in gündeminde öncelikli olarak yer alması, ülkemizin de bu bölgelere yönelik politikalarını AG T forumlarında izlemesine ve dile getirmesine olanak tanımaktadır.¹⁰⁷

Çift kutuplu dünya düzeninin son bulması ve artan küreselle meyle birlikte, ba langıçta katılımcı devletler arasındaki güvenlik ili kilerini düzenlemek amacıyla kurulan AG T, son yıllarda devlet dı ı aktörlerden kaynaklanan asimetrik tehditlere ve bu ba lamda terörizm, örgütlü suç ebekeleri ve kaçakçılı ın de i ik çe itleri ile mücadeleye de öncelik vermeye ba lamı , bu konularda, katılımcı ülkeler arasındaki

¹⁰⁶ http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirliigi-teskilati-_agit_.tr.mfa

¹⁰⁷ http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirliigi-teskilati-_agit_.tr.mfa

i birli ini arttırmaya yönelik önlemler almaya başlamıştır. Bu önlemler Türkiye'nin bu konulardaki hassasiyetleri ve beklentileriyle örtü mektedir.

Ülkemiz, AG T içerisinde, Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri'nin, geçi döneminden kaynaklanan sıkıntılarının a ılmasını teminen AG T'in ekonomik boyutuna içerik kazandırılmasına; mücavir co rafyalarla, özellikle Akdeniz havzasında yer alan Örgüt'ün birli i Orta ı ülkelerle ili kilerinin derinle tirilmesine ve ho görüsüzlük ile ayırım gözetmeme konusunun ve bu ba lamda Batılı ülkelerde Müslümanlara ve göçmen i çilere kar ı ayrımcılı ın önlenmesi için Örgüt'te ba latılan çalı malara öncülük etmektedir. Dönem Ba kanlı ı'nın Müslümanlara kar ı Ayrımcılık Özel Temsilcili i makamını Büyükelçi Ömür Orhun deruhte etmektedir. Ho görüsüzlük ve ayrımcılık konusunda ülkemizin önem verdi i ve AG T içerisinde takip etti i konuların ba nda ayrıca, kültürlerarası diyalog ve bu ba lamda spanya ile birlikte öncülük etti imiz Medeniyetler ttifakı'na AG T'in katkısı gelmektedir.¹⁰⁸

AG T'in AB ilerleme raporlarında yer verdi i kararlar arasında Türkiye ile ilgili bazı bildirimler de bulunmaktadır. Konumuzla alakalı olarak, 2003 ve 2008 yılları arasında, yayınlanan kararlar arasında, ço unlukla azınlıklar ve azınlıkların haklarının korunması hakkında konular yer almakta olup, MAYK'ın Türkiye'ye olan ziyareti konunun ana ba lıklarını olu turmaktadır.

2003 Yılı Türkiye-AB ilerleme Raporunda Türkiye ve Ermenistan'la ilgili AG T kararlarına “Azınlık Hakları, Kültürel Haklar ve Azınlıkların Korunması” ba lı ı altında de inilmi olup u karar yer almaktadır: “Ocak 2003'te ilk kez ulusal azınlıklardan sorumlu AG T yüksek komiserinin, ulusal azınlıkların durumu konusunda bir diyalog ba latmak üzere, Türkiye'yi ziyaretine izin verilmi tir. Ancak bu ilk görü me sonrasında bir diyalog gerçekleştirilmemi tir.”¹⁰⁹

2004 Yılı Türkiye-AB ilerleme Raporunda yine aynı ba lık altında AG T'in kararlarına yer verilmi olup, azınlıklar konusunda 2003'ten bu yana hiçbir ilerleme olmadı ı belirtilmi tir.2004 yılında u karar yer almaktadır: “AG T ulusal azınlıkları

¹⁰⁸ http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isebirli-teskilati-_agit_.tr.mfa

¹⁰⁹ <http://ekutup.dpt.i.gov.tr/ab/uyelik/ilerle03.pdf>

yüksek komiserinin (MAYK) ulusal azınlıkların durumu konusunda bir diyalog başlatmak amacıyla 2003'te Ankara'ya yaptığı ziyaretten sonra henüz bir adım atılmamıştır. AG T ulusal azınlıklar yüksek komiseri azınlıklara yapılan muamelelere ilişkin modern uluslar arası standartlara tam olarak uyması için Türkiye'ye yardımcı olunmasında değerli bir rol oynayabilir.”¹¹⁰

2005 Yılı Türkiye-AB İlerleme Raporunda yine azınlık hakları ile ilgili başlık altında konu değerlendirilmiş olup, konu hakkında sınırlı ilerleme olduğu ve AG T milli azınlıklar yüksek komiserinin Türkiye'yi ziyareti ile birlikte, Güneydoğu Anadolu bölgesini ziyaret isteğinin reddi kaydedilmiştir. 2005 yılında şu kararlar yer almaktadır: “Şubat 2005'te AG T Milli azınlıklar yüksek komiseri (MAYK) 2003'te gerçekleştirildiği ziyaretin izlenimlerini yapmak amacıyla, Türkiye'nin daveti üzerine Ankara'yı ziyaret etmiştir. Fakat diyalogun yukarıda değinilen geleneksel yaklaşımın ötesine taşınması konusunda sınırlı ilerleme kaydedilmiş ve MAYK'ın Türkiye'nin güneydoğusunu ziyaret etme önerisi kabul edilmemiştir. MAYK'la görüşmelerin daha geniş bir zeminde yeniden başlatılması, Türkiye'nin AB üye ülkelerindeki en iyi uygulamalara daha fazla uyum sağlamasını kolaylaştıracaktır.”¹¹¹

2006 Yılı Türkiye-AB İlerleme Raporunda ise, yine azınlık hakları başlığı altında, AG T milli azınlıklar yüksek komiserinin 2005'te Ankara'ya yaptığı ziyaretin devamının getirilmemesinden bahsedilmiş olup, bu konuda Türkiye'nin üzerine düşeni yapması gerektiği belirtilmiştir. 2006 yılı raporunda yer alan karar aynen şöyledir: “AG T Milli azınlıklar yüksek komiserinin (MAYK) Şubat 2005'te Ankara'ya yaptığı ziyaretin devamı getirilmemiştir ve Türkiye'deki ulusal azınlıkların durumuna ilişkin diyalog başlatılması konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye ve MAYK arasında böyle bir diyalogun derinleştirilmesi gereklidir. Diyalogun azınlıkların eğitimini, azınlık dilleri, azınlıkların kamu hayatına katılımı ve azınlık dillerinde basın-yayın gibi ilgili alanları da kapsamına ihtiyacı vardır. Bu Türkiye'nin kültürel çeşitliliğini sağlaması, azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunması açısından, uluslararası standartlara ve AB

¹¹⁰ http://www.mfa.gov.tr/data/AB/ilerleme_raporu.pdf

¹¹¹ http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2005_ilerleme.pdf

üye ülkelerindeki en iyi uygulamalara daha fazla uyum sağlamasını kolaylaştıracaktır.”¹¹²

2007 Yılı Türkiye-AB İlerleme Raporu, azınlık hakları ile ilgili konu başlığı altında önceki yıllarla ilgili verilen kararların hemen hemen benzerlerine yer verilmiştir. Bu karar aynen şöyledir: “AG T Milli azınlıklar yüksek komiseri (MAYK) 2003 ve 2005’teki ziyaretlerinin ardından Aralık 2006 tarihinde 3.kez ziyaret etmiştir. Bölgeleri, bilhassa Türkiye’nin güneydoğusunu ziyaret etme önerisi kabul edilmemiştir. Türkiye ve MAYK arasında azınlıkların kamu hayatına katılımı ve azınlık dillerine yayın gibi konulara ilişkin diyalogun başlaması gereklidir. Bu Türkiye’nin uluslararası standartlarla ve AB üyesi ülkelerdeki en iyi uygulamayla aynı çizgiye gelmesini kolaylaştıracaktır.”¹¹³

2008 Yılı Türkiye-AB İlerleme Raporunda azınlık hakları ve bu hakların korunmasına ilişkin yönergede, azınlıkların kültürel haklarına ve bu durumun Türkiye-AB ilişkilerine etkisi hakkında kararlara yer verilmiştir. Bu karar aynen şöyledir: “AG T Milli azınlıklar yüksek komiseri (MAYK) Aralık 2006’da Türkiye’ye yaptığı ziyaretten sonra birçok kez dile getirdiği ziyaret taleplerine olumlu yanıt alamamıştır.”¹¹⁴ , “Türkiye ile MAYK arasında azınlıkların kamu hayatına katılımı ve azınlık dillerinde yayın konularında bir diyalog başlatılmasına ihtiyaç vardır. Bu durum Türkiye’nin uluslararası standartlar ve AB üye ülkelerindeki en iyi uygulamalara uyumunu kolaylaştırır.”¹¹⁵

Son olarak, 2009 yılı Türkiye-AB ilerleme raporunda azınlık hakları, kültürel haklar ve azınlıkların korunması başlığı altında yer alan değerlendirmeler ise şöyledir: “Türkiye ile AG T Milli Azınlıklar Yüksek Komiseri (MAYK) arasında azınlıkların kamu hayatına katılımı ve azınlık dillerinde yayın konularında bir diyalog

¹¹² http://www.mfa.gov.tr/data/AB/IlerlemeRaporu_8Kasim2006_TamamininCevirisi1.pdf

¹¹³ http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2007IlerlemeRaporu_Tr.pdf

¹¹⁴ <http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2008-ab-ilerleme-raporu.pdf>

¹¹⁵ <http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2008-ab-ilerleme-raporu.pdf>

ba latılmasına ihtiyaç vardır. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası standartlara ve AB üye ülkelerindeki en iyi uygulamalara uyumunu kolayla tıracaktır.”¹¹⁶

2.1.6. Türk kamuoyunun konuya yakla ımı

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü'nden edinmi oldu um, Akdamar kilisesi restorasyon süreci ile ilgili çarpıcı basın haberlerinden olu an bilgiler konuya farklı bir bakı açısı katmaktadır. Bilindi i gibi Akdamar kilisesinin restorasyon süreci ba langıcından açılı ına kadar her süreçte bir çok sorunla kar ı kar ıya kalmı tır. Bu süreçlerle alakalı basına yansıyan önemli haberler incelenmesi gereken de erli bilgilerdir.

2.1.6.1. Lehte olan ele tiriler

Akdamar kilisesi ile ilgili basında yer alan haberler olumsuz oldu u kadar olumlu olarak da yer almı tır. Kilisenin açılı ı hakkındaki haberler, ço unlukla, Akdamar Kilisesi'nin açılı mın dinlerin bulu ması niteli inde oldu udur. 04.03.2007 tarihli *Tercüman* gazetesinde yer alan haberde de bu konu “Akdamar'da dinler buluacak” ba lı ıyla yer almı tır. Yine aynı konu 03.03.2007 tarihli Posta gazetesinde de “Akdamar dinleri bulu turacak” ba lı ıyla yer almı tır. Bu haberler olumlu yönlerine çıkan haberler niteli indedir.¹¹⁷

Bunun yanı sıra, Ermeni diasporasının da açılı a davet edilmesi konunun uluslararası bir davet olarak basında yer almasını sa lamı tır. Bu konu hakkında 26.01.2007 tarihli *Bugün* gazetesinde “Diasporaya ikinci davet” ba lı ı altında bakan Atilla Koç'un kilisenin açılı ı ve Ermenistan'la ili kilerimiz hakkında çarpıcı açıklamaları yer almı tır. Yine aynı konu 26.01.2007 tarihli *Star* gazetesinin “Diasporaya Akdamar için büyük jest” ba lı ıyla yer almı tır. Bu konu elbette ki, iki

¹¹⁶ <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/turkiye-ermenistan-turkce.pdf>

¹¹⁷ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü Ar ıvi, nterpress medya takip merkezi

ülke için çok önemli bir adımdır. Her ne kadar farklı anlamlara da yol açsa, bu davet gayet yerinde ve güzel bir jesttir.¹¹⁸

Bunun yanı sıra, *Hürriyet* gazetesinin 09.04.2007 tarihli haberinde “Akdamar’ın açılışı barış teklifidir” başlığı altında Ermeni tarihçi Ara Sarafian’ın açıklamasında Akdamar Kilisesi’nin restorasyonunun bir barış teklifi olduğunu belirtmiş, Türk ve Ermeni aırı milliyetçilerinin bu açılışın önemini yeterince kavrayamadıklarını aslında bunun uzlaşma konusunda önemli bir adım olduğunu savunmuştur. Sarafian bu kararların arkasında Başbakan Tayyip Erdoğan’ın bulunduğunu açıklamış ve Türkiye’deki birkaç Ermeni eserinin daha restore edilmesi ile Türkiye’nin Ermenilerin büyük bir bölümünün desteğini alabileceğini söylemiş ve bu konu hakkında belki de en olumlu eleştiriyi yapmış yetkili olarak basında yer almaktadır.¹¹⁹

2.1.6.2. Aleyhte olan eleştiriler

Akdamar kilisesi restorasyonundan, açılış tarihine kadar çok sancılı bir süreç geçirmiştir. Bu süreç içerisinde basına yansıyan bazı olumsuz eleştiriler de var olmuştur. Çalı mamızın bu bölümünde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü’nden edinmiş olduğumuz ve çeşitli yazı malara da konu olan eleştiril basın haberlerine yer vereceğiz.

Kilisenin restore sürecinde gündeme gelen önemli sorunlardan başlıcası, kilisenin açılış tarihidir. Kilisenin ilk açılış tarihi olarak 4 Kasım 2006 tarihi verilmiş fakat hava muhalefeti nedeniyle bu tarih iptal edilmiştir. Fakat bu konu her ne kadar çok fazla önemsenmese de ikinci olarak verilen tarih büyük yankı uyandırmıştır. Kilisenin ikinci açılış tarihi olarak da 24 Nisan, yani Ermeniler tarafından sözde soykırımı anma günü kabul edilen tarihin öngörülmesi büyük tepki toplamıştır. Bu konu hakkında *Birgün* gazetesinin 19.02.2006 tarihli yayınında “Atilla Koç; Akdamar Kilisesi’ni 24 Nisan’da açma niyetindeyiz” başlığı ile kısa bir açıklamaya yer verilmiştir. Atilla

¹¹⁸ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi, İnterpress medya takip merkezi

¹¹⁹ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi, İnterpress medya takip merkezi

Koç'un yapımı oldu u 24 Nisan açılı tarihi, çe itli tartı malarla çok açık bir açıklama olması açısından önemlidir. Gerek Ermeni diasporası, gerek Ermeni yöneticiler ve Ermeni patri i Mesrob Mutafyan, olumsuz tepkilerini belirtmişlerdir. Özellikle bu tarihin açıklanması, hem iyi hem de kötü amaçlar hakkında dü üncelere sebebiyet vermiştir.¹²⁰

Bütün bu tartı maların ardından CHP milletvekili Erdal Karademir, kilisenin açılı tarihinin 24 Nisan olması ile ilgili meclise soru önergesi vermiştir. Bu konu ile ilgili olarak *Yeniça* gazetesinin 11.01.2007 tarihli haberinde “ntikam tarihi” ve “Van’da intikam açılı ı” başlıkları altında Erdal Karademir’in soru önergesinde yer alan söylemlere ve Cahit Zeydanlı’nın açıklamalarına yer verilmiştir. ahsım olarak da Kültür ve Turizm Bakanlığı ’nda yaptı ım ara tırmalar esnasında incelemi oldu um evraklar arasında bu konu hakkında resmi yazı maların oldu unu da belirtmek gerekir.¹²¹ Daha sonraki tarihlerde ise bu tarih 11 Nisan olarak de i tirilmiştir. Bu konuda *Star* gazetesinin 14.01.2007 tarihli haberinde “Akdamar Kilisesi 11 Nisan’da açılacak” başlı ı altında ve *Yeniça* gazetesinin 14.01.2007 tarihli haberinde “Akdamar Kilisesi’nin açılı ı 11 Nisan’a alındı” başlı ı ile sadece genel bilgilerden olu an bilgilere yer verilmiştir. Bu de i ime neden olan olayın, 24 Nisan tarihine gösterilen tepki olarak görmek mümkündür. Fakat bu defa da, ortaya çıkan tepki oldukça farklıdır. öyle ki, *Ak am* gazetesinin 23.01.2007 tarihli yayınında, “Dink’in man eti açılı ı erteletti” başlıklı haberde bu konuya de inilmiştir. Konu olan haberde, Ermeni gazeteci Hrant Dink’in, *Agos*’taki yazısında 24 Nisan tarihinin, aslında 11 Nisan ile aynı günü te kil etti ini belirten yazısına yer verilmiştir. 24 Nisan’ın Ermeni literatürüne yeni takvimle geçmi oldu unu belirten Dink, asıl tarihin 11 Nisan oldu unu belirtmiştir ve yazının sonunda “Emin misiniz? Son kararınız mı?” diyerek tepkisini dile getirmiştir. Bunun ardındaki gerçek niyeti anlamamız tabii ki, mümkün de ildir.¹²² Hrant Dink’in “Tarihin cilvesi” başlıklı yazısında kilisenin açılı tarihinin üçüncü kez de i tirilmesini sert bir tavırla ele tirmi ve bunun hiç samimi olmadığını belirtmiştir. Bu konunun siyasi

¹²⁰ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü Ar ivi, nterpress medya takip merkezi

¹²¹ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü Ar ivi, nterpress medya takip merkezi

¹²² Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü Ar ivi, nterpress medya takip merkezi

mecraya bu kadar kaydırılmasına karşı tepkisini ortaya koymuştur. Fakat dediğimiz gibi, açılışın bu tarihlere denk getirilmesindeki gerçek niyeti anlamak, elimizdeki verilerle mümkün olmayacak bir olaydır.

Daha sonraki tarihlerde ise dördüncü kez yapılan bir açıklama ile açılış tarihinin 15 Nisan'a atıldığını belirtmiştir. Açılışın 15 Nisan'a alınması ile alakalı olarak *Milli Gazete*'nin 23.01.2007 tarihli haberinde, Atilla Koç'un bu karar ile ilgili açıklamalarına genel bilgilerle yer verilmiştir. Bunun dışında, Radikal gazetesinin 23.01.2007 tarihli "Dink'in başlı başına açılış erteletti" başlıklı haberinde daha önce de bahsettiğimiz gibi Hrant Dink'in son yazısında yer alan eleştirel bakış açısına yer verilmiştir ve açılış tarihinin değiştirilmesinin bu yazıdan sonra gerçekleştiğini belirtmiştir. Aynı konu ile ilgili olarak *Star* gazetesinin de 23.01.2007 tarihli, "Akdamar için Dink'in uyarısı dikkate alındı" başlıklı haberinde Hrant Dink'in hazırladığı ve öldüğü gün piyasaya çıkan son yazısında yer alan bilgilere yer verilmiş ve bu uyarı ile birlikte açılışın 15 Nisan'a çekildiğini ifade etmiştir. Bütün haberlerin ve yayınların gelmelerinde de diyebiliriz ki, bu kararın alınmasında, Hrant Dink'in *Agos* gazetesindeki yazısından da etkilendiği mevcuttur.¹²³

Bunların dışında Ermenilerin bu restorasyon sürecinin tümünden memnun olmadıklarını belirten *Cumhuriyet* gazetesinin 09.04.2007 tarihli, "Ermeniler memnun değil" başlıklı çarpıcı haberde, konu ile alakalı Ermenilerin çoğunlukla olumsuz görüşleri yer almıştır. Bu haberde, kilisenin açılış tarihi ile ilgili sorunların yanı sıra, Ermeni heyetinin açılışa gelmesi için sınır kapılarının açılıp açılmaması konusu da önemli bir sorun haline gelmiş olduğu belirtilmektedir. Bazı Ermeni yetkilileri ise kilisenin anıt müze olarak açılmasına tepki olarak açılış davetini reddetmişlerdir. Ermeni yetkililer kilise olarak açılmasa bile yılda bir kez ayin yapılmasını istediklerini belirtmişlerdir. Fakat haberde yer alan bilgiye göre, Türk kaynaklarında kilise 1915 yıllarında Van'daki isyancı Ermenilerin örgütlenme merkezi olmuş ve isyan hazırlıkları burada yapıldıktan sonra Van yakılıp yıkılmış ve 201 bin Müslüman katledilmiştir. Bu

¹²³ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi, nterpress medya takip merkezi

konu hakkında diyebiliriz ki, Ermenilerin bu yöndeki istekleri, bu nedenle reddedilmi olmasi ihtimali ayrıca bir tarti ma konusudur.¹²⁴

Cumhuriyet gazetesine ait aynı haberde, Ermenistan Dı i leri bakanı Vladimir Karapetyan'ın, bir yandan bu restorasyonun olumlu bir geli me oldu unu söylerken, di er yandan Türk yetkililerin ve medyanın kilisenin tarihi ve kültürel de erlerinin önemsenmedi ini, asıl amaçlarının Ermeni soykırımı gerçe inin dünya kamuoyu tarafından tanınmasını engellemek için propaganda yapmak oldu unu savunması büyük tepkilere yol açmı tır. Akdamar kilisesinin açılı ı ile ilgili, *Milli Gazete*'nin “AB’ye irin görünmek için ne yapacaklarını a ırdılar/ Akdamar Kilisesi’ne anlamlı açılı ” ba lıklı haberinde, Ermeni diasporasının AB yoluyla, AKP hükümetine istediklerini yerine getirttiklerini belirterek, Akdamar kilisesinden sonra, Ani harabelerinin de restorasyon çalı malarına de inilmi tir. Haberde yer alan ilginç bir yorum ise, bu olayların AB ilerleme raporlarında da yer alan Ermenistan sınırının açılması yönündeki tavsiyelere alt yapı hazırlar nitelikte oldu udur. Ku kusuz haberde de yer aldı ı gibi AB ilerleme raporlarında, Akdamar Kilisesi’nin restore edilmesi ile ilgili önerilerin, Türkiye Ermenistan ili kilerini normalle tirmek amacıyla dikkate alındı ı a ikârdır.¹²⁵

Ayrıca, *Radikal* gazetesinde 03.03.2007 tarihinde yer alan, “Akdamar’da ABD tela ı” ba lıklı haberde kilisenin açılı tarihinin 29 Mart’a çekilmesiyle sözde Ermeni soykırımının tanınmasını öngören tasarıyı Nisan’da görü mesi beklenen ABD temsilciler Meclisi’ne önemli bir mesaj vermeyi hedefledi inden bahsedilmi tir.¹²⁶ Türk basınında yer alan olumsuz haberlerin yer aldı ı bu bölümümüzde, haklılık payı bulunan taraflar oldu u gibi, bulunmayan taraflar da bulunmaktadır.

¹²⁴ **Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü Ar ivi, nterpress medya takip merkezi**

¹²⁵ **Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü Ar ivi, nterpress medya takip merkezi**

¹²⁶ **Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü Ar ivi, nterpress medya takip merkezi**

2.1.7. Dünya kamuoyunun konuya yaklaşımı

Türk basınında yer alan bu eleştirilerin yanı sıra dünya basınında da konu önemli bir yer tutmuştur. Bu konuda, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nden edinilen bazı önemli haberler ve yaklaşımlar şöyledir:

Dünya Gündemi gazetesinde, 08.04.2007 tarihinde yer alan, Almanya kaynaklı *Frankfurter Rundschau* gazetesinin 30.03.2007 tarihli, “Ermeniler için kilise” başlıklı haberinde, Almanya gündeminde yer alan bir açıklamaya yer verilmiştir. Bu haberde, Akdamar kilisesinin yaklaşık bir yüzyıl boyunca, Ermenilerle Türkler arasındaki husumetin bir sembolü niteliğinde olduğunu ve başbakan Tayyip Erdoğan'ın restorasyon ile ilgili olumlu görüşlerine yer verilmiştir. Fakat haberde yer alan ilginç bir ifade ise, Ermenilerin I. Dünya Savaşı yıllarında, Türkiye'nin doğusundan sürgün edilmeleriyle birlikte, bölgedeki birçok Ermeni anıtının bakımsızlık neticesiyle yıkılmaya başlaması ve 3 sene öncesinde AB'nin Akdamar Kilisesi'nin restore edilmesinin gereğini Ankara'ya bildirmesi gerektiği ifadesine yer verilmiştir. Kuşkusuz bu haber, Türkiye'nin Ermenistan'a karşı sorumluluklarını yeterince yerine getiremediğini ima etmektedir. Ayrıca, iddia edilen Ermeni soykırımının sadece Türkiye-Ermenistan arasındaki ilişkileri zedelediği, Türkiye'nin diğer ülkelerle olan ilişkilerinde de olumsuz etki yarattığından bahsedilmekte olup, Türkiye'nin Ermeni soykırımı hakkında kesin bir yargı bulunmamaktadır. Haberde, Ermeni cemaatinden bazı yetkililerin yorumlarına da yer verilmiştir.¹²⁷

Yine *Dünya Gündemi* gazetesinde, 08.04.2007 tarihinde yer alan, Belçika kaynaklı *La Libre Belgique* gazetesinin 30.03.2007 tarihli, “Van gölünde bir barınak” başlıklı haberde, sözde Ermeni soykırımı iddialarının Türk politikasının geleceğini kararttığını, fakat buna rağmen Türk yetkililerin iyi niyetlerini göstermek için ellerinden geleni yaptığını bahsedilmektedir. Ayrıca, yer alan çarpıcı bir ayrıntı da, Ankara'nın siyaset dünyasının inkârcı devlet, katliamlar olduğunu kabul etmelerinin, tartışmanın tarihi olmaktan daha çok siyasi olduğu yönünde olduğu ifade edilmiş ve bunun Türkiye'nin açık bir imaj verme çabası olarak değerlendirilmiştir. Bu konuda da

¹²⁷ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi, İnterpress medya takip merkezi

Hrant Dink'in cinayetinin ardından rüzgârın yönünü çevirmek amacıyla açılışın medyayla tirildiğinden bahsetmektedir. Yer alan başka bir konuda da, Akdamar kilisesi restorasyonunun olumlu bir ilerleme olduğundan bahseden görüşlere yer verilmiştir. Kısacası, Belçika gündeminde yer alan bu haberden anladığımız kadarıyla kilisenin restorasyonu, hem sözde soykırım iddialarına, hem de Ermeni davasının sözcülerinden Hrant Dink'in öldürülmesi ile bağlantılıdır.¹²⁸

Bu haberlerin dışında, yine *Dünya Gündemi* gazetesinde 08.04.2007 tarihinde yer alan, Rusya kaynaklı bir haberde de "Ermeni kilisesinin restore edilmesi devletlerarası ilişkileri etkilemez" başlıklı bir yazı yer almaktadır. *Nezavisimaya Gazeta* adlı gazetede Yuri Simonyan tarafından yazılmış 02.04.2007 tarihli haberde, Türkiye'nin iki milyon doları propaganda yapmak için, yani Ermeni soykırımının tanınmamasını isteyen güçlerin baskısını azaltmak amacıyla harcandığına yönelik tahminlerinin doğru çıktığına yer vermiş ve bu bilgiyi önemli Ermeni yetkililerin söylemlerine dayandırdıklarını belirtmektedir.¹²⁹

2.2. ZAKARYA MILDANO LU'NUN KONUYA YAKLAŞIMI

Akdamar kilisesi restorasyonu ve bu restorasyonun etkileri üzerine, restorasyon çalışanlarına katılan saygın mimar Zakarya Mildano lu ile bir söyleşi gerçekleştirdik. Bu söyleşide Sayın Mildano lu'nun, kilisenin restorasyonu, açılışı ve etkileri ile ilgili değerli ve önemli düşüncelerine başvurduk.

Y.B: Akdamar Kilisesi'nin restorasyonuna karar verilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Z.M: İmdi düşünmek lazım niye böyle bir proje çıktı? Bayram değil mi seyran değil mi yani. Ne oldu da oldu? Tam o tarihlerde Avrupa Birliği (AB) görüşmeleri vardı. AB'nin çeşitli ülkeleri bu Ermeni Sorunu konusunun çözülmesini istiyordu. Türkiye'nin

¹²⁸ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi, İnterpress medya takip merkezi

¹²⁹ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi, İnterpress medya takip merkezi

kar ısına bu Ermeni Sorunu konusu hep çıkıyor açıkçası. Biz kendimiz ne dersek diyelim! “ yi davrandık, bir ey yapmadık, etmedik, karde iz” dense dahi bu Ermeni sorunu kar ımıza çıkıyor ve e er çözülmezse aradan 50 yıl geçse de gene kar ımıza çıkar. Ermeni Sorunu tam o sıralar gene gündemde idi. AB’nin biliyorsunuz her yıl Nisan Ayında (lerleme Durum Raporunu kastederek) “Ne olacak acaba?” diye bekliyoruz. Hükümette belirli bir hazırlık yapmı , projeler hazırlamı . Sayın Ba bakan bu projeleri koltu unun altına alıp gitti ve dedi ki:” te bakın biz böyle bir ho luk yapaca ız” yi ki de yapmı yalnız. öyle söyleyeyim: Bu tip i ler biraz cesaret istiyor. Riskli konulardır bunlar siyaset yapanlar açısından. Bir ey önerirsiniz hemen olmaz deyip tepenize biniverirler. Hükümette olsanız birileri hemen muhalefet eder. Bu son günlerde gene ba bakan bir açıklama yaptı bu Rumların ve Ermenilerin gönderilmesi konusunda. Hemen tepesine biniverdiler neredeyse Vatan Haini diyecekler. Olmaz böyle bir ey! yi ki de yapımı bu ho luk. Sonuçta (hükümet) ihalesini açtı, i ba arıyla sonuçlandı. Yalnız üç problem kaldı kar ımıza çıkacak;

1.Kilisenin ana kubbesi üzerine Haç konmadı. Haçın konması gerekir. Nihayetinde bu bir dini yapı. Nasıl camilerin üzerinde Âlem vardır, nasıl Musevi sinagoglarının üzerinde onların me hur yıldızı (srail yıldızını kastediyor) var, bu yapıya da haç konması gerekirdi. Semboller kutsaldır o milletler için. O yapı o yanıyla eksik kalmı tır. Haçın konması gerekir.

2.Hükümet ya da Devlet düzenleme yapıp, senede 1–2 kere Ermenilerin orada ayin yapmasına izin vermeli. öyle dü ünme lazım aslında, bütün o kiliseler, Anadolu’daki yapılar, Trakya’daki Camiler (Batı Trakya’da ki yapıları kastederek) hatta ba ka ülkelerdeki camilerin altında Türklerin alın terleri vardır. Onların gerçek sahipleri onlardır. Buradaki kiliselerin, manastırların gerçek sahipleri de Ermeniler, Rumlar, Museviler ya da Süryanilerdir. Bu yapıtların altında da onların alın terleri vardır. O nedenle “ Bu hazineye kalmı , devlete kalmı ” falan gibi gerekçeler inandırıcı olmaktan uzaktır. Bu nedenden dolayı senede 1-2 defa ayin yapılmasına müsaade edilmelidir. Bizde her kilisenin ayin için bir günü vardır. O kilisenin isim günüdür. Örne in: Surp Haç Kilisesi gibi. Zaten Akdamar Kilisesi’nin gerçek ismi Surp Haç Kilisesidir. Surp Haç sadece Akdamar’daki Kilisede Üsküdar Ba larba ı’nda da var Surp Haç Kilisesi. O

gün ekim ayı dolaylarında olması gerekiyor yalnız hatırlamıyorsam, o günün kutlanması için izin verilmeli.

3.Orada manastır kazıları yapıldı ve açık bırakıldı, korumasız. Çok acilen o manastır ve okul kazı alanlarının restorasyonlarının yapılması gerekir. Yoksa yok olup gidecekler.

Y.B: Restorasyon çalı malarına katılımınız nasıl ve ne ekilde gerçekleşti?

Z.M: Benim katılımım do rudan Cahit Zeydanlı'nın ya da daha do rusu Müteahhit firmanın talebi üzerine gerçekleşti. Müteahhit firma hatta bizzat firmanın sahibi Cahit Zeydanlı Patrikhaneye gelip Patri imiz Mutafyan ile görüşüp “ Bana bir tane bu i lerden anlayan Ermeni Mimar verin ki yanlı bir ey yapmayayım ” diyor. Bunun üzerine de Patrikhane de beni uygun buluyor. Benim katılımım böyle gerçekleşti, bu ekilde çalı maya katıldım. Yani bir anlamıyla: Ermeni Toplumunun Temsilcisi olarak i tirake katıldım. Ben Müteahhit firmanın ya da hükümetin elemanı, temsilcisi de ildim. Gönüllü Ermenilerin çalı maya katılmasıdır benim yaptım. Resmi herhangi bir görevim olmadı. 2 sene boyunca her hafta orada oldum.

Y.B: Hangi periyotlarla orada çalı tınız?

Z.M: Genellikle her hafta ama her hafta olmasa bile onbe günde bir. Cuma sabahı gidip pazartesi sabah dönüyordum. Gerekti i zaman (aciliyet, toplantı v.s) ara günlerde de gitti im olmu tur ya da gidip 1 hafta kalmı ımdır. Ama rutin olarak Cuma sabahı gidip pazartesi sabahı dönüyordum.

Y.B: Kilisenin açılı töreninin Hrant Dink'in ölümünden kısa bir süre sonra yapılmasını nasıl de erlendiriyorsunuz?

Z.M: Hrant Dink benim arkada ım. Benden daha küçüktür, biz aynı lisede okuduk. Ben Agos Gazetesi'nin çalı malarına ba ından beri katılan bir insanım, bilgim

var. Hrant Dink Ermeni kültür ya amı, Ermenilere dair sorunlar hakkında çok kafa yoran bir insandı. Kafa yordu u konulardan biriside bu Akdamar Kilisesi idi.

Hrant aynı zamanda *Birgün Gazetesi*'nde kö e yazıyordu. Yine o kö e yazısı Akdamar'a ayrılmı tı. nternette bulabilirsiniz. Hem Akdamar Restorasyonu konusunda ki dü ünceleri var hem de politik yakla ımı var. Çok eskiden beri Agos'ta Akdamar konusu birkaç kez man ete çıktı. İlk Man ete çıkı ı, Hrant'ın gene kendi yazısıdır. haleye açıldı ı zaman Hrant oranın Uluslararası bir gençlik kampına dönü türülmesini istemi ti. Gençlik kampından kasıt u: dünyanın çe itli ülkelerinden mimarlık, restorasyon e itimi gören ö rencilerin yaz boyunca gelip orada çalı maları, bunlar içinde Ermeni gençlerinin de olması. Böyle bir hayalide vardı. Sonra ihale yapıldıktan sonra gene sürman ette (*Agos'ta*) “ Acele Restorasyona eytan Karı ır” diye bir man et atıldı. O da in aat ve restorasyon süreci çok kısa tutulmu tu. O konuda endi elerimiz vardı. O nedenle acele edilmemesi gerekti i, e er acele edilirse sorunlar çıkaca ı do rultusunda endi elerimiz mevcuttu.

Y.B: Restorasyon çalı malarından memnun musunuz?

Z.M: öyle söyleyeyim; fazlasıyla memnun kaldım. unu çok rahatlıkla söyleyebilirim; Türkiye'de son yıllarda yapılan restorasyon çalı maları içinde en do rusu ve en önde geleni bu çalı madır. Ufak tefek hataları, eksiklikleri olmamı mıdır? Olmu tur. Ama esasa yönelik hiçbir hata yapılmadı orada. Ben sonuçta memnunum. Restorasyon teknik anlamıyla ba arılı oldu. Aslında ansı yüklenici müteahhit firmadan ileri geliyor. Cahit Zeydanlı ola anüstü bir performans gösterdi açıkçası. in sahibi Kültür Bakanlığı ahsında Van Valili iydi. Zaman zaman Ankara'dan - Kültür Bakanlığı 'ndan - denetlemek amacıyla elemanlar geldi. Dedi im gibi birinci olarak; yüklenici firmanın performansı önemli idi. Gerekli uzmanları getirtti talya'dan Türkiye'den birçok uzman getirtildi. Aslında bu art de ildi. Çünkü bunlar ekstra maliyet gerektiriyordu. kinci olarak; bu çalı ma süresi boyunca bir bilim kurulu vardı. Çe itli uzmanlardan, ö retim üyelerinden olu an bir bilim kurulu mevcuttu. Onlar zaman zaman çalı maları denetlediler. O bir faktör oldu i in sonucu için.

Y.B: Kilisenin Restorasyonu Ermeni Patrikliği ve Ermenistan tarafından nasıl karılandı?

Z.M: kili bir yaklaım oldu açıkçası onu söylemeliyim. İki tepkisel yaklaımlardı. Haklı yanları vardı o tepkilerin. Çünkü Türkiye'deki restorasyonları görüyoruz açıkçası nasıl olup bitti ini. Bu anlamda böyle bir kaygı vardı. Çünkü çok nazik bir eser bu yani. Restorasyonda en önemli kural: esasa yönelik hata yapmamaktır. Ufak tefek eyler olabilir, esasa yönelik olmayan hatalar düzeltilebilir. Ama esasa yönelik hata yaptı ınızda geri dönü olmaz. Örne in; cephe temizli inde kimyasal kullanırsanız eyvah ki eyvah! Malzemeye zarar verirsiniz yada içerideki duvar resimleri çok özel bir i çilik gerektirir. Bütün bunlara dikkat edildi açıkçası çok müdahale etmedik yani. Kilise de ncil ve Tevrat'ı tasvir eden yüzlerce figür var. Onun dı ında hayvan, bitki figürleri var. Bunların bir kısmı tahrip edilmi bilerek. Adam kazmayı vurmu bir hayvan yada aziz figürünün burnunu koparmı . Onları oldu u gibi bıraktık hiç dokunmadık. Gözünü, burnunu tamamlayalım demedik. çerdeki duvar resimlerindeki eksiklikleri tamamlamadık. Sadece temizli ini yaptık. Kral Lagik'in locasının oldu u bölümde cam ve bu cama ait korkuluk oldu unu eski resimlerde tespit ettik. Fakat bu korkulu u bulamadık daha sonra eserdeki eksik parçaların Van Müzesi'nde oldu unu tespit ettik. E er bu kazılarak ortaya çıkarılan manastır restorasyonu balsa ben önerece im Van Müzesi'ne. Kültür Bakanlığı ı izin versin getirip yerlerine koyalım.

kinici olarak; bu restorasyon sürecine Ermenistan'da katılmalı dendi. Açıkçası Ermenistan "Bizde Katılalım" dedi. Hükümet bu i e pek sıcak bakmadı. Yazık etti, ke ke sıcak baksaydı. Tepki gösterenlerin bir kısmı marjinal gruplardı. Politik tepkilerdi gösterdikleri her millette oldu u gibi milliyetçi unsurlar Ermenilerde de vardı, onların tepkileri oldu. Ama unu söyleyebilirim: o tepkilerin çok çok önemli bir kısmı i in sonuna do ru pozitif bir yaklaıma dönü tü. Ben dünyanın çe itli yerlerindeki Ermenilerle görü tüm, yazı tım hatta gidip konferanslar verdim. Avrupa'nın birçok ülkesinde, ehrinde Akdamar restorasyonuna dair görü bildirdim. Hepsinden pozitif mesajlar aldım. Milliyetçi söylemler birbirlerini tetiklerler. Ermeni milliyetçileri Türk Milliyetçilerini, Türk Milliyetçileri Ermeni Milliyetçilerini tetikliyor. Orada dikkatli

olmak gerekir. Do rusu bu tip eserler, kültürel de erler politik malzeme yapılmamalıdır. Ben projeye ilk ba ladı ımda basına da söyledim. Dedim ki: “Arkada lar! Her türlü sorunuzun cevaplarım, benden size açık çek! Her türlü sorunuzun sorabilirsiniz, hiçbir tabum yok! Ama sakın politik malzeme yapmayın bu restorasyonu. Provokasyon yaratmayın. Bu anlamda gerçekten Türkiye Basınıyla ola anüstü bir ili ki kurduk ve yürüttük. O da gene müteahhidin çabası sayesinde. Türkiye’de basın yayın pozitif destek verdi bu i e. Bu önemli bir ey. Bir iki gazete biraz tepkisel davrandı, o da halledildi.

Y.B: Sizce Kilisenin Restorasyonunun Türk- Ermeni ili kilerine ne yönde etkisi olmu tur?

Z.M: 1950, 1951, 1952 yıllarında Türkiye’de tam bir kültürel katliam vardır. Anadolu’da ki birçok manastır 1950’li yıllara kadar ayakta idi hala. O 3 yıl içerisinde bu yapıların hepsi tahrip edildi.

Y.B: Söyledi iniz tarihler Demokrat Parti’nin hükümette oldu u yıllara tekâmül ediyor

Z.M: Benim uydurdu um bir ey de il ara tırın, bakın. Aynı ey stanbul’da ya anmı tır. Planlama, caddeleri sokakları geni letme adı altında kültürel bir katliam ya anmı tır. Ermeni, Rum, Kürt Eseri fark etmemi tir. Misal Tophane’den Karaköy’e do ru gelen yolu geni letme çalı maları, Eminönü Meydanı’nın düzenlenme çalı maları bo azdaki yol geni letme çalı maları nedeniyle bir kültürel katliam ya anmı tır. Birer sivil mimarlık örne i ah ap binalar ta binalar birer birer yok edilmi tir. Bunlar sadece foto raflar da var u an. Hikâyesi bu. Gelelim ticaret odasının eyi uygun gelmiyor. Gerçeklik kazanmayan, daha sonra Ermenistan kültür bakanlı ına ba lı bir giri im.

Ermenistan konos Ba kanı, Gagik Gürçiyen’in bir giri imi var. Kendisi doktor, mimar, restoratör. Türkiye’ye geliyor. Her ülkenin bir ikonosu vardır. konos, UNESCO’ya ba lı anıtlar ve kültürel de erlerle ilgilenen, UNESCO’nun bir alt kurulu udur. Geliyor, Van’a kadar gidiyor. Ve bir rapor hazırlıyor. Mevcut durum

tespiti yapıyor ve ortak çalışma öneriyor Türkiye'ye. Ne yazık ki gerçekte miyor. Oldukça önemli bir rapor, Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış, foto rafları, problemleri tespit edilmiş, müdahale yöntemleri önerilmiş bir rapor bu. Türkiye'de Dr. Fatma Sedes var, restoratör ve mimar. Onunla birlikte hazırlıyor bu raporu. Ama ne yazık ki yine Türk kültür bakanlığı ya da hükümet çevreleri, etkileyici çevreler bu raporu dikkate almıyor, ama restorasyon süreci boyunca biz Ermenistan'daki meslektaşlarımızdan çok iddetteli destek aldık. Bunun bilinmesi gerekir. Oradan, zaman zaman uzmanlar geldi buraya. Yani çalışmaları yerinde incelediler, önerilerini, eleştirilerini sundular. Bazı görüşlerini yazılı rapor haline getirdiler. Yani o anlamıyla kendi üzerimize düşen bir görevdi açıkçası bu. Talya'dan da getirdik ama Ermenistan'dan da getirdik. Yani Ermenilerin buraya katılımı çok önemli. Farklı iki millet olduğu için de il, yapı bir Ermeni mimarisi. Yani siz Ermeni mimarisini bilmeden, İncil'i Tevrat'ı bilmeden, kilise planlamalarını bilmeden, cephelerinde yer alan tasvirleri bilmeden, hele hele Ermeniceyi bilmeden bu yapıyı restore edemezsiniz. Kökü, içindeki duvar resimlerin üzerinde Ermenice yazılar var. Duvar cephesinde onlarca kitabe var Ermenice yazılı. Ermenice bilmeden nasıl olacak bu iş. Yani bizim görevimiz açıkçası birazcık da bu doğrultuda oldu. Yeni kitabeler çıktı kazılarda, onları tercüme ettik, evet Ermenistan'ın, oradaki meslektaşlarımızın bu anlamıyla büyük katkıları oldu. Açılışa geldiler, 19 kişilik bir heyetle. Ben kültür bakanlığına önerdim burada. Dedim ki bakın, bunu politik malzeme haline getirmeyin, buranın açılışını başka bir şekilde yapalım. Nasıl yapalım? Mümkünse Ermenistan'dan başka bakan gelsin. Bizim en büyük, en önemli ruhani liderimiz Ermenistan'da. Biz oraya başka gelyüz çünkü o gelsin, Türkiye'den diyanetçileri başka gelsin, Türkiye-Ermeni patriki gelsin, Musevilerin hahamı gelsin.

Y.B: Hem çok kültürel hem de..

Z.M: Evet böyle yani.. Ne yapalım, bizim başka yerlerde de önemli ruhani liderlerimiz var. Bir tanesi Kudüs'tür. Kudüs'ten çağıralım birisini. Diplomatik çevrelerden çağıralım, Katolik dünyasından birilerini çağıralım, Talya'dan gelsin birileri, Venedik'ten gelsin..

Protestanlardan birisi ki kabul görmedi ne yazık ki. Yinede daha alt kademelerden katılımlar oldu açıkçası. Çok sevmedi im bir açılı oldu. Niye? Bütün kilisenin cephesine, koskocaman bir tane Türk bayrağı asmı lar. Sen bayrağı niye bu kadar ayaklar altına düürüyorsun ki? Ne i i var bayrağın orada. Ya da dev gibi Atatürk posterinin bir kilise yapı üzerinde ne i i var yani. Bu bana saygısızlıktır. Oraya dev gibi, bayraklar asarak Türklü ümü kurtarırlar? Türklere saygısızlık yaptılar. Benim düüncem bu do rultuda. Atatürk'ün posterini giri kapısına koyarak, hem bayrağı a hem Atatürk'e saygısızlık yaptılar. Hemen ne olursa, götürüp bir yere bir bayrak asıyorlar. Ama olmaz ki. Bu bayrak, bir temsil. Yani bir ülkenin sembolü, Atatürk bu ülkenin sembolü, niye bu kadar ayaklar altına düürüyorsunuz ki? Yani Ermenistan'da böyle bir şey olsaydı, Ermenistan yapsaydı bunu, aynı tepkim onlara da olurdu. Bir cami açılığın olacak diyelim ki, var orada Erivan'da tarihi bir cami var, orası restore edilecek. O caminin üstüne Ermeni bayrağı asılacak. Yok ya! Olur mu böyle bir şey, saygısızlıktır. Yani ama sonuçta, bu boyutuyla sevmedi im bir açılı oldu açıkçası. Yani Ermenistan kültür bakanlığını temsilen, Gagik Gürciyan geldi buraya. İnsan ona söz vermez mi orada? Söz verir tabi ya. Bu be nemelik listesi sonuçta. Ermenistan'ın bir temsilcisi var orada.

Y.B: O alanda bir nezaketsizlik yapıldı mı düünüyorsunuz yani?

Z.M: Nezaketsizlik tabi ya. Ben takıldım bakana. Misafirlere fazla rahatsızlık vermeyelim diye saçma sapan bir cevap verdi bana.

Y.B: Son olarak sizce, çalı ma açısından içinize sinmi bir çalı ma oldu de il mi? Restorasyonun teknik açısını konu tuk sizinle zaten.

Z.M: Genel olarak, bakın, halkların karde li ini in a etmek çok önemli bir şey. Eğer halkların karde li ini in a edemezseniz olmaz. Gerisi laftır. Bu iki halk zaten tarihte karde mi . Ne yazık ki, Ermeniler bir felakete uğ ramı , ama bu karde li i yeniden in a etmek lazım, tarih açısından bizim omzumuzda. Ve ne kadar gidecek bu düümanlık? Ne kadar yani? Ya da bu düümanlık gerimi getirecek bu insanları? Katledilmi yüz bin, altı yüz bin, kaçsa rakamı, isterse yüz olsun. Bunları geri

getirmeyecek ki, onu konu uruz, onu tartı ırız ayrıca. Ki bir daha tekrarlanmasın. Sırları çıksın. öyle bir ey olmasın, ben sana tokat ataca ım, öyle kalacak. Bu i olmaz. Ki, bir daha önümüze getirselers, size bir kez tokat atmı ım karde im, senin sicilinde böyle bir ey var. Bu kötü bir ey de il, bütün dünyada oluyor. te Fransızlar ceza yemi , tescil edilmi soykırımlar. Cezaevinde soykırım yapmı lar, sicillerinde var onun. Almanya'nın sicilinde Hitler var, talya'nın sicilinde Musollini var, ttihat ve terakki var. Bu kadar zehir saçmanın, dü manlık devam ettirmenin hiçbir anlamı yok. Yani iyi olan yeri de u; biraz gecikmi olarak da adımlar atılıyor. Bakın bir cumhurba kanı gitti maça, neler oldu. Bu hep iki milletteki marjinal görü leri de törpülüyor, milliyetçi görü leri de törpülüyor, hele ki ırkçı görü leri iyice törpülüyor. Kaybetmi i nasıl anlamazsınız ki, sülalesinden kimse kalmamı .

Y.B: Birde hocam sizde biliyorsunuzdur, Adana-Osmaniye civarında, Güneydo u Anadolu'da, Gaziantep civarlarında Ermeni katliamlarına dair söylemler var. Hani kar ılıklı olarak bir sava söz konusu olmu ve ortada gerçekleşmi bir ey oldu unda her iki milletinde ki yıllarca iç içe ya amı bir millettten bahsediyoruz. Millet kavramı benim için de çok önemlidir, keza sizin için de öyle oldu unu dü ünüyorum. Böyle bir durum ortada ve evet marjinal gruplar...

Z.M: Millet olmak, ba ka bir millete haksızlık etmek gere i ta ımamalı. Ben Osmanlı'da bu olayları çok iyi bilen bir insanım. 1909, o da yine ttihat ve terakkinin, stanbul'dan Sedbih idaresinin bir yargı ve provokasyonudur.

Y.B: Asıl mesele, stanbul'dan merkeziye etmekle alakalı birazda bence..

Z.M: Provoke ediyorlar resmen.. Niye? Çünkü orada bir zenginlik var, o zenginli e el koymak istiyorlar çünkü, ve koyuyorlar.

Y.B: Bugün dünyanın Ortado u'ya gözünü çevirmesi gibi dü ünebiliriz yani, petrol nedeniyle..

Z.M: Yani evet, orada bir zenginlik var. Ticareti yapan Ermeniler, tarımı yapan Ermeniler, o tarihlerde atölyede fabrika sahipleri Ermeniler. Bunun el de i tirmesi gerekir ve de i tiriliyor. Zenginlik derken kastım o. Zaten birazcık buna dayanıyor. Zenginli in el de i tirmesine dayanıyor bütün olaylar, zenginlik bir ekilde el de i tiriyor. Birilerini yok ediyorsunuz, ortada bir zenginlik var. Nerede bunlar? Bu zenginlikler?

Y.B: Ganimet gibi oluyor diyorsunuz yani?

Z.M: Ganimet tabi. Ganimet.

2.3. CAHİT ZEYDANLI'NIN KONUYA YAKLAŞIMI

Cahit Zeydanlı, Akdamar kilisesinin restorasyonunu üstlenen Kartalkaya firmasının sahibi olmasının yanısıra Türkiye’de birçok tarihi eserin onarımında yüklenici firma olarak katkı sağlayan bir kişi olarak çalı mamıza dahiliyeti mümkün olmu tur. Cahit Zeydanlı, u anda şakpa a sarayının restorasyon çalı malarını sürdürmekte olup, kendisi ile Akdamar kilisesi ve çalı malar hakkında samimi ve de erli bilgiler içeren bir konu ma yapmı bulunmaktayım.

Sayın Cahit Zeydanlı, Akdamar kilisesinin restorasyon çalı malarına, yüklenici firma olarak katılımının nasıl oldu u konusunda, restorasyon kararının öncelikle kültür bakanlı ı tarafından onaylandı nı ve daha sonra ihaleye açıldı nı, ihalede ise en dü ük fiyatı veren taraf olan firmasının (Kartalkaya),ihaleyi kazanıp restorasyon çalı malarında yüklenici firma olarak kabul edildi ini ifade etti. Aynı zamanda kilisenin restorasyon kararının Türkiye Ermenistan ili kilerinde bir adım ve olumlu bir ilerleme niteli inde olaca ndan bahsetti.

Restorasyona katılan, Ermeni asıllı Türk mimar Zakaryan Mildano lu'nun çalı mayı kendi davetiyle dahil oldu unu belirten Zeydanlı, bunun Ermeni tarafına bir jest olaca nı dü ünerek bu daveti gerçekle tirdi ini belirtti. Zeydanlı aynı zamanda, restorasyonda görev alan talyan restoratörün de kendi daveti üzerine Van’a geldi ini ve çalı malara katkılarının bulundu unu ifade etti.

Akdamar kilisesi restorasyonunda, 6 adet uzman, yaklaşık 60 adet işçi çalıştırılarak söylene Zeydanlı, çalı malar esnasında yapının tamamen esasına uygun olarak restore edildiğini belirtmiş ve restorasyon çalı malarını, yapının yeni halini gösteren bir gravür üzerinde birebir anlatmıştır. Bu çalı malarda, kilisenin çatılarının yenilendiğini, figürlerinin temizlenip kalıcı olması için çalı malar yapıldığını, jamadun ve apellerin yenilendiğini ve bunun yanında kilisenin yanında 34 odalı bir ruhban okulu ortaya çıktı olduğunu belirtmiştir. Sayın Zeydanlı, çalı malar esnasında ortaya çıkan bu bölümünde restorasyonunu yapmayı çok istediğini, projede yer almadığı için yapamadığını fakat bu bölgenin restorasyonu hakkında bir çalı ma oldu unda tekrar katılmak istediğini de belirtmiştir.

Görüşme süresince, Cahit Bey'in hazırlattığı ve restorasyon çalı malarının her ayrıntısıyla anlatıldığı yaklaşık 1 saatlik video kaydını izleme fırsatını buldum. Görüntülerde, Akdamar kilisesinin restorasyon sürecinin başlangıcından sonuna kadar tüm ayrıntılar birebir anlatılmıştır. Zeydanlı, çalı malar esnasında en çok dikkat çektiği cephenin restorasyonunda zorlandıklarını ifade etmiştir. Görüntülerden de açıkça anlaşıyor ki, dış cephedeki restore çalı maları yapılırken, kurulan iskeletin dahi, yapıya zarar vermemesi için kilisenin duvarlarına dayandırılmaması, çatıdaki taahhütler tek tek sökülerek temizlenmesi ve kimyasallarla kuvvetlendirilerek tekrar çatıya yerleştirilmesi belirtilmiştir. Sayın Zeydanlı'nın da belirttiği üzere, tabii ki bu çalı malar esnasında, çok ağır olan çatı taahhütlerinin kaldırılması oldukça zor olmuştur. Aynı zamanda dış cephedeki figürler özenle temizlenmiş, onarılmış ve eksik olan yerleri tamamlanmıştır. Oldukça titiz bir çalı mayla, dış cephe yenilenirken taahhütler arasındaki renk uyumu da uzun çalı malar sonucunda ayarlanmıştır. Zeydanlı, yapının eksik veya harap olmuş taahhütlerinin yerine, üzere Ahlat'a benzerli Küçüksoğuk beldesinden taahhütler getirildiğini belirtmiştir. Zaten yapının orijinalinde de taahhütlerin bu beldelerden getirildiğini belirtmiştir.

Restorasyon çalı malarının anlatıldığı görüntülerde yer alan bazı ayrıntılara ise, çalı malar esnasında büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Zeydanlı'nın da belirttiği üzere, çalı malar esnasında gerekli olan su ihtiyacının karşılanmasında güçlükler yaşanmış, fazlasıyla sodalı olan Van gölü suyunun kullanılmadığını belirtmiştir. Ayrıca Zeydanlı,

çalı ma bölgesinde ula ımı kolayla tırılması amacıyla bir mini tren uygulamasının yapıldı ını ve bu trenin çalı anların i ini kolayla tırdı ını ve çalı malar sırasında hemen Ergün Van'da bulundu unu ve restorasyonu yakından takip etti ini belirtmi tir. Ayrıca Sayın Zeydanlı, yakından tanıdı ı Ermeni patri i Mesrob Mutafyan'ın ba ta olmak üzere, restorasyondan sonra ziyaret etti i Ermenistan'da bu durumun oldukça memnun edici nitelikte kar ılandı ını belirtmi tir.

Son olarak, Akdamar kilisesinde gerçekte en bu restorasyon çalı malarından oldukça memnun oldu unu belirten Zeydanlı, sadece çalı malar esnasında ortaya çıkan ruhban okulunun ve odalarının da restorasyonunu yapmayı çok istedi ini belirtmi ve bunu da gerçekte tirebilseydi tam anlamıyla memnun olabilece ini ifade etmi tir.

2.4. Akdamar kilisesinin restorasyonuna Ermenilerin yakla ımı

Akdamar'ın açılı ı isminden kullanım amacına kadar taraflar arasında birçok tartışmaya ve siyasi gerilime neden olmu tur. Kilisenin açılı ı Ermenistan ve Ermeni lobisinde farklı algılanmı tir.

Ermenistan Dı i leri basın sözcüsü kilisenin onarılmasının olumlu bir geli me oldu unu söylerken di er yandan Türk yetkililerinin ve medyasının kilisenin tarihi-kültürel de erini umursamadıklarını, asıl amaçlarının Ermeni soykırımını gerçeğinin dünya kamuoyu tarafından tanınmasını engellemek için propaganda yapmak oldu unu savunmu tur.

Ermeni basını, kilisenin açılmasından çok Türk-Ermeni sınır kapılarının açılması gereğ i üzerinde durmu ve bu konuda suçlu taraf olarak Türkiye Cumhuriyetini gösterirken, Türkiye'nin sınır kapılarını kapatmasının gerçek nedenlerine hiçbir şekilde yer vermemesi dikkatleri çekmi tir.

Akdamar anıt müzesiyle ilgili yorum yapan Ermenistan Dı i leri Bakanı, törene Ermenistan'ın daha dü ük düzeyde katılımının nedenini, Türkiye-Ermenistan sınır

kapılarının kapalı olmasına dayandırmı ve bunu geçerli bir nedeni olmadığını iddia etmiştir.

Ermeni diasporasının en kuvvetli olduğu ülkelerden Fransa'daki Ermeni örgütlerinin koordinasyon konseyi, törene katılma davetini reddetme nedenini açıklamamış, Ermenistan kilise temsilcileri de Akdamar'ın kilise olarak değil, müze olarak açıldığını için törene katılmayı reddetmiştir.

Türkiye Ermenileri patriği Mutafyan'ın sözlerine göre Akdamar 19.yüzyıla kadar Ermeniler açısından İstanbul, Beyrut ve Kudüs'teki kiliselerden sonra dördüncü büyük ibadet yeri olmuştur. Bu nedenle sürekli ayin yeri olmasa bile kilisenin anıt müze olarak kullanılmasını kilisede yılda bir kere 16 Mayıs'ta ayin yapılmasını ve Akdamar adasında ise festival düzenlenmesini istediklerini dile getirmişlerdir. Mutafyan hükümetin bu törenlere olanak sağlamasını istemi Ermenistan ve Ermeni lobisi ise kilisenin devamlı olarak dini kullanıma açık olmasını istemiştir.

Türk-Osmanlı tarihinde ise kilisenin farklı bir anlamı bulunmaktadır. Türk kaynaklarına göre kilise 1915 olaylarında Türklere karşı Van'daki isyancı Ermenilerin örgütlenme merkezi olmuş ve isyan hazırlıkları burada yapıldıktan sonra Van yakılıp yıkılmış ve 201.000 Müslüman katledilmiştir.

2.5. Akdamar kilisesi restorasyonuna Türkiye'nin yaklaşımı

2005 yılında başlanan restorasyon çalışmalarını başlangıcından itibaren büyük tartışmalar neden olsa da Türkiye yetkilileri her zaman bu durumun Türkiye-Ermenistan ilişkilerine olumlu katkı sağlayacağını görmüşlerdir.

2007 yılında dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç, özel bir televizyon kanalında Türkiye'nin çok kültürlülüğünü yaygınlaştırmak için çeşitli çalışmalar yapıldığını, Akdamar kilisesinin, Türkiye'de restore edilen ikinci Ermeni kilisesi olduğunu ve aynı duyarlılığı komşu ülkelere göremediğini açıklamıştır. Bakan Koç ayrıca, Ermeni asıllı İngiliz tarihçi Ara Sarafyan'ın ifadesiyle, Ermeni tarihçilerin ve mimarların

Türkiye’deki sanat eserleri hakkında rapor hazırlayıp bunların restorasyonu için çalı malar yaparken Türkiye de ne Türk Tarih kurumunun ne kültür turizm bakanlı ının nede mimarlar odasının Ermenistan’daki Türk Müslüman eserleriyle ilgili ayrıntılı bir rapor hazırlamamasından bahsetmi tir.

Türkiye’yi Ermeni kültürünü soykırıma u ratma nedeniyle ele tiren Ermenistan’ın ba kenti Erivan’da tarih boyunca toplam 5 cami in a edilmi tir. Fakat Akdamar kilisesinin açılı ından sonra Ermenistan, Erivan veya ülke sınırları içersindeki ba ka bir yerdeki yıkık bir camiye onarma sözü vermi tir. Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç, Ermenistan Kültür Bakanı Hasmik Pogosyan ile ilk kez Kiev’de tanı tıklarını ve o dönem, Akdamar kilisesinin restorasyonuna ba ladıklarını iletmi inde, Pogosyan’ın bu süreci yakından takip etti ini belitmi ve Ermenistan olarak ülke sınırları içersinde bir camiye restore edilebilece ini dile getirdi ini ve bu teklifi 29 Mart’ta Akdamar kilisesi açılı töreninde gönderdi i yardımcısı Gagik Gürciyan aracılı ıyla yeniden bildirdi ini açıklamı tır. Atilla Koç, 2007 yılı içersinde yapılan bu teklife kar ılık Ermenistan’da onarımı mümkün olabilecek bir Türk- slam eseri cami olup olmadı ının ara tırılması için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlü üne talimat verdi ini açıklamı tır. Günümüzde Erivan’da ziyarete açık olan, ran tarzı mavi mozaikleriyle ünlü “Gök Cami” bulunmaktadır. 2007 yılında konu ulan cami restorasyonu ise, imdilik rafa kaldırılmı gibi gözükmektedir.

2.6.Türkiye Ermenistan protokolünün Akdamar Kilisesi’nin akıbetine etkileri

Türkiye ile Ermenistan arasında ili kilerin normalle mesi için 10 Ekim’de imzalanan protokolün ardından elbette ki bazı istekler de gündeme getirilmi tir. Bunlardan konumuzu ilgilendiren en önemli istek Akdamar kilisesinin tekrar ibadete açılmasıdır.¹³⁰

¹³⁰<http://www.cnnturk.com/2009/turkiye/10/14/turizmciler.akdamar.kilisesi.ibadete.acilsin/547600/0/index.html>

Bu konuyu gündeme getiren kişi ise, Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB) Bölgesel Yürütme Kurulu Başkanı Abdullah Tunçdemir'dir. Tunçdemir, inanç turizmiyle dostluk köprülerinin daha çok sağlamlaştırmayı, Akdamar Kilisesi'nin ibadete açılması halinde binlerce Ermeni ve Hıristiyan'ın hacı olmak amacıyla Van'a ve Akdamar adasının ortasındaki kiliseye gelmek isteyeceklerini belirtmiştir. Turizmciler bu konuyla ilgili hükümetin bir adım atmasını beklemektedirler. TÜRSAB Bölgesel Yürütme Kurulu Başkanı Abdullah Tunçdemir, Akdamar Kilisesi'nin ibadete açılmasıyla Van ve çevresinde inanç turizminde büyük bir canlanmanın olacağını söyleyerek, Ermenistan'la yapılan protokolü desteklediklerini ve bunun geliştirilmesini gerektiğini belirtmiştir. Tunçdemir, ayrıca Akdamar Kilisesi'nin eksik olan hacının da takılmasının önemli olduğunu dikkat çekmiştir. Ermenistan'daki birçok tur operatörüyle bağlantılar kurduğunu söyleyen Tunçdemir açıklamasında Akdamar kilisesi ile ilgili şu konulara değinmiştir; “Ermeniler ve Hıristiyanlar için bu bölgede çok önemli mekânlar var. Bunların başında Akdamar Kilisesi geliyor. Görüştüğümüz Ermenilerin talepleri yılda en az bir kez olsun buraya gelip ayin yapmak ve hacı olmaktır. Kilisenin şu an hacı yok. Haç takılsın ve insanlar gelip özgürce burada ibadetlerini yapsın. Buraya gelmek için yoğun bir talep var. Kapının açılmasıyla 10-20 kişilik gruplar halinde bu turistleri getireceğiz. 3-5 gün bir hafta ve 10 günlük programlar yaptık. Yetkililere kilisenin ibadete açılması konusunu ilettik. Ayrıca yılda bir kez bir Akdamar festivali düzenlenmesini bekliyoruz.”¹³¹ İlerleyen süreçte Türkiye ve Ermenistan arasında imzalanan tarihi protokolün seyrine bağlı olarak Akdamar kilisesi ile ilgili sorunların da çözülebileceği ihtimali oldukça yüksek gözükmektedir.

¹³¹ <http://www.ipekyoluhaber.com/turizmciler-akdamar-kilisesi-ibadete-acilsin-haberi-1685/>

DE ERLEND RME

Çalı mamızda ayrıntılı olarak anlattı ımız gibi, Akdamar Kilisesi'nin restorasyonu ba langıcından sonucuna kadar oldukça sancılı bir süreçte meydana gelmi tir.

Ermenilerin tarihteki en önemli merkezlerinden biri olan Van ilinde ve Ermenilerin en önemli 4. kilisesi olan yapı 90 yıl sonra anıt müze olarak hayata kazandırılmı tir. Kilisenin restorasyonu için niye 90 yıl beklendi i sorusunun cevabını aradı ımızda ise, Türkiye ve Ermenistan arasındaki süregelen sorunlar olarak de erlendirilebilir. Ermenistan, Türkiye'yi 1915 yılı tehcir politikasından kaynaklanan sözde soykırım iddialarıyla suçlamaktadır. Bu konu henüz açıklı a kavu mamı ken, 2005'te Ermenilerin belki de dünya üzerindeki en önemli eseri olan Akdamar Kilisesi'ni restore etme kararı, ikili ili kilerde normalle me sürecine girdi i yönündeki iddialarını da beraberinde getirmi tir. Geçti imiz günlerde imzalanan Türkiye Ermenistan protokolü ise adeta tüm ezberleri bozmu ve iki ülke için bamba ka bir sürece adım atılmı tir.

Konumuzla alakalı kaynak süreci, konunun bir bakıma bıçak sırtı niteli inde olması nedeniyle oldukça sıkıntılı geçmi tir. Akdamar kilisesi ve restorasyonu ile ilgili kaynak veya kaynaklar hemen hemen yok gibidir. Sadece, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü ar ivlerinden yararlanmak mümkün olmu tur. Bunun dı ında kilisenin restorasyonuna birebir i tirakleri gerçekle en Sayın Zakarya Mildano lu ve Sayın Cahit Zeydanlı'nın görü leri bizim için oldukça de erli bilgiler olması bakımından önemlidir. Akdamar kilisesi restorasyonu konusu çalı mamızda da belirtti imiz gibi, AB komisyonunun hazırladı ı ilerleme raporlarına da konu olmu tur. ilerleme raporlarında azınlıkların kültürel haklarının korunması konusunda, azınlık hakları konusunda ve dı ili kiler konularında bir takım istekler dile getirilmı tir. AB ile uyum sürecinde olan Türkiye için bu kararlardan etkilenildi i yüksek bir ihtimaldir.

Akdamar kilisesi restorasyonu ile ilgili bilgileri incelediğimizde, başta da söylediğimiz gibi, öncelikle restorasyon kararı büyük yankı uyandırmıştır. 2005 yılında başlatılan ve 2007 yılında tamamen bitirilen çalımlar süresince çeşitli olumlu ve olumsuz eleştiriler yapılmıştır. Çalımlara Ermeni bir mimarın yani Zakarya Mildano lu'nun katılması ise Ermeni tarafına bir jest olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak Akdamar Kilisesi her ne kadar, Türkiye sınırları dâhilinde olsa dahi, sadece Türkiye'ye mal edilemez bir özellik taşımaktadır. Kuşkusuz bu durum tarihi açıdan bir mirası hayata kazandırmak kadar, Türkiye-Ermenistan arasındaki siyasi ilişkilerde bir adım niteliindedir. Bu açıdan Mildano lu'nun çalımlara katılması oldukça objektif bir çalıma olduğunun göstergesidir.

Kilisenin restorasyonu tamamlandıktan sonraki süreç ise daha da sıkıntılı geçmiştir. Öncelikle açılış tarihlerinin toplam dört kez değiştirilmesi hem Türk hem Dünya kamuoyunda olumsuz tepkilerini dile getirmiştir. Özellikle 24 Nisan 2007 ve 11 Nisan 2007 tarihlerinin açıklanması Ermeni tarafında çok tepki göstermelerine neden olmuştur. Çünkü bu dönemde öldürülen Ermeni gazeteci Hrant Dink'in de son yazısında belirttiği üzere; Ermenistan, 24 Nisan tarihi sözde Ermeni soykırımının anma günü olarak kabul ediyor. Aynı zamanda ikinci bir tarih olarak verilen 11 Nisan tarihi de eski Ermeni literatüründe 24 Nisan ile aynı güne tekabül etmesi, Türkiye'nin kilisenin restorasyonu ile ilgili art niyet güttüğünü düşüncelerini de beraberinde getirmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, tarihlerin bu şekilde belirlenmesinin içerisinde ne gibi bir amaç barındırdığını anlamamız mümkün değildir. Sonuç olarak, bu tepkilerin ardından açılış tarihinin 29 Mart'a çekilmesinde, Ermeni gazeteci Agos gazetesi yazarı Hrant Dink'in öldürülmesi ve son yazısında 24 Nisan ve 11 Nisan tarihleri ile ilgili tepkisinin etkili olduğu da açıktır. Şüphesiz, Türkiye ve Ermenistan arasında bu denli tarihi, kültürel ve siyasi açıdan önemli olan bir konunun böyle tartışılmaları imajının zedelenmesinin çok da hoş görülmediği kesindir.

Kilisenin açılışında dikkat çeken başka bir unsur da, Sayın Zakarya Mildano lu'nun belirttiği gibi, kilise duvarlarında Türk bayrağı ve Atatürk posterleri ile donatılmıştır. Her ne kadar Türk bayrağı ve Atatürk posterleri bizim için çok önemli ve değerli olsalar da, bu konuda Sayın Mildano lu'na hak vermemek mümkün

de ildir. Çünkü sonuç olarak konu olan yapı bir kilise yapısıdır ve sadece bizim topraklarımız içinde olma özelli i ta ımaktadır. Belki de Ermenistan ve Türk bayraklarının her ikisinin de yer alması biraz daha ho bir görüntü olabilirdi. Ayrıca, kilisenin üzerine haç konulup konulmaması konusundaki tartı malar da açılı a gölge dü üren olaylardan biridir. Bu konuda yapılan açıklamalar her ne kadar kilisenin ibadete açılmadı ı için haç takılmadı ı yönünde olsa dahi, bir Ermeni kilisesi olması bakımından haç takılması, yapının özelli ine daha fazla uyum sa layabilece i de gözler önündedir.

Kısacası, Akdamar Kilisesi ve restorasyonu anlatmaya çalı tı ımız gibi, hemen hemen her konuda sıkıntılara ve tartı malara neden olmu bir olaydır. Fakat ikili ili kilerde küçük de olsan bir adım niteli inde oldu u inkar edilemez bir gerçektir.

SONUÇ

Türkiye Ermenistan siyasi ilişkilerine etkisi açısından incelemeye çalıştığımız Van Akdamar kilisenin restorasyonu iki ülke arasında ve dünyada çeşitli tepkilere yol açmıştır.

Kilise Van ili tarihinde önemli bir yere sahip olan Ermenilerin varlığından itibaren hayatini sürdürmüştür. Yapıldığı dönemde büyük etki uyandıran kilise, Ermenilerin Türkiye'deki en önemli dördüncü büyük kilisesi olma özelliğini taşımaktadır. Bu nedenle Ermenistan'ın istediği ve Türkiye'nin de katkılarıyla kilise 2007 yılında aslına uygun bir biçimde restore edilmiştir. Ayrıca Akdamar kilisesi, Türkiye sınırları içerisinde restore edilen ikinci Ermeni kilisesi olması açısından da ayrıca önemlidir.

Akdamar kilisesinin restorasyon çalışmalarına başlanması ilk süreçte gerek Ermenistan'da gerekse dünyada çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Restorasyon çalışmaları bazı kesimler tarafından, Ermenistan tarafından soykırımcı devlet olarak suçlanan Türkiye'nin Ermenilere yaranma çabası olarak değerlendirilmiştir. Fakat bu çalışmaların gerek Türkiye'deki Ermenileri gerekse Anadolu tarihinde var olmuş kültürel değerleri korumaya ve yaşatmaya yönelik hoşgörünün somut bir adımı olarak değerlendirilmesi en doğrusu olacaktır.

Kilisenin restorasyonu 2,6 milyon dolar harcanarak tamamlanmış ve yaklaşık 18 ay sürerek 29 Mart 2007 tarihinde anıt müze olarak ziyarete açılmıştır. Türkiye kilisenin açılışına hiçbir siyasi ilişki bulunmayan Ermeni devlet yetkililerini ve Türkiye'yi soykırım yapmakla suçlayan Ermeni lobisini de davet edilmiştir.

Açılıştan önceki süreçte ise Türkiye ve Ermenistan arasında sınır kapılarının kapalı olmasına dair de ufak bir kriz meydana gelmiştir. Türkiye'de bu konuda çeşitli görüşmeler yapıldıysa da, güvenlik nedeniyle Genelkurmay tarafından, hükümetin sınır kapılarının açılması bu teklifi onaylanmamıştır. Günümüz itibarıyla ise Türkiye-Ermenistan sınır kapılarının açılması konusu tekrar gündemdedir. Bu nedenle de tarihi,

kültürel dostlu umuz ve karde li imizin sürdü ü Azerbaycan ile ili kilerimiz gerilimli bir döneme girmi tir. Görüldü ü gibi Türkiye ve Ermenistan siyasi ili kilerinin düzelmesine dair her giri im farklı tartı malara ve gerilimlere yol açmaktadır. Akdamar kilisesinin açılı nda da sorun te kil eden bu sınır kapıları sorunu, Ermeni yetkililerin Gürcistan üzerinden karayoluyla Van'a gelmeleriyle sonuçlanmı tir.

Kilisenin ikili ili kilerde gerginlik yaratan di er konusu ise kiliseye haç konulup konulmaması olmu tur. Ermeni patrikli inin de iste iyle resmile en bu duruma, Türkiye Cumhuriyeti, kilisenin bir ibadet yeri olarak de il anıt müze olarak açılı mın yapıldı ını belirterek bu iste i reddetmi tir.

Görüldü ü gibi Akdamar kilisesi, restorasyonunun her a amasında Ermenistan ile kar ı kar ıya kalmı tir. Tabi ki bu durumda iki ülke ili kilerinin sa lam bir temelinin olmamasının ve günümüzde de pek olumlu ilerlemeler kaydetmemesinin önemli bir etkisi vardır. Fakat u tarihten itibaren artık ili kiler ba ka bir boyuta ta ınmı tir. Çalı mamızda da ayrıntılı olarak belirtti imiz üzere Türkiye Ermenistan ili kileri, yani yakla ık bir asırdan beri dü man olan iki ülke, artık bamba ka bir süreç içerisinde. Son bir yıldır süre gelen diplomatik temaslar 10 Ekim 2009 tarihinde tarafların masaya oturmasıyla belgelenmi tir. Tabi ki normalle me süreci bazı sıkıntıları da beraberinde getirecektir. Bu sıkıntıların en ba nda ise, iki ülkenin alaca ı hatta aldı ı tepkilerdir. Bilindi i üzere bu protokolün ardından, Ermenistan, Ermeni diasporasından biz ise, karde ülkemiz Azerbaycan'dan sözlü ve fiili tepkiler almı bulunmaktayız. Temennimiz siyasi alanda atılan bu adımların, her alanda devamının gelmesidir.

B BL YOGRAFYA

AR V VE RESM BELGELER

Ana Britannica Ansiklopedisi, C.31, stanbul, 1992, s.117

Ba bakanlık D. .E., Genel Nüfus Sayımı, Ankara, 1990

Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.11, stanbul, 1972

Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Etkileri, Ankara,1965

Genel Nüfus Sayımı, Van li, Ankara, 1970

Joseph, V.Hammer: Büyük Osmanlı Tarihi, C.2, stanbul, Hikmet Ne riyat, 1994

Hayat Ansiklopedisi, C.6 stanbul, 1961

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü Ar ivi, Ankara

Kültür ve Sanat Dergisi (Van Özel Sayısı), Ankara,1996

Kültür ve Turizm Bakanlığı ı Ar ivi

Meydan Larousse, C.12, stanbul, 1973, 1992, s.516

Van l Yıllı ı 1967, Ankara

Van l Yıllı ı 1973, Ankara

Yeni Rehber Ansiklopedisi, C.20, stanbul, 1994, s.40

Yeni Resimli Bilgi Ansiklopedisi, C.7, stanbul, 1983, s.2198

Yeni Türk Ansiklopedisi, C.12, s.4577

ESERLER VE MAKALELER

Akçakora, Ergünöz: **Van ve Çevresindeki Ermeni syanları (1896–1916)**, Ankara, Türk Dünyası Ara tırmaları Vakfı Yayınları, 1985

Atsız, H.Nihat: **Evliya Çelebi Seyahatnamesinden Seçmeler**, Ankara, Milli E itim Bakanlığı Yayınları, C.1, 1991

Andreasyan, Hrand, D.: “Akdamar Kilisesi”, **stanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, C.16, sayı 21, s. 77–82

Behar, Cem: **Osmanlı mparatorlu unun ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927)**, Ankara, Türkiye istatistik Kurumu Yayınları, 1996

Deliorman, Altan: **Genel Türk Tarihi**, stambul, Bayrak Yayınları, 1995

Eröz, Mehmet: **Do u Anadolu'nun Türklü ü**, stambul, Türk Kültür Yayını, 1984

Evliya Çelebi: **Seyahatname** (sad.: T.Temel Kural), C.1, 3-4, stambul, 1993

Gürün, Kamuran: “Türkiye-Ermenistan li kileri”, **Avrasya Etütleri**, C.3, sayı 1,1996

Güzelo lu, Selçuk: **Tanrı Haldi'nin Ba kenti, Van ve Çevresine Tarihi ve Arkeolojik Bir Bakı**, stambul, Biber Yayınları, 2005

İter, Erdal: “Ermenili in Siyasi Mesele Haline Dönü türülmesinde Kilisenin Rolü”, **Avrasya Dosyası (Ermenistan özel sayısı)**, C.2, sayı 4, 1995–1996, s.159

p iro lu, Mazhar, evket: **Ahtamar Kilisesi, I ıkla Canlanan Duvarlar**, stambul, Yapı Kredi Yayınları, 2003

Karabıyık, Osman: **Türk -Ermeni Münasebetlerinin Dünü ve Bugünü**, İstanbul, Hizmet Limited Şirketi Yayınları, 1984

Keskin, Mustafa: “Milli Mücadele Başlangıcında Anadolu’nun Demografik Yapısı”, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı 3, 1989, s.478

Koçak, Sadi: **Tarih Boyunca Ermeniler ve Türk -Ermeni İlişkileri /Tarihi Araştırmalar Dizisi**, Ankara, Kastaş Yayınları, 1967

McCarty, Justin: **Osmanlı Anadolu Topraklarındaki Müslüman ve Azınlık Nüfusu (Osmanlı Anadolu’sunun Son Dönemi)** [çev: İhsan Gürsoy], Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1995

Mercan, M.Salih: “Tarihte Van”, **Kültür ve Sanat Bankası Dergisi, Van özel sayısı**, Ankara, 1996, Sayı. 9, s.32

Öney, Gönül: **Akdamar (Aght’amar) Kilisesi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989

Öztuna, Yılmaz: **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.10, İstanbul, Ötüken Neşriyatı, 1994

Saraçoğlu, Hüseyin: **Doğu Anadolu Bölgesi**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1989

Saray, Mehmet: **Ermenistan ve Türk -Ermeni İlişkileri**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2005

Tarih ve Coğrafya Dünyası Dergisi, C.1, İstanbul, Güneş Matbaacılık, 1959, sayı.3

Tuğlacı, Pars: **Osmanlı Şehirleri**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1985

Turan, Osman: **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, İstanbul, Ötüken Neşriyatı, 1993

Turan, Osman: **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul, Bozaziçi Yayınları, 1993

“**Türk Tarihinde Ermeniler Sempozyumu**”, [düzenleyen: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü], İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1983

Uras, Esat: **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, İstanbul, Belge Yayınları, 1987

Uzunçarılı, .Hakkı: **Osmanlı Tarihi**, C.2, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994

Yıldız, Hakkı, Dursun: **Doğudan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, C.6, İstanbul, Çağ Yayınları, 1992, s.101-104

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.van.gov.tr/>

<http://tr.wikipedia.org/>

<http://www.gevas.gov.tr/kultursanat.asp> ,<http://www.virtualani.org/aghtamar/>

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/403946.asp#storyContinues#storyContinues>,

<http://www.mfa.gov.tr/>

<http://www.bilgesam.org/tr/bolgesel-arastirmalar/>

<http://www.uludagsozluk.com/k/turkiye-ermenistan-iliskileri/>

<http://www.ermenisorunu.gen.tr/>

<http://www.haber7.com/>

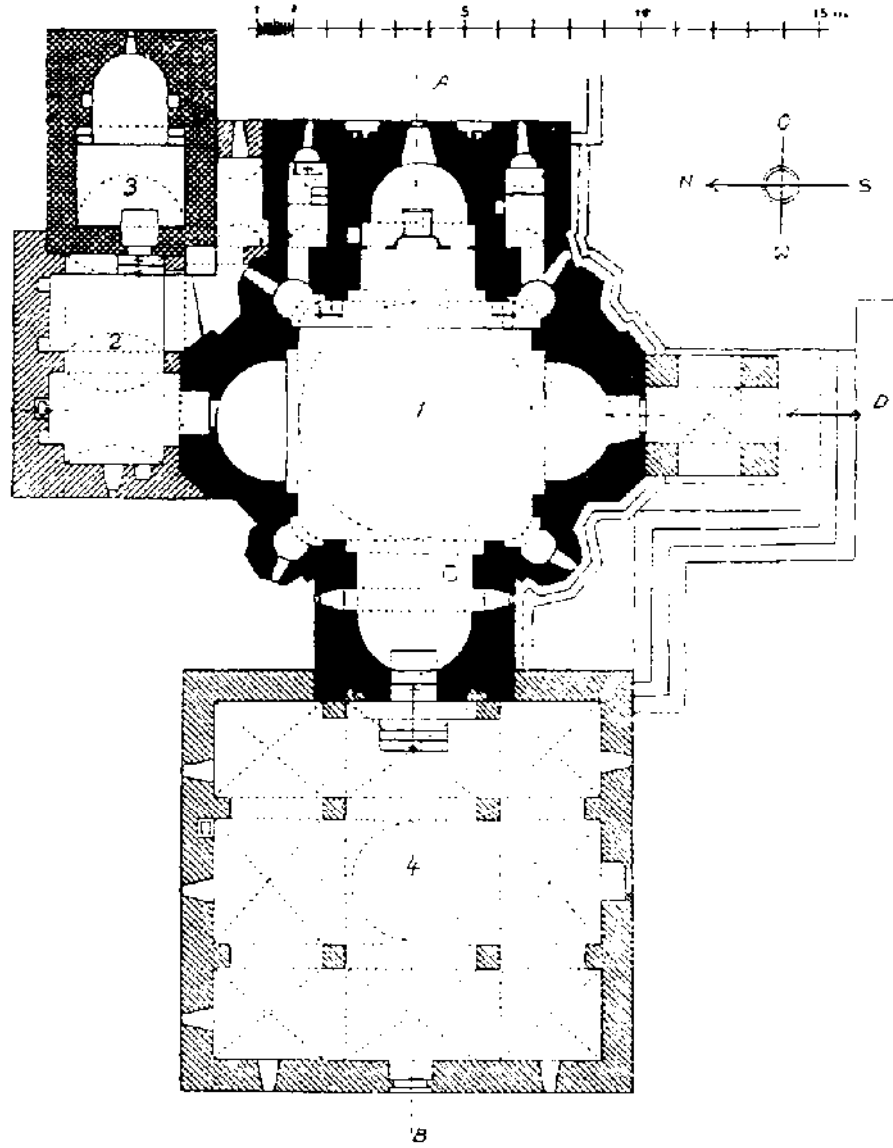
<http://www.bbc.co.uk/>

<http://www.cnnturk.com/>

<http://www.ipekyoluhaber.com>

EKLER

Ek 1: Kilise Planı

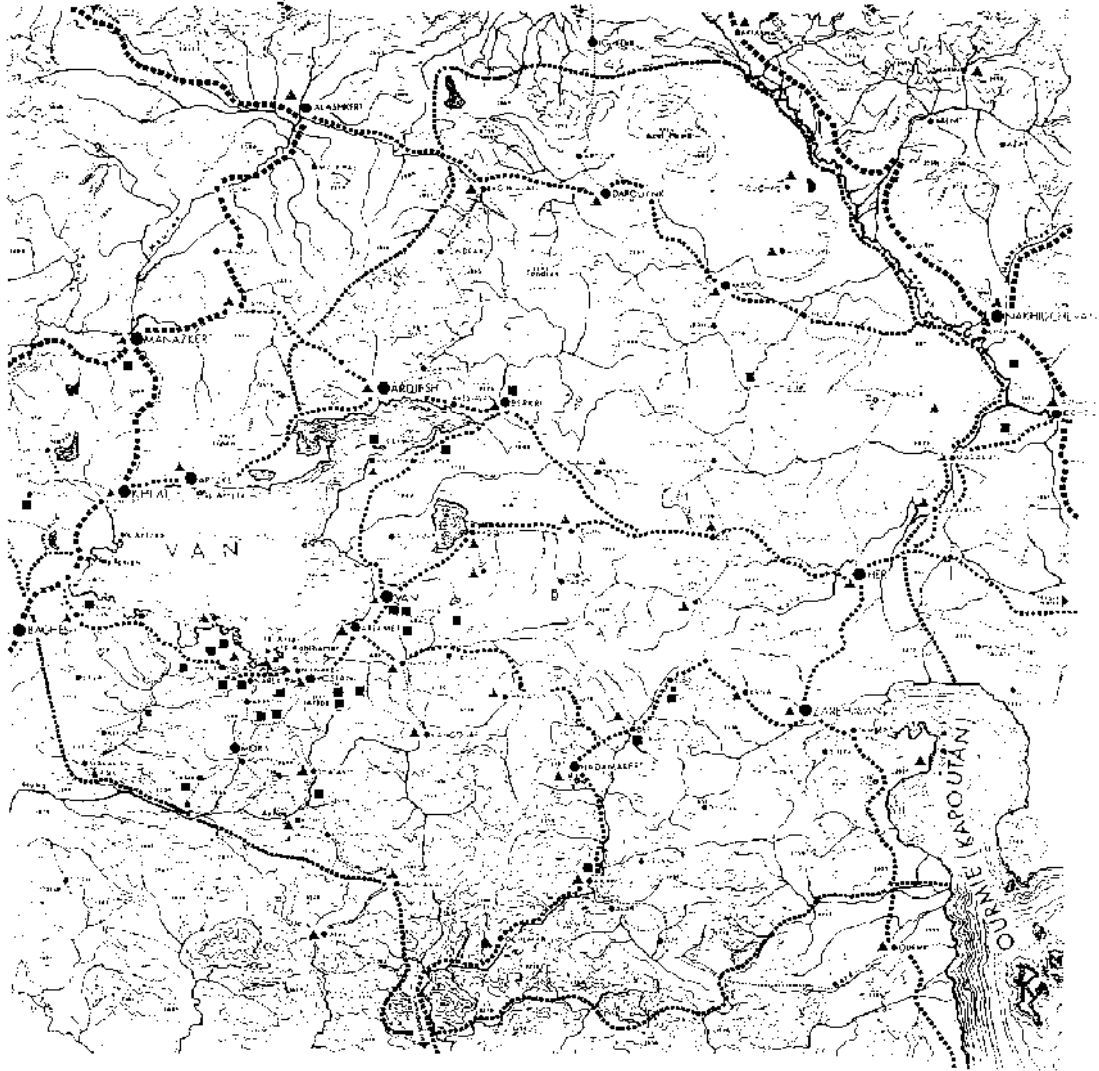

Aght'amar, the plan of the complex.

The plan of Aghtamar Church is affected from "Hripsime Type".

- MNATSAKIAN, S.
Erebouni Editions,
1986

Gönül Öney, Akdamar Kilisesi, Kültür Bakanlığı 1, Ankara, 1989.

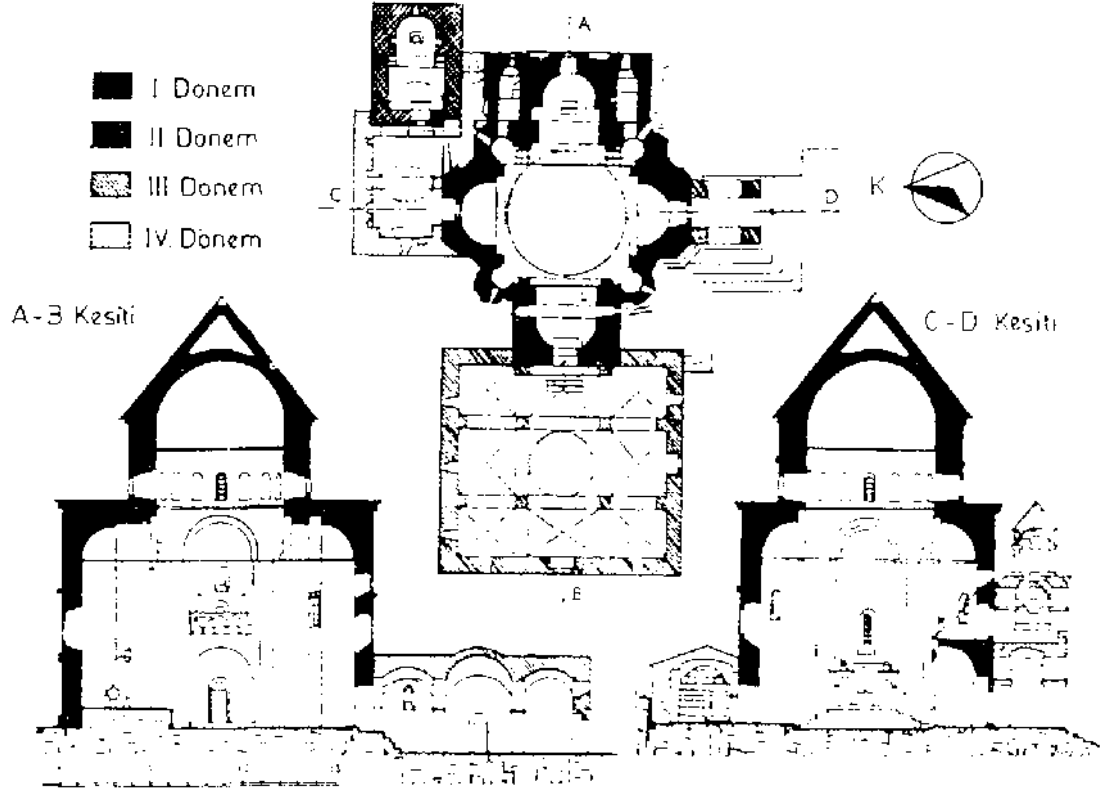
Ek 2: Bölge Haritası

VAHRAMIAN, H. - DER NERSESSIAN, S.
Milano, 1987

1) Map of the area

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi

Ek 3: Kilise Planından Kesitler

• ÖNEY, GÖNÜL
 Ministry of Culture
 Publications / 1181
 Ankara, 1990

Plan and Sections of the Church of Aght'amar (Der S.Nersessian. Aght'amar)

Period I. (915-921)

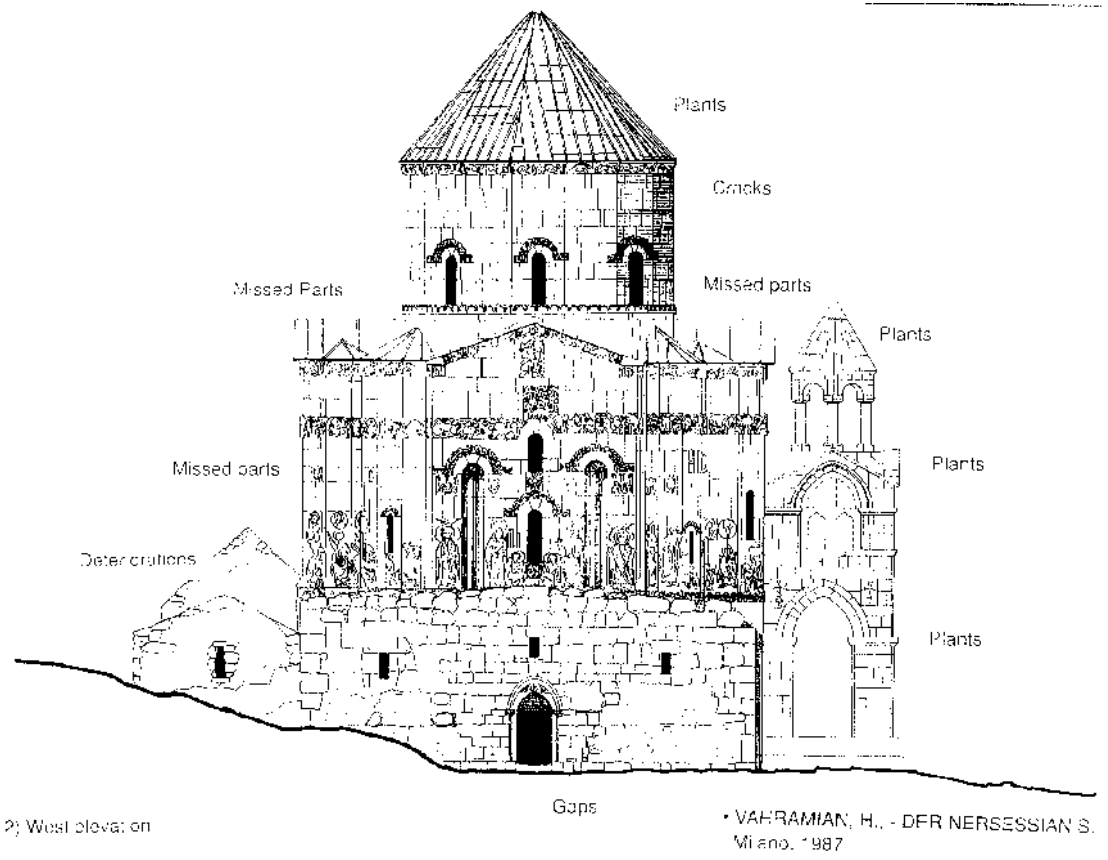
Period II. (1296-1336) Chapel of Catholicos Zacharias

Period III. Forechapel at the west façade built in 1763 by Catholicos Thomas and the belfry at the south façade built at the end of 18th century

Period IV. Northern annex (date unknown)

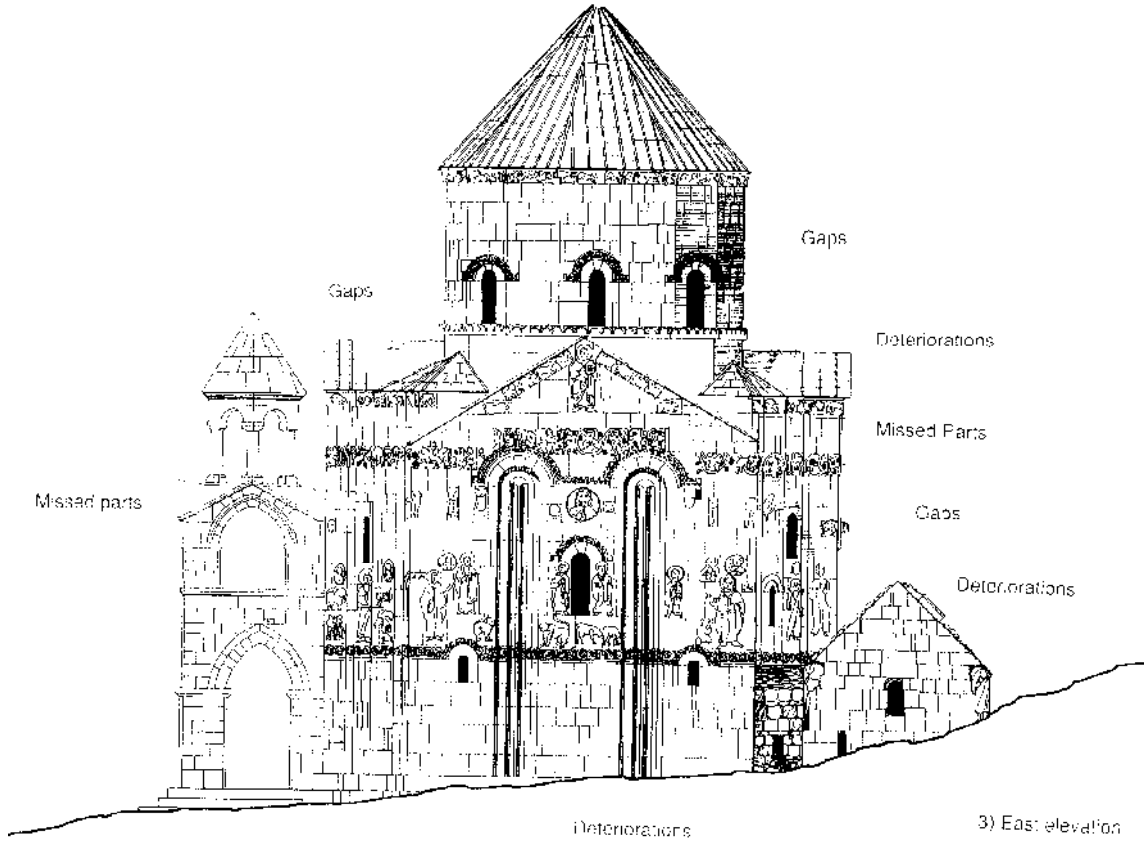
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi

Ek 4: Batı Cephe Röleve Çizimi

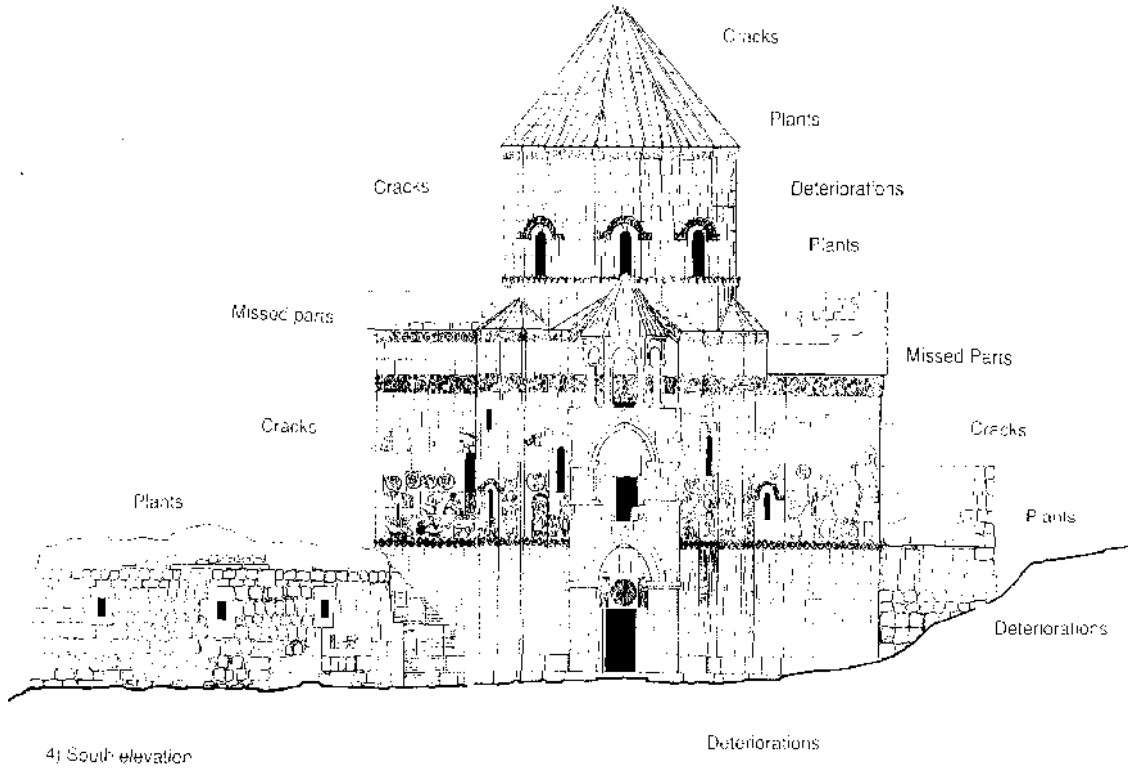
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi

Ek 5: Do u Cephe Röleve Çizimi

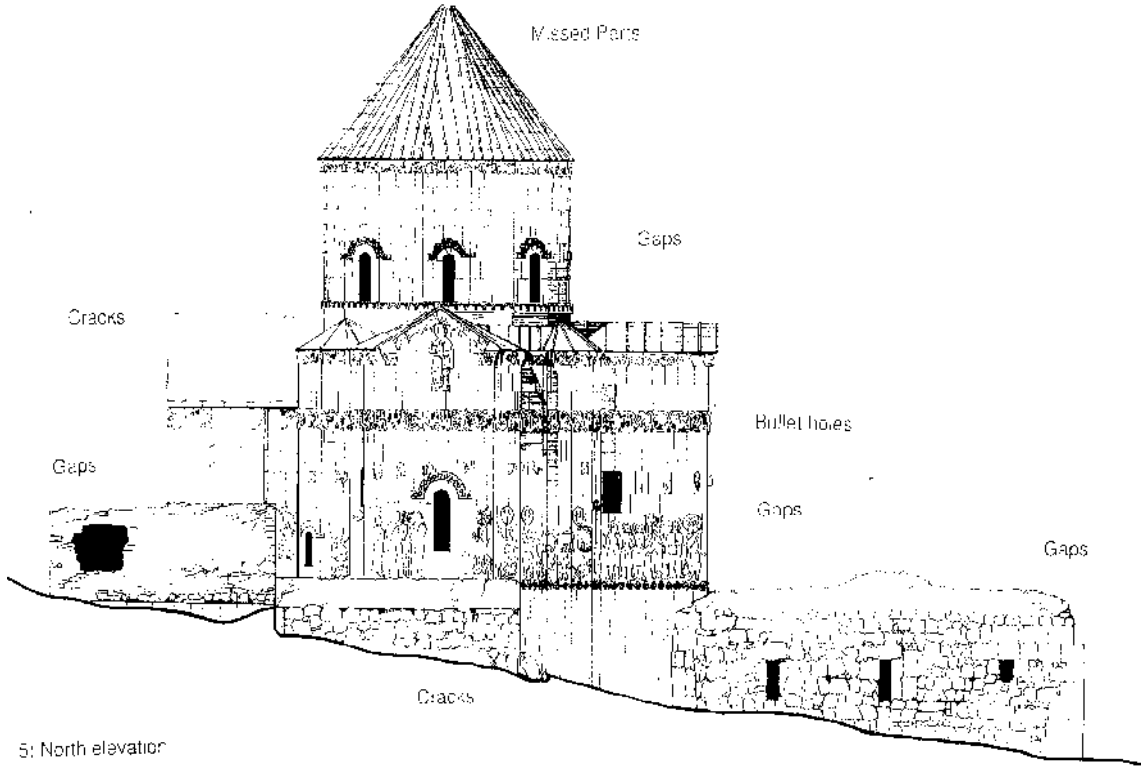

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü Ar ivi

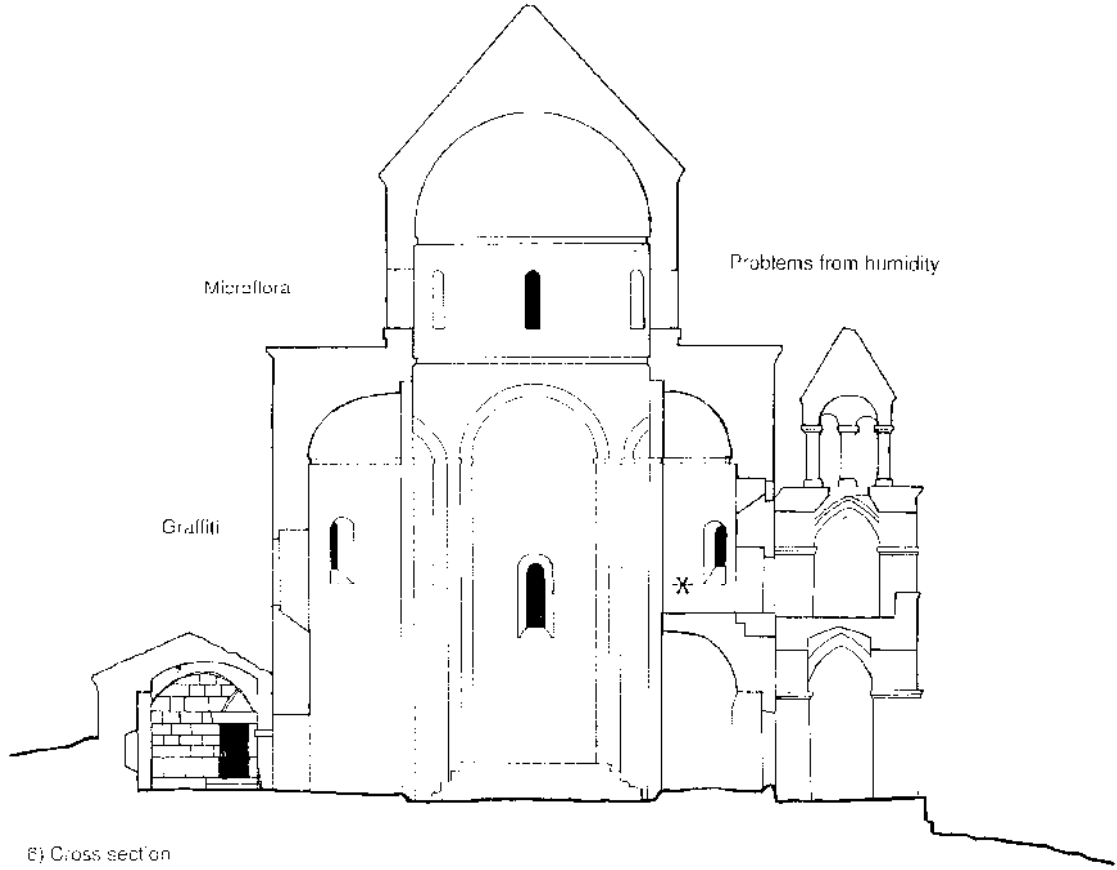
Ek 6: Güney Cephe Röleve Çizimi

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlü ü Ar ivi

Ek 7: Kuzey Cephe Röleve Çizimi

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi

Ek 8: Kesit Çizimi

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arivi

Ek 9: Van Akdamar Adası Çevre Düzenlemesi Raporu

VAN AKDAMAR ADASI ÇEVRE DÜZENLEME PROJESİ RAPORU

1.KONUMU:

Van İli Gevaş İlçesine bağlı olan Akdamar Adası, Gevaş İlçesine 10 Km. (tekneyle yaklaşık olarak 20 dakika) uzaklıktadır. Van Gölünde yer alan Ada, göldeki birkaç adadan en büyük olanıdır. Akdamar Adasında bulunan Akdamar Kilisesi, Adanın önemini artıran en önemli etkidir.

2.ULAŞIMI:

Adaya ulaşım çoğunlukla Gevaş İlçesi kıyısında bulunan iskelelerden kalkan teknelerle sağlanmaktadır. Bunun yanında nadir de olsa adaya helikopterle ulaşılabilir.

3.FİZİKİ VE COĞRAFİ YAPISI:

Van Gölü ortasında yer alan ada oldukça eğimli bir yapıya sahiptir. Adanın Kuzeybatısı tamamen kayalık ve dik bir yapıdadır. Kilisenin de yer aldığı uç kısım ise, daha düz ve daha az kayalıktır. Ancak, mevcut eğim yine de ziyaretçi sirkülasyonunu zorlayıcı bir unsurdur.

Van Gölünün su seviyesi, gölün morfolojisi ve tektonik aktiviteye bağlı sebeplerden dolayı sürekli değişmektedir. Bu durum, gerek adada, gerekse gölün karşı kıyısındaki iskelelerin özel olarak projelendirilmesi ihtiyacını doğurmaktadır.

Ada, Van Gölünün ortasında yer alması nedeniyle Van İli ve çevresinin iklim koşullarından farklılık gösteren bir yapıya sahiptir. Tarihi, kültürel ve arkeolojik özelliklerine ek olarak, adanın doğal bitki örtüsü de önemlidir. Karakteristik bitki örtüsü badem ağaçlarıdır. Ada bu doğal ve tarihi yapısı nedeniyle 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında I. Derece Arkeolojik ve C. Derece Doğal Sit Alanı olarak tescillenmiştir.

Van Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Bölgesi Kurulunun 08/06/2006 gün
ve 6 sayılı kararıdır.

ASLİ MÜHÜR
15/06/2006

Reşat Köblan
Müdür V.

4.TARİHÇESİ:

M.S. 10. yüzyılda, adada Vaspurakan Krallığı hüküm sürmüştür. Vaspurakan Krallığı, döneminde adada pek çok bina yaptırmıştır. Bu binalardan biri olan saray yapısı günümüze ulaşamamıştır. Halen kazı çalışmaları devam eden saray (manastır) yapısı için **M.S. 915-921** yılları arasında Kral I. Gagik tarafından Keşiş Manuel'e yaptırılan Akdamar Kutsal Haç Kilisesi (Akdamar Kilisesi) ise, günümüzde bozulmadan ayakta kalabilmeyi başarmıştır.

Kutsal Haç Kilisesine farklı dönemlerde eklentiler yapılmıştır. Kilise yapısının girişinin de bulunduğu güney yönüne **Çan Kulesi**, batı yönüne **Jamadun** (toplanma mekanı) ve kuzey yönüne de **Zakariyas Şapeli** (küçük kilise) eklenmiştir. Kiliseden bağımsız olarak inşa edilen **Stefan Şapelinin** doğu duvarı günümüze kadar ulaşmıştır.

Adada ayrıca, kilisenin kuzey ve batı yönlerinde bir Mezarlık Alanı, kuzeybatısında konut yerleşim kalıntıları ve yine aynı yönde teraslar bulunmaktadır.

5.MEVcut DURUM VE GÖZLEMLER:

Akdamar Adasında, kazı ve kilisenin restorasyon çalışmaları halen devam etmektedir.

5.1 Kilise ve kazı alanı:

10.05.2005 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı adına Van Valiliğince ihalesi yapılan Van Akdamar Kilisesi 2005 Yılı Onarımı İşi uygulaması tamamlanma aşamasındadır. Uygulama kapsamında 2006 döneminde başlayan kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkan duvar kalıntıları, bağlayıcı harcının toprak kökenli olması dolayısıyla oldukça dayanıksızdır. Bağ hatılları ahşaptır ve geçen süre içerisinde çürümüş ve özelliğini kaybetmiştir. Duvar kalıntılarında, özellikle desteksiz ve benzerlerine göre daha yüksek olanları üst kısımlarından sehim yapmış ve yıkılma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Tüm bu nedenlerle, duvarların mevcut durumlarıyla özellikle kış koşullarına (yağmur, kar vb.) mukavemet göstermesi mümkün değildir.

5.2 İskeleler:

Adanın kuzey ve güney yönlerinde toplam iki adet iskele bulunmaktadır. İskeleler oldukça bakımsız olup talebe cevap verememektedir. Döşeme kaplamaları ise mevcut dokuyla uyumsuzdur.

Kuzey iskeleye oranla günümüzde daha yoğun olarak kullanılan Güney iskele, dalgaların olumsuz etkisine daha çok açıktır. Kuzey iskele ise daha küçük ve bakımsız olmasına karşın korunaklı bir koy içerisinde bulunması nedeniyle dalgalara kapalıdır ve yolcu teknelerinin yaklaşması için daha uygundur.

Bu husus, Tatvan Liman Başkanlığı emrine verilecek yolcu feribotlarının yanaşabilmesi maksadıyla mevcut ve olası iskele yerlerinin incelenmesine yönelik Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Adana Ulaştırma Müdürlüğü, DLH İnşaat Genel Müdürlüğü, Ulaştırma Bakanlığı DLH İnşaat Genel Müdürlüğü uzman ve yetkililerinden oluşan bir heyetin verdiği 19.06.2005 tarihli raporda da vurgulanmıştır.

5.3 Hizmet Üniteleri:

Adanın güney yaklaşımında ilk dikkat çeken ve kilise algısını olumsuz olarak etkileyen tuvalet yapısı yanlış yerde konumlandırılmıştır. Tuvaletlerin yaklaşık 50 metre doğusunda bulunan satış ünitesi de algıyı olumsuz yönde etkileyen bir diğer unsurdur.

5.4. Merdivenler:

Güney iskeleden kiliseye ulaşımda kullanılan mevcut merdivenler orijinal olmakla beraber iskeleye bağlanan ve yaklaşımda ilk dikkat çeken bölümü betonarme olarak inşa edilmiştir.

Ayrıca, kullanımda olan tüm merdivenlerin riht yüksekliklerindeki düzensizlikler ve orijinal basamakların zamanla bozulmuş olması ziyaretçilerin ulaşımda zorlanmasına sebep olmaktadır.

5.5. Yaya Yolları:

Adanın temel yaya ulaşım güzergahını, güney ve kuzey iskelelerini birbirine bağlayan ana aks oluşturmaktadır. Bu aksın, doğal dokuya (malzeme ve eğim açılarından) uyum sağladığı, yer yer bozulma gösterdiği ve güzergah sürekliliğinin bulunmadığı gözlemlenmiş olup bu aksın dışında kalan yaya yolları ise keçi yolu niteliğindedir.

5.6. Diğer:

Adanın genelinde yer yer moloz yığınları ile kuzeydoğusunda bir çöp alanı bulunmaktadır. Aynı durum kıyı kesiminde de gözlemlenmektedir. Şu ana dek alanda nitelikli bir çevre düzeni uygulaması yapılmamış olduğundan ziyaretçilerin rekreasyon ihtiyacına cevap verilememekte ve bu durum adanın tarihi ve doğal dokusunun günden güne tahrip olması sonucunu doğurmaktadır.

Adanın doğu yönünde bulunan mevcut helikopter pisti kiliseye oldukça yakındır ve yarattığı titreşimle kiliseye zarar vermekte ve özellikle kilise cephesindeki kaplama taşlarının ve kabartmaların düşmesine sebep olmaktadır. Ayrıca bozulmuş yüzey dokusu ile standartlardan uzaktır. Kiliseye zarar vermesi sebebiyle, Van Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 11.05.2006 tarih ve 1 Nolu kararıyla pist olarak kullanılan mevcut platformların kaldırılmasına karar verilmiştir.

Adanın bir başka problemi de güvenlidir. Gece, adaya teknelerle kaçak kazı için gelindiği bilinmektedir. Bu durum, gündüz olduğu kadar gece de bölgenin kontrol altında tutulması gerekliliğini doğurmaktadır. Ayrıca kilise çevresinde ve adada herhangi bir aydınlatma bulunmamaktadır.

Akdamar Kilisesi 2005 Yılı Onarımı işi için şantiye binası ile bekçi kulübesi yüklenici firma tarafından inşa edilmiştir. İşin tamamlanmasının ardından yapılar kaldırılacaktır.

6.PROJENİN AMACI VE KAPSAMI:

Bu proje; Van Akdamar Kilisesinin tarihi önemine atfen, bir anıt eserin onarımının çevresiyle birlikte değerlendirilmesi gereğinden hareketle bütüncül bir yaklaşımla oluşturulmuştur. Bu projeye, yörenin tarih, kültür, çevre değerlerinin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması doğrultusunda eski dönemlerden beri kutsal alan niteliği taşıyan Van Akdamar Adasının yalnızca ulusal değil uluslararası öneminin de ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

7. PROJENİN PLANLAMA İLKELERİ:

Van Akdamar Adası Çevre Düzenleme Projesinin oluşturulmasında temel olarak mevcuttaki olumlu çevresel araçların kullanılması ve olumsuzlukların gizlenmesi prensip edinilmiştir. Buna göre planlama,

1. Adada mevcut bulunan iki adet iskelenin ıslahı,
2. Ada genelinde bulunan mevcut yaya yollarının ıslahı,
3. Adaya gölden yaklaşılması esnasında silueti bozan ve çirkin bir görüntü

oluşturan mevcut tuvalet, satış ünitesi, bekçi kulübesi vb. servis mekânlarının, Akdamar Kilisesi'nin önemini daha da ortaya çıkarmak amacıyla Adanın kuzeyindeki ikincil mekanlara alınması ve mevcut eğimden faydalanılarak gizlenmesi ilkelerine dayandırılmıştır.

Yukarıda anılan ilkelerden hareketle, hazırlanan çevre düzenlemesi projesinde aşağıdaki planlama kararları alınmıştır.

1. İskeleler:

Projede iskelelerin planlanması sırasında Ulaştırma Bakanlığı uzmanlarının görüşü alınmıştır. Yapılan görüşmelerde ve ek raporda; kuzey iskeleye oranla günümüzde daha yoğun olarak kullanılan güney iskelenin, dalgaların olumsuz etkisine daha açık olduğu; kuzey iskelenin ise daha küçük, bakımsız olmasına karşın korunaklı bir koy içerisinde bulunması ve dalgalara kapalı olmasından dolayı yolcu teknelerinin yaklaşması için daha uygun olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle, hazırlanan çevre düzenlemesi projesinde, kuzey yönü iskelesi bir yanaşma platformu haline getirilmiş

ve platformun ilerisinde gölün içerisine doğru ilerleyen bir yüzer iskele planlanmıştır. Projede sadece izi belirtilen yüzer iskele, tip detaylara sahip olup işin uygulama ihalesi yapıldıktan sonra yüklenici firma tarafından projelendirilerek uygulanacaktır. Uygulama ihalesi özel teknik şartnamesinde, söz konusu yüzer iskelenin durumu ve boyutları bir madde olarak yer alacaktır. Ayrıca iskelelerin projelerinin Ulaştırma Bakanlığı DLH İnşaat Genel Müdürlüğü tarafından onaylanması gerekmektedir.

Bu nedenle, projede güney ve kuzey iskeleleri sadece ıslah edilmiş ve kuzey iskele bir yanaşma platformuna dönüştürülmüştür. Suyun yükselmesi nedeniyle mevcut iskele döşeme üst kotu 50 cm kadar yükseltilmiştir. Güney iskelenin kötü görümlü kaplama malzemesi yerine doğal taş kaplama önerilmiştir. Merdiven basamakları ve iskele bitimleri kesme taş kaplama olarak tasarlanmıştır. Aynı öneri, kuzey iskelesi için de geçerlidir. İskele karakteristiğini yansıtmaları ve emniyeti sağlanması amacıyla iskele babaları önerilmiş ve alanın doğal dokusuna uyum sağlaması açısından ahşap malzeme seçilmiştir.

2. Kazı alanı:

Uygulama kapsamındaki kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkan duvar kalıntılarının bağlayıcı harcının dayanıksız olması ve ahşap bağ hatıllarının geçen süre içerisinde çürümüş ve özelliğini kaybetmiş olması nedeniyle ivedilikle sağlamlaştırılması gerekmektedir. Çevre düzenlemesi uygulaması kapsamında mevcut duvarların konsolidasyonları yapılacaktır.

3. Yaya Yolları:

Uygulama kapsamında, adanın temel yaya ulaşım güzergahını oluşturan ve güney-kuzey iskelelerini birbirine bağlayan ana aks ıslah edilecektir. Projede önerilen yürüme yolu, mevcut yürüme yollarının dokusuna bağlı kalınarak detaylandırılmıştır ve uygulamalar bu detay doğrultusunda gerçekleştirilecektir. Adada bulunan mevcut moloz taşlar değerlendirilip uygun olanları yaya yollarının yapımında kullanılacaktır.

Çevre Düzenlemesi projesinde mevcut aks haricinde gerek panoramik bakı noktaları, gerekse sirkülasyonu tamamlaması açısından kazı alanı etrafına bir yürüme yolu önerisi getirilmiştir. Yürüme yolu, kazı alanıyla bağlanacaktır. Bu yol da yine aynı tip detayda uygulanacaktır.

4. Merdivenler:

Riht yüksekliklerindeki düzensizlikler ve orijinal basamakların zamanla bozulmuş olması dolayısıyla ziyaretçilerin ulaşımında zorlanmasına sebep olan merdivenler, arazi kotlarına bağlı kalınarak çözümlenecek ve sahanlıklar ile rahatlatılarak doğal taş basamaklı olarak yapılacaktır. Sahanlıklar, yine yürüme yolu detayına bağlı kalınarak uygulanacaktır. Eğimin zorladığı yerlerde küçük istinat duvarları ile çözümlenecektir.

5. Hizmet Üniteleri:

Proje, hizmet ünitelerinin mümkün olduğunca araziye yedirilerek ve kimi yerlerde tamamen gömülmesi ilkesiyle geliştirilmiştir.

Bu nedenle; bekçi konaklama ünitesi, tuvaletler ve satış ünitesi adanın kuzey yönünde işaretlenen yerde yarım ya da tamamen gömülerek tasarlanmıştır. Satış ünitesinin önündeki yürüme yolu genişletilerek duraklama, dinlenme ve yeme-içme eylemliliğine olanak sağlanmıştır.

Adanın güney yaklaşımında ilk dikkat çeken ve kilise algısını olumsuz olarak etkileyen tuvalet yapısının, adanın daha az göze çarpan, kiliseden daha uzak ve adanın ikincil mekanları sayılabilecek kuzey yönünde yeniden planlanması uygun görülmüştür. Buna göre mevcut tuvaletler yıkılacak ve adanın kuzey yönünde (projede önerilen yerde) yere gömülmüş olarak yeniden inşa edilecektir. Halihazır tuvaletlerin yaklaşık 50 metre doğusunda bulunan satış ünitesi de yine aynı nedenlerle yıkılarak projede önerilen noktada bir satış ünitesi yapılacaktır.

Ayrıca kontrol ve güvenlik sorunu bulunan adada iki bekçinin gece konaklayabileceği bir bekçi kulübesi tasarlanmış ve adanın kuzey yönüne yerleştirilmiştir.

Tuvaletler ve bekçi konaklama ünitesine ortak olarak hizmet edecek bir foseptik çukuru çözümü getirilmiştir. Foseptik çukuru yanına bir arıtma cihazı yerleştirilebilir ve böylelikle ekolojik ve hijyenik çözüm sağlanabilecektir. Böylelikle foseptik çukuru daha uzun ömürlü kılınabilecektir.

Adada elektrik bulunmadığından projede planlandığı noktada bir jeneratör odası tasarlanmıştır. Ancak, bu geçici bir çözümdür. Temel çözüm ise adaya devamlı olarak elektrik sağlayabilecek çözümlerin getirilmesidir. Bu çözümlerden bir tanesi, karşı kıyıda adaya en yakın noktadan enerjinin fiber kablolarla adaya getirilmesidir. Bu kablolar içerisinde telefon, internet vb. bağlantılar da taşınabilmektedir. Bir diğer çözüm ise rüzgar ya da güneş enerjisi gibi ekolojik nitelikli enerji üretim metotlarından faydalanmaktır.

Adanın genel güvenliğine hizmet etmesi açısından, ziyaretçilerin ulaştığı ilk nokta olması dolayısıyla, kuzey ve güney iskelelerin bulunduğu noktada birer bilet satış ve kontrol ünitesi tasarlanmıştır. Bu üniteler de, yine planlama ilkesi gereği arazinin mevcut eğiminden faydalanılarak gömülmek suretiyle planlanmıştır.

Kuzey iskelesinde, bilet satış ve kontrol ünitesinin hemen yanında, ziyaretçilerin, özellikle yabancı turistlerin ilgisini çekebilecek objelerin satılabileceği bir hediyelik eşya satış birimi tasarlanmıştır.

4.Diğer:

Adanın doğu yönünde bulunan ve helikopter pisti olarak kullanılan mevcut iki platformun, kiliseye oldukça yakın olması ve yarattığı titreşimle yapıya zarar vermesi nedeniyle Van Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 11.05.2006 tarih ve 1 Nolu kararıyla kaldırılmasına karar verilmiştir.

Ayrıca, adada genel bir alan temizliği yapılacaktır. Mevcut çöp alanı ve molozlar kaldırılacak; moloz taşlardan uygun olanları yürüme yollarının ıslahında değerlendirilecektir.

Kilise etrafında yer alan niteliksiz yer örtücüleri temizlenerek bitkisel toprak serilecektir. Yapı yakın çevresinde çimlendirme yapılacaktır (çim karışımı: % 40 Poa pratense, % 30 Lolium perene, % 15 Festuca ovina, % 15 Agrostis sp, metre kareye 50-60 gr). Mevcut badem ağaçları korunacak ve kilise silüetini kapatmaması açısından yüksek boylu ağaç dikilmeyecektir.

Ziyaretçilerin rekreasyon ve dinlenme ihtiyaçlarına cevap verebilmesi açısından 1/200 Çevre Düzenlemesi projesinde işaretlenen noktalarda 1/10 ölçekli detayları verilen iki tip oturma tasarlanmıştır. Oturma duvarları taştan olup üzeri ahşap çıtalı olarak projede gösterilen noktalarda yerinde yapılacaktır. Bu oturma detayı haricinde, yürüme yolları ve yeşil alanlar üzerinde ahşap taşıyıcılı ahşap oturma bankları önerilmiştir. Bu banklar, taşınabilir niteliktedir ve ihtiyaca göre üretilip çoğaltılabilir.

Mevcut tuvalet yapısının kaldırılmasıyla beraber boş kalan iz, bir dinlenme platformu olarak değerlendirilmiş ve projelendirilmiştir. Bu alan, özellikle rehberli ziyaretçiler için bir dinlenme alternatifi niteliğindedir. Ayrıca, kazı alanı etrafındaki öneri yürüme yolunun dönüş noktasında, yine bakı noktası niteliğinde bir dinlenme platformu daha bulunmaktadır. Her iki platformun 1/50 ölçekte detayları bulunmaktadır.

Planlama alanında kullanılacak çöp kutuları taşınabilir niteliktedir ve sayısı ihtiyaca göre tespit edilecektir. Arkeolojik alanların tanıtımına ilişkin bilgi panoları ile düzenleme alanına ilişkin yönlendirme levhaları doğal dokuya uyumlu olacak şekilde ayrıca tasarlanacaktır.

Uygulanan restorasyon projesinde anıt müze olarak işlevlendirilen Akdamar Kilisesinin kıyıda da görünmesini ve daha da vurgulanmasını sağlamak amacıyla LED ile aydınlatması önerilmiştir. Bu aydınlatma aynı zamanda güvenlik açısından da önemlidir. Ayrıca, yürüme yolları güzergahında, projede önerilen boyutlarda (tipi farklılaşabilir) yer tipi aydınlatma elemanları yerleştirilecektir. Kuzey yönünde tasarlanan servis mekanının (bekçi konaklama ve satış ünitesi ile tuvaletlerin önündeki alanda) oluşan duvarda, duvar içi aydınlatma yapılacaktır. Böylelikle adanın gece güvenliği sağlanabilmiş olacaktır.

9.Sonuç

Yukarıda da detaylı olarak açıklandığı şekilde Van Akdamar Adası Çevre Düzenlemesi Projesi; bir anıt müze olan Akdamar Kilisesinin çevresiyle birlikte değerlendirmesi amacına hizmet edecektir. Bu proje hazırlanırken hizmet üniteleri ve rekreasyon alanları doğal dokuya ve arkeolojik alanlara en az müdahale ve bu alanların önemini ortaya çıkaracak şekilde öngörülmüştür. Uygulama sırasında ortaya çıkabilecek ihtiyaçlara yönelik detaylar gerektiğinde verilecektir.

Y.Mimar

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

EK: 1 Ulaştırma Bakanlığı Raporu
2 Fotoğraf Albümü

T U T A N A Ğ I

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2 adet Van Valiliğine, 2 adet Bitlis İli Tatvan İlçesinde yeni kurulacak olan Tatvan Liman Başkanlığı emrine verilecek yolcu feribotlarının yanaşabilmesi için, Van Valiliği tarafından daha önceden tespit edilen mevcut iskelelerin ve yeniden yapılması tasarlanan yanaşma yerlerinin incelenmesi için, Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Deniz Ulaştırması İstanbul Bölge Müdür Yardımcısı Cemalettin ŞEVLİ, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Hatları İşletmesi Müdürü Ali KILIÇ, Ulaştırma Bakanlığı Adana Ulaştırma Bölge Müdürlüğünden İnşaat Mühendisi Maruf GÜVEN, Ulaştırma Bakanlığı DLH İnşaatı Genel Müdürlüğünden İnşaat Mühendisi Ömer IŞIK ile İnşaat Teknikeri Sıtkı DALYAN'dan oluşan Heyet tarafından Van Gölü kıyısında yapılan incelemeler neticesinde;

1- Van - Gevaş karayolunun 12. km.'sinde yer alan DSİ kampı önünde bulunan ve 1996 yılında inşaatı tamamlanan 30 metre uzunluğunda 15 metre genişliğindeki betonarme kazıklı iskelenin, göldeki su seviyesinin yükselmesi nedeniyle -0,20 metreye düşen mevcut iskele üst kotunun, yapılacak proje çalışmaları neticesine göre yolcu feribotlarının yanaşabilmesine imkan sağlayabilecek şekilde dizayn edilmesi,

2- Daha önceki yıllarda DLH İnşaatı Genel Müdürlüğü tarafından ins. edilen Gevaş Balıkçı Barınağı mendireğinin ve rıhtımlarının göldeki su seviyesinin yükselmesi nedeniyle kullanılamaz hale geldiği belirlenerek, yapılacak etüd ve proje çalışmaları neticesine göre yolcu feribotlarının yanaşabilmesinin sağlanabileceği,

3- Akdamar Adasına yolcu taşımak amacıyla S.S Gevaş Akdamar Adası Göl Motorlu Taşıt Kooperatifi tarafından 18 metre uzunluğunda 5 metre genişliğinde inşa edilen Gevaş yanaşma yerinin, söz konusu yolcu feribotları ile Akdamar Adasına yolcu taşıyan tekneler tarafından kullanılabilmesi için mevcut yanaşma yeri uç kısmına çelik boru kazıklı iskele inşa edilmesi,

4- Akdamar Adasının batı yakasında yer alan ve S.S Gevaş Akdamar Adası Göl Motorlu Taşıt Kooperatifi tarafından 20 metre uzunluğunda kıyıya paralel olarak inşa edilen yanaşma yerinin, yapılacak proje çalışmaları neticesine göre çelik boru kazıklı iskele ile uzatılması,

5- Akdamar Adasının batı yakasında yer alan mevcut iskelenin gün batımından esen rüzgarların meydana getirdiği dalgaların etkisi sonucu, yolcu teknelerinin yanaşmakta güçlük çekmesi nedeniyle, alternatif olarak Akdamar Adasının Doğu yakasında yer alan korunaklı koya, adayı ziyaret eden yerli ve yabancı turistleri taşıyan teknelerin rahatlıkla yanaşabilmesine imkan sağlayacak özelliklere sahip bir yüzer dalgakıran ve mooring sistemli yüzer iskele yapılması,

6- Erciş Alparslan Anadolu Öğretmen Lisesi önüne yolcu feribotlarının yanaşabilmesini ve okulda öğrenim gören yaklaşık 2000 adet öğrenci ve yöre halkının Van gölünden rahatlıkla faydalanabilmesini sağlayacak şekilde çelik boru kazıklı iskele inşa edilmesi,

7- Erciş Belediyesi tarafından inşa edilmesi planlanan Balıkçı Barınağı içerisine, yapılacak etüd ve proje çalışmaları neticesine göre bir feribot yanaşma yeri yapılarak yolcu feribotlarının yanaşabilmesinin sağlanabileceği,

8- Adilcevaz Belediyesi tarafından inşa edilen 80 metre uzunluğunda ve 30 metre genişliğindeki mendireğin yapılacak etüd ve proje çalışmalarına göre yolcu feribotlarının yanaşabileceği barınak duruma getirilmesi.

9 - DLH İnşaatı Genel Müdürlüğünün 2005 yılı yatırım programında yer alan Ahlat Su Sporları ve Feribot Yanaşma İskelesi İnşaatının gerçekleştirilmesi neticesinde yolcu feribotlarının buradan yararlanabileceği,

tespit edilmiştir.19/06/2005

Ek 10: Akdamar Adasının Tarihi Dokusunun Canlandırılması Projesi Ön Raporu*Akdamar Adasının Tarihi Dokusunun Canlandırılması Projesi**15.03.2006***Akdamar Adasının Tarihi Dokusunun Canlandırılması Projesi
Ön Raporu****AKDAMAR ADASININ
TARİHİ DOKUSUNUN
CANLANDIRILMASI PROJESİ**

GİRİŞ

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Tarihi Mirası Koruma Vakfı arasında Van ili Gevaş ilçesi sınırlarında yer alan Akdamar Adasının “Çevre Düzenleme Projesi” konulu bir toplantı 27 Aralık 2005 tarihinde Ankara’da gerçekleştirilmiştir. Proje ekibi toplantı sonucunda taraflarca imzalanan tutanakta belirtildiği üzere sözü geçen projelendirme çalışmasını 2007 senesi bahar akademik dönemi sonunda T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’na teslim etmek üzere çalışmalarına başlamıştır. Projelendirme çalışmasının yüklenicisi Tarihi Mirası Koruma Vakfı (TMKV) olup çalışma İstanbul Teknik Üniversitesi Jeodezi Anabilim Dalı koordinatörlüğünde Van Yüzüncü Yıl, Pensilvanya (ABD), Harvard (ABD) üniversitelerinin katılımıyla uluslararası akademik bir işbirliği içerisinde gerçekleştirilecektir. Aşağıda detaylandırılan bu projelendirme çalışması bundan sonra metin içerisinde “Akdamar Adasının Tarihi Dokusunun Canlandırılması Projesi” olarak geçecek ve proje T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın bilgi ve denetiminde TMKV tarafından hazırlanıp kurumunuza sunulacaktır.

Adadaki Kilisenin kullanıma başlanmasından itibaren yıllar içerisinde çevresinde kullananlarca oluşturulmuş doku (mezarlık, yaşanan mekânlar, tarım alanları, gezinti yolları, kiliseye geliş yolları, meyve bahçeleri, insanın ihtiyacı olan her türlü yapı) şu an ayakta duran kilise ile bir bütündür. Kilisenin gelecek nesillere kültürel bir miras olarak aktarılabilmesi için hali hazırda yapılmakta olan kilise restorasyon çalışmalarına ek olarak üzerinde bulunduğu adanın tarihi dokusunun da canlandırılması gerekmektedir. Bu yüzden “Akdamar Adası Tarihi Kilisesi Restorasyon Çalışması”nın devamı olarak adanın bütününe yönelik tarihi dokunun canlandırılması konulu projelendirme çalışması, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletlerindeki farklı üniversite ve disiplinlerden akademisyen, araştırmacı ve öğrencilerin oluşturduğu bir ekip tarafından, adanın tarihine, konumuna ve (uluslararası ve ulusal) önemine uygun, bilimsel ve teknolojik yaklaşımları barındıran bir değerlendirme projesi olarak T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’na sunmak istemi ile hazırlanmaktadır. Projelendirme çalışması yukarıda adı geçen üniversitelerin çalışma programlarına girmiş olup 2007 akademik yılı Bahar dönemi sonunda teslim edilmesi öngörülmektedir.

Projelendirme çalışması iki aşamada devam etmektedir. İlk olarak, adada gerçekleştirilmesi öngörülen

tarihi dokunun korunması çalışmasında uygulanacak yüksek teknolojiye dayalı, disiplinler arası paylaşımın üzerine kurulu yöntemin oluşturulması (proje adımlarının belirlenmesi) ve bu yöntemin hazırlanmasına olanak verecek maddi kaynakların bulunmasıdır.

ADANIN TARİHSEL ÖNEMİ

Akdamar Adası'nda zamanla gelişen ilk yapıları Vaspurakan kralı I. Gagik tarafından 915-921 yılları arasında yaptırılmıştır. Kaynaklara göre Kral Gagik kilise, saray, hizmetli odaları, teraslı bahçeler ve limandan oluşan ilk yapıları kendisi tasarlamış, uygulamayı ise keşiş mimar Manuel'e bırakmıştır. 1021'de Vaspurakan Krallığı ortadan kalktıktan yüz yıl kadar sonra, 1113'te yapılar manastır olarak kullanılmaya başlamış, bu manastır 1895 yılına kadar bölgedeki Ermeni Patrikliği'nin merkezi olmuştur.

13. yüzyıl sonlarında Katholikos III. Stephanus kilisenin doğusundaki şapeli; 1296 yılında da J. Zacharias güneybatısına bitişik şapeli yaptırmışlardır. 1763'te kilisenin batısına jamatun, 19. yüzyılın başlarında ise güney kapısı önüne çan kulesi eklenmiştir. 1918'de ada terk edilince manastır yapıları yıkılmış, kilise kısmen harap olmuştur.

Kral Gagik'in inşa ettirdiği Kutsal Haç Kilisesi adıyla anılan yapı manastırın kilisesi haline gelmiştir. Dört yöne doğru dışa taşınan haç kolları arasına apsis şeklinde diagonal mekanlar yerleştirilerek oluşturulan plan Ermeni kilise mimarisinin özgün bir biçimini oluşturmaktadır. İlk kez J. Strzygowski tarafından tarihsel ve sanatsal değeri vurgulanan Kutsal Haç Kilisesi'nin kabartmaları şöyle tanımlanır: *"Eğer ayrıntılar tam olarak ele alınırsa, bugün halen bize yabancı Asya harikalar diyarının en zengin örnekleriyle karşı karşıya olduğumuz ortaya çıkar."* Gerçekten kabartmalarda karşımıza çıkan betimlemeler ve anlatılan dinsel öyküler tüm Eski Asya kültürlerinden izler taşımaktadır. Eski Kilisenin dış cephelerindeki kabartma süslemeler yanında iç mekânda da zengin fresklere yer verilmiştir. Ancak fresklerin çoğu tahrip olmuştur. Araştırmacılar fresklerin renk ve kompozisyon bakımından kilisenin önemi ve mimarisine yakışacak bir üslupta işlendiğini belirtmektedirler.

Kilisenin kuzey ve doğusundaki alanda dağınık durumda mezar taşları yer almaktadır. Taşların durumu mezarlığın zaman içinde definocular tarafından tahrip edildiğini göstermektedir. Genel olarak doğal şekillerini koruyan mezar taşlarının çoğunu bir yüzünde değişik şekillerde işlenmiş haç işaretleri betimlenmiştir. Bazı mezar taşlarının yazıtlı oldukları görülmektedir.

Manastır yapısı kilisenin güneyinde yer almaktadır. Duvar kalıntıları ve eski fotoğraflar bu yapının genişçe bir avlu etrafındaki oda dizilerinden oluştuğunu göstermektedir. Tüm bu yapılar adanın güneybatısına doğru uzanan düzlük alanda kurulmuştur. Bu düzlük üzerinde küçük bir gezinti daha başka dikkati çekmeyen duvar kalıntılarının varlığını ortaya koymaktadır. Bu kalıntılar bugüne bilimsel yöntemlerle belgelenmemiştir.

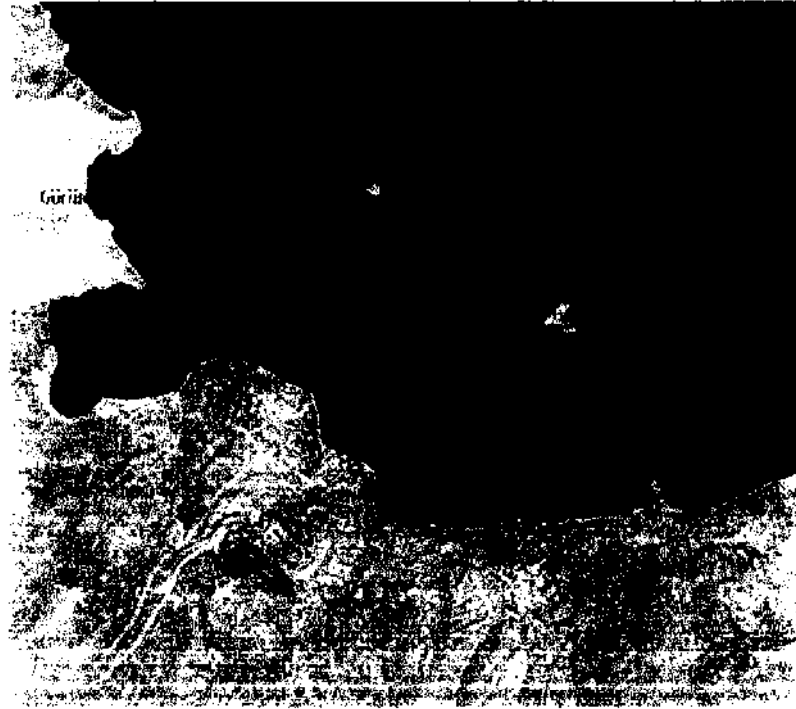
Ayrıca manastır ve kilisenin bulunduğu düzlüğün doğusunda küçük bir mağara yer almaktadır. Antik Çağ'da yeraltı dünyasının kapısı olarak nitelenen mağaralar Hıristiyanlıkta da önemli ve kutsal sayılmaktadır. Bu mağara bugün, adaya gelen ziyaretçilerin bıraktığı çöplerin imha edildiği alan olarak kullanılmaktadır.

Düzlüğün batısında sahilden yukarı doğru basamaklar fark edilmektedir. Bunlar eski zamanın bağları ya da ekin alanları olmalıdır. Bu alanlar düzlüğün kuzeyindeki kayalığa doğru genişliyor olmalıdır. Tüm bu alan badem ağaçlarıyla kaplıdır.

Söz konusu kayalıkları arkasında, adanın batısındaki küçük adacığa doğru inen yer yer basamaklar işlenmiş bir yol yer almaktadır. Bu yol kayadaki doğal çatlakın içine işlenmiştir. Yapılacak çevre düzenlesi kapsamında bu yol ele alınmalıdır. Adacık üzerindeki duvar kalıntıları, zamanında burada da bir yapı olduğunu göstermektedir.

ADA HAKKINDA

Akdamar Adası Türkiye'nin doğusundaki Van Gölü'nün güneybatı köşesinde, 38° 20' 21" ile 38° 20' 39" kuzey ve 43° 01' 55" ile 43° 02' 22" doğu koordinatları arasında yer almaktadır. İdari olarak Van'ın Gevaş ilçesinin sınırları içindedir.

Yakınoğu coğrafyasının en büyük göllerinden biri olan Van Gölü'nün oluşumu, Arap Plakasının Avrasya Plakası altına girdiği kıta çarpışma hareketinin başlamasından günümüze kadar uzanan jeolojik süreçle ilişkilidir. Akdamar adasının oluşumu da bu süreçle bağlıdır. Van Gölü su seviyesi deniz seviyesinde ortalama 1650 m yüksekliktedir. Akdamar adasının en yüksek yeri de göl suyu seviyesinden 100 m kadar yüksektedir. Sahildeki Çumar Yarımadası, Akdamar Adası, Kuzu Adası ve Göründü Burnu gölün güneydoğusunda, güneydoğudan kuzey batıya uzanan bir basamağın varlığına işaret etmektedir. Burada derinlik ortalama 100 m kadardır. Buradan batıya doğru derinlik hızla artmakta ve Tatvan çukurluğunda 450 m'ye ulaşmaktadır. Akdamar Adası bu basamak üzerinde

yükselen bir kireç taşı oluşumudur.

ZAMAN PLANLAMASI

Akdamar Adasının Tarihi Dokusunun Canlandırılması Projesi akademik bir proje olmasından ve projenin akademik yapıda öğrencilerin de içinde bulunduğu bir ortamda gerçekleştirilmek istenmesinden dolayı projenin zaman planlaması üniversitelerin akademik takvimleri esas alınarak yapılmaktadır. Üniversitelerin birlikte çalışabilmesi konusu dikkate alınarak proje teslimi için en uygun zamanın 2007 senesi Bahar akademik dönemi sonu olduğu öngörülmektedir.

YÖNTEM

Ulusal ve uluslararası alanda projenin önemini farkında olan proje ekibi, konu ile ilgili standartlardan, yönetmeliklerden, dünyada yapılan benzer uygulamalardan ve projedeki akademik kadronun deneyimlerinden yararlanarak yüksek teknoloji ve bilimin gerekliliklerini de kullanarak projeyi başarılı bir şekilde tamamlayacak yöntem üzerinde çalışmaktadır. Bu yöntem genel anlamda aşağıdaki 4 iş adımıyla oluşmaktadır:

1. Akdamar Adasının anlamlı ve önemli tarihinin araştırılması, belgelenmesi ve yorumlanması,
2. Kilisenin ve Adanın mevcut durumlarının belirlenmesine yönelik mekansal altlıkların oluşturulması,
3. İlk iki iş adımı sonucunda ortaya çıkacak bilgi ve verilere dayanarak adanın geleceğine yönelik senaryoların oluşturulması ve Adaya sanal ziyaret yapılmasına olanak verecek internet tabanlı teknolojilerin geliştirilmesi,
4. Seçilecek senaryonun projelendirilmesi.

Adım 1:

- Planlama ve projelendirmeye yönelik verilerin toplanması, düzenlenmesi, düzeltilmesi:
- Mekansal veriler (Geçmişten günümüze değişik kurum ve kuruluşların elinde bulunan mevcut harita, plan, kroki, ölçü vb. bilgi ve veriler).

- Arşiv verileri.
- Arşivlerden öğrenilerek ve yüzeyde ya da altında bulunan kalıntılardan yararlanarak önceki dönemlerdeki çevre durumunun anlaşılması, değişikliklerin saptanması (yaşanılan mekanlar, mezarlıklar, kiliseye gelen yollar, vb.).
- Adanın ekolojik ve çevre yapısının araştırılması.
- Benzer projelerin incelenmesi.

Adım 2:

Arazi çalışmaları yapılarak jeodezik ölçülere dayalı harita ve planların dijital olarak CAD ortamında üretilmesi, mevcut mekansal durumun arazi modelinin oluşturulması, coğrafi bilgi sistemi ortamına taşıma analiz edilmesi.

Hava fotoğrafları, uzaktan algılama görüntüleri ve uydulara dayalı global konum belirleme sistemi kullanılarak güncel arazi kullanımı ve arazi modeli üretilmesi.

Adım 3:

Özellikle öğrencilerin uluslararası işbirliği çevresinde akademik yönlendirme altında (proje dersi olarak) adanın gelecekteki kullanımına yönelik senaryoları coğrafi bilgi sistemi teknolojisini kullanarak üretmesi.

Projede kullanılacak temel teknoloji "Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS, Geographic Information System (GIS))" uygulaması olacaktır. Geliştirilecek bu uygulama sayesinde proje kapsamında amaçlanan tüm uygulamalar başından sonuna mekan (harita) verisine dayalı, düzenli ve sistematik yapıda olacaktır. Çalışmaların internet ortamına taşınabilir yapıda gerçekleştirilecek olması T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı ilgili personelinin projedeki gelişmeleri istediği zaman izleyebilmesine olanak kılacaktır.

Adım 4:

Disiplinler arası kolektif olarak üretilen bu çalışmaların sonucunda ortaya çıkan tasarım projesinin T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı'na sunulması.

EKLER**EK1: PROJE EKİBİ**

Projelendirme çalışmasında yer alan katkı koyucular aşağıda belirtilmiştir:

Yüklenici: Tarihi Mirası Koruma Vakfı

Dr. Osman Sabit Avcı (Vakıf Başkanı)

Verkin Anoba (Vakıf Yönetim Kurulu Üyesi)

Bankalar Caddesi Yenikapı Sokak

7/9 Karaköy İstanbul Türkiye

Tel/Faks: 0212 253 9986

info@tmkv.org

<http://www.tkmv.org>

Koordinatör: İstanbul Teknik Üniversitesi Jeodezi Anabilim Dalı

Doç. Dr. Rahmi Nurhan Çelik (Anabilim Dalı Öğretim Üyesi)

Araş. Gör. Caner Güney (Anabilim Dalı Öğretim Elemanı)

İnşaat Fakültesi Jeodezi Anabilim Dalı

ISTA Uydu Gözlem ve Değerlendirme Laboratuvarı

Maslak 34469 İstanbul Türkiye

Tel: 0212 285 6560

Faks: 0212 – 285 6587

celikn@itu.edu.tr

guneycan@itu.edu.tr

<http://www.ins.itu.edu.tr/jeodeziabd>

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Arkeoloji Bölümü

Araş. Gör. Sinan Kılıç

Güzel Sanatlar Fakültesi

65080 Kampüs/Van

Tel: 0432 – 225 1700 (Dahili: 3184)

<http://www.geo.inu.edu.tr/akdamar>

Faks: 0432 – 225 1256

sinankilic@yyu.edu.tr

<http://www.yyu.edu.tr/akademikpersonelayrinti.asp?sicilno=3415>

http://www.yyu.edu.tr/altbirim_bilgi.aspx?bolumno=11&fakulte=2&fad=Arkeoloji+B%61%fcml%fc

Pensilvanya Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Prof. Dr. C. Dana Tomlin (Bölüm Öğretim Üyesi)

University of Pennsylvania

School of Design

Department of Landscape Architecture

119 Meyerson Hall

210 South 34th Street, PA 19104-6311

Philadelphia ABD

Tel: +1 - 215 – 898 – 7458

Faks: -1 - 215 – 973 – 3770

tomlin.dana@verizon.net

www.design.upenn.edu/new/larp

Pensilvanya Üniversitesi Tarihsel Koruma Bölümü

Prof. Dr. Frank G. Matero (Bölüm Başkanı)

University of Pennsylvania

School of Design

Department of Historic Preservation

115 Meyerson Hall

210 South 34th Street, PA 19104-6311

Philadelphia ABD

Tel: 215 – 898 – 3169

Faks: 215 – 573 – 6326

fgmatero@pobox.upenn.edu

www.design.upenn.edu/new/hist/

Pensilvanya Üniversitesi Kartografik Modelleme Laboratuvarı

Marlen N. Kokaz (CBS/GIS sorumlusu)

University of Pennsylvania

School of Social Work

200 Caster Building

3701 Locust Walk, PA 19104-6214

Philadelphia ABD

Tel: 215 – 746 – 3241

Faks: 215 -- 573 - 3019

mkokaz@ssw.upenn.edu

www.cml.upenn.edu

Landmarks Vakfı

Sam Green (Vakıf Başkanı)

Heather Rubenstein (Vakıf Sekreteri)

The Landmarks Foundation

155 East 75th Street NY 10021

New York ABD

Tel: +1 - 212 – 288 – 6699

Faks: +1 – 212 – 288 - 5655

samgreen@landmarksfoundation.org

heatherrubenstein@hotmail.com

www.landmarksfoundation.org

Ek 11: Türk ve Dünya Basımında Akdamar Kilisesi

interpress®

medya takip merkezi 1940

Merkez:

Emniyetli Yolu, Yeniköy Sokakı, Beşiktaş, İstanbul
E-Posta: info@interpress.com.tr
Tel: 0212 325 27 33

Şube:

Mısır, Kahire, Caddesi 419, K2
Fonksiyon: 011 210 4333333
E-Posta: info@interpress.com.tr**BİRGÜN**

GÜNLÜK GAZETE

Telefon (212) 244 09 80 (PBX)

Yayın İli İSTANBUL

TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI 01

Sayfa No 15 (1/1)

Yayın İçeriği SİYASİ

Tiraj 10416

Tarih 19.12.2006

Atilla Koç: 'Akdamar Kilisesi'ni 24 Nisan'da açma niyetindeyiz'

Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç, önümüzdeki günlerde Anı Ören Yerindeki Ermeni kilisesi ile camiyi birlikte onarmaya başlayacaklarını bildirdi. TBMM Genel Kurulunda, bakanlığının 2007 bütçesi üzerinde konuşan Koç, bakanlığı döneminde, 2 bin 850 çeşit olmak üzere, 560 bin kitap aldıklarını ifade etti.

Orhan Pamuk'un Nobel ödülünü almasını, ilk günden beri sıcak karşıladıklarını belirten Koç, genç yaşta itibaren kendisini romana adanmış bir kişinin Nobel almasını, Kültür ve Turizm Bakanına ancak ifihhar verebileceğini söyledi.

Koç, "Ben, Orhan Pamuk ile müftechirim" dedi. Türkiye'nin, İtalya ve Yunanistan ile kıyaslandığında, antik tiyatro açısından çok daha zengin olduğunu belirten Koç, Türkiye'de 225 antik tiyatro bulunduğunu bildirdi. Koç, 80'i yerli, 40'ı yabancı kazı ekiplerinin çalışmalarını sürdürdüğünü; bu ekiplere 100'er bin YTL ödenecek verildiğini kaydetti.

Koç ayrıca, Ermeni uzmanları ve danışmanlarıyla Akdamar Kilisesi'ndeki çalışmaları bitirdiklerini belirterek, dünyanın önde gelen sanatçı, sanat tarihçilerinin huzurunda 24 Nisan'da açacaklarını vurguladı.

Türk insanın, bazı yerlerin isimlerini değiştirdiğini ifade eden Koç, "Niye Sagalosos demiyorsunuz da Ağlasun diyorsunuz?" diye sordu. Koç, "Gelin Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanı da Anı'yi Anı yapsın" dedi. AA

Bilgi alındıktan
Duygunca 22/12 J.L.
22/12 ka

Sr. KURT
19/12

Sr. BORDENİZ
19/12

Sr. H. H. ÖZTÜRK
19/12

Sr. H. KÖZDEMİR
21/12 ka

66855-111

INTERPRESS
medya takip merkezi 1940
Yıkılmaz
Kadıköy, İstanbul
T. 0212 361 1300
F. 0212 361 1301
www.interpress.com.tr

MİLLİ GAZETE
GÜNLÜK GAZETE
Telefon: 02123697 13 00
Yayın İli: İSTANBUL
T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI'NIN

Sayfa No: 10 (7/1)
Yayın: SİYASİ
Tiraj: 57244
Tarih: 19.12.2006

AB'ye şirin görünmek için ne yapacaklarını şaşırdılar

Akdamar Kilisesi'ne anlamlı açılış

ANKARA HABERİ

Akdamar Restorasyonu tamamlanan Akdamar Kilisesi'nin açılış töreninde Ermeni saykorumunun başkanı bu ülkede Akdamar Kilisesi'nin açılışını, AKP Hükümeti'nin "akdamar" adını kilise restorasyonu çalışmalarına verdiğini, bir süre önce büyük paralar aktararak restorasyon çalışmaları için Ermeni diasporasının yardımına olan 24 Nisan'da gerçekleştirilecek Açılış Aca Restorasyonu'nda bulunan bir Ermeni Kilisesi'ne bu baharın kilisenin restorasyonuna başlanarak.

AKP Hükümeti de birlikte Türkiye'de sadece apartman kilisesi değil, tarihi kilise de varılarak ibadete açılan yeni meclisler. Bunun bu gelişmelerle birlikte Ermeni Hükümeti'nin Ermeni AB'ye ile ilişkileri talep-

ler de bir bir yerine getirilene bağlıdır. Dışişleri Bakanlığı'nın operasyonel olarak Akdamar Kilisesi'nin restorasyonu için çalışmalarını başlatmış Kültür Bakanlığı'nın da destek ile kısa zurede çalışmalarını tamamlanmış. Açılış töreni için değişik tarihler konuşulmuş. Ermeni Hükümeti'nin de desteğiyle açılış töreni, ilk olarak Akdamar'ın açılışına yapılabileceği kaydedilmiştir.

Akadmar son zamanlarda değişiklikler, törenin 2006 Ermeni Soykürümü'nün yıldönümü olan 24 Nisan 2007 tarihinde gerçekleştirileceği; Kültür ve Turizm Bakanlığı Akdamar Köyü TBMM'de yaptığı konuşmada dile getirdi.

Öte yandan sürekli olarak tartışmaların varlığını Anı Hareketleri ile ilgili de gelişmeler de dikkat çekmeye başladı. Artık bugün 23'ten itibaren Anı Hareketleri için

teslimde bulunan bir cami ile bir Ermeni Kilisesi'nin restorasyonu için yapılan çalışmaların başlatılması ile ilgili olarak Türkiye'nin de başlatılması için Ermeni Hükümeti'nin restorasyonu için açılış töreni için büyük bir önem taşıyor. Hareketlerin bulunduğu bölgede çok çok Ermeni eserlerinin yeniden canlandırılması için çalışmaların da çalışmaları da sürüyor.

Akadmar Türkiye'de bu yılın en büyük restorasyonu olarak kabul edilen bir projeye başlatıldı. Ermeni diasporasının oluşturulmasına gerçekleştirilen bu restorasyonlara aktarılan paraların ile yüksek miktarda olduğu düşünülmektedir. Ermeni turistlerin artması, adına gerçekleştirilen bu restorasyonlar, Avrupa Birliği'nin İlerleme Raporu'nda yer alan Ermeni diasporasının gelişmesi yönündeki tavsiyelerle ilgili yapılmış bir çalışmadır.

interpress
medya takip merkezi 1940

STAR
GÜNLÜK ULUSAL GAZETE
İSTANBUL
SİYASİ

Tarih: 14.01.2007
Sayfa No: 13
Tiraj: 87740
Sıxcm: 26

Akdamar Kilisesi 11 nisanda açılacak

**VAN Gölü'ndeki Akdamar Adası'nda bulunan ve restorasyonu tamamlanan Akdamar Kilisesi 11 nisanda turizme açılacak. Van Valiliği'nden yapılan açıklamada, kilisenin Kültür ve Turizm Bakanlığı ile işbirliğinde düzenlenecek organizasyonla hizmete gireceği vurgulandı. Açılışa uluslararası düzeyde konukların katılacağı kaydedildi. Kilise, 915-921 yılları arasında mimar keşiş Manuel tarafından Ermeni Kralı I. Gagik döneminde yaptırıldı. Dört kollu, haç biçimindeki planıyla Ermeni mimarisinin önemli eserleri arasında yer alan kilise, duvarlarının-
daki kabartıma figürleriyle de dikkat çekiyor. AA**

Akdamar hazır...

► **DÜNYANIN** sayılı tarihi eserlerinden biri olan Van Gölü'ndeki Akdamar Kilisesi'nin 11 Nisan'da turizme açılacağı öğrenildi. Restorasyonu ve çevre düzenlemesi tamamlanan Akdamar Adası'ndaki tarihi kilisenin açılışına uluslararası düzeyde konukların katılacağı kaydedildi. Akdamar Kilisesi, 915-921 yılları arasında mimar keşiş Manuel tarafından Ermeni Kralı I. Gagik döneminde yaptırıldı.

Dr. Y. Kent
12/01

Dr. T. KILINÇ
12/01 14/1

Akdamar Kilisesi'nin açılışı 11 Nisan'a alındı

Yeni Çığ Akdamar Kilisesi'nin açılışını 24 Nisan olarak belirleyen 1940 tarihli başlığı ile manşetle gösterildi.

Akdamar Ermeni Kilisesi'nin Nisan'da açılış tarihi... Yeni Çığ Akdamar Kilisesi'nin açılış tarihi 11 Nisan olarak belirlendi. Kilisenin açılış tarihi 11 Nisan olarak belirlendi. Kilisenin açılış tarihi 11 Nisan olarak belirlendi.

İstanbul'da Akdamar Ermeni Kilisesi'nin 11 Nisan tarihinde açılışının yapılacağı bildirildi. Kilisenin açılış tarihi 11 Nisan olarak belirlendi.

Meclis'e getirilmişti...

Konsey Meclis gündemine taşınan CHP'nin Milletvekili Erdal Karademir, Akdamar Ermeni Kilisesi'nin açılış tarihi 11 Nisan olarak belirlendi.

Kilisenin açılış tarihi 11 Nisan olarak belirlendi. Kilisenin açılış tarihi 11 Nisan olarak belirlendi. Kilisenin açılış tarihi 11 Nisan olarak belirlendi.

İntikam tarihi!

CHP'li Karademir, Turizm Bakanı Koç'a sordu: Akdamar Ermeni Kilisesi'nin açılış tarihinin 24 Nisan olarak belirlenmesi tesadüf mü?

Soru önergesi verdi

ERMENİLER'in, 24 Nisan'ı sömürgeci olarak belirlediğini hatırlatan CHP Milletvekili Erdal Karademir, restorasyonu biten Akdamar Kilisesi'nin açılış tarihinin de aynı güne denk getirilmesini Meclis'e taşıdı.

Birisi tavsiye etmiştir

KARADEMİR, Kültür Bakanı Atilla Koç'a, "24 Nisan'ın belirlenmesinde başka ülkelerin size bir tavsiyesi oldu mu?" diye sordu. Bu arada, kilisenin restorasyon işleri üstlenen firmanın sahibi Cahit Zeydanlı ise, çalışmaların tamamlandığını açıkladı.

Bugün bile açılabilir

ZEYDANLI, "Tutarak tutuldu, geçici kabul resmen yapıldı. Kiliseyi bugün bile açabilirler" dedi. Öte yandan, Ermeni Patriği Mesrob Mutafyan'ın da açılış tarihinin 24 Nisan'a denk getirilmesinden çok rahatsız olduğu bildirildi. ■ 10'DA

S. Karademir
11/01

SÖZ. TURİZMİLMEZ.

11/1

YENİ ÇAĞ

Sayfa No 1

(2/4)

Türkiye Ermeni Patriği Mutafyan, restorasyon sırasında sık sık Van'a gidip firma sahibi Cahit Zeydanlı'dan (solda) bilgi almıştı.

Van'da intikam açılışı

YENİ ÇAĞ

Sayfa No 1

Akdamar Ermeni Kilisesi'nin açılış tarihini Meclis gündemine taşıyan CHP'li Karademir, sözde soykırımı "anma günü" olan 24 Nisan'ın seçilmesinin tesadüf olup olmadığını sordu

✪ Ceyhan BOZKURT

Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç'un, restorasyon çalışmaları biten Van Akdamar Ermeni Kilisesi'nin, 24 Nisan tarihinde açılacağını açıklaması tartışmalara neden oldu. Konuyu Meclis gündemine taşıyan CHP İzmir Milletvekili Erdal Karademir, Bakan Koç'un cevaplama istemiyle Meclis Başkanlığı'na verdiği soru önergesinde şu soruyu sordu: "Kültürel zenginlik ve kültürel varlık olarak gönlüğümüz Ermeni Kilisesi'nin açılış tarihinin 24 Nisan olarak belirlenmesi AKP Hükümeti'nin politikasının bir sonucu mudur, yoksa bir tesadüf müdür?"

Kaynağını açıklayın

24 Nisan tarihinin, Ermeniler tarafından sözde soykırımı "anma günü" olarak belirlendiğini ve her yıl bu tarihte dünyanın her tarafında etkinlikler yapıldığını hatırlatan Karademir, kilisenin açılış tarihinin belirlenmesinde başka

ülkelerin tavsiyesinin olup olmadığını sorusunu da yöneltti. Önergede "Olmuş ise, bu ülkeler hangileridir" sorusu da yer aldı. Bakan Koç'a, "Ermeni Kilisesinin restorasyonuna ilişkin olarak Ermenistan

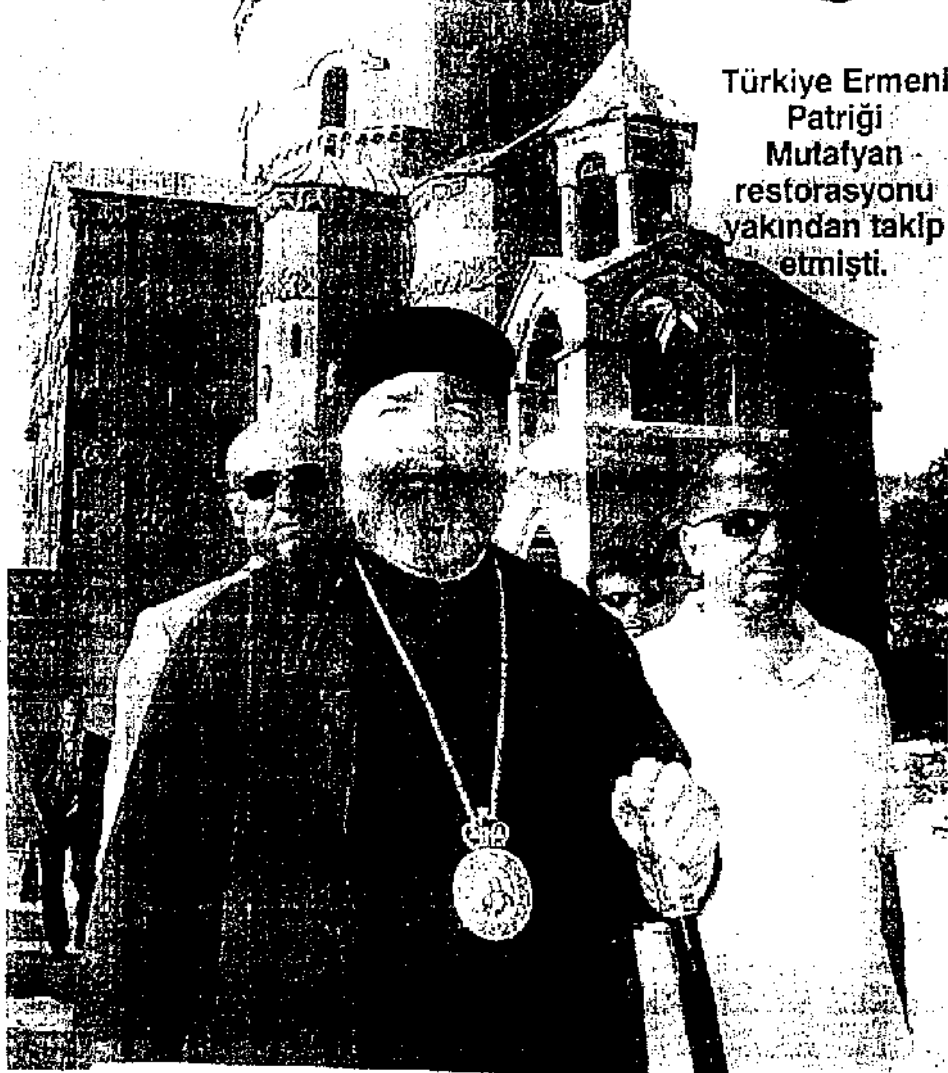
Devleri ile görüşmelerde bulunulmuş ve yardım alınmış mıdır? Görüşmelerle bulunulmuş ise, bütünlüğü hangi düzeyde gerçekleşmiştir?" sorusunu da yönelten Erdal Karademir, kilisenin restorasyonu için ayrılan kaynağın nasıl ve nereden karşılandığını da açıklamasını istedi.

Bugün bile açılabilir

Bu arada, Kilisenin restorasyonu işini üstlenen firmanın sahibi Cahit Zeydanlı ise çalışmaların tamamlandığını açıkladı. Cahit Zeydanlı, "Tutanak atıldı,

geçici kabul resmen yapıldı. Bizim işimiz bitti. İsteseiler kiliseyi bugün bile açabilirler" dedi. Öte yandan, Ermeni Patriği Mesut Mutafyan'ın da açılış tarihinin 24 Nisan'a denk getirilmesinden çok rahatsız olduğu bildirildi.

BİR GÜN

Hrant
Dink

hrantdink@birgun.net

Tarihin cilvesi

15/01/07

Önce haberi yineleyeyim: "Restorasyonu geçen yıl tamamlanan, ancak açılışı adeta bir bilmeceye dönüşen Van'ın Ahtamar Adası'ndaki Sürp Haç Ermeni Kilisesi'nin açılış tarihi üçüncü kez değiştirildi. Geçtiğimiz hafta sonunda Van Valiliği'nden yapılan yazılı açıklamada, restorasyonu ve çevre düzenlemesi tamamlanmış olan Ahtamar Kilisesi'nin 11 Nisan'da turizme açılacağı bildirildi. Uluslararası düzeyde konukların katılacağı açılış töreninin Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Van Valiliği'nin işbirliğinde düzenleneceği ifade edildi."

On yıl önce "Ahtamar amele taburu" başlığıyla Vanlı yetkililere seslenmiş ve şöyle demiştim:

"Turist çekmek için "canavar" yaratacağınıza, burnunuzun dibinde hazır duran tarihi eserlere özen gösterin. Ne gerek var böylesi yanlış işlere? Van dediyiniz, tarihsel eserler açısından bir derya. Niçin oturup da adam gibi 'Şu bölgeyi nasıl yapsak restore etsek' diye düşünülmez? 'Ermeniler gelirmiş, varsın onlar da gelsin, görsünler atalarının yaşadığı yerleri, hasret giderirler ne olur yani?'"

Ve eklemiştim:

"Eğer yardım ya da amele lazımsa biz hazırız.

Ey tarih... Ey gelecek!..

Türkiyeli, Ermenistanlı ve hatta Diasporalı gençler gönüllü.

'Ahtamar amele taburu' emirlerinize hazır... Bilesiniz.

Gelin, Ahtamarın restorasyonunu salt bir bina restorasyonu olarak bırakmayalım, aynı zamanda yıpranmış ruhlarımızı da restore edelim."

Sonuçta aradan 10 yıl gibi uzun bir süre geçmiş olsa da nihayet Ahtamarın restorasyonu tamamlandı. Gönül arzu ederdi ki, restorasyon Türkiye ve Ermenistan ülkelerinin işbirliğinin ajandasına girsin ve birlikte yapılsın. Yazık ki öyle olmadı.

Yine de projeyi üstlenen Cahit Zeydani'nin titiz çalışmasını, Ermenistan'dan uzmanlar getirip onların görüşlerine ve tavsiyelerine başvurma çabasını ve projenin uygulama safhasına Türkiye Ermenilerinden mimar Zakarya Mildanoğlu'nu da katmasını zikretmek ve bu değerli ekiye teşekkür etmek gerekiyor.

Yapabileceklerinin en iyisini yaptılar ve mükemmel sayılabilecek bir iş çıkardılar.

Onlar mükemmel yaptılar ama gelin görün ki bürokratlar ve siyasetçiler de içine ettiler.

Bir türlü açılışı gerçekleştiremediler.

İlk etapta 4 Kasım 2006 olarak saptanan açılış tarihini, olumsuz hava koşulları gerekçesiyle 2007'nin Nisan ayına ertelədiler. Derken Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç tarafından törenin 24 Nisan'da yapılacağı bildirildi.

Koç'un ilan ettiği açılış tarihine ise tepkiler geçmedi. Ermeni Patriği Mutafyan "Açılış 24 Nisan'da yapıldığı takdirde, kendisi dahil hiçbir Ermeni'nin törene katılmayacağını duyurdu".

Geçtiğimiz hafta konu Meclis'e kadar uzandı. CHP İzmir Milletvekili Erdal Karademir açılış tarihinin Ermeni soykırımının yıldönümü olan 24 Nisan'a denk getirilmesi için, AKP iktidarının politikasının bir sonucu olup olmadığını yazılı bir önergeyle sordu.

Milliyetçi basın ise Ahtamar Kilisesi'nin açılışının 24 Nisan olarak belirlenmesini "Van'da İntikam açılışı" başlığıyla manşete taşıdı.

Ve şimdi de 11 Nisan tarihi açıklandı.

Doğru bir işi bu kadar yanlış mecraya kaydırmak ve de eline yüzüne buluşturmak ancak bu kadar becerilebilirdi.

Gizlenemez gizli niyet ancak bu kadar sırtabilirdi.

Tam bir komedi... Tam bir rezalet!

Hükümet "Ermeni sorunu" konusunda hâlâ doğru bir yöntem ve doğru bir yol tutturamadı.

Derdini sorun çözmek değil, güreşe soyunmuş pehlivan gibi puan kazanmak. Neyi, nasıl yapıp, arkaya dolanacak da rakibini kündeğe oturtacak. Tüm faşası bu.

Hiç ama hiç samimi değil.

Güya Ermeni tarihçileri tarih konuşmaya çağırıyor ama kendi aydınlarını Ermeni soykırımını konusunda muhalif söylemlere sahip oldukları için de yargılamaktan çekinmiyor.

Doğu Anadolu'yu turizme kazandırmak için Ermeni kilisesi'ni de restore ediyor ama "Bu işten nasıl daha fazla değişik siyasal yararlar sağlanırsa, dünyaya bunu nasıl pazarlarırsın?" diye de işin tadını kaçırmakta bir sakınca görmüyor.

Ahtamar Kilisesi'nin açılışının 24 Nisan'a kaydırılması işte bu gayrisamimi niyetin nasıl vitrine taşındığının da bir göstergesidir.

Ve şimdi dikkat buyurun!

Milliyetçi cenahın ve hatta Ermeni Patriği'nin bu tarih üzerine koyduğu itiraz, yapılan yanlışın düzeltilmesi için bir fırsat doğuruyorsa da bu kez tarihin cilvesi devreye giriyor.

Takvim-i hakikat, "O ki sen bir aymazlık yaptın, üstünü de ben tamamlayayım" diyor ve yeni

seçilen 11 Nisan tarihinin aslında 24 Nisan'ın ta kendisi olduğunu ortaya koyuyor;

Nitekim 1915'in 11 Nisan'ıyla, bugünün 24 Nisan'ı aynı takvime ve aynı güne denk düşüyor.

Zaten de 24 Nisan Ermeni literatürüne sonradan, yeni takvimle geçmiş bir tarih. O tarihin asli diğer bir deyişle Ermeni aydınlarının ve önderlerinin toplatılıp bilinmezliğe gönderilişlerinin tarihi aslında 11 Nisan 1915.

Şimdi ortada bir soru var;

24 Nisan'ı önce yeğleyen söne mahzurlu bulan ve şimdi de 11 Nisan'ı belirleyen işgüzarlar, bakalım bu açıklamamızdan sonra 11 Nisan'ı da değiştirecek mi?

İsteyen soruyu şöyle de sorabilir tabii:

Emin misiniz? Son kararınız mı ?

Başa Dön | Pencereyi
Kapat

Sr. Ali
22/01

Sr. Kurt Hızal
redensyle arz ederim. Sr 22/1

SR TÖREKİM KAR

Sr 23/1

Sr 23/1

BİR GÜN

Hrant
Dink

hrantdink@birgun.net

Tarihin cilvesi

11/11/07

Önce haberi yineleyeyim: "Restorasyonu geçen yıl tamamlanan, ancak açılışı adeta bir bilmeceye dönüşen Van'ın Ahtamar Adası'ndaki Surp Haç Ermeni Kilisesi'nin açılış tarihi üçüncü kez değiştirildi. Geçtiğimiz hafta sonunda Van Valiliği'nden yapılan yazılı açıklamada, restorasyonu ve çevre düzenlemesi tamamlanmış olan Ahtamar Kilisesi'nin 11 Nisan'da turlama açılışı bildirildi. Uluslararası düzeyde konukların katılacağı açılış töreninin Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Van Valiliği ile işbirliğinde düzenleneceği ifade edildi."

On yıl önce "Ahtamar amele taburu" başlığıyla Van'lı yetkililere seslenmiş ve şöyle demiştim:

"Turist çekmek için "cahava" yaratacağınıza, burunuzun dibinde hazır duran tarihi eserlere özen gösterin. Ne gerek var böylesi yanlış işlere? Van dediğiniz, tarihsel eserler açısından bir derya. Niçin oturup da adam gibi "Şu bölgeyi nasıl yapacak restore etmek" diye düşünülmez. Ermeniler gelirmiş, varsın onlar da gelsin, görüsünler atalarının yaşadığı yerleri, hasret gidersinler ne olur yani?"

Ve eklemiştim:

"Eğer yardım ya da amele lazımsa biz hazırız.

Ey tarih... Ey gelecek!..

Türkiyeli, Ermenistanlı ve hatta Diasporalı gençler gönüllü.

'Ahtamar amele taburu' emirlerinize hazır... Bilesiniz.

Gelin, Ahtamarın restorasyonunu salt bir bina restorasyonu olarak bırakmayalım, aynı zamanda yıpranmış ruhlarımızı da restore edelim."

Sonuçta aradan 10 yıl gibi uzun bir süre geçmiş olsa da nihayet Ahtamar'ın restorasyonu tamamlandı. Gönül arzu ederdi ki, restorasyon Türkiye ve Ermenistan ülkelerinin işbirliğinin ajandasına girsin ve birlikte yapılsın. Yazık ki öyle olmadı.

Yine de projeyi üstlenen Cahit Zeydanlı'nın titiz çalışmasını, Ermenistan'dan uzmanlar getirip onların görüşlerine ve tavsiyelerine başvurma çabasını ve projenin uygulama safhasına Türkiye Ermenilerinden mimar Zakarya Mildanoğlu'nu da katmasını zikretmek ve bu değerli akibe teşekkür etmek gerekiyor.

Yapabileceklerinin en iyisini yaptılar ve mükemmel sayılabilecek bir iş çıkardılar.

Onlar mükemmeli yaptılar ama gelin görün ki bürokratlar ve siyasetçiler de içine ettiler.

Bir türlü açılışı gerçekleştiremediler.

İlk etapta 4 Kasım 2006 olarak saptanan açılış tarihini, olumsuz hava koşulları gerekçesiyle 2007'nin Nisan ayına ertelediler. Derken Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç tarafından törenin 24 Nisan'da yapılacağı bildirildi.

Koç'un ilan ettiği açılış tarihine ise tepkiler geçkmedi. Ermeni Patriği Mutafyan "Açılış 24 Nisan'da yapılacağı takdirde, kendisi dahil hiçbir Ermeni'nin törene katılmayacağını duyurdu".

Geçtiğimiz hafta konu Meclis'e kadar uzandı. CHP İzmir Milletvekili Erdal Karademir açılış tarihinin Ermeni soykırımının yıldönümü olan 24 Nisan'a denk getirilmesinin, AKP iktidarının politikasının bir sonucu olup olmadığını yazılı bir önergeyle sordu.

Milliyetçi basın ise Ahtamar Kilisesi'nin açılışının 24 Nisan olarak belirlenmesini "Van'da İntikam açılışı" başlığıyla manşete taşıdı.

Ve şimdi de 11 Nisan tarihi açıklandı.

Doğru bir işi bu kadar yanlış mecraya kaydırmak ve de eline yüzüne buluşturmak ancak bu kadar becerilebilirdi.

Gizlenemez gizli niyet ancak bu kadar sınıtabilirdi.

Tam bir komedi... Tam bir rezalet!

Hükümet "Ermeni sorunu" konusunda hâlâ doğru bir yöntem ve doğru bir yol tutturamadı.

Derdi sorun çözmek değil, güreşe soyunmuş pehlivan gibi puan kazanmak. Neyi, nasıl yapıp, arkaya dolanacak da rakibini kündeğe oturtacak. Tüm tasası bu.

Hiç ama hiç samimi değil.

Güya Ermeni tarihçileri tarih konuşmaya çağınıyor ama kendi aydınlarını Ermeni soykırımı konusunda muhalif söylemlere sahip oldukları için de yargılamaktan çekinmiyor.

Doğu Anadolu'yu turizme kazandırmak için Ermeni Kilisesi'ni de restore ediyor ama "Bu işten nasıl daha fazla değişik siyasal yararlar sağlanabilir, dünyaya bunu nasıl pazarlarız?" diye de işin tadını kaçırmakta bir sakınca görmüyor.

Ahtamar Kilisesi'nin açılışının 24 Nisan'a kaydırılması işte bu gayrisamimi niyetin nasıl ultriae taşıdığıının da bir göstergesidir.

Ve şimdi dikkat buyurun!

Milliyetçi cenahın ve hatta Ermeni Patriği'nin bu tarih üzerine koyduğu itiraz, yapılan yanlışın düzeltilmesi için bir fırsat doğuruyorsa da bu kez tarihin cilvesi devreye giriyor.

Takvim-i hakikat, "O ki sen bir aymazlık yaptın, üstünü de ben tamamlayayım" diyor ve yeni

seçilen 11 Nisan tarihini aslında 24 Nisan'ın ta kendisi olduğunu ortaya koyuyor.

Nitekim 1915'in 11 Nisan'ıyla, bugünün 24 Nisan'ı aynı güne denk düşüyor.

Zaten de 24 Nisan Ermeni literatürüne sonradan, yeni takvimle geçmiş bir tarih. O tarihte aslı diğer bir deyişle Ermeni aydınlarının ve önderlerinin toplatılıp bilinmezliğe gönderilişlerinin tarihi aslında 11 Nisan 1915.

Şimdi ortada bir soru var:

24 Nisan'ı önce yeğleyen sonra mahzurlu bulan ve şimdi de 11 Nisan'ı belirleyen işgüzarlar bakalım bu açıklamamızdan sonra 11 Nisan'ı da değiştirecek mi?

İsteyen soruyu şöyle de sorabiliriz tabii:

Emin misiniz? Son kararınız mı?

Dağa Ödn | Pencereyi
Kapat

Dr. Ali
22/01

Dr. Kurt İlyas
redaksiyonla arz ederim.

Dr. TORKUNLAR

23/1

interpress®
medya takip merkezi 1940

• Merkez:
Etiler Mah. No:10 Kat:1
Beşiktaş/İstanbul
Tic. Sic. No: 27090
Etiler Mah. No:10 Kat:1
Beşiktaş/İstanbul
Tic. Sic. No: 27090
Etiler Mah. No:10 Kat:1
Beşiktaş/İstanbul
Tic. Sic. No: 27090

• Şube:
Ziraiye Cad. No:10 Kat:2
Beşiktaş/İstanbul
Tic. Sic. No: 27090
Etiler Mah. No:10 Kat:1
Beşiktaş/İstanbul
Tic. Sic. No: 27090

BUGÜN
GÜNLÜK GAZETE
Telefon (212)211 30 44
Yayın İli İSTANBUL
TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI O1

Sayfa No 13 (1/2)
Yayın İçeriği SİYASİ
Tiraj 45396
Tarih 26.01.2007

DIASPORAYA İKİNCİ DAVET

Türkiye, restorasyonu tamamlanan Akdamar Kilisesi'nin 15 Nisan'daki açılışına Ermeni diasporası ile Ermenistan yönetimini davet edecek. Kültür Bakanı Koç, "Herkesin kendi tarihiyle yüzleşmesini istiyorum. Bize 'yüzleşsin' diyenler de yüzleşsin" dedi

Dişişleri Bakanlığı'nun tarihi bir adım atarak Ermeni diasporasını Hrant Dink'in cenazesine davet etmesinin ardından, Kültür ve Turizm Bakanlığı ikinci bir adım atmaya hazırlanıyor. Kültür Bakanı Atilla Koç, restorasyon işlemleri tamamlanan ve Ermeniler için tarihi bir öneme sahip Akdamar Kilisesi'nin 15 Nisan'daki açılış törenine, Ermeni diasporası ve Ermenistan yöneticilerine davetiye gönderileceğini bildirdi.

Akdamar Kilisesi'nin açılışla Türkiye'nin kilise, havna, camileri hep bir arada yapıp onardığının gösterilmesi açısından iyi bir örnek olacağını savanan Bakan Koç, "Hrant Dink, olayı bize çok şey öğretti. Lakin herkes yüzleşsin tarihiyle, bize 'yüzleşsin' diyenler de yüzleşsin.

Ama, bu yapılırken, millete dine küfür edilmesini istiyorum. Bu memlekette, onlarca yüzlerce, binlerce insanın Ermeni komiteler tarafından öldürüldüğü gerçeği de var. Bunların da unutulmaması gerekiyor" dedi.

VATAN HAINI PARONAYASI

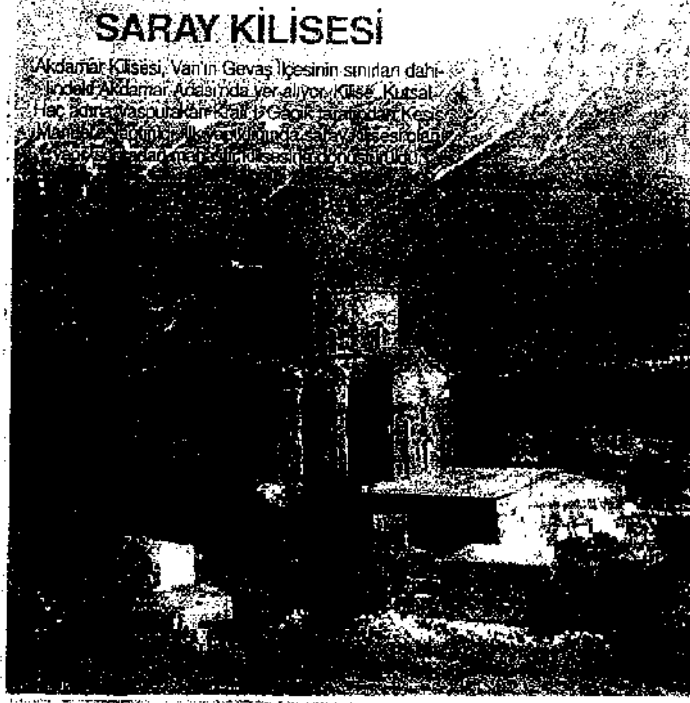
Bazı çevreler tarafından milliyetçilik kavramının bilinçsizce kullanıldığına dikkat çeken Koç, şöyle konuştu: "Dink'in cenazesindeki tavırdan çok etkilendim. Milletin sergilediği bu tavrın sürekli olması gerekir. Paranoya halinde 'vatan sıtıyor' yaygarası koparıyor, 'vatan haini' avına çıkıyor. Niye vatan haini, niye hain, neye göre hain?" ■ **Düzgün KARADAŞ**

Gereği için...
26.01.2007...
Orhan DÜZGÜN
Genel Müdür

SU TAPKAYILMAZ
26/1

SARAY KİLİSESİ

Akdamar Kilisesi, Van'ın Gevaş İlcesinin sınırları dahilinde Akdamar Adasında yer alıyor. Kilise, Kutsal Hac Zıve Vasıtasıyla Kral II. Gevrik tarafından Kutsal Manastır olarak inşa edildi. Ancak, 1908'de Saray Kilisesinden Gevaş Adasına taşınmış ve buraya taşınmıştır.

KARADENİZ'E 7 BEŞ YILDIZLI OTEL

■ Topkapı Sarayı Müzesi Kubbealtı ve Adalet Kulesi'nin restorasyon çalışmaları, Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç'un da katıldığı törenle başladı. Koç, temsil olarak dünya ilk çekici vurarak çalışmaları başlattı.

"İlk akladığımız veniler turizmin 2005'ten itibaren iyileşeceğini göstermektedir" dedi. Da-

ha sonra Ataköy Marina Yat Kulübü'nde turizmle bir araya gelen Bakan Koç "Türkiye'nin bir kruvaziyer gemisi yok, ama yakında o da olacak. Karadeniz bölgesinde 7 adet 5 yıldızlı otel yapacağız, ama özel sektöre devredeceğiz. Yapılacak yerler belirlendi" diye konuştu.

■ AİT KUŞ/İSTANBUL

Interpress®

medya takip merkezi 1940

© Merkez: Etiler/Beşiktaş/İstanbul
 Emniyet İş Merkezi No: 62
 2. Kat Kat: 66468 İstanbul
 Tel: 0212 221 21 33

© Şube: Mithatpaşa Cad. 410 E-7
 Kızılkaya 06420 Ankara
 Tel: 0312 4287510-41
 www.interpress.com.tr

AKSAM

GÜNLÜK GAZETE

Telefon (212)149 30 00

Yayın İli İSTANBUL

TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI 01

Sayfa No 10 (1/2)

Yayın İçeriği SİYASİ

Tiraj 236144

Tarih 23.01.2007

Dink'in manşeti açılışı erteletti

Hrant Dink, AGOS'ta son olarak kilisenin açılışını konu etmiş, "Emin misiniz? Son kararınız mı?" manşetini atmıştı. Açılış tarihi sözde soykırımla çakışınca üçüncü kez ertelendi

Restorasyonu 2006 sonbaharında tamamlandı Van Akdamar Adası'ndaki Ermeni Kilisesi'nin açılış yılan fikrine döndü. 4 Kasım 2006'da hava muhalefeti ile açılış ertelenen bir yıllık tarihi kilise için ikinci tarih 24 Nisan 2007 olarak belirlendi. Fakat Ermeni diasporasından gelen mektuplar üzerine, açılış 11 Nisan tarihine çekildi. AGOS gazetesinde 11 Nisan'ın Ermeni takviminde sözde soykırımın yapıldığı tarih olduğu ile ilgili bir haber çıkmca, açılış tarihi 3. kez değiştirildi. Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç, 15 Nisan'da açılış yapılacağını açıkladı. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürü

Orhan Düzgün ise "Turizm Haftası'nın başlangıcı olduğu için bu tarihi seçtik. Türkiye, turizm sezonunu Akdamar'dan açacak" dedi.

DINK NE YAZMIŞTI?

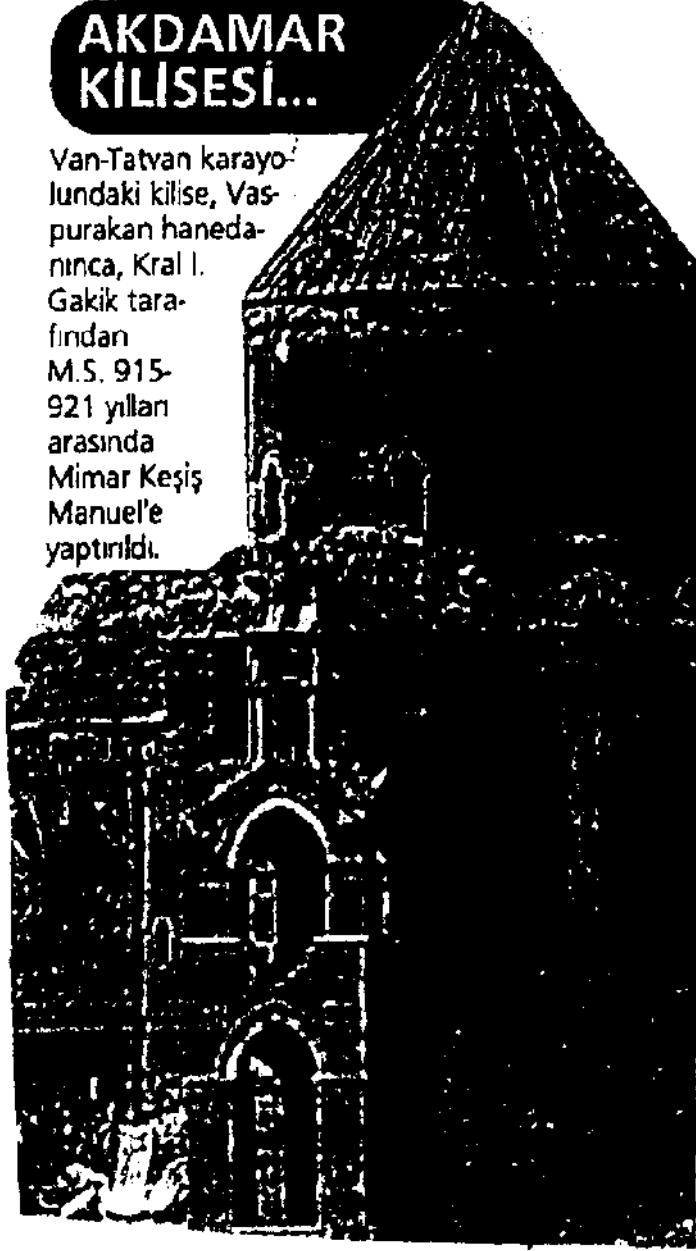
Hrant Dink, AGOS'taki yazısını şöyle noktalamıştı: "24 Nisan Ermeni literatürüne sonradan, yeni takvimle geçmiş bir tarih. O tarihin aslı diğer bir deyişle Ermeni aydınlarının ve önderlerinin toplatılıp bilinmezliğe gönderilişlerinin tarihi aslında 11 Nisan 1915. Şimdi ortada bir soru var: 24 Nisan'ı önce yeğleyen sona mahzurlu bulan ve şimdi de 11 Nisan'ı belirleyen işgüzarlar bakalım bu açıklamamızdan sonra 11 Nisan'ı da değiştirecek mi? İsteyen soruyu şöyle de sorabilir tabii: Emin misiniz? Son kararınız mı?" Volkan YANARDAĞ

Sr. Y. KURT
 25/01

JW. TORKUNLAR
 26/11

AKDAMAR KİLİSESİ...

Van-Tatvan karayolu-
lundaki kilise, Vas-
purakan hanedanı-
nınca, Kral I.
Gakik tara-
fından
M.S. 915-
921 yılları
arasında
Mimar Keşiş
Manuel'e
yaptırıldı.

interpress®

medya takip merkezi 1940

Merkez: Erciyes Yolu, Yenimahalle
Etiler / Beşiktaş / İstanbul Tel: 0212 325 22 35
www.interpress.com.tr

MİLLÎ GAZETE
GÜNLÜK GAZETE

Telefon (212)697 10 00

Yayın İli İSTANBUL

TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI 01

Sayfa No 1 (1/2)

Yayın İçeriği SİYASİ

Tiraj 57544

Tarih 23.01.2007

Van Akdamar Ermeni kilisesi Nisan'da açılıyor

Turizm ve Kültür Bakanı Atilla Koç, Ermeniler tarafından Van'da inşa edilen Akdamar Kilisesi'nin kesin açılış tarihini 15 Nisan olarak açıkladı. Kiliseyi uluslararası katılımıyla açmayı planladıklarını söyleyen Koç, aynı zamanda restorasyon hazırlıkları tamamlanan Ani Harabeleri için de Şubat ayı içerisinde Karşıtı'ya gideceğini belirtti. 13

interpress®

medya takip merkezi 1940

Merkez: Erciyes Yolu, Yenimahalle
Etiler / Beşiktaş / İstanbul Tel: 0212 325 22 35
www.interpress.com.tr

RADİKAL
GÜNLÜK GAZETE

Telefon (212)505 61 11

Yayın İli İSTANBUL

TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI 01

Sayfa No 5 (1/1)

Yayın İçeriği SİYASİ

Tiraj 38237

Tarih 23.01.2007

FOTOĞRAF: METİN PALAZA

Hrant Dink'in vurulduğu yere ziyaretçi akını sürerken, herkes içinden geldiği gibi dua ediyor.

Dink'in beklediği yanıt geldi: 15 Nisan

ANKARA - Hrant Dink, öldürülmeden önce son yazısında Van'daki Akdamar Kilisesi'nin 'ilginç tesadüflerle dolu' açılış tarihinin sürekli değiştirilmesine dikkat çekerek, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na 'Ermenilerimiz, son kararınız mı?' diye soruyordu. Bakan Atilla Koç dün son kararı açıkladı: 15 Nisan 2007.

Dink, AGOS'taki 'Tarihin cilvesi' başlıklı yazısında Akdamar'daki Surp Haç Kilisesi'nin açılışındaki gecikmeye dikkat çekiyor ve açılış tarihinin Kültür ve Turizm Bakanlığı'na üçüncü defa değiştirilmesini eleştiriyordu. Bakanlık restorasyonun ardından kilisenin açılış tarihini ilk olarak 4 Kasım 2006 olarak açıklamıştı. Ancak daha sonra hava koşulları gerekçe gösterilerek Nisan 2007'ye ertelendi. 'Günü belli olmayan' açılışa açıklık getiren Bakan Koç tarihli 24 Nisan olarak açıkladı. Ancak 24 Nisan'ın 'Ermeni soykırımını anma günü' olması nedeniyle eleştirilere uğrayan Bakanlık, tarihi 11 Nisan'a çekti. Ama bu da beraberinde bir başka tartışmayı getirmişti. Hrant Dink, son makalesinde 11 Nisan'ı 'tarihin cilvesi' olarak değerlendirip şunları yazmıştı:

'1915'in 11 Nisanı'yla, bugünün 24 Nisanı aynı takvime ve aynı güne denk düşüyor. Zaten 24 Nisan Ermeni literatürüne sonradan, yeni takvimle geçmiş bir tarih. O tarihin aslı diğer bir deyişle Ermeni aydınlarının ve önderlerinin toplanıp bilinmezliğe gönderişlerinin tarihi aslında 11 Nisan 1915.'

Bu yazının ardından bakanlık, açılış için 'son kararını' dün 15 Nisan 2007 olarak açıkladı. (Radikal)

interpress®

medya takip merkezi 1940

●Merkezi: ●Şube:
Emniyetli Mh. Yedigöller Sokak No: 63 Kat: 03420 Ankara
E-Posta: 0066 İstanbul Tel: 0312 455719-11
Tel: 0312 325 22 33 www.interpress.com.tr

STAR
GÜNLÜK GAZETE
Telefon (212)448 80 00
Yayın ili İSTANBUL

Sayfa No 13 (1/1)
Yayın İçeriği SİYASİ
Tiraj 87740
Tarih 23.01.2007

TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI 01

Akdamar için Dink'in uyarısı dikkate alındı

KÜLTÜR ve Turizm Bakanı Atilla Koç restorasyonu tamamlanan Akdamar Kilisesi'ni 15 Nisan'da açacaklarını söyledi. Kilisenin daha önce "soykırım" günü olarak kabul edilen 24 Nisan'da açılacağı duyurulmuş, tepkiler üzerine açılış tarihi 11 Nisan olarak değiştirilmişti. Hrant Dink ise hazırladığı ve ödürüldüğü gün piyasaya çıkan son AGOS gazetesinin manşetini bu konuya ayırmış "Emin misiniz? Son kararınız mı?" diye sormuştu. Dink 11 Nisanın eski takvime göre 24 Nisan'a tekabül ettiğini, öyle ki Ermeni literatüründe "11 Nisan felaketi" olarak adlandırılan çok sayıda yayım okuduğunu söylemişti. Dink'in uyarısı üzerine açılışın 15 Nisana çekildiği belirtiliyor. ANKARA

interpress®

medya takip merkezi 1940

●Merkezi: ●Şube:
Emniyetli Mh. Yedigöller Sokak No: 63 Kat: 03420 Ankara
E-Posta: 0066 İstanbul Tel: 0312 455719-11
Tel: 0312 325 22 33 www.interpress.com.tr

REFERANS
GÜNLÜK GAZETE
Telefon (212)677 00 00
Yayın ili İSTANBUL

Sayfa No 17 (1/1)
Yayın İçeriği EKONOMİ
Tiraj 13950
Tarih 23.01.2007

TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI 01

Akdamar Kilisesi'ni 15 Nisan'da uluslararası bir davetle açacağız

Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç, bakanlık binasında dün düzenlediği kalıvalı basın toplantısında kültür ve turizm alanında gerçekleştirilen yasal düzenlemeler hakkında bilgi verdi. Koç, 15 Nisan'da Akdamar Kilisesi'nin açılışını yapacaklarını söyledi.

Koç, 5225 sayılı Kültür Yatırımlarını ve Girişimlerini Teşvik Kanunuyla yatırımcılara, devlet taşınmazlarının tahsis, işçilerin Gelir Vergisi stopajı ve sigorta primlerinin bir bölümünün devlet tarafından karşılanması gibi kolaylıklar sağlandığını kaydetti. Gelir Vergisi Kanununda değişiklik yapılarak kültür sponsorlarına masraflarının tamamını vergi matrafından düşme imkânı da genişletildiğini belirten Koç, 13 Ocak'ta yayımlanan 5571 sayılı kanunla da turizm ve kültür yatırımlarının artmasının önünün açıldığını belirtti. Bakan Koç, toplantıda gazetecilerin sorularına da yanıtladı.

Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç

Bir gazetecinin "Restorasyonu tamamlanan Akdamar Ermeni Kilisesi'nin açılış ne zaman olacak ve Aniören yerinin restorasyonu ne aşamada?" sorusuna şu laşılığını verdi: "Aniören yerinin restorasyonu devam ediyor. Şubat ayında ben Kars'a gideceğim ve orada işlemleri başlatca-

ğım. Sponsorlar aracılığıyla yapacağız. Kilisenin röleve çalışmaları bitti, cami de hazır hale geliyor. 15 Nisan'da Akdamar Kilisesi'nin açılışını uluslararası bir davetle yapacağız."

Sinemaya destek arttı

Koç, Türkiye'nin yurtdışında tanıtımına yönelik hazırlanan alış ve biletlerin bazı çevrelerce bezenilmediğinin hatırlatılması üzerine ise plastik sanatları esas alındaki uygulamaları yönlük beşenilerinin göreceği olduğunu vurguladı. Koç, Kültür ve Turizm Bakanlığının Türk sinemasına yönelik desteğini de anırdığını belirterek bunun çok sayıda yapının vizyona girmesiyle kendini gösterdiğini söyledi. Geçen yıl sinemaya 17 milyon 11 yatırım yapıldığını ifade eden Koç, geçmişte sinema sektöründe yüzde 70 oranında olan yabancı filmlerin üstünlüğünün kırıldığını ve hatta oranın neredeyse eşitlendiğini anlattı. (AA)

interpress®

medya takip merkezi 1940

•Ankara:
Emniyetleri Mh. Yenicac Sokak
Emekler 7y. Merkez No: 07
K. Kat: 06500 Etiler/Be
Tel : 0312 320 22 31

•Göbe:
Mehmetiye Cad. 415 No:2
Etiler/Be 06420 Ankara
Tel : 0312 427 71 19 - 11
www.interpress.com.tr

TURKISH DAILY NEWS EK
GÜNLÜK GAZETE EK

Telefon

Yayın İli ANKARA

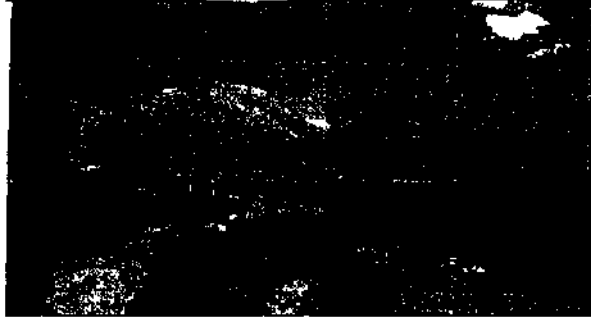
TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI 01

Sayfa No 16 (1/1)

Yayın İçeriği EKONOMİ

Tiraj 1859

Tarih 23.01.2007

Akdamar Church to open in spring

ANKARA
Turkish Daily News

The restored Akdamar Church, or the Church of the Holy Cross, a 10th Century Armenian church on the island of Akdamar in Lake Van, will officially be inaugurated in April with an international attendance, said Culture and Tourism Minister Atilla Koç yesterday during a press conference.

Providing information to press members about the legal arrangements carried out in the fields of culture and tourism, Koç said, as the government they tried to take into consideration the thoughts of related parties including the opposition parties in Parliament, nongovernmental organizations, universities and the media, in taking major decisions on culture and tourism in Parliament.

In response to a question from press members regarding the inauguration of the church, Koç said that the church would be inaugurated in April and be attended by an international cast.

"March wouldn't be convenient because of wintry conditions, therefore we plan to open the church on Apr. 15," Koç said.

Van Culture and Tourism Manager İzzet Kültüoğlu said a science board and their bureaus had constantly checked the progress of the restoration process and were pleased with the end result.

The church was the seat of an Armenian Catholicos from 1116 to 1895 and underwent restoration between

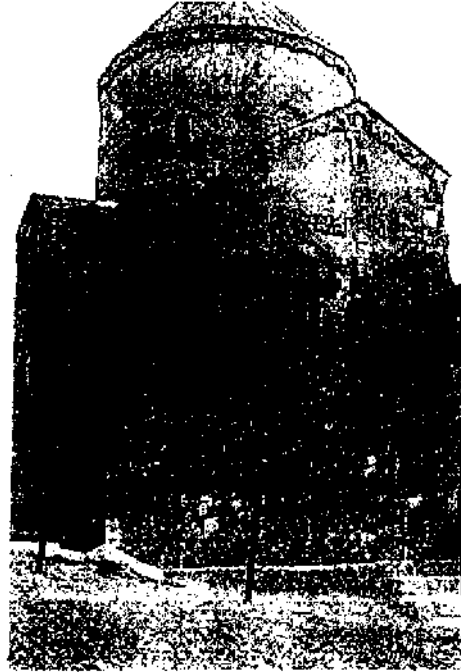
May 2005 and Oct. 2006. The process involved repairing the roof, cleaning and restoring frescos and figures inside and outside the church, laying floorboards and putting in windows. While the renovation work was being carried out 34 rooms were discovered inside the church. The completion of the restoration process is expected to have a significant economic and cultural contribution to the area, with a substantial increase in the number of domestic and international tourists.

17 mln investment in cinema

Koç also said the ministry had highlighted culture in activities held abroad and that the overall activities aimed at promoting Turkey abroad had a positive effect on tourism.

Noting that the ministry had increased its support of Turkish cinema, he said: "The most evident of this is the fact that a number of Turkish films were screened in Turkey. We invested YTL 17 million in the cinema sector last year. Previously 70 percent of films shown in Turkey were foreign productions, however, now the situation is almost equal."

When some press members reminded Koç that promotional posters and films prepared to promote Turkey abroad weren't liked by some people in Turkey, Koç said the concept of plastic arts was a comparative term and that many people appreciated the campaign, adding that time was needed to see the results.

Akdamar Ermeni Kilisesi

15 Nisan'da açılıyor

ALİ ÇURA / ANKARA

• Turizm ve Kültür Bakanı Atilla Koç, Akdamar Ermeni Kilisesi'nin kesin açılış tarihini 15 Nisan olarak açıkladı. Koç, aynı zamanda restorasyon hazırlıkları tamamlanan Ani Harabeleri için de Şubat ayı içerisinde Kara'nı göreceğini belirtti

Koç, Bakanlık binasında dün bir basın toplantısı düzenleyerek, geçen yılki bakanlık faaliyetleri ile ilgili bilgi verdi. Koç, hükümet olarak dört yıllık süre içerisinde kültür ve turizmle ilgili temel kararların alınması ve bunların uygulanmasında iktidar ve muhalefetiyle parlamentonun sivil toplum örgütlerini, üniversiteleri ve basının katılım ve niteliklerini sağlamaya özen gösterdiklerini ifade etti.

Bir gazetecinin restorasyonu tamamlanan Akdamar Ermeni Kilisesi'nin açılış tarihi ve Ani Harabeleri ile ilgili sorusu üzerine Bakan Koç, Ani Harabelerinin restorasyonu ile ilgili protokolün yakında imzalanacağını duyurdu. Restorasyon çalışmalarının yurt içinden firmaların sponsorları ile gerçekleşeceğini de kaydeden Koç, "Harabeler içerisinde bir kilise ve bir caminin projesi tamamlandı. Şubat ayında her ikisinin de birlikte restorasyonuna başlanacak" diye konuştu.

Akdamar Kilisesi ile ilgili olarak da Bakan Koç şunları aktardı: "Mart ya da Nisan ayında açılışını yapacaktık. Mart ayının hava şartlarının uygun olmaması yönünde Vali'nin bize bilgi vermesi üzerine Nisan ayı içerisinde aldık. Açılış Nisan 15 olarak karar verdik. Uluslararası davet ile bu organizasyonu gerçekleştireceğiz. Aynı zamanda Van'da bulunan ve restorasyonu tamamlanan Hacı Hüsrevpaşa Camii'nin de açılışını yapacağız."

Interpress®
medya takip merkezi 1940

#Müşteri:
Etiler Sokak No:11
Etiler Beşiktaş/İSTANBUL
Tel : 0 212 294 20 00
Fax : 0 212 294 20 00
www.interpress.com

#Şube:
Zeynep Çiçekli Sokak No:2
HALIÇINTIĞIYI ANA SOKAKI
Tel : 0 212 294 20 00
Fax : 0 212 294 20 00

STAR
GÜNLÜK GAZETE
Telefon (212)448 80 00
Yayın İli İSTANBUL

Sayfa No 13 (1/1)
Yayın İçeriği SİYASİ
Tiraj 87740
Tarih 26.01.2007

İÇ KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI 01

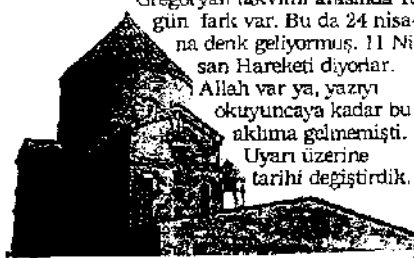
Diaspora'ya Akdamar için büyük jest

■ NEVİN BİLGİN

ERMENİ cemaati için büyük anlamı olan Akdamar Kilisesi'ni restore ettirerek 15 nisan'da açmaya hazırlanan Hükümet ikinci bir jest daha yaparak açılışa Ermeni Diasporası'nı da davet etti.

Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç "Ermeni Diasporası açılışa davet edildi. Kendilerini açılışa görmek istiyoruz" dedi. Bakan Koç kilisenin açılış konusunda CHP İzmir Milletvekili Erdal Karademir'in kendisine bir soru önergesi verdiğini, buna verdiği yanıtta açılış tarihini 24 nisan olarak belirlediklerini, ancak bu tarihin Ermeniler'in "Soykırım Anma Günü" olması nedeniyle tarihi 11 nisan'a çektiklerini hatırlattı.

Bu tarihin de "soykırım anma günü" olduğunu, Hrant Dink'in AGÖS gazetesindeki köşesinde yazdığını İngilizce bir gazeteden öğrendiğini ifade eden Bakan Koç şöyle devam etti: Başbakan marifetle açılışını istemişti. Soğuk olur diye nisan'a aldık. 11 nisanı belirledik. Miladi takvim ile Gregoryan takvimi arasında 13 gün fark var. Bu da 24 nisan'a denk geliyormuş. 11 Nisan Hareketi diyorlar. Allah var ya, yazın okuyuncaya kadar bu aklıma gelmemiştir. Uyanı üzerine tarihi değiştirdik.

Gereği kadar
26.01/2006
Orhan DÜZGÜN
Kültür ve Turizm Bakanlığı

SU. TOZKILINAR
26/1

1 / 1

interpress
medya takip merkezi 1949

YENİ ÇAĞ
GÜNLÜK ULUSAL GAZETE
İSTANBUL
SİYASİ

Tarih: 04.03.2007
Sayfa No: 6
Tiraj: 55767
SbcCm: 75

Arslan

TEKİN

arslantekin52@yahoo.com

**Akdamar'da
tıkandırlar**

Kültür ve Turizm Bakanlığının işlerine akıl sür emiyor, Van Gölü'ndeki Akdamar Kültür serin tanrı ettirdiler. Çok iyi... Bizim eserimizdir, başkalarının değil Ben böyle düşünüyorum.

Kültür Bakanlığı nedense Tasnukçıları memnun etmek için çaba gösteriyor: Akdamar Kültürünü yeni başlıklarla 24 Nisan 2007'de açmaya başladılar. Hem de 24 Nisan Ermenilerin "soykanın günü" ilan ettiklerini bildiklerinden haberdar. Belki inadına, bu tarihte açalım, bizim lanseyle bir alıp veremediğimizin olmadığını gösterelim, diye düşündüler.

Kültür Bakanlığı eğer böyle düşünmüşse daha vahim. Kendi başkalarına endekslenmiş demektir açıklığı indestizdir bu...

Sonra açıklığı günü 11 Nisan'a aldılar. O tarih de Ramazan-ı Mükkil takvim farkıyla "soykanın günü" ilan ettikleri güne aynı ki.

Hürriyet Dink bunu gazetesinde haberlatmış ve hatta bizim gazetesinde de logosunu koymuştu. (H. Dink'in çıkardığı gazetesinin son sayısında ve bütün televizyonlarda bu son gösteriliğinde gazetesinin logosunu da gösteriyordunuz. Gazetesinde Kültür Bakanlığının kararını tenkit ediyordu.) Öyle olunca Bakanlık 11 Nisan gününden de vazgeçti.

Bu defa 15 Nisan'da açıklığı duyuruyordu. Nisan inadını bir türlü aşamamışlar, derken yeni bir tarihte karşımıza çıktılar: 29 Mart. Üstelik Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın da açıklığı geleceğini belirtmişler ama Başbakanlık o tarihte Erdoğan'ın açıklığı meşreğini açıkladı. Muhtemelen yine tarih değiştireceklerdir.

Niye açıklığı bu kadar önemsiyorsunuz? Neyi ispat etmek istiyorsunuz?

Bize ait olan, geçmişte Ermenilerin ibadet ettiği bir kilsenin restorasyonu. Hepsini bu...

Tarihi eserler insanlığın malıdır ama daha önce, bakındığı üzere alttır. Nerede bir tarihî varsa ve bu eserler yıkılmak isteniyorsa karşısına çıkmalıyız.

Kars'ta Arpaçay kıyısında Anı Harabeleri de yıkılmaya yüz tutmuş

tur. Kaç sene önce gitmiş, Türkiye'nin bu sayılı harabelerini görmüştüm. İçer acıydı. Öyle bir yerde ki nehrin öbür tarafı Ermenistan. Mesafe 100-200 metre... Ve hemen karşıda Ermeniler kurni ocağı açmışlar, dinamik patlamıyorlar. Üstelik çevre dokusunu da bozmuşlar. Tabiiat harabelerle bütünleşmiş. Ben yazdım, sonra başkaları da yazdılar. Yalan zamana kadar bu kurni ocağı meselesi yazılıp dünyaya...

Anı Harabelerine el atıldı mı, bilmiyorum. Bir zamanlar yine Hürriyet Dink bu işte de kendisini göstermiş ve Anı Harabelerinin restorasyonu için Ermenistan'dan uzmanlar getirmesini istemişti. Ben o zaman yazmıştım. Şimdi ne oluyor? Bu eserler tarihi, mirasî dercede bizi etkiler ama Ermenistanla bağlantısını kaybetmiş. Eski bir Ermeni çehni diye düşünürseniz, niyetiniz sorgulansın. İçinde Selçukluların Anadolu sahanelerinde kurdukları ilk cami de bulunmaktadırlar. Eğer haber doğruysa Kültür Bakanlığı restorasyona bu camiden başlayacakmış. Çünkü Ermeniler kurni ocağına en yakın kasımda... Yeni ve her dinamik patlamasında orada biraz daha titremekte ve yıpranmaktadır.

Kurase, bakan Ermenilerin eseri Akdamar'ı tenir ettik diye övünmüş. Biz kendi eserimizi gelecek, gelecek hale getirecek, ilim adamlarının araştırmalarını kolaylaştırdık... Mesale budur.

Tekilim şu: Akdamar için öğren düzenlemeyin... Vahitlik kendi çapında bir şeyler yapın, sonra hangi üyelerden gelirse gelsinler; herkes görsün, araştırsın...

Böyle yazarken aklına geldi: Turizm ve Kültür Bakanlığı, Türkiye sahilinde eskil eserlerin mutlaka envanterini çıkarmıştır. Hangilerinin ihya edileceğini de biliyordur. (Bilmediğini diye düşünüyorum, ama Türkü kalit den eden "Tarihî eserlerimiz" diye dünyaya tanıtmaya kalkışmaktan hakikaten bizim olan eserlerde ilgileniyor mu acaba?)

Bakanlık tarihi eserlerin ihyası için bir düzenek sıralaması yapmış mıdır?

Mr. Arslan
Mr. Güner
11/12

AB-Dezlis. ve KÜLT. Faa.
Sg. md.
06/03.0

1 / 1

interpress
medya takip merkezi 1940

H.O. TERCÜMAN
GÜNLÜK ULUSAL GAZETE
İSTANBUL
SİYASİ

Tarih: 04.03.2007
Sayfa No: 13
Tiraj: 34259
Sx/Cm: 69

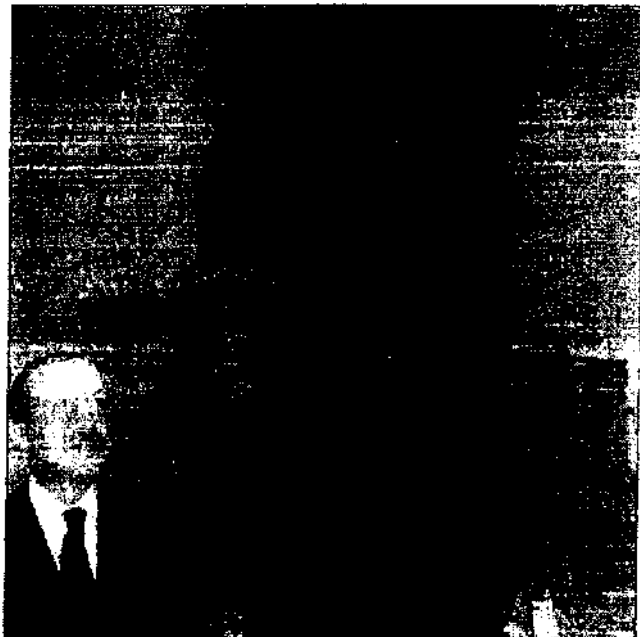
Akdamar'da dinler buluşacak

Van Valisi Tanılır, Akdamar Kilisesi'nin açılışına üst düzey devlet erkânı ile farklı dinlere mensup cemaat liderlerinin davet edildiğini açıkladı.

AKDAMAR Kilisesi'nin açılışı, farklı dinlerin liderlerini bir araya getirecek. Van Valisi Mehmet Niyazi Tanılır'ın yaptığı açıklamada, Akdamar Kilisesi'nin açılışının 29 Mart'a alındığını söyledi. Tanılır, "İlk tarihi 4 Kasım olarak belirlemiştik, ancak kış sezonuna denk geldiği için yaz geçtik. İkinci tarihi 15 Nisan olarak belirledik. O da tam turizm sezonuna denk geliyordu. Sayın Bakan Atilla Koç'un programı da bu tarihlerde çok yoğun. Zaten Akdamar ile ilgili tüm çalışmalar sona erdi. Erken açılış yapmakta bir sakınca görmedik ve açılışı 29 Mart'a aldık" dedi. Akdamar Kilisesi'nin açılışına Ermeni cemaati liderlerinin, Türkiye Ermenileri 84'üncü Patriği Mesrob Mutafyan'ın ve Diyanet İşleri Başkanı Ali Bardakoğlu'nun davet edileceğine işaret eden Tanılır, "Ancak açılışın Başbakan tarafından yapılacağına dair bir bilgi bize ulaşmadı" dedi.

Bakanlar katılıyor

Şu anki bilgimiz, Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç tarafından yapılacağı yönünde" di-

Erdoğan da davet edildi

Akdamar Kilisesi, 3 yıl içerisinde **aslına uygun** olarak onarıldı. Onarım için 4 milyon YTL harcandı. **Açılışa, Başbakan Erdoğan da davet edildi. Katılıp katılmayacağı ise henüz belli değil.**

ye konuştu. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın yanı sıra tüm devlet erkânının da davet edileceği açılışa, farklı dine mensup cemaat liderlerinin yanı sıra çeşitli ülkelerin kültür bakanlarının da çağrılacağı öğrenildi.

1 / 2

interpress³
medya takip merkezi 1940

GÜNLÜK EVRENSEL
GÜNLÜK ULUSAL GAZETE
İSTANBUL
SİYASİ

Tarih: 04.03.2007
Sayfa No: 5
Tiraj: 5616
SbxCm: 68

Akdamar Kilisesi'ne Erdoğan'sız açılış

Ankara, Van'ın Akdamar Adası'ndaki Ermeni Kilisesi'nin 29 Mart'taki açılışına, dünyanın dört bir yanından Ermeni ruhani liderlerini davet etmeye hazırlanıyor. Öte yandan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, açılış törenine katılacağı yönündeki haber yalanlandı. Organizasyon, Ermeni soykırımını tasarıyan Amerikalı Senatörü'nün gündeminde

olduğu bir dönemde yapılıyor. Davete olumlu yanıt verilerse, diasporanın önde gelen isimleri arasında yer alan Ermeni patriklerinin çoğu Türkiye'ye ilk kez gelecek.

Dişliçleri Bakanlığı kaynakları, "Akdamar Kilisesi'nin açılış ziyası değil, kültürel" diyor ama, açılışın zamanlaması anlamlı. Dişliçleri kaynakları, açılışa ABD Kongresi'nden temsilcilerin davet edilmesini

nin ise planlanmadığını kaydediyor.

Habere yalanlama

Öte yandan Başbakanlık kaynakları, Başbakan Erdoğan'ın 29 Mart tarihinde Akdamar Kilisesi'nin açılışına katılacağı yönündeki haberi yalanladı. Başbakanlık kaynakları, konuyla ilgili olarak, "Bugün (dün) bir gazetede konuyla ilgili yayınlanan haber doğru değil. Böyle bir program hiç öngörülmedi. Sayın Başbakan'ın o tarihte önceden belirlenmiş bir programı var" dediler.

Başbakanlık'tan yapılan yazılı açıklamada da, "29 Mart'ta Sayın Başbakan'ın böyle bir programı bulunmamaktadır" denildi.

Van Gölü üzerindeki Akdamar Adası'nda bulunan kilisenin restorasyonu 2 milyar 600 bin YTL'ye mal oldu. Restorasyon için Akdamar Kilisesi'nin açılışını Başbakan Erdoğan'ın da katılımıyla geçireceği 4 Kasım'da gerçekleştirilmesi öngörülmesi, ancak planlanan açılış töreninin niçin 2 hafta ertelenen sebebiyle nisan ayına ertelenenini açıklanmıştı. (Van/EVRENSEL)

1 / 2

interpress³
medya takip merkezi 1940

SABAH
GÜNLÜK ULUSAL GAZETE
İSTANBUL
SİYASİ

Tarih: 03.03.2007
Sayfa No: 1
Tiraj: 430451
SbxCm: 23

Akdamar yalanı

Hürriyet'in "Erdoğan Ermeni tasarisına jest diye Akdamar'ı açacak" manşeti yalanlandı

BAŞBAKAN'IN Van Akdamar Kilisesi'ni 29 Mart'ta açacağı haberi için Başbakanlık kaynakları şöyle dedi: Programında bu açılış yok. Erdoğan o tarihte SA-BAH'ın Ankara'daki "Temiz İnternet" kampanyası töreninde olacak. 21'DE

FOTOĞRAF: FİYAT ERDEMİR/CHIA

Akdamar'da ABD telaşı

İYAN Gölü'ndeki Akdamar Adası'nda bulunan Ermeni kilisesinin 150 yıl sonra olarak kararlaştırılan açılış tarihi, ABD'deki 'Ermeni soykırımı' tartışması nedeniyle 29 Mart'a çekildi. Türkiye bu hamleyle 'Ermeni soykırımı'nın tanınmasını öngören tasarımı nisanda görüşmesi beklenen ABD Temsilciler

Meclisi'ne önemli bir mesaj vermeyi hedefliyor. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından restore edilen Akdamar Kilisesi'ni 29 Mart'a yetiştirmek için çalışmalar hızlandırıldı. Açılış törenine dünyanın birçok ülkesinden 250'ye yakın üst düzey yetkiliyle Ermeni diasporasının temsilcileri de davet edildi. (dha)

2 / 2

interpress
medya hakip merkezi 1940

SABAH
GÜNLÜK ULUSAL GAZETE
İSTANBUL
SİYASİ

Tarih: 03.03.2007
Sayfa No: 1
Tiraj: 430451
Sbxcm: 23

Akdamar haberi yalan

HÜRRIYET gazetesinin manşetinde yer alan, Başbakan Tayyip Erdoğan'ın, ABD Temsilciler Meclisi'nde oylanacak Ermeni soykırımı iddialarına anlamlı bir yanıt vermek için, 29 Mart'ta Van'daki Akdamar Ermeni Kilisesi'ni açacağı haberi asılsız çıktı. Başbakan o tarihte, SABAH gazetesi öncülüğünde başlatılan "Temiz İnternet" kampanyası konferansına katılacak. Hürriyet'in haberinde, Erdoğan'ın Akdamar adasındaki Ermeni Kilisesi'nin açılışını yaparak nisanda ABD Temsilciler Meclisi'nde oylanacak olan Ermeni soykırımı tasarısına anlamlı bir yanıt vermek istediği belirtiliyor. Haberde ayrıca 15 Nisan'da yapılması planlanan açılışın Erdoğan'ın Almanya programı nedeniyle 29 Mart'a çekildiği vurgulanıyor. Ancak Başbakanlık kaynakları, Erdoğan'ın programında o tarihte bir açılış bulunmadığını, haberin doğru olmadığını bildirdi.

KONFERANSA GELECEK

Erdoğan 29 Mart'ta Ankara'da SABAH gazetesi öncülüğünde başlatılan Temiz İnternet Kampanyası Arama Konferansı'na katılacak. Başbakan Erdoğan, Temiz İnternet Kampanyası çağrısında, "Gelin hep birlikte interneti silaha, uyuşturucuya, cinsel sapkınlığa dönüştüren sanal çetelere savaş açalım, temiz internet kampanyası başlatalım" demişti. **ANKARA**

1 / 1

interpress
medya takip merkezi 1940

POSTA
GÜNLÜK ULUSAL GAZETE
İSTANBUL
SİYASİ

Tarih: 03.03.2007
Sayfa No: 16
Tiraj: 623400
StxCm: 41

Akdamar dinleri buluşturacak

915-921 yılları arasında inşa edilen Akdamar Kilisesi, Anadolu'daki en eski Ermeni yapılarından biri.

Van Gölü'ndeki Akdamar Adası'nda bulunan Akdamar Kilisesi, bir süredir Kültür Bakanlığı tarafından restore ediliyordu. 3.5 milyon YTL'ye malolan restorasyon çalışmaları tamamlandı. Ermeniler için büyük önem taşıyan 1100 yıllık kilisenin açılışı 29 Mart'ta yapılacak. Kilisenin açılış tarihi olarak daha önce 15 Nisan belirlenmişti. Ancak sözde Ermeni soykırımı iddialarının Amerikan Temsilciler Meclisi'ne nisanda taşınacak olması nedeniyle, bu iddialara sürpriz bir hamleyle karşılık vermek amacıyla açılış töreni 29 Mart'a alındı.

Açılış törenine tüm dinlerin temsilcileri davet edilecek. Yaklaşık 250 kişilik bir liste oluşturuldu. Törene yurtdışından katılacak davetliler özel bir uçakla taşınacak.

Erdogan katılmayacak

Öte yandan dünkü Hürriyet Gazetesi'nde, Başbakan Tayyip Erdoğan'ın kilisenin açılışına katılabileceği için tören tarihinin değiştirildiği iddiasi yer almıştı. Başbakanlık Basın Merkezi'nden dün yapılan açıklamada, Erdoğan'ın 29 Mart'ta böyle bir programı bulunmadığı belirtildi.

1 / 1

interpress
medya takip merkezi 1940

HÜRRİYET
GÜNLÜK ULUSAL GAZETE
İSTANBUL
SİYASİ

Tarih: 03.03.2007
Sayfa No: 16
Tiraj: 528922
StxCm: 108

Başbakanlık yalanladı müteahhit doğruladı

BAŞBAKANLIK, Van Gölü'ndeki Akdamar Adası'nda restorasyonu tamamlanan Ermeni Kilisesi'nin 29 Mart'taki açılışına Başbakan Tayyip Erdoğan'ın katılmayacağını duyurdu. Kilisenin restorasyonunu yapan Kartalbayrak Proje'nin sahibi müteahhit Cahit Zeydanlı ise Hürriyet'e, "Ben Başbakan gelip açılışı yapacak diye biliyorum" dedi. Zeydanlı, açılışa ilgili Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Van Valiliği'ni işaret ederek, "Açılış için onlar hazırlık yapıyor. Ama biz de hazırlarız. Başbakan gelecek diye yapıyoruz" diye konuştu. Zeydanlı, açılış tarihinin birkaç kez değiştirilmesiyle ilgili de, "En son 2 gün (öç gün) önce 15 Nisan olan tarih, 29 Mart'a alındı. Bu değişikliği de 15 Nisan, Başbakan'ın programına uymuyor diye yaptığını biliyorum" dedi. Zeydanlı'nın,

Başbakanlık, Erdoğan'ın açılış etkinliğine katılmayacağı yönündeki açıklamasını süpürge gözlemli.

Zeydanlı ve Kocada Söyledi

Erdogan'ın, Şenar'ın ve Yaptığı zamanı dünkü mesajları ile ilgili sorulara yanıtı veren Zeydanlı, "Ben Akdamar Adası'na uğradığımda gördüm. Şenar'ın AKP Hükümeti

Milletvekili Mustafa Zeydanlı'nın "0 zaman önce, 'Açılışları yapabileceğim' dediği" diye konuştu. Kültür ve Turizm Bakanı Alioğlu Erdoğan'ın, "Ben önce gazetecilerle, 15 Nisan'da Adası'ndaki kilise restorasyonunu başlatmıştım. Herkesin açılışına katılmayacağını yapacağını söylemiştim"

Başbakanlık Açıklaması

Ancak Başbakanlık, Başbakan Tayyip Erdoğan'ın 29 Mart'ta Van'daki Akdamar Kilisesi'nin açılışına katılmayacağını yönündeki açıklamasını dün yayımlanan programla ilgili bir açıklama yaptı. Başbakanlık Basın Merkezi'nden yapılan yazılı açıklamada, "Bugünkü Hürriyet Gazetesi'nde Sayın Başbakan'ın, 29 Mart'ta Akdamar Kilisesi'nin açılışına katılmayacağı şeklinde bir haber yayımlandığına, 29 Mart'ta Sayın Başbakan'ın böyle bir programı bulunmadığı" denildi.

ANKARA

Başbakan Akdamar'a gitmeyecek

VAN Gata Akdamar adasındaki Ermeni kilisesinin çöktürme çalışmaları Başbakan Erdoğan'ın Erzurum'da açıklanan Kültür ve Turizm Bakanlığı resor programı kapsamında kamu açıklığı dönüştürülmesi için 24 Mart'ta alınan şokan kararın bir parçası olarak 4 Kasım 2006 tarihinde açıklanan kararın, Bakanlıkça eleştirilerek, gerekçesiyle bu programın 24 Nisan 2007'ye alınması. Ancak hükümetin Erzurum'da söz konusu kilisenin çöktürülmesi için 21 Aralık'ta aldığı kararın bu kararın bir parçası olarak 24 Nisan'da kamu açıklığı ortaya çıkması. Bu kez 15 Nisan'da kayınların açılış ABD Temsilciler Meclisi'nde nisan ayında Ermeni iddialarının görüleceği olması nedeniyle, lobi faaliyet olarak kullanılmak amacıyla 29 Mart'ta alınan Aş İyşe Erdoğan'ın da katılacağına ilişkin haberler ise Başbakanlık Basın Merkezi'nden yapılan yazılı açıklamayla çözümlendi.

interpress®

medya takip merkezi 1940

• Merkez:
Tuzluca Cd. No:10 Kat:3
Etiler Beşiktaş/İSTANBUL
Tel: 0 212 386 96 86
Fax: 0 212 386 96 86
www.interpress.com.tr

• Şube:
Ziya Gökalp Cd. No:10 Kat:3
BALÇIKTUTANCI ANKARA
Tel: 0 312 386 10 10
Fax: 0 312 386 96 86

HÜRRİYET

GÜNLÜK GAZETE

Telefon (212)677 00 00

Yayın İli İSTANBUL

TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI 01

Sayfa No 1 (1/2)

Yayın İçeriği SİYASİ

Tiraj 528922

Tarih 09.04.2007

Merkezi Londra'da bulunan Comidas Enstitüsü Genel Direktörü Arç Sarafian, Akdamar Adası'ndaki kilisenin açılışını değerlendirdi.

Arç Sarafian

AKDAMAR'IN AÇILIŞI BARIŞ TEKLİFİDİR

Sefa KAPLAN

İKİ TARAF DA ÖNEMİNİ KAVRAYAMIYOR

■ Türk ve Ermeni aşırı milliyetçi zihniyetlerinin aynı şekilde çalıştığına belirten Sarafian, 'İki taraf da Akdamar Adası'ndaki Sarp Haç Kilisesi'nin açılışının önemini kavrayamıyor. Akdamar'ın açılış barış teklifidir' dedi. ■ 17

Sr. Ak
10/07

Akdamar barıştır

Gomidas Enstitüsü Genel Direktörü Ara Sarafian, Türk ve Ermeni aşırı milliyetçilerinin Akdamar Adası'ndaki Sırp Haç Kilisesi'nin açılışını önlemini kavrayamadıklarını savundu. Sarafian "Açılış bir barış teklifidir" dedi.

RESTORASYONU tamamlanan Akdamar Kilisesi, 10 Nisan'dan itibaren 280 kişilik bir davetli topluluğun katılımıyla 29 Mart tarihinde Kü-

ltür ve Turizm Bakanlığı Milli Konağı'ndan açılmıştır. Yeni müze olarak açılan kilisenin kubbesine haç konulması da tarife yaratmıştır.

Hepimiz Kemal Bey'iz

ERMENİ ERZULUM yapımı iddiasıyla Van'da Boğazlıyan Kaymakamı ve Yozgat Mutasarrıfı Vekili, Milli Şehit Kemal Bey Ölümünün 90. Yılı dolayısıyla, Adam adlı Boğazlıyan Meydanı'nda, Milli Şehit Ölümünü Kutsalıca bir şekilde anılmak üzere, "Hepimiz Kemal Bey'iz" pankartları açılar. Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey, Ermeni aydınlanmasının önemiyle amacıyla gerçekleştirilen tescir uygulamasında hatırı olduğu iddiasıyla yapılmış, bu davada aktarılmış, ancak buru rağmen işgalci güçlerin haksızlığı.

Osmanlı Hükümeti tarafından 10 Nisan 1919'da asılmıştı. Kemal Bey, 14 Ekim 1922'de Bakanlar Kurulu kararıyla Milli Şehit ilan edildi.

■ Mustafa KINAY / İSTANBUL

Kemal Bey

TKİ Başkanı Prof. Dr. Halıçoğlu ile birlikte yapıldığı Harput'ta elemeleci son anda iptal edilen Gomidas Enstitüsü Genel Direktörü Ermeni tarihçi Ara Sarafian, Türk ve Ermeni aşırı milliyetçilerin "Akdamar Adası'ndaki Sırp Haç Kilisesi'nin restorasyonu önemli bir barış teklifidir" dedi. Sarafian, Türkiye'de Ermeni meselesi konusunda ordu ile hükümet arasında görüş farklılıkları olduğunu da ifade etti. Sarafian'ın açılış için Ermenistan'dan gelecek heyetin Van'a direkt uçuşunda imkân verememesinin kararının, Genelkurmay'ın karşı çıkması üzerine iptal edildiğini de belirtti.

Ara Sarafian, Türk ve Ermeni aşırı milliyetçilerin Akdamar Adası'ndaki Sırp Haç Kilisesi'nin açılışını önemini kavrayamadıklarını da savunarak, bunun uzlaşma yolunda atılmış son derece önemli bir adım ol-

Ara Sarafian

duğünü belirtti. Bu kararların arjasında Başbakan Erdoğan'ın bulunduğu vurgulayan Sarafian, Ermenilere ait diğer kültürel varlıkların da restorasyona ediliş korunması durumunda, Türkiye'nin Ermenilerin önemli bir kasasını desteklediğini kazanabileceğini de aktardı. Ermeni ulusalcıların bir süredir kültürel soykırım tezlerini işlediğini hatırlatan Sarafian, Akdamar'daki restorasyonun, "kültürel soykırım" iddialarına karşı verilmiş net bir cevap olarak son derece önemli olduğunu belirtti. Bu adımın Ermeni Diasporasında başkılık yarattığını söyledi.

Sarafian, geçğimiz sene Van Müzesi'ni gezerken müzeyi bombos gördüğünü vurgulayarak "yan'ında sivil otoritelerin Ermeni karşıt sergiyi kaldırarak için böyle bir yontene basırdığı söyleniyordu. Doğru ise, boş müze, açıklık ve demokrasileşme süreci yaşayan Türkiye'nin bir örneğini teşkil ediyor demektir" dedi.

Ara Sarafian

haya yaratacaklar" yorumu Ermeni lobisinin bir kısmı tarafından sınır kapıları ve diplomatik ilişkiler konusunda Türkiye'nin geri adımı olarak değerlendirildi. Ancak Ermeni lobisinin önemli bir kısmı Güllü'nü 1915 günlerini "soyları" olarak değil "trajedi" olarak tanımlaması üzerinde yoğunlaşarak bunu tepkiyle karşıladı. Bu da Ermeni lobisinde farklı düşüncelerin ortaya çıktığı anlamına gelmektedir. Aslında Güllü'nün "Komisyonun kurulması ilişkilerin normalleşmesi için olumlu atmosfer yaratır" sözleri Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan'ın hükümetler arası komisyon teklifinin farklı bir modelidir. Makalenin giriş kısmında Türkiye-ABD işbirliği önümleri arasında geçen geri kalan kısımlarda da 1915 olaylarına atıfta Ermeni çetelerinin ötekizli övdelerine atıfta bulunularak salıvermesi nedeniyle uygulanmış bir tercih olduğu ön plana çıkarılmaya Türkiye'nin çıkarları açısından daha ilgilendi.

'ERMENİSTAN'DAN DA BEKLERİZ'

Türkiye Kültür ve Turizm Bakanı Ali İzzet Koç 28 Mart 2007'de bir özel televizyonda Türkiye'nin çok kültürlülüğe yaslanmak için çalışmalar yapıyor olduğunu ifade etti. Bu konuda Türkiye'nin eli Ermenistan kolları kesmezdir. Ermeni asıllı ünlü tarihçi Ara Sarafyan'ın ifadesiyle, Ermeni tarihçiler ve yazarlar Türkiye'deki tarihî eserleri hakkında rapor hazırlayıp bunların restorasyonu için çalışmalar yaparken Türkiye'de ne Türk Tarih Kurumu'na ne Turizm ve Kültür Bakanlığı'na ne de Memurlar Odası'nın Ermenistan'daki Türk-Mişkonan eserleri ile ilgili gerekli bir rapora bulunmuyor. Ermeniler, su

Türkiye, kendi topraklarının bir bölümü üzerindeki iddialarını anayasasına dahi yansıtan ve işgalci bir devlete karşı, açılımlar konusunda daha dikkatli davranmalı.

günlerde Orta Çağ Ermeni devletinin başkenti olduğunu iddia ettikleri Ani'nin restorasyonu için talepleri bulunmaya başlanırken Türkiye'nin Ermenistan'daki kültürel ve tarihi eserleri için siyasi çabasının bulunmaması büyük eksiklik.

Türkiye'yi, Ermeni kültürünü "sığ kırmızı" uğruna nedeniyle eleştiren Ermenistan'ın başkenti Erivan'da tarih boyunca toplam beş parçısı inşa edilmiştir. Ancak bugün bunlardan sadece bir tarası ayakta. Bunun dışı plan Ermeni mimarlar tarafından çizildi ve Fransız mimarlara emanet edilmiş. Yani Ermenistan bu şii çabasıyla Erivan'da Azerbaycan ve Türk Şii mimarları değil İran'a güvenmiştir. Ermenistan Türkiye'nin bu zeytin dalına geyikten tutuşuk işiyorsa Gümrükteki 1920'lerden bu yana ayakta duran ve sadece Türk devletleri yenilemesi için Türk mimarlarla ortak çalışma yapmalıdır. 1989-1994 yılları arasındaki savaş sırasında işgal ettikleri Azerbaycan topraklarında

Ermeniler, 927 költüphanesi yayımlanarak toplam 4,6 milyon adet kitaba yakınlık veya yak ottiler, altı devlet tiyatrosunu, 368 kültürel kulüp ve 85 müzik okulunu yıkıktılar. Kütüpheler, Şişa, Zengibar ve Ağdam müzeleri 40 bin adet müze esyası ile birlikte Ermeniler tarafından yıkıldı, 9 tarihi sınıp, 44 tapınak, 10 cami, 4 sanat galerisi tamamen harabeye döndüğü bildirildi. Dolayısıyla Türk mülleti Ermenistan'ın da Türk kültürüne ve inancına eserdenle sahip çıkmasını beklenmekte hoktedir.

YENİ BİR 'RUHBAN OKULU' VAKASI

Türkiye'nin kendi içinde ezanli kültürlerin yapılması adına başlatıldığı süreç Ermeni lobisi ve Ermenistan'ın başkalarını beraberinde getirdi. Türk başında yer alan bazı yazarlarına göre Ermenilerin Akdamar'ı Surp İsaç Kilisesi'ni bir ruhban okuluna dönüştürme planları bulunmaktadır. Bu düşünce Türkiye yeni bir ruhban okulu vakası ile karşı karşıya kalabilir.

Ermenistan Bağımsız Hükümeti'ne talep edilen Türkiye illerinden birinin de Van olduğunu görüldü etmenek gündür. İster Abdullah Güllü'nün yazdığı makalenin, isterse ABD - AU ve aynı zamanda Ermeni lobisinin başkaları üzerinde kurulacak bir "Ruhban" okulu Türkiye açıldığını geri dönüştürme yollarına yol açmaktadır. Yanlış olan Türkiye'de otuz beş yıllık bir süre ve diğer kültürlere saygı duyulması ve bunun gösterilmesi değil, Türkiye'nin özgürlüğü veya saygınlığı değil başkalar üzerine gelmesi ve bu güçlere Türkiye'yi istediği yöne çekilebilir olacağını anlamasıdır. Türkiye "demokratikliği" ve "Hade özgürlüğü" ulusal güvenliği çerçevesinde önemsenmeli ve uygulanmalıdır. Ülkedeki demokrasi ve özgürlüğün sınırlarını Türkiye Cumhuriyeti sınırları belirlemektedir.

Dipnot:
1. *Abd. Rahim Koçaryan'ın 29 Mart 2007 tarihli konuşması (www.abdrahimkoçaryan.com)*

interpress®
medya takip merkezi 1940

• Merkez:
Tophaneli No 101 Taksim Mah.
Caddesi Kat: 10 No: 101
Etiler, Şişli, İstanbul / TÜRKİYE
Tel : 0 212 254 10 10
Fax : 0 212 254 10 10
www.interpress.com.tr

• Şube:
Orduyolu Çi. No: 10 Kat: 2
Büyükdere / Beşiktaş / İSTANBUL
Tel : 0 212 254 10 10
Fax : 0 212 254 10 10

DÜNYA GÜNDEMİ

HAFTALIK GAZETE

Telefon

Yayın İli İSTANBUL

TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI OI

Sayfa No 9 (1/2)

Yayın İçeriği SİYASİ

Tiraj 0

Tarih 08.04.2007

Ermeniler İçin Kilise

"Türkiye'nin doğusundaki Van Gölü üzerinde bulunan Akdamar Adasındaki Ermeni Kilisesi harabesi yaklaşık bir yüzyıl boyunca Ermeniler ile Türkler arasındaki husumet için karartık bir sembolü niteliğindedir."

Gerd Höhler
Frankfurter Rundschau gazetesi

ALMANYA, Berlin: Türkiye'nin doğusundaki Van Gölü üzerinde bulunan Akdamar Adasındaki Ermeni Kilisesi harabesi yaklaşık bir yüzyıl boyunca Ermeniler ile Türkler arasındaki husumet için karartık bir sembolü niteliğindedir. Restore edilip, yeni açılan Akdamar Kilisesi için Türk Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, "Gelecekte Türk ve Ermeni halkının yakınlaşmasına vesile olması bakımından olumlu bir mesaj" ifadesini kullandı. Neredeyse bir yüzyıldır çürümeye uğruşan kilise'nin restorasyonu Türk Devleti'ne 1,3 milyar Avro ya mal oldu. 915 ile 928 yılları arasında inşa edilen kilise, Ermeni kültürü için büyük bir değeri sahip anıtlar arasında yer alıyor. Ermenilerle, Bizlilerle Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan Türkiye'nin doğusundan süren şiddetli çatışmalarıyla birlikte, adasının Akdamar Kilisesi ile de bulunduğu birçok Ermeni anıtı bakımlessnessinde yıkılmaya başladı. Üç sene önce Türkiye'nin üye olduğu uluslararası bir komisyon kuruldu. Komisyonun amacı, anıtların restorasyonu için uluslararası olarak UNESCO'ya başvurulması çağrısında bulundu.

DÜNYA GÜNDEMİ

Sayfa No 9

(2/2)

Kilisenin onarılması, Ermeni soykırımı konusunda yürütülen amansız çekişme nedeniyle de büyük bir önem taşıyor. Birçok tarihçi tarafından soykırım olarak değerlendirilen kıyımlar ve bundan ötürü süregelen tartışmalar sadece Türkler ile Ermenilerin arasındaki ilişkileri zedelemiyor, aynı zamanda Türkiye'nin diğer ülkelerle olan ilişkilerine de olumsuz etkide bulunuyor. İstanbul'daki Ermeni Cemaatinden Luiz Bakar, Akdamar Kilisesi'nin restore edilmesinin Ermeni ile Türkler arasındaki diyalogun gelişmesine katkıda bulunacağını düşünüyor. Ermeni Katolikosu II. Karekin'in ise, Kilise'nin müze olarak açılışını eleştiriyor. Kilise'nin kubbesinde yer alması gereken haç işaretiyle kilise kulesindeki diğer ekşik bulunuyor. Ermeni Ortodoks Kilisesi Patriği II. Mesrob, Şirak'tan senede iki defa olmak üzere kilise'de dini bir ayın düzenlenmesini iznini talep ediyor. (Frankfurter Rundschau gazetesi, 30 Mart 2007).

Van Gölü'nde Bir Barış Mekanı

Ermeni soykırımı ya da Türkiye'de siyaseten doğru bir ifadeyle söylenildiği gibi "sözde Ermeni soykırımı iddiaları" Türk politikasının geleceğini karartıyor. Avrupa geleceği ya da kısa vadedeki geleceği söz konusu, zira hala Ermenistan ile bir sınır sorunu yaşanıyor. İşte bu nedenle de yerel yetkililer özellikle kendilerini soykırımcı bir ülke olmakla suçlayanlara karşı iyi niyetlerini göstermek için ellerinden geleni yapıyorlar.

Ermeni çevrelerden işitilenlerin aksine, Ankara'nın siyaset dünyası inkarcı değil, katliamlar olduğunu kabul ediyorlar. Bu konudaki tartışma, tartışılmaktan çok siyasi, ancak burada Ermenilerle ilişkilerde resmi olarak daha açık bir imaj verme çabası hissediliyor. Ermeni davasının

sözcüklerinden biri olan Agus gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink cinayetine rağmen rüzgarın yönünü çevirmek amacıyla bu açılışın medyatikleştirilmesi bundan kaynaklanıyor. Van'a çok yakın olan Akdamar adasındaki Kutsal Haç Kilisesi'nin restore edilmesini de bu kapsamda görmek gerekir. 90 yıla yakın bir süredir doğanın karpislerine terk edilmiş bu Ermeni kilisesinin zengin sanatsal çevresi tehlikede bulunuyordu. Ankara hükümeti burasının restore edilmesine karar verdi. Kısaca bir muamele olmasa bile uluslararası kütüphane değeri bir yer diyebiliriz. Ülkemiz de dahil olmak üzere çok sayıda ülke yerel temsilcilerini gönderdi.

Böylece, çok laik akademik bir sesle Türkiye Kültür Bakanı, Ermeni Bakanı Yardımcısı ve İstanbul Ermeni Patriği 2. Mesrob Mutafyan'ın katılımıyla açılış yapıldı.

Patrik, bu önemli olayı Türk-Ermeni ilişkilerinde olumlu bir gelişme olarak tanımladı. Ankara'nın isteği üzerine bundan böyle bir müze olacak bu kilisenin yılda bir kez hac yeri olmasını ve bir ayın düzenlenmesini istedi. Patrik, isteklerinde bir adım daha ileri giderek bu vesileyle bir de kültür festivali düzenlenmesini talep etti. Şüphesiz ki bu, yerel İngilizce basını aracılığıyla, haçın kilise kulesinin üzerindeki yerini alamadığını eleştiren Ermeni diasporasının olumsuz tepkilerine neden olacak bilgece bir öneri. Türkiye Kültür Bakanı Atila Koç'un konuşmasından ve halklara ve kültürlerine saygı gösterilmesi çabası yapılan afişten de Patrik'in sözlerine yakın bir anlam çıkıyor. (Belçika'da yayınlanan La Libre Belgique gazetesi, 30 Mart 2007).

Sarkisyan, Yeni Başbakan

Ermenistan'da iktidardaki Cumhuriyetçi Parti, Savunma Bakanı Serge Sarkisyan'ı yeni başbakan olarak atadı. Ermenistan Meclis Başkanı Tigran Torosyan, Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan'ın yakın müttefiki olarak bilinen Savunma Bakanı Sarkisyan'ın (52) başbakanlık adaylığının Koçaryan tarafından onaylanmasını beklediğini ifade etti. Sarkisyan, 25 Mart 2007 tarihinde geçirdiği kalp krizi nedeniyle hayatını kaybeden ve 7 yıl Ermenistan Başbakanı olarak görev yapan Andranik Margaryan'ın yerine geçecek. (AFP, 2 Nisan 2007).

Yılda Bir Kez Ayın İsteği

Türk Ermeni Patriği Mesrob Mutafyan, Ahtamar olarak nitelendirildiği Akdamar Adası'nda bulunan "Kutsal Haç Ermeni Kilisesi'nin restorasyonunu tamamlanmasından mutluluk duyduğunu ifade etti. "90 yılı aşkın süredir ibadethane olarak kullanılan binanın aslına uygun olarak yenilenmesi sevindirici bir durumdur. Tarihi bir kilisede icra edilecek olan dua insanları birbirine yaklaştıracaktır" diyen Mutafyan, aynı müze olarak kullanılacak kilisede yılda bir kez ayın, Akdamar adasında ise festival düzenlenmesi istedi. Mutafyan, bu ayının barışın bir türü oluşmadığı Ermeni ve Türk toplumu arasında güzel bir ortam oluşturacağını kaydetti. (Haber Merkezi-29 Mart 2007)

interpress®
medya takip merkezi 1940

• Merkez:
Nispetiye Sok. No: 41
34398 Beşiktaş/İSTANBUL
T: +90 212 351 21 22
F: +90 212 351 11 11
www.interpress.com.tr

• Şube:
Zeynep Ç. No: 10 Kat: 7
BALIĞAT ÖZÜM ANIŞARAKI
T: +90 312 354 10 10
F: +90 312 354 06 56

DÜNYA GÜNDEMİ

HAFTALIK GAZETE

Telefon

Yayın ili İSTANBUL

TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI 02

Sayfa No 9 (1/1)

Yayın İçeriği SİYASİ

Tiraj 0

Tarih 08.04.2007

Ermeni Kilisesinin Restore Edilmesi Devletlerarası İlişkileri Etkilemez

Yuri Sknonyan
Nasr-İstanbul Gazetesi

RUSYA Moskova'daki Ermeni Kilisesi'nin restorasyonu için Van'da protestolar düzenlendi. Türkiye Kültür ve Turizm Bakanı Adil Karadayı, "Bu arada, Ermenilerin, Ankara'nın yaklaşık iki milyon doları propaganda için, yani Ermeni soykırımını hatırlatmak için, Van'da protestolar düzenlediğini" söyledi. Karadayı, "Ermeni Kilisesi'nin restorasyonuna harcadığı yolundaki tabminleri doğru değil. Kilisenin restorasyonunun propaganda amaçlı olduğunu ilk söyleyen kişi, kilise müzesinin açılış törenine davettiği ve burada bütün Ermenilerin Katolik kökenli karakter taşıyan tören, Ermeni Kilisesi'nin örf ve geleneklerine aykırıdır" dedi. Ankara'ya gelen devletlerin diplomatik misyonlarının temsilcilerinin katılacağı törenin, Ermenilerin katılımının sağlanarak düzenlenmesi için çağrı yaptı. Naci Çelebi, Türkiye Ermenileri Patriği İ. Metropolit Mutafyan, Akdamar Adası'na gitmeye razı oldu. Türkiye'deki Ermeni diasporasında dolaylı soykırımlara göre, Mutafyan, bu adımı Ermeni toplumunun resmi makamlarıyla ilişki

sorularının çözülmesi için atıldı. Ermeni Kültür Bakanı Yardımcısı Gagik Görçüyan'ın da, Türkiye'ye aynı şekilde gittiği söyleniyor. Çankırı Erivan'ın kamu ilişkileri ilişkileri maksadıyla suçlanmasında ve silo yaratmak istemedi. Kaldı ki, gençlerde Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçyan, Türkiye ile diplomatik ilişkiler kurmaya hazır olduklarını belirtti. Ermenistan Dışişleri Bakanlığı'nın resmi İnternet sitesinde konuyla ilgili olarak yayımlanan bildiride, Surlu Haç Kilisesi'nin restorasyonunun tek olay olmayacağı belirtilen yanı sıra, Ermeni heyetinin daha kısa yoldan Van'a ulaşması için Ankara'nın bir defaya mahsus olmak üzere Ermeni-Türk ilişkilerini açmadığı ifade edilmekte. Ermenistan Dışişleri Bakanlığının bildiri metninde, yer yer protesto faaliyetleri taşıyan sözlerle yer verilerken, Erivan'ın, Ankara'nın bu adımı neredeyse hakaret olarak algıladığı kaydedilmektedir.

Uzmanların da bu konudaki tutumları, "Ermeni Kilisesi'nin restorasyonu Toplumcu Enstitüsü Program Koordinatörü liberal görüşlü Susan Hatlamacıyan ve Ermeni Soykırım Enstitüsü

ve Müzesi Müdürü muhafazakar görüşlü Hayk Demoyan'ın yorumları birbirine zıt derecede yakın. Her ikisi de Surlu Haç Kilisesi'nin restorasyonunun, Türk devletinin inancını iyileştirilmesi amacıyla yapıldığını ve bunun Türk ekonomisinin öncelikli sektörlerinden biri olan turizmin gelişmesine katkı sağladığını belirttiler. Hatlamacıyan ve Demoyan, Türkiye'de soykırımdan önce yaklaşık yedi bin Ermeni kilisesi bulunduğunu ifade ederek, UNESCO verilerine göre, daha sonra ancak 913'ünün ayakta kaldığını bildirdi ve daha sonraki dönemde de 464'ünün fahrip edildiğini, 252'sinin yıkıldığını ve 197'sinin restorasyonuna ihtiyaç olduğunu hatırlattılar. Demoyan, "Kilise kubbesinin hafız kaldığı Surlu Haç Kilisesi'nin açılış töreninin, bir süre önce Ermenistan gazeteci Hrant Dink'in İstanbul'da öldürülmesi olayının ABD Senatosu Dış İlişkiler Komisyonunda ele alındığı bir zamana rastlamasının dikkat çektiğini belirttik. Türkiye, Akdamar Adası'ndaki Surlu Haç Kilisesi'ni müzeye Karstakçıyan'ın katkılarıyla restorasyonuna başlatmış ve dönüştürerek, iki Ermeni kilisesinin restorasyonunu gerçekleştirdi" dedi. (N. Gazete - 2 Nisan 2007)

interpress®
medya takip merkezi 1940

• Merkez:
Emniyet Lisesi, Yeşil Zemin
Etiler/Beşiktaş - İstanbul
Tic. Sic. No: 272222
Tel: 0 212 252 21 21
Kil. No: 252 21 16
www.interpress.com

• Şube:
Çengelköy Cad. No: 10 Kat: 22
BALIKGÖZ BÖYÜZ ANKARA
Tel: 0 312 286 16 10
Fax: 0 312 286 06 25

HÜRRİYET

GÜNLÜK GAZETE

Telefon (212)677 00 00

Yayın İli İSTANBUL

TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI 02

Sayfa No 16 (1/1)

Yayın İçeriği SİYASİ

Tiraj 528922

Tarih 12.04.2007

Akdamar haçında mesihin K'sı

TÜRKİYE Ermenileri Patriği Mesrob II, Akdamar Kilisesi Anıt Müzesi'nin kubbesine yerleştirilmek üzere hazırlanan haçın üzerindeki çekişlerle ilgili bilgi verdi. Buna göre haçın alt bölümünde Hristiyanların Krisdos adıyla andıkları Hazreti İsa'yı simgeleyen K harfi ve ateşten bir dil var. Mesrob II, "Haçın dibinde Krisdos'un İsa Mesih) ilk harfi olan Ermenice K harfi var. Ateşten dil ise Ruh-ul Kuds'u yani Kutsal Ruh'u temsil ediyor" dedi. Ermeni cenazati

adına restorasyon çalışmalarına gözlemci olarak katılan Mimar Zakarya Milçanoğlu'nun Ermeni sanat ve mimarlık tarihi uzmanları birlikte hazırladığı, Ermenistan'da çizdirilen ve Türkiye'de imal edilen 2,5 metrelik siyah boyalı bronz haç bir yıldır İstanbul Künkapı'daki Ermeni Patrikhanesi'nde duruyor.

2

■ AŞI SÖZBİLİR / İSTANBUL

Dr. AŞI

interpress®
medya takip merkezi 1940

Merkezi:
Sıhhiye Caddesi No:10/10
Etiler Kat:5
Beşiktaş/İSTANBUL
T: 0212 254 10 00
F: 0212 254 10 00
www.interpress.com.tr

Şubesi:
Zaferan Çiçeği Etiler Kat:5
Balçık Sokakı No:10
Etiler Kat:5
Beşiktaş/İSTANBUL
T: 0212 254 10 00
F: 0212 254 10 00
www.interpress.com.tr

AKSİYON
HAFTALIK DERGİ
Telefon (212)454 14 54
Yayın İli İSTANBUL
TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI 01

Sayfa No 38 (1/2)
Yayın İçeriği AKTÜEL
Tiraj 19500
Tarih 02.04.2007

GÜNDEM

Akdamar restorasyonuna Ermenistan jesti yolda

Ermenilerin ünlü Akdamar Kilisesi, 90 yıl sonra restore edilip müze olarak hizmete açıldı. **Aksiyon'a konuşan** Ermeni Kültür Bakan Yardımcısı Gürçüyan, restorasyona jestle karşılık vermeye hazırlandıklarını açıkladı.

İBRAHİM DOĞAN

Ermenilerin tarihteki önemli ruhani merkezlerinden biri olan Vanın Akdamar Adası'ndaki tarihi kilise, 90 yıl sonra duvarları ayni müze olarak açıldı. Türk hükümetinin bu jestine, Ermenistan devleti de karşılık vermeye hazırlanıyor. Türene katılıp Ermenistan Kültür Bakan Yardımcısı Çiğdem Gürçüyan, Aksiyon'a yaptığı açıklamada, "Bu kilisenin açılmasından dolayı mutluluğumu dile getirip nasıl bir karşılık vereceğimizi araştırmaya başladıklarını dile getirdim. 'Kilisenin onarımını, korunmasını ve tamir edil-

mesini her zaman olumlu bir adım olarak görüyoruz. Restorasyon, Ermenistan'da olumlu karşılandı. Biz kendi ülkemizde ortak kültür miraslarıyla ilgili bir araştırma yapmayı planlıyoruz. Yani bizim tarafımızda aynı kültürlerle ait eserleri araştıracaktır."

16 ERZURUM AYINI YAPILDI

Biri yüz yıllık kilisenin yanına 1884'te Sultan Abdülhamid tarafından rahibhan okulu inşası yapılmıştı. Burası ruhani bir merkez (katagoristik) domostası. 300 öğrencinin eğitim gördüğü okul, tehcir kavan ve Birinci Dünya Savaşı esnasında boşaltıldı. Bir

daha da geri dönemi olmadı. Bu süre içinde Ermeni kilisesi, bakımsızlık nedeniyle harap bir hal aldı. Kültür ve Turizm Bakanlığının girişimiyle 2002 yılında başlatılan tadilat, geçtiğimiz yılın ortalarında bitirildi. En nihayetinde açılışı da 29 Mart'ta yapıldı.

Seçim yılı olmasından dolayı Türk hükümetinden, başbakanın ölümünden dolayı Ermenistan'da ve hac konulmasından dolayı diasporadan katılımları düşük seviyede kaldı. "Gelsinler gelmesinler işte oldu. Önemli değil ki. Ermeni kültürünün en önemli miraslarından biri inşa edildi." diyen Türkiye Ermenileri Patriği Mesrob Mutafyan'a göre, son derece başarılı bir

restorasyon gerçekleştirildi. Hatta Ermenistan'dan kimileri, kilisenin tadilatında tuğla ve çimento kullanıldığını daireddiler ortaya attılar. Bunun üzerine Mesrob II geçtiğimiz sene inceleme yaptırması böyle bir durum olmadığını görmüş. "Kilise hasabe durumdan kurtuldu. Ermenistan'da cıvalık sesler çıkıyordu; tuğla, çimento kullanılıyor diyor. Öyle değilmiş. Taşın hangi ocaktan geldiğini incelemişler. O kadar önemsediler, o kadar iyi yaptılar. Gerçekten kutlanıyor."

Arkeolog olan ve geçmişte turist rehberi

*Sn. Akh
Ekle sayfan
lambdül 2.
Abdülhamid'in
kütüphanesinde
dekorasyon. Öny
daha doğruya
Silobbe kumma
ve taşlarını
seferyatını. 03/06*

AKSIYON

lığı da yapan Mesrob II, tarihi eserlerin kime ait olduğuna bakılmaksızın restore edilmesini "kendilerine verilen değerın güçlü bir göstergesi" diye niteliyor: "Türk-Ermeni ilişkilerinde gayet olumlu bir gelişme olarak nitelenecek bu çalışma, iyi niyetli insanların gayretleriyle gerçekleştirilecektir. Bu yenilerle çalışmaları her şeyden önce Anadolu'nun tüm tarihi mirasını sahiplenen ve imkânlarını elverişli ölçüde onları korumayı gören saygın bir anlayışı ürünüdür."

Ermenistan Kültür Bakan Yardımcısı Gürciyan'ın jesti karşılığında da olumlu karşılıyor Mesrob II. Patriğe göre bu anıtın 'taahhütlenmesi' senede bir gün ayına izin verilmesiyle gerçekleşir: "Tarihi bir kilisede veya bir inancın merkezinde icra edilecek bir düşünce insanların hatıralarında güzel duyguların uyanmasına vesile olabileceğidir. Yılda bir kez düzenlenecek bir ayın ve onunla ilgili olarak Akdamar festivali bu kilisede gerçekleştirilen etkinliklerin dördü bir yarıncıdır. Bu yılın ayının bu adaya çekilebileceğini tarih olarak da kilisenin isim yortusu gününe işaret ediyor: Bu yıl için 16 Eylül. Adayı inancın merkezi yapmak için aynı zamanda halk oyunları, ezgileri, şarkı geleneği, el işleri ve dokuma gibi yöresel-kültürel değerlerimize canlandırılmasıyla, bu günün geleneksel kutlama törenine dönüşmesini istiyor. Mesrob II, Kültür Bakanlığı'na bir yazı yazıp projede yer almasını istiyor. Eski kilisenin tepesinde bulunan hacin teknesi yerinde korunmasını da talep ediyor.

GÜRCİYAN: HAC, TEMSİL SEVİYESİNİ DÜŞÜRDÜ

Restorasyon esnasında Ermeni cemaati adına Patriğin onayıyla Akdamar Kilisesi'nin her küçük bilimsel damasına heyetinde Mimar Zakarya Miklanoğlu da yer alması. Kilise için üç proje hazırlanmış: Bölümler (plan), restitüsyon (naarlar) ve restorasyon (yenileme). "Restitüsyon projesi günün ilk halinin nasıl olduğunu araştırıyor. Eski kilisenin hac varmış. Kurulda şekli bile tartışılmış" diyor Miklanoğlu. Hac korunmamasında art niyet anlamadığını belirtiyor. Hacin projeye dâhil edilmesini ise yeterli kadar araştırma ve inceleme yapılmamasına bağlıyor. Ancak Ermeni mirasına göre hac konusuna da korunması da kilisenin dış ve iç yüzeyinde yüzlerce hac dikkat çekiyor: "Şu kilisenin yüzüne bakın, zaten yüzlerce hac var, her yerde hac var. Hıristiyanlık dinimizin simgesi var. İncel ve İvralı var. İsa ve havarileri var."

Lakin, kabartma ve tasvirleriyle benzeri olmayan yapıtın silüeti açısından hacin önemine de dikkat çekmekten kendini alamıyor Miklanoğlu: "Caminin minaresi neyse kilisede de hac odur." Restorasyonu ise çok başarılı buluyor. "Bu topraklarda yaşayan insanlar olarak göğsümüzü kabartıp almamız açık yürüyebiliriz." diyor

Ermeni Kültür Bakan Yardımcısı Gürciyan ise Bakan Koc ile konuştuğunu ve hacin gelecekte kaidenin üzerine yerleştirileceğini söylüyor. Gürciyan, "sahsi kanaatine göre" Ermenistan'dan kilise açılışına daha üst düzeyde katılım olmamasını, kiliseye hac korunmamasına bağlıyor: "Biz bir cami tamir etmeye karar verdiğimizde, tepeden tırnağa her şeyiyle restore ederiz." Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koc da bunun bir gün olabileceğini sinyali veriyor basında ayaküstü konuşurken.

Azot Dağı'nın karşısında bulunan ve tekneyle geçilebilen adadaki kilisenin çatısında restorasyondan önce adalı bilyüministi. Kilisenin dış yüzeyinde de atas talimi yapımların buaktığı kısmın izleri bulunuyordu. İki kısımdaki duvar resimlerinin üzerinde çıkması zor yumurtalıkleri vardı. İste kilisede yapılan yenilemeler: Kilisenin ve sapaelleri ile mekân zeminlerinde araştırma kazısı, üç mekân duvarlarının süsleyen duvar resimlerinin çıkarılması, dış duvar yüzeylerinde temizlik, baskıların kaldırılması, çatı kılıbının çıkarılması, yapı genelinde drenaj kazısı ve çalışması.

Patrik Mesrob II'nin anlattığına göre kilisenin Dünya Kültür Mirası Listesine dâhil edilmesi için başvuru da yapılmış. Ancak ayın ve festival talebinden endişe ediyor Patrik: "Eylem yapılsa hoş olmaz. Yaşadığımız ülkeyi bazen tanıyanınım demistim Çarşafında. Gerçekten büyüdüğüm ortam, çocukluğum geçtiği ortamda biz Türk, Ermeni, Yahudi, Rum birlikte yaşadık. Böyle milliyetçi patlamalar yaşamadım. Vanda bu televizyon, Azınlıkları temizlemek lazım" diyor

bir şey söylemiş." Tüm bu endişelerine rağmen Türkiye Ermenileri ruhbanı lideri, Başbakanlığa yazdığı yazıda 'ayın ve festival' talebini iletmiş: "Böylelikle bir gün belki de iki toplum arasında bir türlü basarlanmayan diyalog ortamının oluşabilmesini sağlayacak adımların atılabileceğini ümit ediyorum."

Patrik, Anadolu'da 2 bin 900 kilise, dört yüz kadar da manastır olduğunu, bunların büyük çoğunluğunun harap halde olduğunu anlatıyor. Bu arada Ermeni cemaati kendi imkânlarıyla Diyarbakır'daki büyük kiliseyi onarmaya hazırlanıyor. Patrik Mutafyan, Akdamar Kilisesi'ne ilk defa 1980'lerde gelmiş, ikincisi ise 4 yıl önceymiş. Acılıhta ise fotoğraf çekebilmek için kiliseyi tepenin üzerinden görün yüksek bir noktaya tırmandı.

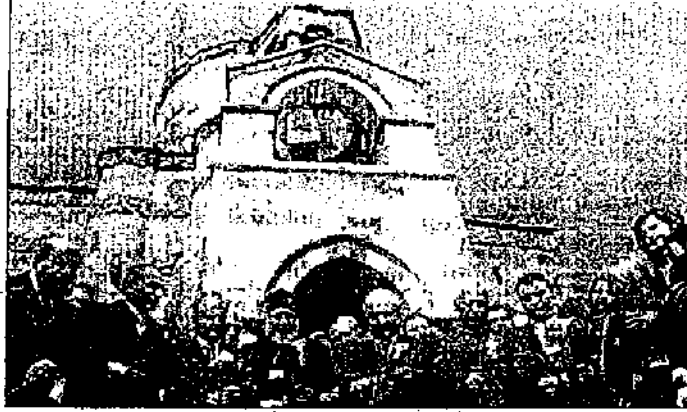
DAVETSİZ DE OLSA
KONSER VERECEKTİM

Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koc, "Burası kafam olsun, dualarla acıyımsın" diyerek kadeyleyi kestirdi. Özellikle Ermenistan'dan gelen kabile kilisenin içinden uzun süre çıkmadı. Anıtı ziyaret eden ziyaretçilerden kimisi yaralanmıştı geldiği memnuniyetini de dua etti. Ermeni devlet televizyonu acı bir canlı yayınladı. Türkçe bitmeyen Ermeni vatandaşları

mutluluğunu gulumseyerek ifade ediyor. Piyaniist Tuluhan Uğurlu'nun konserindeki ilk parça Ermeni mezmurları. Müslümanlar: İlahileri ve Musevi dualarının karışımından oluşan kendine ait bir besteydi. "Burası bir insanlık ruhabedi" diyen Uğurlu, Akdamar'da konser veremeyi "Benim için hayaldi" şeklinde niteliyor: "Eğer Kültür Bakanlığı davet etmeseydi ben kendim konser verirdim." Tuluhan Uğurlu, basın açıklamalarında da kendisini "Akdamar askını" şöyle tanımlıyordu: "Akdamar'a duyduğumuz bu sevdada Ayasofya'ya, Sultanahmet'e, Süleymaniye'ye, Neve Salom'a duyduğumuz sevdada ile aynı sevdadır. O sevdada insanlığın birlikte yaşamasının sevdasıdır."

SULTAN ARDÜLHAMİD'İN
1884'TE AKDAMAR'DAKİ
KİLİSENİN YANINA RUHBAN
OKULU YAPTIĞINI
GÖSTEREN KİTABE HÂLÂ
SAKLANIYOR.

Akdamar

Geçen perşembe **Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç**'un davetiyle Van'daki tarihi **Akdamar Anıt Müzesi**'nin açılışına gittik. Eski harap halini de bildiğim için, **DÖŞİM** tarafından 4 trilyon liraya yakın bir bütçe harcanarak orijinal haline getirilmiş **Kilise-Müze**'ye hayran kalmamak mümkün değildi.

Müzeler Genel Müdürü Orhan Düzgün'ün bizzat takip ettiği ve **Bakan Koç**'un da çok önem verdiği bu proje ile aynı zamanda, Ermeni soykırımını yaptığımız iddialarına da ders niteliğinde bir yanıt vermiş olduk. **Ermeni Kültür Bakan Yardımcısı** ve Türkiye'deki Ermenilerin dini liderlerinin de katıldığı törende, yılda bir kez de olsa sembolik

olarak ibadet yapılmasına izin verilmesi talep edildi ama Bakan Koç'un usta bir manevrasıyla bu talep "ince bir diplomasiyle geçirildi."

KURALI BOZDU

Bir de, Bakan Koç, bu törende kendi koyduğu bir kuralı daha "diplomasi uğruna" bir kereliğine bozdu. Bakan Bey, açılışlarda kurdele kesmek yerine kurdele çözmeye geleneğini başlattı. Hem yeni bir adet olsun hem de kurdeleden tasarruf edilsin diye başlattığı bu uygulamaya yerine, Ermenistan'dan gelen konukların hepsiyle birlikte kesmek zorunda kaldı. Hatıra olsun ve bugünü unutmasınlar diye de, hem kestikleri kurdeleyi hem de makasları heciye etmeyi de unutmadı ama.

Vekilin Cezası

Plakaya yazılan trafik cezalarının pek çok insanın başına iş açtığını duyuyorum son zamanlarda. Eline ulaşmayan ceza faturaları, yıllar sonra bile olsa, aracınızı satarken yıllardır ödenmemiş ve biriken faizler yüzünden de milyarlarca lirayı bulan faturalarla karşı karşıya bırakıyor insanları. Bunun son mağdurlarından birisi de, **AKP Kahramanmaraş Milletvekili Avni Doğan**. **Eskişehir**'den gelirken, şahsi trafik müfettişinin plakasına yazdığı bir cezayı birkaç ay önce tesadüfen öğrenmiş Avni Bey. Bir milyar 750 milyon lirayı bulan cezasının geçmişini araştırınca, iki yıl önce yazıldığını öğreniyor. Eğitimci omanın getirdiği bir sorumlulukta cezasını ödemiş ama açıklığı hala biraz kızgın. Cezaya itirazı yok ama eline ve adresine ulaşmayan ve varlığından haberdar olmadığı cezanın yıllar sonra karşısına milyarlarca lira olarak çıkmasından rahatsız. İlgililere duyurulur...

Trafik Mağdurları Günü

Ankara Ticaret Odası bir araştırma yapmış ve trafik kazalarında ölen insanların. **Kurtuluş Savaşı**'nda cephelerde savaşırken kaybettiklerimizden çok daha fazla olduğu ortaya çıkmış. Resmi rakamlar yılda 5 bin kişi diyor ama 15 günlük takip sürecinin yapılmaması ve gayri resmi bilgiler, bu rakamın en az 3 kat daha fazla olduğuna işaret ediyor.

Ek 12: Türkiye-Ermenistan protokolü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLE ERMENİSTAN CUMHURİYETİ ARASINDA DİPLOMATİK İLİŞKİLERİN KURULMASINA DAİR PROTOKOL

Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti,

Aynı gün imzalanan İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokol'de öngörüldüğü şekilde, halklarının yararına hizmet etmek amacıyla iyi komşuluk ilişkileri tesis etmeyi, siyasi, ekonomik, kültürel ve diğer alanlarda ikili ilişkileri geliştirmeyi arzulayarak,

Birleşmiş Milletler Şartı, Helsinki Nihai Senedi, Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı çerçevesindeki yükümlülüklerine atıfta bulunarak,

İkili ve uluslararası ilişkilerinde, eşitlik, egemenlik, diğer ülkelerin iç işlerine müdahale etmeme, toprak bütünlüğü ve sınırların dokunulmazlığı ilkelerine saygılı olacakları ve bu ilkelere saygı gösterilmesini sağlayacakları yönündeki taahhütlerini teyit ederek,

İki ülke arasında güven ve itimat ortamı oluşturulmasının ve bunun muhafaza edilmesinin, tüm bölgede barışın, güvenliğin ve istikrarın kuvvetlenmesine katkıda bulunacağını, güç kullanımından ya da güç kullanma tehdidinden imtina etmeye kararlı olarak, anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümünü teşvik etmenin, insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasının önemini akılda tutarak,

İki ülke arasındaki mevcut sınırın uluslararası hukukun ilgili antlaşmalarında tarif edildiği şekliyle karşılıklı olarak tanıdığını teyit ederek,

Ortak sınırın açılması hususunda aldıkları kararı vurgulayarak,

İyi komşuluk ilişkileri anlayışıyla bağdaşmayacak herhangi bir siyaset izlemeyeceklerine dair taahhütlerini yineleyerek,

Hangi nedenle olursa olsun terörizmin tüm biçimlerini, şiddeti ve aşırıcılığı kınayarak, bu tür eylemlerin teşvikinden veya müsamaha görmesinden kaçınılacağını ve bunlara karşı mücadelede işbirliğine gidileceğini taahhüt ederek,

Ortak çıkarlar ve iyi niyet zemininde, barış, karşılıklı anlayış ve uyum hedefleri doğrultusunda ilişkileri için yeni bir model geliştirme ve istikamet belirleme iradelerini teyit ederek,

1961 tarihli Diplomatik İlişkilere Dair Viyana Sözleşmesi uyarınca bu Protokolün yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diplomatik ilişki kurulması ve karşılıklı olarak diplomatik temsilcilik açılması hususunda anlaşmışlardır.

Bu Protokol ve Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokol aynı gün, ve esasen onay belgelerinin değişimini takip eden ilk ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

10 Ekim 2009 günü Zürih'te, Türkçe, Ermenice ve İngilizce dillerinde her biri orijinal olarak ikişer nüsha olarak imzalanmıştır. Yorum farklılığı olması halinde İngilizce metin esas alınacaktır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ADINA

Ahmet Davutoğlu
Dışişleri Bakanı

ERMENİSTAN CUMHURİYETİ ADINA

Edward Nalbandian
Dışişleri Bakanı

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
İLE
ERMENİSTAN CUMHURİYETİ
ARASINDA İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNE DAİR
PROTOKOL

Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti,

Aynı gün imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasına Dair Protokol **rehberliğinde,**

İkili ilişkilerini karşılıklı çıkarlara saygı ve güven temelinde geliştirme hedeflerini göz önünde **bulundurarak,**

İkili ilişkilerini iki ülkenin ortak çıkarları temelinde, siyasi, ekonomik, enerji, ulaştırma, bilimsel teknik, kültürel ve diğer alanlarda geliştirmeye ve ilerletmeye **kararlı olarak,**

Uluslararası ve bölgesel örgütlerde işbirliğinin, iki ülke arasında özellikle BM, AGİT, Avrupa Konseyi, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve KEİ kapsamında geliştirilmesine **destek vererek,**

İki devletin, bölgede demokratik ve sürdürülebilir gelişmenin sağlanması, bölgesel istikrar ve güvenin güçlendirilmesi için işbirliği yapmak yönündeki ortak amaçlarını **dikkate alarak,**

Bölgesel ve uluslararası uyuşmazlık ve çatışmaların uluslararası hukuk ilkeleri ve normları temelinde barışçı şekilde çözümlenmesi hususundaki taahhütlerini **tekrarlayarak,**

Terörizm, sınıraşan örgütlü suçlar, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi bölgeye ve dünya güvenlik ve istikrarına yönelik ortak güvenlik tehditleri konusunda uluslararası toplumun eylemlerini etkin şekilde desteklemeye hazır olduklarını **yeniden vurgulayarak,**

1. Bu Protokolün yürürlüğe girmesinden itibaren 2 ay içerisinde ortak sınırın açılması hususunda **anlaşmışlardır,**

2. Her iki ülkenin Dışişleri Bakanlıkları arasında düzenli siyasi istişare gerçekleştirilmesi;

İki halk arasında karşılıklı güvenin yeniden tesis edilmesi amacıyla, mevcut sorunların tanımlanmasına ve tavsiyelerde bulunulmasına yönelik olarak, tarihsel kaynak ve arşivlerin tarafsız bilimsel incelemesini de içerecek şekilde tarihsel boyuta ilişkin bir diyalogun uygulamaya konulması;

İki ülke arasında mevcut ulaştırma, iletişim, enerji altyapısı ve şebekelerinden en iyi şekilde istifade edilmesi ve bu yönde tedbirler alınması;

İki ülke arasında işbirliğini güçlendirmek amacıyla ikili hukuki çerçevenin geliştirilmesi;

İlgili kurumlar arasında ilişkilerin desteklenmesi ve uzman ve öğrenci değişimini teşvik etmek yoluyla bilim ve eğitim alanlarında işbirliği yapılması ve iki tarafa ait kültürel mirasın korunması ve ortak kültürel projelerin başlatılması amacıyla harekete geçilmesi;

İki ülkenin vatandaşlarına gerekli yardımı ve korumayı sağlayabilmek için 1963 tarihli Konsolosluk İlişkilerine dair Viyana Sözleşmesi uyarınca konsolosluk alanında işbirliği tesis edilmesi;

İki ülke arasında ticaret, turizm ve ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla somut tedbir alınması;

Çevre konularına ilişkin diyalog kurulması ve işbirliğinin güçlendirilmesi;

hususlarında **anlaşmışlardır.**

3. Bu Protokol'ün yukarıdaki 2. işlem paragrafında ifade edilen yükümlülüklerin hızlı bir şekilde uygulanmasını teminen, ayrı alt komisyonları da kapsayan Hükümetlerarası bir ikili Komisyon' kurulması hususunda **anlaşmışlardır.** Hükümetlerarası komisyonun ve alt komisyonlarının çalışma kurallarını hazırlamak üzere işbu Protokolün yürürlüğe girmesini izleyen günden 2 ay sonra i Dışişleri Bakanı başkanlığında bir çalışma grubu oluşturulacaktır. Bu çalışma kuralları, işbu Protokolün yürürlüğe girmesini izleyen 3 ay içerisinde Bakanlar seviyesinde onaylanacaktır. Hükümetlerarası komisyon anılan çalışma kurallarının kabul edilmesinin hemen ardından i toplantısını gerçekleştirecektir. Alt komisyonlar bu andan itibaren en geç 1 ay içerisinde çalışmalarına başlayacak ve görevlerini tamamlayana dek ara vermeden çalışacaklardır. Uygun olması halinde alt komisyonlara uluslararası uzmanlar da katılacaktır. İşbu Protokol'ün uygulanmasına ilişkin ve iki tarafın üzerinde mutabakata vardıkları zaman çizelgesi ve unsurlar bu Protokolün ayrılmaz parçası olan ekli belgede zikredilmektedir.

Bu Protokol ve Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasına Dair Protokol aynı gün ve esasen onay belgelerinin değişimini takip eden ilk ayın i günü yürürlüğe girecektir.

10 Ekim 2009 tarihinde Zürih'te, Türkçe, Ermenice ve İngilizce dillerinde her biri orijinal olarak ikişer nüsha olarak imzalanmıştır. Yorum farklılığı olması halinde İngilizce metin esas alınacaktır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ADINA

Ahmet Davutoğlu
Dışişleri Bakanı

ERMENİSTAN CUMHURİYETİ ADINA

Edward Nalbandian
Dışişleri Bakanı

Ekli belge: Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokolün uygulanması için zaman çizelgesi ve unsurlar.

Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokol'ün uygulanmasına ilişkin zaman çizelgesi ve unsurlar

Atılacak adımlar	Zamanlama
1. Ortak sınırın açılması	Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokolün yürürlüğe girmesinden sonra 2 aylık bir süre içinde
2. İki Dışişleri Bakanının başkanlığında, hükümetlerarası komisyonun ve alt komisyonlarının çalışma kurallarını hazırlamak üzere bir çalışma grubunun oluşturulması	Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokolün yürürlüğe girmesini izleyen günden 2 ay sonra
3. Hükümetlerarası komisyonun ve alt komisyonlarının çalışma kurallarının Bakanlar düzeyinde onaylanması	Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokolün yürürlüğe girmesinden sonra 3 aylık bir süre içinde
4. Hükümetlerarası komisyonun ilk toplantısının düzenlenmesi	Hükümetlerarası komisyonun ve alt komisyonlarının çalışma kurallarının Bakanlar düzeyinde onaylanmasından hemen sonra
5. Aşağıdaki alt komisyonların çalışmaya başlamaları: -siyasi istişare alt komisyonu; -ulaştırma, iletişim ve enerji altyapı ve şebekeleri alt komisyonu; -hukuki konulara ilişkin alt komisyon; -bilim ve eğitim alt komisyonu; -ticaret, turizm ve ekonomik işbirliği alt komisyonu; -çevre sorunlarına ilişkin alt komisyon; ve - iki halk arasında karşılıklı güvenin yeniden tesis edilmesi amacıyla, mevcut sorunların tanımlanmasına ve tavsiyelerde bulunulmasına yönelik olarak, tarihsel kaynak ve arşivlerin tarafsız bilimsel incelenmesini de içerecek şekilde bir diyalogun uygulamaya konulması için ve Türk, Ermeni ve aynı zamanda İsviçreli ve diğer uluslararası uzmanların da yer alacakları tarihsel boyuta ilişkin alt komisyon.	Hükümetlerarası komisyonun ilk toplantısından en geç 1 ay sonra

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ADINA

Ahmet Davutoğlu
Dışişleri Bakanı

ERMENİSTAN CUMHURİYETİ ADINA

Edward Nalbandian
Dışişleri Bakanı

